BHAU DAJI
MEMORIAL

	२५
२	२६
३	२७
४	२८
५	२९
६	३०
७	३१
८	३२
९	३३
१०	३४

एवमघावागर्थौ मिलितौ स्तः ।।। पार्वती च परमेश्वरश्च पार्वतीपरमेश्वरौ पार्वतीपरमेश्वरौ पार्वती पूर्वं पठ्यते इति पार्वतीपरमेश्वरः पार्वतीपरमेश्वरः पार्वतीपरमेश्वरश्च पार्वतीपरमेश्वरौ अथवा पृथग्लिङ्गौ पार्वती पिपर्ति पार्वती पार्वतीपरमेश्वरः पार्वतीपरमेश्वरः

मेघस्योपरि कौमेघपरेरावतहस्तमुच्यते ॥

स्य गुरोर्ङ्गमङ्गराश्रमे ३६ स्निग्धगंभीरनिर्घोषं मेकस्यंदनमाश्रितौ प्रावृट्प्रेष्यपयोवाहं विद्युद्वैरावतावि
व ३७ मानूदाश्रमपीठेति परिमेयवरस्मरौ अनुभावविशेषाद्वसिनापरिवृताविव ३८ तेजमोनोसुग
स्योर्जः शालनिर्यासगंधिभिः उपरेपूकरेणीते राहुतवनशेखिभिः ३९ पवनस्यानुकूलत्वा स्वार्थेना
सिद्धिशासिनः रजोभिस्करगाकीर्णा स्पृष्टालक्तवपुनो ४० हियंगवीनपादाय वाजिनेनुपस्थि
तान् नामाभ्यानिपृष्ठेतो वन्यानामार्यशारिवमो ४१ सरसीश्वरनिदानां वीविविक्षालसीतले आमोदे
मुपजिघ्रंतो स्वनिश्वासानुकारिणो ४२ मनोनि रामोपेक्षतो रथनेमिस्वनोसुखैः खङ्गसंवादि
नीकिकाः हिधासिन्नासरवंभिः ४३ एरस्पर पक्षिसादृश्यं मङ्गरोक्तिनवर्मसु मृगहार्दुभुप
रोपेतो स्यदनाद्रुद्दृष्टिषु ४४ अणीबधा घिनवेक्षि रसनालारणसङ्गं सारसैःक
लनिर्दीदैः कुचिङ्गमितानुनो ४५ आमधा अनिसृष्टेषु दूपचिह्नेषु यद्धनो आमोघाप
तिशङ्कनो वर्षेषु पक्षमाशिषः ४६ ऊलके क्ष पनिक्रांतयोरासी हुङ्गतौशुद्धावधयोः हिम
नर्मुक्तयोर्योगे चित्रावंडमासासिव ४७ तत्वङ्गमिपतिःपत्नी दर्शयन्विपदर्शिनः अपिलंघितमध्यानो
शुबंधेनबाधपमः ४८ संडःप्रपद्यानःप्राप दाश्रमं शालवाहनः सायंसंडमिनेस्तस्य महर्षेर्महिषी
सखः ४९ वनातराडपाहृतैः स्कंधासक्तसमिद्धयोः पूर्यमानमदृश्याग्नि पत्युद्यातिस्तपस्विनिः ५०
सिकातिमुनिकन्यानिः तद्धरणाङ्कितवल्कले विश्वासाद्विहगानां मोलवालाभुपायिनः ५१ आ
मगात्यसंक्लिन्नः नीवारसुनिरंवादिनिः मृगैर्वर्तितरामंबे सुटङ्गागणस्तमिश्र ५२ आकीर्णेष्टि

आलवालस्यनलस्यानस्यपदृष्टतत्पाङ्गेषीलेयकोतेतिषो ॥३॥ आतपस्यपर्मस्यात्ययोचिनाः आतपात्ययः आतपात्ययेनसंक्लिन्नानिएकचीकृतानि
नीवाराः वनबीहयोः याञ्चतातासु ॥

देवदारुकाष्ठ
रथावगाहि
सोमाव

मनोज्ञ

कलः मनो
ज्ञः निर्दोषः
वाक्यः दोषोति
कलनिर्दोष
दोषः
॥ नाकस्याः म
ख्या मनुष्य म
वाति ख
रानीकः मार्ग
म ५ ६६

॥ ब्रविनिव
लिरेमैव

॥ उत्युक्तः ॥ सप्तमात्परस्तु हतत्रकोशो राष्ट्रपङ्गपिद तत्सातिर्वा शत्रिमर्मणाति ॥ रसक ॥ ३ ॥ शान्ति ॥

ब्रह्मकर्मथ ब्रह्मकैः

ब्रह्मीनां मुटङ्गहारसंधिभिः अपत्यैरिवमीवार मागाद्यपोविदैर्मृगैः ५३ अस्तुहतामिपेक्षाने रतिघ्नीना
श्रमान्मुखाः उनानेपवनाद्धूतैः स्वमैराजतिगंधिभिः ५४ ऊलके अघयंतारमादिश्य पुष्पीश्रि
ष्यतिसः तामवारोपयत्पत्नी रघोर्दक्षतांरव ५५ तस्मिंसत्यासमायोग्य गाङ्गेयुन्नतकंडिया अ
हेणामर्हतवक्त्रं मनायानयवक्षोष ५६ विधेःमायतनस्यांते मेददर्शोपोनिधिं अच्छसितमरुंधत्या
स्वाहयेवहविर्भुजं ५७ तयोर्दंपत्योर्दाम राजारज्ञीचमागधी लोयरूपरूपज्ञ प्रीत्याप्रतिनन
दुः ५८ तेमातिथ्यक्रियासीन रघ्वाक्रमयपरिश्रमं पप्रच्छकुशलंराज्ये राज्याश्रमनिवासिनः ५९ अ
घोघर्वनिधिस्तस्य विजितारिशरःशरः अर्घेमर्घ्य तिर्वाच मादादवदतावरः ६० उपपन्नेनुशिव
सन्नस्वेगेभयस्यगं देवीनामानुषीणांच प्रति हेतीवेमायदो ६१ तवेमत्रकातामत्रैः कुरो
असमितारिनिः प्रत्यादिशंतेऽवमे दृष्टलक्षणि दःशाः ६२ हविरावर्जितोहातः त्वयाविधिव
दग्निषु दृष्टिस्तेवति सत्रयाना मवग्रहविशोषिणा ६३ उरुप्रासुषजीवन्तो निरातंकानिरीतयः तेन
दीयाषजास्तस्य रक्षंस्वङ्गलवर्त्मसः ६४ त्वयेवदिव्यमानस्य गुरुणाब्रह्मयोनिना सानुबंधकघेन
सुः संपादामनिरापदः ६५ किंतुब्रध्नांतवितस्यां मदृष्टसदृशेजने तेमामवतिसद्वीपा रत्नसूरपिम
दिनी ६६ मत्परंडत्रेसमद्वा नूनेमावर्जितंमया एयःपवेसूनिःश्वासे कज्जलमुपलेजनि ६७ नूनं
मनःपरंवेत्रयाः पिंजविच्छेददर्शितः नयकामलजःआर्द्रे स्वभासेयदनत्यरः ६८ सोहेमिद्यावि
ष्टो दामो पञ्जालोपनिमीलितः पक्षोत्रश्चाधकारश्च लोकालोकिश्वावलः ६९ लोकांतरस्वरवशेण

रघकोनातपरिश्रमोयत्रमतो ॥ तयाशोतोविनीतोरघकोनातपरिश्रमो योयत्रमतो ॥ उपदृष्टमतऽवऽनदृष्टमदृष्टपूर्वाणुत्रोयत्रमतोय
एककारणा ॥४॥ यद्धकरणोतनिर्मलाला ॥२॥

प्रावृष्टिनवमे
घेप्राप्तिरपेरा

गोकलेश
दृष्टाय

तारमुक्तमने
दनहिधाति
नाप्रश्नरितोयी
मातारावाक
सुमाक्षुद्धाना
वेरा

घा
१

इंधनाकाम
नलमिचुनान
तरर

सुनीतिर्यो
उनातस्मो
पविवक
रतो

पर्यटनपता
अर्थातो

इतिशिरता
दृष्टिमुच्चक
श्रुतालसाश
कोश्चवके
परिवक्रे व
नालंतीता
इतयःसु
नाः

सुखलोपन
सक्रविताः

देवदारुका
रथावगाहि
सोमाव

मनोज्ञ

कलः मनो
ज्ञः निर्दोषः
वाक्यः दोषोति
कलनिर्दोष
दोषः
॥ नाकस्याः म
ख्या मनुष्य म
वाति ख
रानीकः मार्ग
म ५ ६६

॥ ब्रविनिव
लिरेमैव

॥ इतिशामेन
प्रनिपुन्नत
मानिर्दिया
पियसाते
तीव

अतिमरसांव
पादपकात
नासनसुप्ता
दिकमाति
ध्यतस्याः क
काकरणात
तिसैयासम्प
तयाद्धा

अतपहेता
अतर्मिल
तातिरोषि
त्रीतत्ये
सातोति ६
ब्रह्मपुत्रेण
ईषद्रक्त
कोमिर

अष्टांगयोगाभ्यासेन प्राणायामाध्यात्मादारो ध्यानधारणाभिः समाधिलक्षणः अष्टांगयोगाभ्यासः श्लोकः

तपोदानमसुज्ञवं संततिः शुद्धवंशजा हि परत्रेह वंशमूले ७० तथा हीनविनीतमा दधयज्ञेन इयसे पितॄंश्च
वमिवास्मद्दा हेधमाश्रमवृक्षं ७१ असहायोऽकलगवन् शरणं तमावहिमे अरुंतुदमिवालानं मनि
ष्ठाणस्यदतिनः ७२ तस्मात्यशोधिमुच्चेदे संविधास्यतमार्हसि इक्ष्वाकूणां धुरायेहि वदधीनाहि सिद्धयः
७३ इतिविज्ञापितो राज्ञा ध्यातस्तिमिललोचनः क्षणमात्रमृषिस्तस्थौ सुप्तमीनइवह्रदः ७४ सोऽवगत
प्रणिधानेन संततस्तेनकारणं लाविताभाखुकोनेत्रे रघुनंत्यबाधयत् ७५ उरोसक्तमुपस्थाय रवौ
प्रतियास्यतः आसीकल्पतरुच्छाया माश्रितासुर सिःपथि ७६ इमांदेवीमृतुस्नातां सृजासंयदि
सत्वरः ७८ दक्षिणक्रियातीत स्तस्याःकोपमजीज नः ७७ यागांतरं धर्मलोपसंयाजाद्धी मिमांसवि
त्यसत्वरः ७९ दक्षिणक्रियादीव्या तस्यावेसाध नाचरः ७८ अवज्ञानासिमोयस्मा दतस्तेन
सविक्षति मत्वस्मृतिमनाराध्य घाडंतिवैशत्रा पसो ७९ सेत्रोपानेवयाराजन् नसंसारधिन
श्रुतः नदंयाक्षाजागंगायाः आतस्तुहामसेहिगा ः ८० अवेहितदवज्ञानो ह्यनायेक्षमनोरथं।
प्रतिबध्नातिहिश्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः ८१ हविषेदीधसत्रस्य सोचेदानिपवेतसः खड्गपिहितद
रां यानालमधितिष्ठति ८२ मत्वसंक्रांतरांतस्या मदीयावत्समातरं आराधयसपत्नीकः सावाकामं
विधास्यति ८३ अत्रयागांतरं सेगोमदीयांसरने रुद्रावतिनिधिशुद्धिः आराधयसपत्नीकः पीताका
मडघाहिमा ८४ इतिवादिनेरवास्य सिंहराजतिसाधनं अमंत्रोनंदिनीनाम धेनुरवसृतेवनात् ८५
ताम्रललाटकांरेखा बिभ्रतीसासितेतरा संध्याप्रतिपदमिव व्यतिलिंगहिमांशुना ८६ मूलपाठः

यज्ञस्यसाधनं। द्वादशवार्षिकसत्रस्य यज्ञस्य प

ईषत्कटलः वह्नालोकनात्स्ववताकरितः॥ मुईषत्वत्रंकोलंतेतके

ललाटे देयमाखुभ्यः पत्रवस्निग्धयाटलौ बिभ्रतीसितरोमांकं मध्येवेशशिनंनव ८७ उवेकोलीनकमोधी
मध्यनावस्तधोदपि प्रस्रवेनासिवर्षती वसालोकप्रवर्तिना ८८ रुजःकर्णःखुरोहुतः स्पृशाशिर्गात्रमंतिक
तू तीर्थाभिषेकजाशुद्धिं मादधीनामहीनतः ८९ आदिकलकं तांगुणदर्शनादृष्ट्वा नमिनंजस्तपोध
नः याडचमाशंसितावेधा प्रीतमंतनरवदीत् ९० अइरवर्तिनीसिंहि राजत्रिगुणयात्मनः उपस्थितेयक
लाणी नाम्निकीर्तितपवयत् ९१ वत्यहत्रिरिमांशस्वे दात्मनुमनेनगा विद्यामस्यासितनिव प्रसादयि
ष्ठमहसि ९२ प्रस्थितायांप्रतिष्ठेथाः स्थितायास्तु नमाहरेः निवसायानिषीदास्या पीतानमिषिबद्ध
ष्ठ ९३ वधूनक्रिमतीचेना प्रविष्टामातयाबना तू प्रयातायातरत्रुत्र सायंप्रसुद्धकेदपि ९४
इत्याप्रसादादस्यास्त्वं परचर्याप्रसेनव अवि घ्रमस्तेस्मिया पितेवधुरिवत्रिणा ९५ तद्य
तिप्रतिकायाद प्रीतिमानसपरिग्रहः आदेशादा शाकालज्ञः शिष्यःशासितुरानतः ९६ अथप्रद
शाघ्रदाप्रज्ञः संवेशायवशाप्रतिः सूत्रांसूत्रतयाक अहं विसमसंकीर्तिश्रियं ९७ मत्प्रमथितयः
सिंहो नियमायक्रयामुनिः कल्पविकल्पयामास। वन्यामेवासंविधा ९८ निर्दिष्टकलपतिनो
संयमशालामध्यास्य प्रतःपरिग्रहद्वितीय तत्रिष्यास्वनिवदिनावसानो संविष्टकशाशयानि
शांनिनाय ९९ इतिश्रीकालदासकृतेरघुवंशेमहाकाव्येवशिष्टसिरमोनामप्रथमःसर्गः
अथप्रजानामधिपःप्रसाद जायाप्रतिग्राहितगंधमाल्या वनायपीतप्रतिबद्धवत्सां यशोधनोधेनुमु
पृथ्वीमाह १ तस्याःखुरन्यासपवित्रपांशु मयांशुलामोधुरिकीर्तनीया मार्गमशाप्यस्वधर्मपत्नी श्रुते

॥ हेराजन्नत्र इतिआप्रसादात्परिचर्यापरोनवा हे० तेतवअविघ्नअस्तु हे० ९त्रिणांधुरिस्तूयाकवयितेवयघातेतनूपिता ९घिणांधुरिस्वनवतां
मतानामधोधुरिकीर्तनीयाः॥ मस्तुतामतावाकवयस्यमा ७ कर्तिकीर्तिलिप्सुश्चयस्यमा ७ ॥ प्रणयीदिलेहतोत्रेत्रो॥

शिवाधिस्मृतिस्वमस्तु ९ निर्यत्पराङ्मुखदयितदेवाल्ल स्तोमोरनेत्रैः सुरनिर्यशालिः पयोधरीभूतवपुः समु
ज्जृम्भ ऊर्गायगोरूपधरामिवोर्वी ३ इतायनेनाङ्घ्रिचरणधेनो न्यधेधिशोभ्यं सुखायिमार्यः नेत्रानातस्तस्य शा
रीररक्षा स्ववीर्यगुप्तादिमनाः प्रसूतिः ४ आस्वादवद्भिः कवलैस्तृणानां कण्डूयनैर्दंशनिवारणैश्च अवा
प्तसौख्यैरगतिः सतस्याः समाट्समाराधनतत्परासूत् ५ स्थितः स्थितोऽस्मि चलितः प्रयाता निषेदुषी मासनबन्ध
धीरः कलानिलोपाकलमादधानां बाह्यैर्वनैस्तूपतिरन्वगच्छत् ६ सेनान्यसंचिक्षेपविराजलक्ष्मी तिरस्क
विशोषाभिनादधीनः आसीदनाविष्कृतदानराजि रतमेदावस्मद्वहिपङ्कः ७ लताप्रतानोद्वलितैर्मम
कैशैः रधिज्यधन्वाविचचारदावं रक्षोपदेशाङ्कुर हिमाधनोः वन्यान्नविनेष्यन्निव दृष्टसत्त्वान् ८
विसृष्टपार्श्वोच्चरमस्य तस्य पार्श्वद्रुमाः पाशा सृतामसस्य उदीरयामास रिवोन्मदानां मा
लोकशब्दैर्वयसां विरावैः ९ मरुत्प्रयुक्ताश्च मरुत्प्रयाने तमर्चयामास दलिवर्तमानं अवाकि
रन्बालतृणैः प्रसूनैराचारलाजैरिव पौरकन्याः १० धन्यैर्नखास्पर्शदयार्द्रनीवं माख्यातमन्तः कर
णैर्विशङ्कैः विलोकयन्तीव वैशाखरक्षां प्रकामविस्फारफलन्दरिण्यः ११ मेकीचकैर्मारुतभग्नमेघ
ः कृकङ्गिरापादितवंशकृत्यं श्रुत्वा वकुङ्गैश्च यशः स्वमुच्चैः रुद्गीयमानैर्वनदेवतानिः १२ वृक्षस्य
गिरिनिर्झरिणां मानाकृद्वाकपनश्च गन्धिः तेमातपत्रातमनातपत्रं माचारसन्तपवनः सिषेव १३
ग्राम्यामरुद्यादपि विमोदवाग्भिः रामाद्विशोषात्फलपुष्पवृद्धिः कर्मनेमात्रवशैकोबबाध तस्मिन्वनेगा
न्नरिगादमाने १४ संचारसन्तानिदिगन्तराणि स्कन्धादिनीतेनिलयाय गन्धं प्रचक्रमे पल्लवरागताम्रा
दृक्रागकारः ४ ठ्वरहितेअतएवघर्मतपनत्रातोऽपि वृक्षाया॥ सूर्यस्य ईषत्तरक्ता॥

स्वादसुतैः
अवाहतत्र
स्वतलित
स्वेरगतिः स्व
छाया गमने
नेरयामत
स्याम

वकुगतत्व
स्या॥
मृकुञ्जस्वः
वक्रिस्ताद्
ह्रो आनाकां
तिवस्मस्
कामपूर्वा
सेपर्यापि
रिचूलोत्
स्तारकृत
अनोकेक्ष
नोद्वाणो
आईषत्क
सतेनुष्ण
धि वैमि
वसाद्

॥ गरुत्स्वस्तानिअस्वतसरांसितेस्योत्तीर्णोनिनिर्गतानिवराहद्यूघानिवेदसूकरयूघानिविषुततानि २ मृगैः अध्यासितानिआश्रितानि

प्रनोपतंगस्मुनेश्चधेनुः १५ तोदेवतापित्रतिथिक्रियार्थी मन्वग्रयौमध्यमलोकपालः बभौवसातेनसतामृ
तेन श्रद्धेवसाक्षाद्धिविषोपपन्ना १६ संपल्वलान्नीलवराहदृष्टा न्यावासहाङ्कासुरवद्दहेणानि यायौ
मृगाध्यासितशाद्वलानि शणमाश्रमाणानिवनानिपश्यन् १७ आपीनसारद्रुहमानिपयांसि गृष्टिर्गुरु
वीक्षणानारुहः प्रलोवलवक्रकुरुविताल्या तपोवनावृत्तिपथंगतान्या १८ वशिष्टधेनोरनुयायिनंते
मावर्तमानंवनितावनान्ते पर्णानिमत्कर्णसपत्नपङ्क्ति रुद्गीर्णितान्यामिवलाजनान्या १९ पुरस्कृ
तावर्तनिषाधवेन प्रत्युद्गतापाधिवधर्मपत्नी तदं तेरसौविरराजधेनु र्द्विनक्रमध्यगतेवसु
धा २० प्रदक्षिणीकृत्यपुरस्विनीता सुदक्षि णासौकृतपात्रहस्ता प्रणम्यचानर्चविशा
लमस्याः शृंगान्तरंहोरमिवात्मशृंगमिहः २१ वाग्भाजुकोपिस्मृमिनासपर्यां प्रत्यग्रहीत्
प्रीतिनमदस्तो भक्त्यापपन्नेषुहितद्विषैना प्र मादचिह्नानिपुरःफलानि २२ गुरोःसद
पुरमानिपीयमपादि समाप्तसाधोर्विधिदत्तपः दो हावमानिपुनरेवदाग्धुं लाङ्गुलाङ्गाभिनुरि
वैनिषेमा २३ तामतिकन्यस्तबलिप्रदीपा मन्त्रास्मगात्रागृहिणीसहायः क्रमेणसन्नामनुसंविवे
श सामाद्विताप्रातरनूदतिष्ठत् २४ प्रजेप्सतेधारयतःप्रजार्थं समेमहिष्यामहनीयकीर्तिः सम्वर्ध
तीवसिगुणानितस्य दिनानिदीनाहरणोचितस्य २५ अन्यद्धरात्माचरसौवं जिङ्गामसा
नामुनिहामधनोः गंगाप्रपातान्तविरूढशष्पं गौरीगुरोर्गह्वरमाविवेश २६ सोऽप्यर्धधौमन
सापिहिंस्रे रित्यद्रिशोभामपहिनेक्षणेन अलक्षितास्त्रत्यतनोर्नृपेण प्रसेहसिंहः किलतांचकर्ष

॥ अलक्षितः अज्ञातः अस्त्रत्यतनोः समागतोयस्य सः॥

आस्वलानि
हरितशष्पा
निवृक्ष
रुजोस्याध
गमनस्या
श्रयेविहिता
मार्ग॥ मन
खमागता
आकृतपात्रि
नसद्वत्र
त

सुजास्यो
ब्रह्मिनाम
रितारिपुत
वतसाद

हिमाचल
स्यागकरस
फोस्यातवे
वा २

३१ तदीयमाकर्दितमार्तसौधे गुहानिबद्धप्रतिशब्ददीर्घः रात्रिमिवोद्दायमनेकसत्त्वो निवर्तयामास सहस्रपस्य
दृष्टं ३२ मेणाटलायां गजिनस्मिवामे धनुर्द्धरैः केशरिणं ददर्श अधित्यकायामिव धातुमध्यो राघुर्मृ
गाधिपमुद्धरन्तं ३३ तेनाभिभूतं ऽस्य मृगेंद्रगामी बधाय बध्वा स्वयं शरण्यः ज्ञातो निषंगो नृपतिर्निषंग
पतत् उद्धर्तुमिच्छन्नपि शल्यनाहतारिः ३४ तामेतरः तस्य करः प्रहर्त्तुं नेत्रप्रभाक्षिप्तकटाक्षयाऽपि सक्तां गुणिमा
दकपुरंध्रिव चित्रार्पितारत्नइवावतस्थे ३५ बाहुप्रतिष्टम्भविघट्टमानस्रस्तोर्मिमाणस्कृतमस्त्रजालिः रा
ज्ञोस्त्रतेजोनिरदह्यतांत सोगीतमंत्रौषधिरुद्धवीर्यः ३६ तेमार्यगृह्यनिगृहीतमाधिज्यः मत्तद्विपमत्त
मृगाकेतुं विस्मापयन्नविस्मितमात्मवृत्तौ सूपालो मंदनिडगादसिदः ३७ अलंमदीयेन
तवाश्रमेण प्रयुक्तमप्यस्त्रमितो दृषाम्यात् नेष दर्पोन्मूलितशक्तिरंदः शिलाद्वयं
तिमासतस्य ३८ किलासगोरदृषमाहरुक्षाः पा दार्पणाग्रहस्तदृष्टं अविहिमाकिंकरमाह
मृत्तैः कालादनामेनकलमूल्यं ३९ अंशुपुरः पत्रणमि दिवदारुं उत्तीर्णतोयदृषनध्वजिन त्योदृषकं
नस्तनिसृतानां स्कंदस्यमातुः पयसां रसज्ञः ४० कुरुयमानेनकटकदोचि कन्येहिपेनोन्मथितात्वनस्य
अधेनमुद्देस्तनयांशुजोच सेनान्यमालीढमिवासुराणि ४१ तदोपसृत्यवनहिपानां ज्ञासाधेमस्मिन्नि
हमद्रिकाक्षो व्यापारितः शूलसुतो विधाय मिदं मकागतमवेहनिः ४२ तस्यालीमथाक्तधितस्य
शूलो प्रदिष्टकालापरमेश्वरेण उपस्थितो ज्ञाणितधारणाय मे सुरद्विषश्चाडमसौ विधेत ४३ सर्वं
निवर्तस्व विहाय लज्जां गुरोर्लघो वर्शितशिष्यनक्तिः शासणैरक्ष्यपदेशकारं च नैतद्यशः शस्त्रभृ

अके आगताः अकागताः अकागता येसजातीः इत्रिशाणधारणे यस्य सत्र

सांक्रिणोति ४४ इतिप्रगल्भेन्नुनमधिराजो मृगाधिराजस्यवचोनिशम्य प्रत्याहतोस्मिशिशुमात्र
आत्मन्यवज्ञां शिथिलीचकार ४५ प्रत्यब्रवीच्चेनमिभप्रयोगे तस्यवेसगेवितधैर्यवृत्तः ज्ञाहीकृतस्तंब
कवीक्षितेन वज्रंसमुद्धृत्त्रिवबज्रपाणिः ४६ संरुद्धचेष्टस्तमृगेंद्रगामी हास्यवेवस्तद्दृढविक्रमः अत
ग्रेतंप्राणस्तदादिवेद संवत्सरानुभावमतोविधास्य ४७ मान्यः समेस्मावरकंगुमानां सर्वस्मिंतिपत्य
वसारहेतु गुरोरणावंधनमादितामे नृपस्यरस्मादेतुपेक्षणीयं ४८ सर्वेमदीयेनशरीरहेतु दिहंनने
र्वेनयिनुप्रसीद दिनावसानोत्सुकबालवत्सा वि मुच्यतांधेनुरयंमदर्थी ४९ अथांधकारगिरिग
हरणां दृष्ट्वामयूखैःशकलानिकुर्वन् नृपःस नूतश्रुणाश्रवत्ती किंचिद्विहस्यार्घयतिवसा
ये ५० एकातपत्रंजगतःप्रसूत्रे नवंवमःकां तिमिदंवपुश्च अल्पस्यहेतोर्बहुहातुमिच्छन्
विचारमूढप्रतिभासिधामे ५१ लूतातुकंया तवाधिदैवं एकोनवेत्त्वस्मिमतीत्रदोषी
वेत्तुनःशस्त्रप्रयोगवस्यः पुत्रःपुत्रानाधपितेवपा स ५२ अधेकधेनोरपराधदग्धा कुराष्ट्रमा
नुपतिमाहनेष शक्योस्यमस्मुर्नवतोविनेतुं गाःकोटिशःस्यर्थयतोघटोस्मी ५३ तदुक्तकल्याण
परंपराणां सोत्कारसुर्ज्ञस्वलमात्मदेहं महीतलमर्जुनमात्रसिन्न मृहद्विराजंपदमेहमाजः ५४ प
तावदुक्तोतिरतिमृगेंद्रे प्रतिस्वनोस्यगुहागतेन मिलाद्वयोपिक्षितिपालसुद्धिः प्रीतोतमवाधमसा
धानव ५५ [illegible] प्रत्याहरेकाशुवरंदिलीपः धन्वीतदाधासनकातरक्षा नि
रीक्षमाणःसुनरांदयालुः ५६ कृतांकिलत्रायतइत्युदयः कृतस्यशाष्टाहवलेशरूढः राज्येनकि

तृद्धिपरीतहृत्तैः प्राणोऽसुपक्रोसमलीमसैर्वा ५३ कृपंतवाक्योऽमयोमहर्षे त्रिश्राणगादन्यपमस्त्रिनीनां ६
मोमन्नमांसुरसेरवेहि रुद्रौकसोनुपहतत्रयाम्यां ५४ सेयंस्वदेहार्पणनिःक्रयेण न्याय्यामयामोचयि
तुंसवत्सः नपारणांस्यादिहदेतानविदं सवेदलुप्तश्चसुतःक्रियार्थः ५५ सवानपीदंपरवानविदि महादि
यंत्रस्त्रवदेवदारोः स्थोऽनियोक्तुर्यदशक्यमाप्तुं विनाऽपरद्वंपरुषमहतेन ५६ किमप्यदेयस्त्रवचेन्न
मतोहं यज्ञःसुरारेसवमदयांसुः एकांतविध्वंसिकुमद्विधानां पिकश्चनास्त्यारवलुनीतिकेषु ५७ संब
धमासाषणवेमाङ्कं ङ्गतःसनोसंगतायावेनाते तत्तनाद्यांतुगनादेसिवं संबधिनामेषणयविदं
ते ५८ तस्मिंतिगामुक्तवातदिलीपः सद्योऽपतिष्टं सविमुक्तबाह्वः संन्यस्तशस्त्रोबहुरायस्वदह
मुपानयत्पिंडमिवामिषस्य ५९ तस्मिंक्षणे पालयितोऽङ्गानां मृत्युरपतःसिंहनिपातमु
ग्रं अवाङ्मुखस्योपरिशुष्कदृष्टिः पपातविद्या ५ रदस्तशुक्रा ६० उत्तिष्ठवत्सेत्यमृतायमानं वचे
ऽनिशाम्यात्वितमुत्थितःसन् ददर्शसङ्गोङ्कनमीमि वस्त्रां गामयतःस्त्रवनीनसिंहः ६१ तेविस्मित
धेनुरुवाचसाधोः मायामयोज्ञाव्यपारीक्षितोसि गुरुप्रसादान्मयिनोतकाचि प्रसुःप्रदेयंकिमुतो
न्यदिंसा ६२ नक्यापरामश्यतुकंपयाचे प्रीतास्मितेवत्सवरंवृणीष्व नकेवलानापयसांप्रसूतिं भवि
ष्यतीमांकामेऽघोऽसत्रो ६३ ततःसमानीयसमानितार्थी हस्तोस्वदस्तोक्तिनवीरशक्तेः वंशस्यकर्तार
मनंतकीर्तिं सुदक्षिणायांतनयंययाचे ६४ संतानकामायनपतिकामं रक्षेतिमुत्यपयःस्विनी
सा ऽग्र्यापयःपत्रपुटेमदीयं शाखापुरुद्धेतिनमादिदेश ६५ वत्सस्यहोमार्थविधेश्चशेषं गुरा

रुणाभिसिगमयमातः ऋषस्यमिक्षामितवोपनोक्तं षष्ठंसमूर्व्याऽवरक्षितायाः ६६ इत्यंकिनीशोनवि
शिष्टधेनुं विज्ञापितोप्रीतधरोबभूवे तदीक्षितोहिमवताश्चकुक्षिः प्रत्याययौवाश्रममश्रमेव ६७ तस्य
नःप्रसान्नेऽसुरवःप्रसादं गुरुर्नृपाणांगुरवेनिवेद्य प्रदर्शचिह्नानिमितप्रियाय शाखासवीचाप्तनरूक्त
यैवं ६८ मेनंदिनीस्तन्यमनंदितात्मा सवत्सलोवत्सनिपीतशेषं पर्णोवशिष्टंकृतपारणस्य ६९
शाखेयइवाधिशृंगः ७० पातुंप्रचक्रेनृपतिपारणांते शाखामेकंस्वस्यपयःप्रसन्नं तोदपत्रीस्वा
पतिराजधेनी संपूजयामासवशीवशिष्टः ७१ प्रदक्षिणीकृत्यकृतंजनासने ततश्चादातारमरु
धतीव धेनुःसवशीवशिष्टपतास्मि सन्मंगलादं ग्रतरःप्रनावः ७२ प्रस्थानिरामधनिनाराघने
सधर्मपत्नीपत्नीसहितःसहिलुः ययावनुद्रं घातसुरवनमार्गे स्वनेवसर्पेनमनोरथेन ७३
तमाहितोऽसकमदर्शनेन प्रजाःप्रजार्थेव्रत कर्शितांगं नेत्रःपुरस्तन्निमनाबवंक्षिः नवादं
येनाघमिवाघधीनां ७४ ऽरदरश्रीःपुरसुप्तताकं प्रविश्यघोरेरसिनिद्यमानैः सुडंसुडंगेडसमा
नसारे सूर्यःसस्त्रमेर्वरमाशसंडं ७५ अथनयनसमुद्भेडोतिरत्रेरविद्यो सुरसुरिदेवतेडोवह्निजि
ह्वतमेत्रो नरपतिकुलेन्तेर्गर्भमाधत्तराज्ञी गुरुसिरसुयदिष्टलोकपालानुभावैः ७६ इतिश्रीर
घुवंशेमहाकावेदलीपवरसंप्रदानोनामद्वितीयःसर्गः॥ अथप्रितेसत्वरुपस्थितादेवे मघो
ऽनाहीकृपाक्षोमुदीसुखं निदानमिक्षाकुकुलस्यसंतते सुदक्षिणादोहदलक्षणंदधौ ॥१
पाकेनरं तांनविशांपतिस्तनयसंतानं मानारघंकिंचिदिवोदयोन्मुखं अनन्यसोहार्दसमस्यदोह

द्वे विद्याधरेंद्रैश्च ऋतिप्रियवेदा २ सुखेनसौ केतकपत्रपांडुना कृशांगयष्टिः परमेयसूषणा स्थिताल्प
तारा करणेऽमंगला विलातकल्पारुणनीयकंदयत् ३ अथपांतरं शारीरमादादसमग्रसूषणा मु
खेनसौ लक्ष्यतालाधपांडुना तत्रप्रकाशानविवेयतारका विलातकल्याशशिनेवशर्वरी ४ तदानन
मृत्सुरसौ क्षितीश्वरौ रदैः समुद्घायनेष्टत्रिमायायौ करीवसिक्तेष्टपतिः पयोमुचा अत्रिकर्णयेवनरा
ङ्गिपल्लवं ५ दिवमसूचानिवालाक्षतसुवे दिगंतविश्रांतरघाहितस्रुतः क्षौधनिलाषप्रमंतमा
तिप्रमनोबंधोनरसाविलंघ्यमेव नामक्रियासं मतिकिंचिदीप्सितं स्पृहावतीवस्तुकेऽमागं
धी इतिमपृच्छत्यवेलमोहतः प्रियासरवीरु भरकोशालश्वरः ७ उपेत्यसादादहदः स्व
शीलनो यदेववाबतदाश्यदाहतं नेहाष्टम स्यासिदिवेपिसूपात रत्नूदनासाद्यमधिक्ष
धवनः ८ दिनेशगलंबितांतपीवरं तदीय मानीलसुखंस्तनद्वयं तिरश्चकारद्रुमराजि
लानयाः सुजातयाः पंकजकाशयोः श्रियं ९ दिनेशगलंबमधकपांडुरं तदीयमाशयामस
रवस्तनद्वयं ससुज्ञयाः वारणदंतकाशयाः बसारकांतिगवलाधिकनयाः १० पादांतरं क्राम
णनिस्त्रीयोदाहदकंघा प्रवीयमानावयवारराजसो प्रणएत्रापकमादनंतरं लतेवसनहमा
नोऽपपत्रवोः ११ निधानगर्भामिवसागरांबरां शमीमिवांतःसलिल
पसरस्वतीं दृषःसगर्भामहिषीममन्यत १२ प्रियानुरागस्यमनःसमुन्नतेः सुजाजितानांचदिगंतसं
पदां यथक्रमंसवनादिकाः क्रियाः धीतश्चधीरःसहशीर्षधत्तसः १३ सुरेंद्रमाशाश्रितगर्भगौर
वा व्ययंनभुक्तासनयाशहागतः तयाप्रवारांकुलिरिवत्रहस्तया ननंदपारिप्लवनेत्रदोहृयः १४
कुमारसूत्पाकुशालिरधिष्ठित निषण्णशिरोत्रिरघगर्भतत्रमनि पतिःप्रतीतःप्रसवाम्बुरंधीप्रियां द
दर्शकालदिविमाश्रितामिव १५ गृहस्तनःपंचनिरुद्धसंश्रये रसूर्यगःसचितसागरंसपदां अस
तेऽत्रसमूयशवीसुमो त्रिसाधनाशक्तिरिवाधमक्रियं १६ दिसःप्रसंडमरुतोवृत्तःसुखाः प्रदक्षि
णाद्विदेविरग्निमादादद बन्धुसर्वेश्रुतशासिनक्रणं सुविहिलोकास्युदयायुताद्दशो १७ अरिष्टम
द्यापरितोविसारिणा सुजन्मनस्यनिजनते ङ्गसां निशाघदोषसदसाहतत्विषः बन्धुराले
स्वसमर्पिताइव १८ ङनायश्रुहातवराय सं मात कुमारजन्मामृतसमिताक्षरं आदद्यमा
सीत्ययमवनूपतेः शशिप्रसंबत्रमुनेवचामं रिः १९ सवीक्षत्रसाचिरात्पितासुखं
नधानकसस्यसविवडगतः सुदीशारीरप्रबन्ध वमात्मनः पयोधिरिद्धयमूर्त्तितोयधा २०
निवातपद्मस्तिमितनेवहुषा नृपमाकांतपिब तःसुतानेनं महोदधिःप्ररंखुंडदर्शनो शुरुःप्रह
र्षःप्रबन्धवेयात्मनः २१ पादांतरं सेजातकर्मन्यखिलतपस्विनां तापावनादत्पशराधमाकृते दि
लीसुतुर्मणिराकराइव प्रयुक्तसंस्कारइवाधिकंबभौ २२ सुखश्रवामंगलतूर्यनिःस्वनाः प्र
मोदवृत्तिःसदवारयोषितां नाकवलसद्यानिमागधीपातः पथिवाहतेतदिशोकुसामपि २३
नमंयुतेस्मस्पबन्धुवरक्षितं विमाचयंद्यसुतजन्महर्षितः ऋणानिधानान्स्वयमेवकेवलं तदा
पि नृणांसुमुचसंबधनात् २४ श्रुतस्यपारंयदयमंतमस्तकं स्वधापरेषांहृधिचिंतमाधिवः अव

द्वे विद्याश्चपदैश्चक्रुर्विद्यवेद्यं २ सुखेनैसौ केतकपत्रपांडुना कृशांगयष्टिः परमेयसूषणा स्थिताल्प
तारांकरणेऽमंगला विलातकल्पांरङ्गनीयकं वयत् ३ अवपातांतरं शरीरमादसमयसूषणा सु
खेनसौ लक्ष्यतालाघपांडुना तत्रपकाशानविवेयतारका विलातकल्याशाशिनेवशर्वरी ४ तदानन
मृसंरलीक्षितीश्वरो रहःसमाघायनेत्रविमाद्यया करीवसिक्तेपतितःपयोमुचा श्रुचिकपोयेवनेरा
ङ्गिपल्लवे ५ दिवमरुद्धानिवालाक्षतस्तवे दिगंतविश्रांतराघाहितश्रुतः श्रुतोधनिलाभवधमंतघा
विध मनोबंधोनरसाविलंघमे नमक्रियांस मनिकिंचिदीप्सितं स्पृहावतीवस्तुकेऽमागं
धी प्रतिमेपृच्छत्यवेलमोदतः विद्यासरवीरुमरकोशालश्वरः ७ अपत्यमादादद्दः खे
शीलनो यदेववोवतदाश्यदाहृतं नेहीष्टम मासिदिवपिपूपात रत्नदनासाद्यमधिज्य
धवनः ८ दिनेभगस्तंसनितांतपीवरं तदीय मानीलमुखंस्तनद्वयं तिरश्चकारभ्रमरानि
लानयोः सुजातयोःपंकजकाशयोःश्रियं ९ दिनेभगस्तंसमधकपांडुरं तदीयमाश्यामम
रवस्तनद्वयं ससुज्ञयोःवारणदंतकाशयोः बलारकांतिगवलाविधानयोः १० पाठांतरं क्रम
णनिस्त्रीयदाहदक्षघा प्रवीयमानावयवारराङ्गसा प्रराणएवाणमादनंतर लतेवसंनहमा
नोऽपपत्रयोः ११ निधानगर्भामिवसागरांबरं शमीमिवांतरलीनपावकां नदीमिवांतःसलिल
पसरस्वती वृषःसगंमदिषीममन्यत १२ विद्यानुरागस्यमनःसमुन्नतेः सुजाजितानांचदिगंतस
पदां यथक्रमंसवनादिकाःक्रियाः धीनश्चधीरःसहशीर्वधन्नसः १३ सुरेंडमाश्रितगशीगोर

वां क्षयंनयुक्तासनयांवृहागतः तयोपचारांजलिरिवत्रहस्तया ननेदपारिश्रवनेत्रयोर्वृषः १४
कुमारसत्वाकुशलिरधिष्ठित सिघशिरोत्वरघगलेत्रमेनि पतिःपतीतःपसवाचसुखीप्रियां द
दर्शकालदिविमत्रितामिव १५ गेहस्तनःपंचसिरुद्धमंश्रये रसूर्यगःसचितसागरंसपदां अस्त
तेऽत्रसमयेशचीसुमा त्रिसाधनाशक्तिरिवाधमक्रियं १६ दिमःपसंडमरुतोवुवुःसुखाः प्रदक्षि
णाद्विदिविरंगिमादद बन्धुसर्वेशुभशासिनक्रणे सुवादिलोकास्पदयायुताटशा १७ अरिष्टम
ध्यापरितोविसारिणा सुकुंमनस्यनिकुंमते हंसा निशाघदीपसदसाहनत्रिपुः बन्धुरुते
स्वसमर्पिताइव १८ कनाथशुद्धांतवरायसमात कुमारकुमामृतसमिताकरं आदद्यमा
सीत्रयमवनूपतेः शशिप्रसंघत्रसुनेवुवामे रिः १९ सेवीकुशमाचिरात्पितासुखं
नधानकुसमसावंवडगंतः सुदीशारीरिषवन्न वमात्मनेः पयोधिरिद्दयमूर्छितोटघा २०
निवातपद्मस्मिमिलनेवक्षुषा वृपमाकांतपिब तःसुतानेनं महोदधेःपरंखुंडदशीनां शुरुःपह
र्षःपबन्धवंयात्मनेः २१ पाठांतरं सेजातकर्मनृपखिलतपस्विनां तापावनाद्यत्पशारोधमाकृते दि
लीसुतुर्मलिराकराइव प्रयुक्तसंस्कारइवाधिकंबभौ २२ सुखश्रवामंगलतूर्यनिःस्वनाः प्र
मोदवृत्तेःसहचारयाषिता नाकवलसद्यनिमागधीपतेः पधिवाहकुलेतदिलोकसामपि २३
नमयुतेस्तस्यबन्धुवरक्षितुं विमाचयंद्यंसुतजन्महर्षितः क्रणानिधानान्त्वयमेवकेवलं तदा
पि वृणांसुसुचसंबधनात् २४ सुतस्यतेयादयमंतमनेकं स्वधापरिषोद्धिचितमाधिनः अख

क्षधीतोर्यमनार्यमर्धवि चकोरनाम्नोरघुमात्मसंभवं ३७ पितुःपुरोनाहसमेसमयसंगदः श्रीमतिःशरीरावयवैर्वि
हीनदिने ७ष्ठोषवृद्धिहरिदश्वदीधत रघुपवशोदिवबालचंद्रमा ३८ अमाहृषांछिशरजन्मनायघा यघ
१ऽऽप्तनशाचीवरंदरो तथाहृयःसाचसुतनमागधी ननंदउस्तत्सहजेनतत्समो ३९ रथांगनामारिवना
वबंधने बन्धुवयस्यमपरस्परश्रयं विनक्रमप्येकसुतनतत्तयोः परस्परस्यापरिपटीहयात ४० उवाच
धात्रीप्रथमोदितवचो यमोतदीयमवलंब्यचांगुली अस्वस्तनमःप्रणिपातशिक्षया पितुर्मुदंतिनततानमो
नीकः ३० तमकुमारोप्यशरीरयोगाद्धः सुखेनिधि वेतमिवात्मतेजवि उपातसमीलितालावमाहृय ।श्र
रोसुतस्यशरसंहतायुधो ३० अमस्वचामेनपरा ह्यैकजन्मना स्थितरत्नेत्रास्थितिमंतमत्रयं स्वमूर्तिने
दिनगुणाग्रजन्मना ।यतिःप्रजानामिवसंयमा त्मनः ३१ सवृत्तवल्लश्चलकाकपक्षकैः रमा
पचाशताभि काचर्ण प्राप्ति का ४ त्यपत्रैःसवयोनिरत्नतैः लिप्यैयमावक्रहणनवाङ् मयं नदीसुरवेनिवसमुद्रमाविशत ३२ अथोपन
१तविधिवद्विपश्चिता विनन्तुरेसुरवोगुरुप्रियं अ वंध्यतनाश्चबन्धुरनीक क्रियादिवस्यूपहितापसी
दति ३३ प्रियःसमयेःसगुणरुदारधी क्रमाचउस्त्रश्चउरस्मावापमाः ततारविद्याःपवनातिपातिनि दिशो
हरिद्भिर्हरितामिवश्वरः ३४ वचःसमेधापरिक्षयरोरवी अशिक्षयतासुपिउरवमत्रिवित् मकेवलतुरुरे
कृपार्थिवः क्रियावस्त्रदकुधुद्धारपिसः ३५ महोक्रतावसतरःस्पृशन्निव द्विपेडैलावकलनःश्रयन्नि
वः रथःक्रमाद्योवनसिन्नयोजयः प्रपाषगानीर्यमनादरंदधः ३६ अधःस्मगोदानविधूरनंतरं विवा
हदीक्षानिरवैयशुक्लः नरेंद्रकन्यास्मरणंसत्यति नमोपहदक्षसुताइवाबभुः ३७ ध्रुवाद्यगयाये

॥उपतेसमिविते पोवनयस्यमः ॥द्विपानोश्रद्धिपेंद्र

द्विपस्यनाच द्विपेंद्रस्य

रथ्रे गांगमय स्मारथ्र गनाम्नि: र थ्रंग: ना मन्नयस्य: रथ्रंगनामा रथ्रंगनाम्नो हरथ्रगनो मा: प्रणिपा तसिक्रया प्रणिपा तसिक्रया तयाहि ।

प्रवित्रं

तरुहबाजरजालैः कथाटवक्षापरिणद्धकंधरैः वेभःप्रकर्षादकयंकुरुरंध स्वघोषिनीचिर्विनयादहजयत ३
८ ततःप्रजानांचिरमात्मनाधतो निनातगुर्वीलघयिष्यतारघुं विसर्गसंस्कारविनीतकल्पसो नृपेण चक्रेयुव
राजशब्दनाक ३९ नारदमूलायतेनादनंतरं तदास्पदंश्रीयुवराजसंज्ञितं अगच्छदंशेनगुणानिलाषिणी
नवावतारंकमलादिवोत्पलं ४० विसावसुःसारथिनेवाश्वना घनव्यपायेनगनस्त्रिमानिव बभूवतुर्नाम
ततरंगरामदः कटप्रनेदनेकरीवणर्धिवः ४१ निशुंभ्यतांदामवरंगरक्षणं धनुर्हरंराजसुतिरसुतं अ
प्रमाकनंत्रासकृषप्रमः ज्ञानक्रतूनामपविघ्न मापसः ४२ अतःपरंतनमपोयपक्षनो वरंगमुक्ष
ष्टमनेलंघनः धनुर्नेतामयुतएवरक्षतो ऽहोर ग्रकेकिलंगूढविगदः ४१ विषादलुप्तप्रतिपत्तिर
वस्मितं क्रमारसेन्यसपदिस्मितेचतत वत्रि ष्टधनुश्चयद्वयागता श्रुतप्रसादादहशोघनं
दिनी ४४ तदंगनिष्पंदकलेनालाचान प्रदर्शं प्रणेनपुरस्कृतःसेतां अतीद्रियेष्वप्युपपन्नदर्शो
नो बभूवनावैभदिलीपनंदनः ४५ संभवतःपक्ष पर्वतशातने ददर्शादवनरदवसंभवः प्रनःप्रनःस्व
तनिष्ठचापले हरंतमश्वरथरश्मिसंयतं ४६ ज्ञातस्तमस्तामनिमेषदृष्टिभि दिशिविदिक्षाद्दशिभिश्चवा
ङ्मिभिः अवाचादनंगगनस्पृशारघुः स्मरणधीरणनिवेत्रयन्निव ४७ मयाज्ञाताङ्गपथमोमुनीषिभिः
शमवादावडयातोनिगद्यसे अजश्रदीक्षाप्रयतस्यमेगुरोः क्रियानिघातायकृपप्रसन्नया ४८ त्रिला
कनाथेनसतामपहिष स्वयानियमोनवेदियचक्षुषा मातक्षयकर्मसुधर्मचारिणा त्रिमतरायोनवमि
युतोविधिः ४९ तदंगमग्यमघवन्महाक्रतो रघुंतुरंगप्रतिमोक्रमहेसि पथःश्रुचदर्शयितारमीश्वरा

मलीमसामादददेनपहृतिं ५० इतिप्रगल्भैरघुणासमीरितं वचोनिशम्याधिपतिर्दिवौकसां निवर्तयामा
सरघंसविस्मयः प्रचक्रमेचप्रतिवक्तुमुत्तरं ५१ वेदाब्धिराजन्यकुमारतत्त्वधीः यशस्करंकुरुतायज्ञाधने
; ऽगस्त्यकाशंतदशोषमिच्छया नवद्रुमलंघयितुंममोद्यतः ५२ हरिर्यथैकः प्रकृतोत्तमोमतो महेश्वरस्य
बकपंवनोपरः तथाविधोमामनयःशतक्रतुं द्वितीयगोमीनहिताष्टपत्तनः ५३ अतोयमश्वःकपिलाभुवा
रिणा पितुस्त्वदायस्यमयोपदारिनः अलेप्यानतवाजमाजगाः पदपदव्याःसमरस्यसंततेः ५४ ततः
प्रहर्तुंपनयःप्रचंदरं धनुर्बभाषेत्तरगस्यरक्षितो गृहाणशस्त्रंयदिगर्वपत्ते नरवंचनिर्जित्यरथंक
तीनवान् ५५ मेणवमुक्तामघवतमुत्सुखः क रिष्यमाणःसशरंशरासने अतिष्ठहालीढविशा
ष्टशानिना दृशविशाखेणविकंपितश्चरः ५ द रघोरवष्टंभमयेनपत्रिणा हृदिकृतोगोत्र
निदयेमर्षणः नवांबुदानीकमुद्धर्तुलांबने ध भेषमोघंसमधत्तमार्गणं ५७ दिलीपसूनोसंह
दहुकांतरं प्रविश्यनीमासरशोणितोचितः ५८ वनास्वादितपूर्वमाश्रगः ऊरुहेलनेवमत्यशाणि
तं ५९ हरःकुमारोपिकुमारविक्रमः सुरद्विपस्फालनकर्कशांगुलौ भुजौशचीपत्रलताक्रियोचिते
स्वनामचिह्नंनिचखानसायकं ६० ऽहारवोन्यनेमशरप्रभाणा शरेणशक्रस्यमहाशनिध्वजं प्रकोप
तस्मिंसरंशोसुरश्रियः प्रसादकेशाव्यपरोपणादिव ६० तयोरुपांतस्थितमिहसैनिकं गरुमदाशी
तिषनीमदशीनि बभूवसुहृत्तमलंकयेषिणो रघोसुरेंद्रहेसारवश्चपत्रिणि ६१ अतिप्रबंधप्रहितास्
सुवृष्टिभि स्तमाश्रयंऽःप्रसहस्पतिऽक्षमः शशाकनिर्वापयितुंनशासवः स्वतश्चतंवह्निमिवाद्रिरंबुद

८

।६२ ततःप्रकोपेहरिवंदनांकिते प्रमथ्यमानार्मितधीरनादिनी रघोःशशांकार्द्धसुरवेमपत्रिणा शरासनज्य
ममलुनोद्विजोऽसः ६३ सचापमुत्सृज्यविहस्तमत्मरः पणासनीयप्रबलस्यविद्विषः महीधरंकुत्वापराप
णाहतं सुरस्यनामफलमस्त्रमादधे ६४ रघुर्नेशंवक्रसितेनताडितः पणातस्मोसहसैनिकाश्वनिः नि
मेषमात्रादवधूतहृद्यो साहोत्थितःसैनिकहर्षनिस्वनैः ६५ तथापिशस्त्रव्यवहारनिष्ठुरे विपक्षनाश
वस्थिरमस्यतस्यधः उतोषवीर्यातिशयेनहृद्यदा पदंहिसर्वत्रगुणेविधीयते ६६ असंगमद्विष्वपिसार
वत्तया नामेवदान्यनविमोदमाद्यं अविदिमांपा तिमृतेतुरंगमा हरंरणोच्छेतिमाहवासवः ६७
तानिषंगादसमग्रनिस्तृते सुवर्णपुंखद्युतिरंजिते पुरुलि नरेंद्रसूनुःप्रतिमंदनिष्ठं प्रियंवदंप्रत्यवद
त्सुरेश्वरं ६८ अमोघमस्त्रंयदिमन्यसेविना त ःसमाप्तेविधिनेवकर्मणि अकस्मदीक्षाप्रयुत
श्रमंगुरुः कृतोराशाणेफलनेकुंठ्यते ६९ यथावदुत्तांतमिवंसादागत स्त्रिलोचनेकांतमयो
ऽरामदः तावदेवमादाहराद्विजापतिः शृणोतिदे वेशतथाविधीयतां ७० तथेतिकामंप्रतिपूज्यवान
घो यथागतंमातलिसारथिर्ययौ नृपस्यनातिप्रमनाःसदाशृंद सुदक्षिणासूनुरपिन्यवर्तत ७१ तमस्य
नंदप्रथमंप्रचोदितः प्रकृष्टशूरःशासनहारिणोदरः परामृशंहर्षचलेनपाणिना तदीयमंगेकलिसंव्रणा
कितं ७२ इतिक्षितीशेनिवर्तितनाधिको महाक्रतुनामहनायशासन ः समारुरुक्षुर्दिवमाशुषःक्षय
ततानसोपानपरंपरामिव ७३ अथसविषयव्यावृत्तामायथाविधिसूनवे नृपतिकुरुदंदावाधूनसितात
पवारणं मुनिवनतरुछायादेयांतयामहिषीश्रिया गलितवयसामिक्ष्वाकूणामिदंहिकुलव्रतं ७४

इति श्रीकालिदासकृतौ रघुवंशे महाकाव्ये आश्रमपदप्रवेशो नाम तृतीयः सर्गः ॥ सेराङ्ग्वंगुरुणा दत्ते प्र
तयद्यधिकबाला दिनान्तनिहतातङ्कः सर्वत्रैवकृताशनः १ नास्त्रशस्त्रदिलीपेन तेन शस्त्रवर्णापति रा
ङ्गामुहृतनाराचे हृदि शल्यमिवार्पिते २ दिलीपानन्तरं राज्ञे तेनिशम्यतिष्ठिते पूर्वेद्युर्मितराज्ञी ह
देऽग्निरिवोत्थितः ३ पातान्तरं पुरस्कृतधर्मस्यैव तस्यान्नमनपेक्षयः नवासुत्यानदर्शिन्या ननेऽसु
पङ्गाः पङ्गाः ४ समेमेवममाक्रान्ते हृदयेहिरदगामिना तेनसिंहासनेपेत्य मखिलं वारिमङ्गले ५ बाय
मङ्गललक्षणं तमाहृत्य किलस्वयं पदोपेत्य मानपत्रेण सिङ्गमाङ्ग्य दीक्षितं ६ परिकल्पित
सान्निध्या कालेकालेचबंदिभ सूत्यस्तुतिसि रघ्यानिः रुपतास्मसरस्वती ७ मनुपस्तुतिसि
मीन्य सुक्तायद्यपिराङ्गनिः तथाप्यनन्यस्य विव स्मिन्नासीद्वसुंधरा ८ सहिसर्वस्यलोक
स्य युक्तदंडतयामनः आददेनातिशीतांशो न लस्वानिवदक्षिणः ९ मृडनैमन्यतेलोकः स्त्री
दलसुहेङ्गयंतेमनः इतिमत्वामहाराङ्ग मानीदेवो लवमामृङ्गः १० कामंकलीतविश्रान्ते विशालेन
स्यलोचने चक्रुस्तमनाश्चेशास्त्रेण सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिनः ११ यथापङ्गोदनाचेङ्गः पुतापात्रपनोयथा त
थैवासासूदवर्गो राङ्गापकृतिरङ्गनात् १२ नयवङ्गिनेवेराङ्गि सूदसाक्षिपदर्शिते पर्वेणवासवत्यङ्गः
तस्मिन्नासवङ्गतेः १३ मुंदाकंवाःकृतास्मिन गुणाधिकतयागुरो फलेनसदकारस्य शेषाङ्गमङ्गवङ्ग
ङ्गाः १४ पंचानामिवभूतानां सुकर्षेणवशर्यणाः नावतस्मिन्महीपाले सर्वेनवमिवासवत १५ लघुव
शामनेस्वस्य मघनेसमुपस्थिता पार्थिवश्रीहितायैव शारत्यकरुलक्षणा १६ निर्दृष्टलघुसिमाघः

सविस्तस्य वोसयोः वह्निस्तवोदिशोनागाः प्रतापामेवरचिताः १७ निर्दृष्टलघुनिर्माघ सुक्तवर्मासुङ्ग
हः प्रतापस्तस्यनानाश्च सुगपद्यातशोदिशः १८ पातान्तरं अधिष्ठ्यमाहुर्धर्मकुर्ह समायायेरघोरिति स्व
धुतःशंकितनेव सङ्गेशातमसुनो १९ वापेकसूङ्गहारेङ्गा धनुर्ङ्गेरघुदेषो २० पङ्गार्धसाधुनातो
ह पदोयोद्यतकार्मुको २० पातान्तरं उपरीकातपत्रस्य विलसकाशावामरः ऋतुर्विडंबयामास नवन
ःशपनश्रियं २१ प्रसादसुमुखेतस्मिन वेडनविशादपाल महावहुमतोप्रीति रासीत्समरसाहयोः
२२ हंसश्रेणीतारास ऊमहत्सुचेवारिषु विस्तृत यस्मदीयानां पर्यस्तायज्ञसामिव २३ इङ्गुद्या
यानिषादन्यः तस्यगोत्रेणोदमं आकुमारकथो द्यातं शालिगोप्ताङ्गुर्यत्रः २४ तस्यगोत्र
हिरक्षाणां कर्मोत्पलनिपातिनां स्वरसंवाहिनि ःकृतिः शालिगोप्ताङ्गुर्यत्रः २५ पातान्तरं
प्रसादोदयोदंतः कंसायानमहाङ्गमः रघोपरिस वाशंकि वहुनेहिषतामनः २६ मदोदयाः
कङ्गुवंतः सरितांकूलमङ्गजाः लीलारवलमुत्पाद मोहाकोस्तस्य विक्रमं २७ प्रसविःसन्नपर्णानं
१ मदगंधिसिराहता असूययेवतन्नागाः सन्नाधेतपुष्पुष्पु २८ सरितकूर्वतीगाधाः पथश्चाजपानकुट्टि
मान् यात्रायोःचोदयामासः तंशक्तःपथमंशारन् २९ तस्मिंसमयंङ्गातावह्नि वोङ्गनीराङ्गनाविधो प्र
दक्षिणाद्विपोङ्गेन हस्तेनेवङ्गयेददौ ३० संयुक्तसलपर्वतः शुद्धपार्श्वरयान्वितः षड्विधंबलमादा
य प्रतस्थेदिग्विजिगीषया ३१ अवाकिरन्वयोरुद्धा स्तेलाङ्गेःपोरयाधिनः पृषतेमेदशोद्धृतः क्षीरमेव
ह्यस्रुतं ३२ सयमोपथमंप्राची उत्पाधीनबर्हिषा अहितानिलोद्धूतः तर्जयन्निवकेतुभिः ३३

रङ्गानिःस्यंदनोद्धूते गैरिकैश्च घनसन्निभैः सुवर्णस्थलमिवव्योम ऊर्ध्वं चोमेवचत्तले ३४ सुगमं मरुपृष्ठानु
दंसोसि नाव्याःसुप्रतरानदीः विपिनानिप्रकाशानि शाक्रिमवोद्वकारसः ३५ प्रतापोगेततःशाष्टः पुरा
गास्यदनंतरं यायोपश्चाद्गजानीकं वज्रक्रांतवसाचमूः ३६ पुरोगैःकलुषास्तस्य सदप्रस्थायिनिःक्र
शाः पश्चात्पुराविनिःपंका चक्रिरेमार्गनिम्नगाः ३७ ससेनामदतीकर्षेन्नूर्ध्वसागरगामिनी बाला
दरिद्रताश्लेष्टं गंगामिवसगीरघः ३८ त्याक्तितिःफलसुखवातः समेश्वबद्धधान्यः तस्यासीडच्चणो
मार्गः पादपश्चिवदंतिनः ३९ पौरस्त्यानेवमाक्रामे स्तास्तावद्भनपदानद्भुयी प्रायतालीवनत्रणाम
मुपकंवमहादधः ४० अनयाणांसमुद्दंडे स्तस्मा लिंधुरयादिव आत्मासंरक्तेसुद्धे दृत्तिमा
श्रित्यावितसी ४१ वंगाञ्चयाबतरसा लेतानोस पधनाहतान् निचखानङ्गयस्वलात्र गंगा
श्रांतांतरोधसः ४२ आपादपक्षवणाः कलमा ङ्गवनेरसु फलैःसंवर्द्धयामासु रुत्वातपा
तरोपिताः ४३ सतीकपिशासेन्ये बेहद्विरदसे उसिः उकूलादशितपत्रः कलिंगानिमुखः
ययौ ४४ सप्रतापमदेंडस्य मूर्द्धेतीदलनवत्रायत् अंकुशाद्विरदस्येव यतागंलीस्वेदिनः ४५ प्रति
ङ्गयाद्दकालिंगःस्तमास्रुगेंडसाधनः पक्षच्छेदाद्यतेशक्तं शिलावर्षीवपर्वतः ४६ द्विषांविषद्यका
ङ्गस्य स्वजनाशवर्द्धिनं सन्मंगलस्नातइव प्रतिपदेजयश्रियं ४७ वायव्यास्त्रविनिर्द्धूता त्यक्ताविं
द्रमहादधः गजानीकात्मकालिंगं स्वार्द्धसर्पेमिवादधे ४८ तांबलीनांदलैर्नत्र रचितापानसंभव
ः नालिकेरासवंयाधः शात्रवंचपसुर्यशः ४९ गृहीतप्रतिमुक्तस्य संधर्मविजयीनृपः श्रियंम

११

हेंडनाधस्य डुहारनत्रमेदिनी ५० ततोवेलातटेनेव फलवद्भूगमालिनी अगस्त्याचरितामाशां मना
शास्यङ्गयोयथौ ५१ ससैन्यपरिमागेन गजदानसुगंधिना कावेरीसरितोपत्युः शंकनीयमिवाकरात्
५२ सत्याकृष्टविन्यसाणां तेनकेरिलाद्यधिनां अलाकंबुचमूरेषु श्रूर्मपतिनिधीकृतः ५३ बालेःरघु
षितास्तस्य विजिगीषोर्गमाधनः मरिचोद्भूतहारीता मलयाद्रुपत्यकाः ५४ आजानेयखरक्षुण्ण पक्षे
लाक्षत्रसंभवं वानीरासवंयाधाः शात्रवंचपसुर्यशः ५५ ससंकुरश्चक्षुणानां मेलानासुत्पतिलवः उल्ल
गंधिभमात्रत्र कटेभकलरेणवः ५६ पावांतरं लागि विष्टनमार्गेषु चंदनानांसमर्पितं नाश्रसंकरिणाप्येवं
त्रिपदीवेदिनामिव ५७ दिग्विमदायतेतद्भो दक्षि णस्यारावरपि तस्यामेवरघोःपाण्या पतापनविषेदरे
पत्र तामपसीसमेतस्य सुन्नासारमहादधेः ति निपत्यदंडस्तेसे यशःस्त्रमिवसंचित ५८ सनि
र्विशेषप्रकामं तटस्थाधीनचंदनो स्नानाविवेदिश बासस्याः शैलोमलयद्रुहरो ५९ असदाविक्र
मःसदा इरसंकुसुदत्रता निनंबमिवमेदिन्याः अ स्त्रांशुकमलघयत् ६० सुगमं तस्यानीकेविस्मयो
ज्ञः रयरांतङ्गयोद्यते रामेश्वरात्रितोपासी स्मयलग्नइवार्णवः ६१ मरुलामारुतोद्धूत मगमक्तिकंकर
ङ्गः ताद्यधारवाणाना मयत्नपटवासतां ६२ रवङ्गरीस्कंधनद्धानां मदोद्गारसुगंधिभ कटेभकरिणां
पत्रः सुन्नागेस्यःत्रिलीमुखाः ६३ अन्यन्नयतवाहानां रथानांचावसंहिताः मर्मरःपवनोद्धूतः राजितालीं
वनध्वनिः ६४ अवकाशंकिलोदत्वा रामायास्यार्घतोदधे अपरांतमहीपाल वाडेनरघवेकरं ६५ म
त्रेसरदानाकीर्णं चक्रविक्रमलक्षणं त्रिकूटमवतात्रांत्रे ऊर्ध्वस्तंत्रचकारसः ६६ पारसीकास्ततोङ्ग

ॐ अतास्थस्थलवर्त्मनो ऽक्षियारवानिवरिपूं स्वबाहुनेनसंयमी ६७ यवनीमुखपद्मानां भेदे मकरदंनसे
: बालातपमिवाङ्कुना मृकालङ्कलादादयः ६८ संग्रामस्कमलस्त्रस्य पाश्चात्यैरश्वनाधनैः ग्रामीकृजि
तविक्रम अतिप्राधोरकस्यसूत ६९ सन्नापवर्जितेस्वेषां शिरोभिःमश्रुलिर्मही तस्मारमरघाव्याप्तैः
संक्रोडपटलिरिव ७० अयनीतशिरस्त्राणाः शोभास्त्रैरारणयद्भिः अणिपातप्रतीकारः संरनोहिमाहात्मनां
७१ विनयंतेस्मनाथोधा मुखैनिविङ्कयश्रुमं आस्तीर्णोजिनरत्नास्त्र प्राकावलयस्त्रमिव ७२ ततःप्रनस्त्रं
क्रोधैरो नास्त्रानिवरघुर्दिशो ग्रारिरुद्रैरिवादीच्या। हरिस्वरसानिव ७३ जितानङ्गस्यस्त्रानिव क
ग्रारघ्वरस्मरान् महाभैवमिवोग्रैः प्रविवेशो पत्रराग्रघं ७४ विनीताध्रमास्त्रस्य वक्रतीरवि
वेष्टनैः ऽधुवदीजिनःस्कंधाद लग्नकुंकुमके सरान् ७५ तेत्रह्मणावरोधानां सर्वैर्वक्रवि
कुंभ कपोलपाटनादिशि बभूवरघुवेष्टितं ७५ कांबोजाममरेसाहुं तस्यवीर्यमनीश्वराः गङ्गाला
नंपरिक्लिष्टे राक्षोभैःसर्वमानताः ७६ तेषांमदश्च स्थिष्टा सुंगडविणराजाः प्रपदाविविष्टाःग्रास्व
नोत्रकांकोसलेश्वरं ७७ ततोगोरीगुरुंस्तोलं मारुरोहाश्वसाधनः वहंयन्निवतत्कूटा हुहुतिहोत्रेषु
लिः ७८ ग्रांशंसतुल्यंसत्वानां सेनाघाषप्रसंभ्रमं गुहागतानांसिंहानां परिवृत्तावलोकितं ७९ शुभं
स्त्रीषुमर्मरीभूतां कीचकध्वनिदूतवः गंगासीकरशोमार्गे मरुतस्त्रेशिखेवरे ८१ विनाश्रुनेमेस्त्रणां
ग्राप्यास्वेध्यास्यसिनिकाः दृषादावासिताङ्गा निषण्णमृगनाभिभिः ८२ सरलाग्रहमातंग स्त्रेवायाप
चितःविषः आमनोषधयस्तत्र रक्तमास्त्रहदीपकाः ८३ तस्यावासेषुदानाहैं गैरुत्तिविविधदलैः पाठे

तरं तस्यांसृष्टनिवाशेषु कंबरक्षक्षितत्वचः गङ्गवर्मकिरातेस्यः ग्राशंशुदेवदारवः ८४ विमर्दसहितेस्तत्र
पार्वतीयैरस्त्रदघोः नारावस्त्रपाणीयास्म निष्पाषाणितानलः ८५ ग्रारेरुच्छिन्नग्रोकमांस सक्त्वाकरदाकृती
ङ्गयोदाहरणबाह्वोः ग्रापयमासकिन्नरान् ८६ परस्परस्मविक्रांत स्त्रेपायनयाणिषु राङ्गाहिमवतःसारा ग
ङ्गसारोहिमाद्रिणा ८७ तत्राक्षास्यशोरात्रिं निवेश्यावरुरोहसः पोलस्यश्वलितस्याद्रि राददानश्वनङ्गवी
ग्रयं ८८ वकंपतीलीलोहित्ये तस्मिन्नाशङ्कयानिषश्वरः तङ्गालानतांपाप्ते: सदकालागुरुद्रुमैः ८९ तप
सेवसरुद्धोर्क मधुराचर्षिङ्गहिनं २४वक्तेरङ्गोप्यस्य कृतपवपताकिनी ९० तमीग्रःकामरूपाणा मत्या
रवमलविक्रमे स्त्रङ्गेस्त्रिनकटिनीगे रत्नाभुपरु राधयिः ९१ कामरूपेश्वरःतस्य हिमपीवाधिदे
वतां राज्ञाश्वोपहारेण ग्राप्यामानर्चपादयोः ९२ इतिङ्गिवादिग्राङ्गिनु र्यवर्तेवरघोश्वते
राङ्गाविश्रमयन्नराङ्गां बनत्रश्चान्यशुमोलिभिः ९३ सविश्वजितमाङ्गङ्गे कृत्वसर्वस्वदक्षिणं अ
दानंहिविसर्गीय मतांवारिमुचामिव ९४ सञ्जाते ग्रविवसरदः उरस्कृत्यानिर्यवीनिः ग्रामितपराङ्गव
लीकांत्र काकुस्थश्चिरविरहोत्रकावधनूराङ्गन्यान् स्वपुरनिवृत्तयेऽत्रमने ९५ यङ्गातबस्त्रघालिषेकस्त्रेन
मकारैःसमितपराङ्गयवलीकैः ग्रामंत्र्याकुकवनितानितहिसृष्टाः स्त्रोनिस्त्रान्यवनिलुङ्गः उराणिङ्गस्त्रः
९६ पावानर स्त्रेरखाधङ्गःकलसातएवचिङ्गेसमोङ्ग श्वरणस्त्रुगे प्रमादलस्यप्रस्थानपणितिनिरंगुली
ष्व वङ्गमौलिस्त्रंकुचुमकरंदरपागोरंब ९७ इतिरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौदि
ग्विजयोनामचतुर्थःसर्गः॥ तमधरेविश्वजितेक्षितीशं निःशेषविश्राणितराज्ञाजातं उपात्तवि

द्याग्रुरुदक्षिणांघ्रौ क्रोशः पपेदे वरतनुत्रिशिखः १ मेमृन्मयेवीमहरिणमयत्रात् पात्रेनिक्षयाद्धिमनघ्रीशलः
ऋतुश्चकोशंयत्रामाप्रकाशः प्रत्युक्तमानिधिमातिघ्रेयं २ तमद्यविद्याविधिवद्विधिज्ञः स्वाधनेमानधनाय
प्रायी विज्ञापतिर्विष्टरसाङ्गमारा ऋतांकलिः कृत्यविदित्युवाच ३ अथ्यणीमंत्रकृतामृषीणां कुशा
ग्रुहे कुशलीगुरुस्ते यतस्त्वया ज्ञानमशेषमाप्तं चितन्यमुग्रादिवदीक्षितेन ४ कायेनवाचामनसाचशा
स्त्रु [illegible] यद्दक्षिणोधर्यविलोपितत्वं अपाद्यतेनव्यथमंतरेण्यः कंचिन्मदर्पेत्रिविधंतपस्तत् ५ आधा
रबंधप्रसवैः प्रयत्नैः संवर्द्धितानांसुतनिर्विशेषं कश्चिन्नवाद्यादिरुपस्त्रवोवः अमद्विदामा अमपाद
पानां ६ क्रियानिमित्तेत्वपिवज्रलेखा दत्तग्रमं कामसुनिःक्रशेत्र तदंकुशिष्योत्युतनानिना
ला कश्चिन्मृगाणामनघोपसूनि ७ निवर्त्तते त्रिर्जियमानिषेको येस्नोनिवापांकुलियःपि
तॄणां तास्वप्रष्टांकितसिकतानि शिवानिवाः तीर्थकुलानिकश्चित् ८ नीवारपाकादिकगंकु
रीयं रामृत्रपतेजानपदिनेकश्चित् कालोपपन्नाति धिनागधेयं वन्यंशरीरस्थितिसाधनंवः ९ अ
थैवसान्नमादर्षिणांत्रे सम्यग्विनीयाभ्यमतोगृहाय कालोदयंसंक्रमिष्यद्वितीयं सद्वीपकारक्षम
मा अमंते १० तवादितानांसिगमेनदृष्टं मनोनियोगक्रियया शुकुर्म अथाकृयाशासिवरात्मना
वा प्राप्तासिसंभावयिष्यवनात्मा ११ इत्यर्घमाशाभमितव्ययस्य रघोरुदारामपिगानिशाम्य स्वार्थोपप
त्तिप्रतिभर्वनाम्नः प्रत्यादिकोमस्तगपतकुम्भं १२ सवेत्रनोवार्तमविद्विरोड नाप्तकुमस्त्वयुश्रुतश
ज्ञा सूर्यतपत्वादरणाद्यदाष्टः कल्पेतलाकस्यकथंतमिश्रा १८ सक्तिःप्रतीक्ष्यकुलोविनाते २

र्वीमहानाग्पतयाभिशेषे व्यतीतकालस्त्वहमस्त्रपेत स्त्वामर्थिलावादितिमेविषादः १४ मरीरमात्रेनरेंद्रतिष्ट
न्नालासितीर्थेप्रतियादितर्हि: त्रारण्यकोपानफलप्रसूतिः स्वेनमीवारस्त्वावशिष्टः १५ स्थानेलवानेक
मराधिपःस कंकिंचनत्वमरवङ्ग्यनक्ति पर्यायपीतस्यसुरर्हिमांशोः कलाक्षयःश्लाघ्यतरोहिदाहः १६
वदन्यतस्त्रावदनन्यकार्यो गुर्वर्थमाहर्त्तुमहंयतिष्ये स्वस्त्यस्तुतेनिर्गलितांबुगर्भं शरद्घनंनार्दतिवातकी
पि १७ एतावदुक्त्वाप्रतियातुकामं शिष्यंमहर्षेर्वृणुतिर्निषध्य किंवस्तुविद्वन्गुरवेप्रदेयं त्वयाक्रियेह
तितेमत्रसंक्ष १८ ततोप्रभावद्विदितार्थराय स स्मेरमयोवशविवर्द्धिताय ब्रह्मोप्रमाणायुरावं
सवर्णी विवक्षुणः प्रकृतमाचवक्षे १९ अवा प्तविद्यनमनामहर्षे विज्ञापितोसंकुरुदक्षिणाये
समेविरात्यास्खलितापचारं तानक्रिमत्यागणय स्वरत्नात् २० निर्बंधसंजातरुषार्थकार्यं म
चिंतयित्वायुरुणादेसुक्तः विन्नस्यविद्यापरिसं स्कयामे कोटीश्चतस्त्रोदशचाहरेति २१ सोद
मपर्यविधिनाजनेन मन्त्रानवंतप्रसुत्राष्टशेषं अ सुजादसंप्रतिनोपरोऽ मलोतरत्नाद्युतनिःक्रयस्य
२२ इत्यद्विजेनद्विजराजकांति राचेदितवदविदांवरेण एनोनिहत्रेंद्रियवृत्तिरेनं कुगादसूयोऽगदे
कनाथः २३ गुर्वर्थमर्थीश्रुतपारदृश्वा रघोःसकाशादनवाप्तकामं गतोवदन्यांतरमित्ययाम मास्त्वपरी
वादनवावतारः २४ सत्रप्रशस्तमहितोमदीये वज्रश्चुघोत्रिरिवाश्मगारे द्विवाणदोनाहसिसोढु
मद्रेः यावद्यातसाधयिष्यद्यदर्थं २५ तथेतिवस्याविनयावतीतः प्रत्यग्रहीत्गिरमयुक्तमा गामात्मा
रंधुरणवेक्ष्य निःक्रष्टमर्थवकमेकुबेरात् २६ वंशिष्टमंत्रोक्षणजात्वनावा हुदत्वतावत्रामही

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

भरेश मरुत्सखस्येव बलादकस्य गतिर्निरोद्धुं नहि तद्बभूव ३७ अथोधिरोप्यप्रयतः प्रदाय रघोरघुक
लितशासनाय सामंतसंस्तावनैवैव धीरः किलासनाद्यं विहितस्तरस्मादिगीशः ३८ प्रातःप्रयाणाभिमुखा
यतस्मै सविस्मयाकोशगृहे नियुक्ताः हिरण्मयीकोशगृहस्यमाद्य दृष्टिशशंसुः पतितानसस्मः ३९
तेषूपतिस्तीसुरदेमरोशिं लक्ष्मीकुबेरादलियास्यमानान् दिदेशकोशायसमस्तमेव पादेसुमेरोरिव
कांचनेन ४० कनस्यसाकेतनिवासिनस्तौ द्वावप्यसूतामभिनंदसाद्यौ उरुप्रदेयाधिकनिस्पृहाधी रघु
धिकामाधिकपदश्च ४१ अथोष्टवामीशतहारि तोषं प्रकृश्वरंप्रीतिमनामनीषी सृष्टाकरेणानतप्र
वेकायं संप्रस्थितोवाचमुवाच कोशः ४२ किं मत्रविचेयदिकामसूर्त्तं रैत्तस्थितस्याधिपतेव
कानां अचिंतनीयस्कृतवप्रलापो मनीषितं द्वोरपियेनदग्धा ४३ आज्ञास्यमन्यत्तुनस
कस्तं प्रयांसिसर्वाण्यधिकुरुष्वास्य प्रत्रेलस स्वात्मगणाकरूपं सर्वंतमीप्सावतःपितेव ३
४ इत्थंप्रयुक्तस्त्रिपमप्रजन्मा राज्ञेप्रतीयायपुरः रासकाशं राज्ञापिलेनेसुतमाप्तुतस्मा दालोक
मर्कादिवजीवलोकः ४५ तस्यैमूर्तिकिलतस्यदेवी कुमारकल्पंसुभावकुमारं अतःपिताब्रह्मण
एवनाम्ना तमप्रजन्मानमजंचकार ४६ रूपंतदोजस्वितदेवबीजं तादवानसर्विकमुन्नतत्वं नकार
णस्याद्विलिदकुमारः प्रवर्तितादीपइवप्रदीपात् ४७ उपात्तविद्यंविधिवद्गुरुस्य संयोवनाद्भिदविज
सकांतं श्रीगंधकामापिगुरोरुदारं धीरवकन्यापिउराचकांक्षे ४८ अथेश्वरेणकुपकेशिकानां स्वयं
वरार्थंस्वसुरिंदुमत्या आसंकुमारास्वनयनोसकेन लाजेनसूतोरघवेविसृष्टा ४९ तेनाप्तसंबंधम

मोविचिंत्य दारक्रियायोग्यदशांचवव्रे उस्थापयामासमसेन्यमेना वृद्धांविदर्भाधिपराजधानी ५० तस्योप
कार्यीरचितोपचारा वन्यैतराजानपदोपदानैः मार्गेनिवासामवाजुडसूना वैरंघरुद्यानविहारकल्पा
५१ सनर्मदारोधसिसीकराढ्ये मरुद्भिरानर्त्तितनक्रमाले निवेशयामासविलंघिताध्वा श्रांतेरजोधूस
सरकेतुसैन्यं ५२ अथोपरिष्टाद्रमरेखमद्भिः प्रकूस्यचितांतःसलिलप्रवाहाः निर्धूतदानामलगंधसि
न्ध वेनासरिद्भोगजउन्ममज्जुः ५३ निःशेषविक्षालितगैरकेण वप्रक्रियापृक्तवतस्तटेषु नीलाद्रि
रेवासबलेनजांसन् दंतद्वयेनाप्तविजृंभितेन ५४ ५४ युग्मं संहारविक्षेपलघुक्रियेण हस्तेनतीर
पनिमुखःसशष्पं जलोसिंदूरदृतस्वरंगान् वार्यर्गलासंगइवप्रवृत्तः ५५ मनोगिलागाधि
कपीवरेण संवष्टिताद्वेप्रसृतेनदीघौ निर् कृपतीरानिमुखःसशष्पं दस्तेनवारीपरिघो
निवोमीन् ५६ प्रवांतरे कारुरवोत्सृष्टमृडप्र वालाः प्रलिंदयोषांबुविहारकांक्षीः कर्षन्नमि
बाललताःनदीक्षाः प्रोद्दावलग्नासटमुत्ससर्प ५७ शिलायमःसेवालमंजरीणां ज्वालानिकर्षस्तर
सासपश्चात् प्रवेतडत्पीडितवारिराशिः सरित्प्रवाहान्नटमुच्चसर्प ५८ प्रवांतरे तस्यैकनागस्यकुप
लसिंधो ह्रदावगाहक्षणमात्रजातो वनांतरानेकपदर्शनेन श्रमाद्दिदीपेमदडंडिनश्रीः ५९ मत्त
ह्रदाक्षीरकुडंबवाह मसद्दमाघ्राय मदंतदीर्घे विलंघिताध्वारणनीलयंत्रा सेनागजेंद्राविमुखीबभूव
:६० संछिन्नवंशेद्धतयोगपृष्ठं तमाक्रपर्यस्तरघुक्रमेण रामापरिक्षाणविहस्तयोधं सेनानिवेशंउम
लंचकार ६१ तमाप्तपतंतंनृपतेरबाध्या वन्यःकरीतिश्रुतवान्कुमारः निवर्त्तयिष्यन्विसरेमकुंस

ऊघानेनोत्पाद्यतकृष्टशोणीः ५२ मेविद्रुमाद्रेःकिलनागरूपं मुक्तैर्ऽचतद्विस्मितसैन्यदृष्टः स्फुरत्प्रभामंम
लमध्यवर्तिकांतेक्षणोमचरंपदे ५३ अधःप्रसारोपनतैःऊर्मारं कल्पद्रुमोत्थैरवकीर्यमाणैः उवाच
वाग्मी दमनप्रसूनैः संवर्द्धितारःस्थलतारहारः ५४ मातंगशापादवलेपमूलो दवाग्नवानस्मिमतंगजं
त्वं आवेहिगंधर्वपतेस्तनूजं प्रियंवदंमांप्रियदर्शनस्य ५५ संचोदनीतःप्रणतेनपश्चा न्मयामहर्षिर्भृ
तामगस्त्यः उन्मत्तमप्राप्तपसंप्रयोगा द्वित्यंहियत्मा प्रकृतिर्ऽलस्य ५६ इक्ष्वाकुवंशप्रभवोयदाते न
मत्पुरः ऊंसमयामुखेन संयोक्ष्यसेस्वेनवपुर्महि ना तदेत्यवोचत्सतपोनिधिर्मो ५७ समोचितःशा
पकलेस्त्वयाहं गतिप्रयातोविहितोविधेश्च प तिप्रियंचिद्भवतोनकुर्यां दृष्टाहिमस्पान्त्वपदा
पलब्धिः ५८ गांधर्वमुक्तैर्दितःप्रतीच्छ वयो गसंहारविसक्तमंत्रं प्रस्थापनेनामयतःप्रहर्त्तु
र्नचारिहिंसाविजयस्पृहास्त ५९ अलंघियोमा प्रतियत्नुकूलैर्दयापरोत्त्वद्धरनपित्रं तस्मादुपि
बंदयतिप्रयोज्यं मत्प्रियानप्रतिषेधरोक्षं ६० त षत्पुस्पृशंपयःपवित्रं सोमोद्भवायासरितोहसोम
ः उदग्रखरःसोखविदग्धमंत्रं जयाहतस्मान्निगृहीतशापात् ६१ एवंतयोरध्वनिदेवयोगा दासेऽपोःस
खमचिंत्यहेतोः एकोयथौचित्यरसप्रदेशात् सोराजपरमानपरोविदर्भे ६२ तेतस्थिवांसंनगरोपकंठे त
दागमारूढगजप्रहर्षः प्रत्युज्जगामक्षपकेशिकेंद्रं श्रुंगेप्रहर्द्धोमिरिवोर्मिमाली ६३ प्रविश्यचैनंपुरमग
यायौ नीचैस्तमापाचरदर्पितश्री मनेतमातंजनःसमेतो विदर्भमार्गेगमनंगृहेशं ६४ तस्याधिकारप्र
रूषैःप्रणतैःप्रदिष्टां प्राग्द्वारवेदिविनिवेशितहेमकुंभां रम्यांरघुप्रतिनिधिःसनवोपकार्यां बालात्परां

गतेत्रयकन्यायांराजा स्वयंवरं विरणनयनानिमुखीबभूव निद्रायांनिद्राविरणं अक्षस्यसमेनाइत्यर्थः चिरागमनेहेतुमाह किंभूतस्यकमनीयंअतिलक्षणीयंकन्या
ललामकन्यारत्नलिप्साः लब्धुमिच्छाः प्रियकन्यानविघ्नतिमममनयाविघ्नंजग्रेविरणनिदेशे किंभूते स्वयंवरसमाहूतराजलोकाःस्वयंवरसमाहूतराजलोकाःताराजलो
कोराजवर्गोयत्र विवाहार्थमागतास्यापितत्रामंत्रितराजन्यस्समूहमयलोकस्तस्मिन्विष्यतीतिचिंतयाविरेनिशाजगामकवद्यितवयवारोदयिताचिरेणनय
नानिमुखीबभूवतिक्रतस्मिन्निमित्तमाह कीदृशी सावाबोधकलुषानर्त्तनावाबोधनचिंतामिप्रायज्ञानेनकलुषापरितप्तानिद्राउपमालंकारःइंदुवक्त्रावेद ६५
॥तमिति॥ स्वनालिकामंगलपावकाद्यसिस्नातंतत्रजनवादिभिःप्रबोधयत्तुजागयामासुः किंभूतंकर्णस्थलःनिपीमितोपावराअक्षायस्यसतं अपरंशिष्योत्तर

मिवदर्शोमदनोधितस्थो ६५ तंवस्त्रेवरसमाहूतराजलोकं कन्याललामकमनीयमकस्यलिप्सोः नावा
बोधकलुषादयितेवराद्यो निद्राचिरेणनयनानिमुखीबभूव ६६ तंकर्णसूषणनिपीमितपीवरांशं शाखो
त्तरप्रहविमर्द्दकृतांगरागं वेतालिकाललितबंधमनोहरानिः पाबोधयत्सुप्तसिवाशिरुमर्बुधांसः ६७ रा
त्रिर्गतामतिमतांवरसंवृतिज्ञा धात्राहिधिवनमुधर्द्धं गतोविसक्ता ग्रामकृतस्ववनिनत्रिगुरुर्विनेड स्वस
ग्नवानपरभर्यपदावलंबी ६८ निद्रावशेनसवेता दानवेद्यमाना पर्यस्तकुंभबलानिशिरोमितेदं
लक्ष्मीविनोदयतिपद्मदिगंतलंबी मुखंप्रदानन रुविविद्रिहातिचंद्रः ६९ निद्रावशंवियिग
नेशशिनाकसंवि दात्मानमाननरुचिनवतोविनो द्य लक्ष्मीविनातिसमयेप्रियदर्शनेन पर्यस्तकु
प्रणयनीनिशिरोमितेवे ६९ पावांतरं तद्दलुना सुगपडमिषितनतावं ऋद्यःपरस्परबलामधिरोह
तांद्वे प्रस्यंदमानप्रसृतेतरतारमंत अक्षस्वेवप्रवलितभ्रमरंचपद्मे ७० वृतस्रघंहरतिप्रियमनोरुहानां
संसृज्यतेमरसिद्धिरमणांशुलिप्तैः स्नानाविकंपरपुष्पनविसानिवातः सौगंध्यमाप्तुरितेसुरभमारुत
स्यां ७१ मंदंदिनातिहिमसंहतशीतलावः संसृज्यतेमरसिद्धिरमणांशुलिप्तैः सौरस्यमाहुमिवातसुरव
तःदिगंतलंबी चंद्रस्यातिप्रभा जायमानोस्तिलक्ष्मीर्यनवेणसहविकासेनपर्यस्तकुंभविनादगर्त्तेरणरणकुंभमतिवाहयति त्वमरवेअपहायकुंभ
शिखपगताश्चाह कीदृशानवतानिद्रावशेनअनवेक्ष्यमाणानादियमाणादिवसावधनवेनतवयवेनसथाकमीसातुतदावाशीनिद्रीकायत्यानिशिल
वानिद्राजनदाप्रियतामितकुनिराशोप्रियं राशिनोनिशायांस्वनामप्रायाकुंभःपातःसापिनिशाप्रियंप्रहरत्यति अनवक्षायानिद्रास्पाप्रियमप्रियंस्व
कंव निशिरोमितात्रबलाद्रवयंधानिशिरोमितात्रबलाकयाचिन्मत्वापर्यस्तकुंभविनादयति यस्याःप्रमनंतरमन्यासंगनवेमाद्यकोतःसारवंकित
तितस्याःकुंभाशरीरालिन्यांसि॥६९॥ विकाशिन॥॥ग्रहणवशाद्यस्यंदमानबलंतीकृतेतरतारामयानारकनीनिकायत्रतत्॥॥मनोहरेन॥॥स्यारस्व

रयांनिशिनि
मर्दैस्वत्वायत
नतुप्रभाबालम
णाजगतोवि
श्वस्यद्विहंव
विनक्तायांध
रेष्कतःपकस्मि
नपाकृतवय
कःबिनत्रि का
दयुविनिद्राजा
गरूकःतस्या
ध्वरंअपरंभर्य
पदावलंबीत
वाद्वेअपरभ
र्यस्यपदंअव
लंबतेअतएव
तद्वायजगतु
रंजहरा॥६९
निद्रावसत्या
दि हराजन्मा
पिनंद्रापिवृत्ता
ननेनरुचिवि
द्विहानिकिंतु

ह्रदविमर्द्दैक
ग्रांगरागांघ्रि
ध्यावाजनरत्न
दस्यद्यविमर्द
परिमलनेनल
नरुजांगरागः
कर्पूरकस्तूरि
काचंदनाद्युल
पायस्यतेकि
स्त्रानिःवाशि
ललितबंधम
नोहरानिललि
तमनोहरायां
गपद्मबंधतम
मनोहरानिः
उदारवाचःसु
रत्नगिरःबंदि
नस्तवागमाक्षे
यथापरःबा
ध्यतिसतदा
हो हमतिमतां
वरलब्धिमतां
श्रेष्ठरात्रिगैता
शास्यांमुचव

मारुतस्य यन्नाश्रणाश्रतिनिशापरिणामवाङ्मः ७२ पादांतरं तामोदरेश्वपतितेङ्गमपल्लवेश निर्द्दोतहारगु
लकाविशदेहिमांनः आसोतिलश्वपरसागतयाधराष्ट लीलास्मितंसदसनोचिरिवेवदीपं ७३ यावत्वता
पनिधिराक्रमतेनसाश्व रक्षायतावदरुणेनतमोनिरस्तं आयोधनाग्यसरतावधिवीरयाते किंवारिभस्मवपि
तास्वयमुच्छनेति ७४ शाखांङ्गदस्तुसयपक्रविनीत निद्राः सेनागङ्गाखरश्रृंखलकर्षिणस्ते येषांविना
तितरुणारुणरागयोगात् सिन्नाडिगेरकतटाइ वदंतकोशाः ७५ दीर्घेश्वमानियमितापटमंडपे
ष्व निद्रांविहायवनङ्गाक्रवनाश्वङ्गास्त्र वक्रोक्ष णामलिनेयंतिश्वरोगतानि लेद्यानिसेधवशि
लाशकलानिवाहाः ७६ सवेतिविरलनक्तिर्म्लान ष्वक्रोपदोरः स्वकिरणपरिवेषोद्भेदशून्याःवदी
पाः अयमपिवगिरंनस्वश्वोधश्वुक्ता मश्ववदतिश्व कैस्तेमंङ्गवाक्रपंङ्गरस्वः ७७ इतिसंविहतनिद्र
ःस्वल्पमल्पेतरांशः सुरगङ्गश्वगंगासेकतंसुश्वतीकः परिङ्गनवनितानांपादयोर्व्याहृतानां वलयमणिश्व
विहस्वश्वदांतंमुमोच ७८ इतिविरचितवाग्विदिश्वेःकुमारः सपदिविगतनिद्रस्वल्पमुच्छ्रांचकार कलप
हुनिनदेभिर्बोधितोराङ्गदंसेः सुरगङ्गश्वगंगासेकतंसुश्वतीकः ७९ श्वक्षेपकः अथविधिमवसायशा

१६

ङ्गालवस्तु वामीकरस्वर्णङ्गालश्वङ्गोश्व किंलङ्गणानि त्यक्ताभ्यक्तपयोङ्गानि रोङ्गपर्यंतमङ्गपयामार्गमायातमाकर्णदह
ङ्गलिः प्रोरंगनानिमकलान्यपिएकार्यालिपरिहृत्यश्वनानाविचेष्टितानिविदधरे मान्यादानरशस्त्राकेः ५ कयाचित्अंग
नकेशपाशाः करेणकुक्षापिबङ्गनसंसावितपव सुरितोपिनबद्धपव किंङ्गवैत्या आलोकमार्गे आलोक्यतेदृश्यतेयेनमार्गेण
सवातायनः कादश्य श्वहेष्टन० श्वहेष्टनेन कुटलेनवंतपतिनमाल्येयेनसमाकुसः ६ प्रसाधिक० काचिदंगनाअलक्तकांकपद
वीततान अलक्तस्य अंकविक्रंयस्यांसा कादश्री उच्छृष्टन्उच्छृष्टान्यक्तलीलागतिर्यस्यासा अन्यदासीणांलीलयागतिश्वासा
ते वदाउनहीक्षणचरितगतिराशिश्रिय किंकुश्व श्वरागमेवश्रयपदंपादार्यआक्रिय कादश्री प्रसाधिका० प्रसाधिका

वंधांमदेराङ्गमार्गे पर्यंधङ्गोश्वयनिवारतोङ्गं ४ तंतस्वदालोकनतत्परेणा साधेश्वचामीकरङ्गालश्व वस्त्रे
वुरित्वंश्वरसुंदरीणां त्यक्तान्यकार्याणिविचेष्टितानि ५ आलोकमार्गेसहसाबङ्गत्या कयाचिङ्गेष्ट
नवांतमाल्याः बद्धनसंसावितपवतावत् करेणकु क्षापिहिकेशपाशाः ६ प्रसाधिकालंबितमा
समयपादं माङ्गण्यकाचिद्वरागमेव श्रृष्टलीलागतिरागवाङ्गी दलक्तकांकपदवीततन
१न ७ विलोचनेदक्षणमंङ्गनेन संन्यंतवङ्गी सनवामनेत्रा ताघ्वंवातायनसंनिकर्षे यये
पशालांकामपरावदंती ८ ङ्गालांतरेश्वक्षितदृष्टिर न्यां प्रस्थानसिन्नांनवबंधनीवीं नासिश्वेष्टास
रणश्वसेण हस्तेनतस्यावलंबवासः ९ अहीवितासचरसुंदितायाः पदेपदेनिमितगलंती करया

वरयाययाङ्गत्यर्थः ८ अन्याकाचित् प्रस्थानसिन्नांनीवीनवबंध कादश्री ङ्गालांतरंगवाक्षविवरेणवक्षमाणा अवका
शप्रवतीपरिधानग्रंथिनाबद्धात् तर्हिकिंचकार वासःपरिधानसाटिकांहस्तेनअवलंब्यतस्थौ किंलक्षणेननामिश्वि
ष्टआसरणप्रलायस्यसः कारश्वक्रमङ्गिकावलंबयादिनानासरणकांत्यानानिरदिक्षतितु ९ तदानीकश्चिदंगनाया
रसनामिरवलायांअंगुष्टमूलार्पितसूत्रशेषा आसीत् अंगुष्टमूलेअर्पितंसूत्रमेवशेषोयस्याःसाकथंभूतेविधाअहीविता
अर्द्धाशोक्तादश्री पदेपदेगलंतीमलयागलिप्तात् अपतत् गलनेहेतुमाह कादश्याःसचरेणचितायाः वेनगेनात्वाश्वध
वंता किंन्पदेऽनीमितेऽरवनन्यस्तमेखलासूत्रेणस्खलितत्वात् कष्टेनचरणन्यासंकुर्वंत्या अहीवितत्वात्पदेपदेमणान्

ऊर्वीनोत्रालांकां
हरंती किंकुश्व
दक्षिणविलोच
नेअंङ्गनेनसंसा
वसंनरूपङ्गक्ष
रुत्य कादश्या
तद्विचित्रवामने
त्रातेनअंङ्गनेन
वेचित्रवामान
त्रेययासापका
एकमेवनेत्रमंङ्ग
नेनात्यङ्गयाम
नेकांङ्गनायप्र
हानोत्रालापा
णांमवधारयंती
१

यामंङ्गनकर्त्रीआ
लंबितेरंङ्गनायगृ
हीतं एकएवचर
णसालक्तकङ्गो
श्रिस्त्रि अपरस्मिन्न
लंकृतेपिअन्य
कार्याव्यक्तचिङ्ग
नेऊर्वीनोवात
यनोएकंवंङ्गग
मत्यर्थः ७ विलो
चनमिति० अपरा
कचित् अंगनातए
वेवश्रृष्टलीला
गतिरेवमातायन
सन्निकर्षेययोकि

PAGE(S) MISSING
NOT AVAILABLE

FOLIO NO:-
17 – 23

एनयंत्पारसनायांसूत्रमेवावशिष्टं १० तासामिति तासांअंगनानांमुखरवःगवाक्षासदस्यपत्रालरणाऽवासत्र कमलालंकर
णायैऽबलुब्धः मुखपद्मानांसाम्यमाह कीदृशाः व्याप्ताःकिंचूते आसव० आसवगंधोयेषांतेनैः अपरं विला० विलोलानिने
त्राण्येवभ्रमरायेषांतैः कीदृशानां सांड० अतिबहुलकोऽकेननिश्चलमुखन्यासात् ११ तांराघवेति तानार्यःविषयांतराणि
नऽरुष्यः दर्शनादन्यविषयंनपश्यंतः तर्हि कोविषयआदर्शोस्ति राघवंअर्ऽदृष्टिभिःअपलंत्यः अत्यादरेणविलोकयंत्यःअत्या
दरोविलोकनंपानउच्यते तथाहिदृष्टेनैयत्रकृत्येतिरिक्तानामिंद्रियाणांव्यापारोरहितः अतश्चोच्यते आसांनारी
णांजाषंडियवृत्तिः सर्वांगनासामास्यनचक्षुःप्रविष्टऽव अत्रेषांश्रोत्रादीनांश्रवणादयोव्यापारानरिताः केवलंचक्षु

श्चिदाजीडमनातदोनी मंगुष्टमूलाप्रितसत्रजोषा १० तासांमुखरवरासवगंधगर्भैः व्याप्तांतरासांऽऽकुलदृ
लानां विलोलनेत्रभ्रमरैर्गवाक्षाः सहअपत्रासरण १ऽवासत्र ११ तांराघवंदृष्टिभिरापिबंत्यो नार्य
एनऽरुष्यविषयांतराणि तथाहिजाषंडियवृत्तिरासां सर्वांगनाचक्षुरिवप्रविष्टं १२ स्थानवृता
स्यनिनिःपरोक्षैः स्वयंवरंसाध्वममंस्तसोऽया प्राप्यवनारायणमन्यथासौ ललेतकांते
कंघमात्मवल्यं १३ परस्परेणस्पृहणीयशोभां रूपविधानयत्नः वितथोसविष्यत् अस्मिन्द्वये
रूपविधानयत्नः पत्युःप्रजानांवितथोसविष्यत् १४ रतिस्मरोनूनमिमौवसूतौ राजासदश्र

नः साक्षादवतरगवान्नविक्तसायोलक्ष्मीरियंवमान्यकृतसृजाशृंगलाकेमिघनमीदृशी १३ परस्पर० पौरवनितास्वत्र
तस्यराजपुत्रगमनेताःस्यतिगिरउजिरंतिस्मेत्याह यदिप्रजापतिर्ब्रह्माऽदंद्वंद्वंअयोऽजयिष्यत् एतत्रमिकनयोगंन
अकारयिष्यत् कीदृशी पर० एकैकस्यप्रधानं अर्ऽनऽमत्याःशोभाअनिलिखंत अस्यतयापिएवंएकैकप्रधान्य
नतऽपमानंकचिद्दृश्यते प्रजानांएतस्याःब्रह्मणःअस्मिन्द्वयेरूपविधानःयत्नः वितथोनसविष्यति विधिनातमघनंलव
ण्यातिशायनसर्वरूपातिशयेनविदाध परस्परंएवंयोऽजनासावेब्रह्मणायत्रश्चनाशयेष्यत तमिघनायाऽऽनेवि
धाऽयशोसंवेतराऽकनमातरिस्यात् ब्रह्मच् निशाशशांकंशिवयागिरीशो श्रियाहरिंयाऽऽयतःपतीतः विधेरपिस्वा

रसिकप्रसावेसः परस्परंत्याग्यसमागमाय अन्यामान्यमपत्यायो जितायांविऽऽवकीर्णागतऽऽनविधिःकिमथस्वयंश
१निर्मयति १४ रतिऽति रेसरिचूनमितिसंभावयामः ऽमाद्वाकन्यावरोरतिस्मरोअन्नतो रसमायांचनेसिः
दादेपदिवादावद रतिस्मरोरवनारोत्पाअनयाःकिमितिप्रतीयते तथाहिदृष्टांतन् ऽयंबालारऽऽसदअमध्यऽआ
त्मप्रतिरूपमेव आत्मयोगमेवकांतयामाप्ता कथंमवतयाज्ञातंसन्मानंममायंश्वेऽऽनमसनो सत्यंहियस्मात्ममोऽऽ
न्मांतरसंगऽऽ मनोहिदेसाधिष्ठितेऽर्वेसंस्कारवशात्ताकऽऽनचेष्टितंभवतिसर्वमेववेद विदऽऽनविदोनवालोत्पादीन
१णवादिर्योगुणः १५ ऽत्युऽनतारिति ऽऽमारोऽऽःसंबंधिनोलोऽऽस्यसद्मधवलगृहमासमाद षट्विशरणगतवसोदनेऽ

ऽनघादिबाला यांतयेमात्मप्रतिरूपमेव मनोहिऽऽ
न्यः शृणुऽऽकथाःश्रोऽऽसुषाऽऽमारः ऽऽऽसितमं
ऽ १६ तत्रोवतायोशुकरोऽऽकायाः सेकामा
विवेश नारामतांसावचनऽऽकमंतः १७ महादेमि
श्रगऽऽ तोऽऽयनातंचऽऽकुलद्वयंमऽऽयोदसाहं

न्मांतरसंगतिऽऽ १५ ऽत्युऽनताःपौरवधूसुरवे
गलसंविधायिनिः संबंधिनःसयंसमामसा
रूयेश्वरदत्तहस्तःवैदर्भनिर्दिष्टमघो
घामनसंस्मितोमो सरत्नमघोमधुऽ
वनिताकटाक्षैः १८ ऽऽकुलवामाःमोव

वऽऽत्यर्थः अतिसौंदर्यणस्त्रियोविमानमादधरित्यर्थः १७ महार्हऽऽति आसाअऽऽःनोऽऽयनीतसरत्नंरत्नमसितं अर्घ्यो
अर्घोदकंऽऽयाह यदऽऽपादानेपराऽऽणप्रहिश्चप्रवेस्यदसादिशेषः अतऽऽपधायाःस्वरूपवऽऽनःमधुमन्नव्यंमधुपर्कं द
धिमधुघृतंऽऽयाह वऽऽनःमधुपर्कंऽऽतेयेयतऽऽकुलद्वयंमऽऽयाह मधुपर्कंसमयेऽऽऽऽपऽऽकितमेवनऽऽवेसमंत्रमाद
द कीदृशः महार्ह० बऽऽमूल्यसिंहासनेऽपविष्टः वनिताकटाक्षैःसाद्धंस्त्रियाविनिरीक्षणैःसंभावयामास इत्य
र्थः नमस्तायांऽऽपत्यपः कासादिप्रत्ययादाप् असुचुविपराऽऽणप्रहिश्चसवर्णदीर्घसह १८ अवरोधरक्षिःकं
चुकिनिःसोऽऽःवसुसमीपनिनो लीनुषापनेआदेशस्त्रः उत्तयपदीऽऽपाहादेगोणकंकर्मनीवसादःप्रधानकंद

वन्याद्यमऽऽतः स्व अन्यधास्व यंवरंविनाअ सांऽऽमैमती आत्मवल्लंकां तंकुवंलालन अर्थेनश्चऽऽरया साकविचार्य केव यथालक्ष्म १ आत्मवल्ल्य कांतंनत्रोरेना रायणंलभवती यथालक्ष्मा० आपतिः अस्या अयंपतिरुचित

रवस्वव्यापारंऽऽ रूते अतएवात्प ऽऽासर्वेषांहत्रिरि लिवाजीत् १५ स्व १नेऽऽनि नोऽऽयाऽऽ ऽमतीयत्रस्यंव रंसाधुअमंस्तसर्व मेने तत्रस्थानेस्व ऽऽ कीदृशी अप राऽऽक्षःस्वपतिसि हीतास्वयंवरंमंत रणअदृष्टनकन चित्दृष्टनाअतवि ष्यत् अनःस्वयंवर मकारयत् एतदे

रादिसिःशोनितं १६ तत्रेति अद्यानेतरंतत्र सद्मनिगृहेऽऽमारा अऽऽःवसुऽऽकंतर्मध्ये आविवेश विशश्चव शेनेपराऽऽणप्रहि श्चशुणः किंऽऽवाअ १श्वशोघंकरलु०का याःअवतीर्य कादृशा :कामऽ०कामरूपश्च रेणदत्तोहस्तायस्य सः किंचूतःवेद०का निप्रवनारामनांसाव ऽऽवनाक्षसहायार्घ नारामनांसिआविवि

परोऽऽणप्रहिश्चआदे शस्त्रःवहिःसंआऽऽप्रवे : किंऽऽवैनूपिरवधस्व रवस्यःप्रतिअसनाप्रका रेणऽऽऽनाःनियोताक घाशृण्वन् कादृशीश्रा ऽ०ऽऽलसरवकारीय नःप्रियंसर्वस्यःआवा लस्थविरेरस्यारोवात यऽऽऽ मकरंवदकस्य १लि लोकादिमकरशि यः किंचूतंमंगलसंवि धानिःवऽऽसितमंगल्यो पचारिः मार्ऽऽनऽऽऽ मास्कऽऽणप्रप्रक

स्फुटफेनराशिर्नवैरुद्यानिवचंडपादिः
दलिरभिकल्पः तमेवबाधयविवादसा
रिगृह्यवधाः सराङ्गसुखसुनरावलासे
त्रवेन ५१ आसीद्वरःकुटकितःप्रको
मात्मदृष्टिः समंविलक्षेवमनोसवेन ५२

विधाय कीदृशः अरि
यकल्पः ईषदपरिस
माप्तोकल्पदेवदेशीय
एतेङ्गमाप्तलावेनयाव
कल्पः किंभूतः सो
ऽपनेरचितः केचन
नोऽपतेः उरोधाऽति
व्याकुलने २० सरा
ङ्गसुखः यङ्गः सुनरां
अतिशयेनवलासे
नाहृदीप्तोऽस्वः व्य
योतिष्ट कतूयोनने
सूनेसि तमूसिसतासा
स्पामिद् इतिहः
कं कृत्वा हस्तेनबधा
२५

स्मीप निन्नोविनीतेरवरोधरोक्तः वेलासकांश
१९ तत्रावितोनोऽयतेः उरोधा ऽत्रग्निमाऽद्यारि
कं वधूवरसंगमयोवस्तूव २० दस्तनदस्तेप
अनंतराशोकलताप्रवाले प्रोप्यवेत्तनःप्रतिप
ष्टः स्विन्नांगुलिसंवृतेऽकुमारी तस्मिन्द्वयेतत्क्षण

त्यय आस्तरीट् स्वरादिचादिमागमद्वयं कंटकिनारोमांचितप्रकोष्ठेवस्यसमलिबंधकुचैरयोः मध्यप्रकोष्ठः कु
मारीस्विन्नांगुलिः संवृतेऽवैस्यस्माद्वस्तुवस्विन्नांगुलयोयस्यांसा एतावताऽनयोः मात्रिकनावोऽनोस्ति
स्तेनः स्वेदाधरोमोर्वस्वरनेदोषवेपथः विवर्लमश्रुप्रलय इत्यष्टोसात्विकागुणाः उलामारेवअवस्थायांऽनाया
उत्पेक्षते मनोनवेनकामेन करयुहयोगेन तस्मिन् द्वयेआत्मदृष्टिः समंविलक्षेचकरयुहलाभेतत्प्रसा
कृत्वा समभेवयाऽऽ ऽनीयाऽऽनीवेआत्मनेपदीक्षेश्च गमोस्वरास्तास्रुतिः स्फ कृत्वाऽऽ अतश्चाकृत्वा कामद
ति अत्रसमाभववर्णेते अधमनोसवेस्यवापातिः ततदापाणिसमागमेनमनोनवस्यदृष्टिः तयोः समविलक्षेव २
२५

तयोरिति तयोर्द्वयोः अन्योन्यलोलानिविलोचनानिक्रियंत्राणांआनशिरे किंभूतानि उपांऽउपांतयोः पर्यंतयोऽतिसरतानि क्रिय
१०क्रियासमापत्तौ अन्योन्यदर्शनेविवर्तनिचालतानिऽकुंचितानिदृष्टानि दर्शनेनचयः संकोचितानिएवंमिथोलोचनैः क्री
डांऽकृतः अस्पृष्टव्याप्तोआत्मनेपदीऽऽतिक्रमणात् प्रदक्षिणस्मरात्तचकाशे शुशुभे किंलक्षणस्य उत्कृष्टशिरस्य उत्पेऽम
रोः उपांतेषु विवर्तमानंअन्योन्यसंसक्तंअदृष्टियामोपमानं इतिमिश्रनशोसादृष्टेनेनदृष्टीकृतादृष्टतालंकारः ५ अदृष्टियामो
मव अदृष्टत्रियामाचअदृष्टियामो अयस्यावरोअदृष्टिवनाति उष्टस्यावधृत्रियाममेव अग्नेर्मरिचोपमानंमिश्रनस्य ५४
प्रवेयाऽकुन्यस्यांविवक्षतेतरयोः तादृशामनंन्यस्येतुयत्रप्रनस्यंदृष्टेनेः २४ नितेवइति सामत्रवकारनेत्रावधृः इंऽमती

तेयोरुपांतप्रतिसारतानि क्रियासमाप्तिविवर्तितानि ह्रीयंत्राणांमनशिरेमनोन्या मन्योन्यलोलानि
विलोचनानि २३ प्रदक्षिणप्रक्रमाक्रमाणां रु दृष्टिप्रसन्निधनेचकासे मरोरुपांतेषुविवर्तमा
न मन्योन्यसंसक्तमदृष्टियामं २४ नितेबंधु द्वीयुरुणाप्रयुक्ता वधूविधाटप्रतिमेनतेन द
कोरसामत्तचकोरनेत्रा लज्जावतीलाऽऽविस ग्रेमाणौ २५ हविःग्रामीपल्लवलाऽऽगंधिः
पुष्पैःकृशानोःउदयायधूमः कपोलसंसर्पिशि खेवसंतस्यौ शुद्धनैकस्मीत्पलतांपणाद २६
तदंऽनक्रेदसमाऽऽलाक्षं प्रस्मानबीऽऽकुरकर्ण रं वधूमुखंपाटलगंधलेख माचारधूमग्रहण
पद्धसूव २७ तौस्नातिकैर्बंधुमताचराक्षौ प्रेरधिसिश्चक्रमत्रप्रयुक्तं कन्याऽऽकुमारीकनकासन

लयोः संसर्पिणीशिखायस्पसः यऽकं सालाऽऽक्षमाऽऽलिनिःपिशंगं गुरुप्रदेशाद्दहनंनिनाय सधूमःकपोलयोःप्र
सरत्कर्णोत्पलसम्पिसेऽऽ २६ तद्धूमधूमंआचारधूमग्रहणात् एवंविधंबसूव किंभूतंअंऽऽ अंऽऽनस्य क्रेदेनआर्द्र
तयासमाऽऽलेव्याप्तेअक्षणीयत्रतत् अपरंऽप्लानऽप्लानाबीऽऽकुरःकर्णपूरोयत्रतत् अपरंऽपाटलऽपाटलग्र
हणगंधलेखयत्रतत् ऽऽमार्यास्त्रीत्यादिनाऽऽमेऽऽतेऽमाऽऽलिः सुखेनगृह्यतेअयमाचारः २७ तावितिकन्याऽऽ
मारीआईऽऽनारायणमचक्षूतौ अतसनतःस्म किंभूतौकनकासनास्थौ सुवर्णमनासौ अपरंतौस्नातिकैः
बऽऽ श्रेष्ठबांधवैःतताभिषिक्तौ मंत्रश्रवैनिष्टत्तविकारेचउस्यविधासुपवेत्रयबाह्मणादयःस्वऽऽमसुवासिन्यःसौना

ऽऽमत्यारक्तंपरिप्र
ह्यपरउपादानेयरहि
तिचसमामेक्यप्रपरि
प्रवैः अत्रोपम्यमाह
ऽऽकुऽवरतऽवमह
कारः आत्मप्रतिपक्ष
वेन आत्मकिसलय
न अनेनराशोकल
तांपाप्यशोनात ऽऽ
तश्चमरुवदीप्तो अनं
तरंस्मायाअशोकल
ता तस्याप्रवालंसमा
साद्य २१ वरःकंट
कितप्रकोष्ठः आस
१न् अस्वविदिप्रवं

तूऽऽमःप्रदयाय
किंभूतः उष्णःपा
वत्रःऽमकसंपवि
त्रऽन्पाद किंभूत
ःहविःऽहविःआ
र्द्रंग्रामीपलाशा
ःलाऽऽस्त्रेणाद्री
हयंतेषांगंधेय
स्मिन्सअतएव
धूमस्पपवित्रस
धूमःतस्याःऽऽम
त्पाऽऽकलीत्पलतां
प्रपेदे कर्णनीलो
त्पलतांसेऽऽ किंभू
तः कपालऽकपो

ग्रामोविश्वानरल
ऽऽविसग्रेलाऽऽ
मोऽऽचकारस्वर्ण
ऽऽस्पलाऽऽलाऽऽ
ऽऽनस्वर्णाद्रः
योलस्पते कीद
ऽऽ गुरुणाप्रयुक्त
ऽकिंभूतनविध
ऽब्रह्मणाप्रेरित
किंभूतालऽऽ
अपरंनितंऽनित
बश्रोणाप्रदेशो
ऽऽगुरुतरा प्र
५ हविरिति ऽ
ऽऽनोःवेश्वानरा

ग्ण्वंतो अन्यथा स्वांशुतिपालयो ब्राह्मणानर्थयंतीत्याचारः ३८ लिंगेरिति सराजानो जस्वसुनेगिन्यांपालिग्रहणं संपाद्य विधिवत्
लोकग्रामस्थापतीनां अन्यराज्ञां शुभकृत अहेलार्थे अधिकृतवान् समादिदेश नहि बहूनां पतेषां प्रतिपत्तये बहुस्थापतेय विलो
कयते तदर्थमाह किंभूताः अधिश्रीः अधिकाश्रीर्यस्य सः सर्वेषामग्रानं परिधानाद्यावर्जनयोग्या ब्रह्मीलक्ष्मीरस्ति इयं ३९
तेराजानः खिदर्थ्य आमंत्र्य आश्रयक चेलः काष्ठाः सुदोहर्यस्य लिंगैः चिह्नैः सौम्यतास्वरूपनिमेत्यादिभिः संहतविक्रियासं
हता गौ शाविक्रियामनसि चेति तविकारो येषु किंरूपा उपदाहेन नदीयां प्रजा उत्पर्य उन्वेष्य प्रसन्नाह्रदाः इव किंभूताः पू
ठनकाः उन्नमानादिका ३९ सराजेति सराजलोकः अजस्यपेषानं आद्यन्यमार्थे निरुध्यतस्यो किंभूतः आरंसमिलोकार्थ

स्वा वाहाहृतारोपणमुन्नतो ३९ इतिस्वसुनोकुकुलीपदायः संपाद्यपाणिगहणं मगाजो मदायतीनां पू
षगहणार्थं समादिदेशाधिकृतानिधश्रीः ३९ लिंगो खेदः संहृतविक्रियाम्ह ह्रदाः प्रसन्नाः इव पूठने
ज्ञाः विदर्भेमामंत्र्य यस्वस्तदीयां प्रजायां प्रजाखुपद १ चलेन ३९ सराजालोकः कृतमुद्वेमं विदार
नमिक्षेसमरोपलभ्यं आदास्यमानः प्रमदामि संतदाहृत्य पंथानं मजस्यन्तस्यो ३१ मन्त्रीपि
तोचकुषकेशिकाना मसुष्टिनानेतरजाविया हः शक्त्या उरुयानरणीकृतश्रीः प्राप्तापय
डाद्यवमन्त्रगाच्च ३२ तिस्रस्त्रिलोकप्रथितेन मार्ग मजेनमार्गेयमनाकुविद्या तस्माद्दयावत्रेतृकम
नेत्राः यवीत्यायमोमहोत्सरश्रम प्रमन्यवः प्रगयिकोशालेंद्रे प्रत्येकमान्नस्वतयाबेद्धबुः आतो

उरुपतयामहाजकुलानिहिमरत्नासरणानियानानि वविवाहकोशकदानानि ददात् ३२ तिस्रेति कुक्षिनेत्रोसोजस्व
स्मादजात् अपावर्तेनतिवहते किंभूता तेनअजेनसार्द्धमार्गे तिस्रः वसतीः उषित्वा किंभूतेन त्रिलोकेख्यातेनकश्च
यमासोमपर्वात्ये अमावस्याः शांते उत्तरात्रमः श्रीसूर्यो अपवर्तते सोमः किलकलाजीवः सचिवः सुखलारब्धकरणउनः
उदयायप्रतिपन्मूले शुक्लभवति ३३ प्रमन्यवः इति रुपाराजानः कोशलेंद्रराघो आगपि प्रमन्यवो बभूवुः प्रकृष्टो मन्यु
: कोपयेषांते सर्वेपवसकोपा आसन् कयाप्रत्येकं आत्मस्वतया गृहीतदंडेन रक्षणादिभिरुपयेसर्वेस्यः बजस्यापतेयम
पजक्रे तेनतेषां तदारस्यमत्सरः आसीत् ३४ सराजान्यगणः पश्चिमार्थे तं अजं रुरोध संज्ञासमूहोराजान्यः समूहेयः तस्य

निवाक्योपक्रमेक
घकेसिकानांसनी
पिसोजोपिराघवं
अजंजोहिलाद्य
स्वायवत् अचगा
ब्रस्वयं अनुयायी
किंलक्षणः अनु
अनुष्ठितः कृतः अ
नंतरंजायाः अन
जायाः विवाहाय
नसः अपरंजा
क्राः संयजामर्थे
नअनुरूपायाग्या
आसरणाकृताथ
र्थेनस उसयोर

निष्पन्नयेकृतश्रवं
संचितः कृताश्र
वंसविद्यसंकेतो
येन श्रवेयरस्यरं
अयकस्यानेग
वामार्थे निरुध्य
स्थानवंइतिसं
मंत्र्यवस्थिताः
कृकशिष्यमाणः
तत् प्रमदामियं
आदास्यमानः
हीनमनाः किंभू
तो समरोपलभ्यं
समरल्पवधा
र्थं ३१ तावदि
पूर्ह

रघस्यारथाधिरू
ढंरथिनंअनिरु
गाम गजस्यय
नातिवादीगज
स्वंहस्यारोहंव
नायाय अतःप
वसमानवतियो
धमासात् तथा
हमाघकाव्य प
त्रिःपत्रिंवाजिर
मयायवाजाना
मंनागः स्यंदनए
स्थारथस्थं इत्ता

गणः इतियोनरुक्तंस्यात् अनरेतहारेयं राज्ञांसंबंधीगणः राजन्यगणः किंकुर्वंतं सोजकन्यांरुरोधपरणीयायांतेकिंभूतः
हृष्टःसदर्प कंरुरोधइत्याह कद्रवइंद्रजत्रुरिव यथाइंद्रजत्रुनेत्रविस्तेविक्रमपादंअरोत्सीत् त्रिविक्रमस्यापत्यंत्रिविक्रम
: किंलक्षणं बलिपदिष्टं बलिनादत्तांश्रियंआददानं त्रिलोकत्वंस्वीकृतं उराबलिबंधनसमयेविक्रमत्रयंक्रामतेत्रि
क्रिमपादंनखचीरूणद्विस्म ३५ तस्याःइतिक्रमारोधकःपार्थिववाहिनीराजसेनाप्रत्ययहीतुंप्रतिरुरोध किंभूता तस्याः
इंद्रमत्यारक्षार्थेसचिवेआदिष्टं पितुरागतंपित्र्यंपितृपर्यागतंअमात्यंनियोज्य यतः नेपित्र्याःसचिवाःविपदिविक्रियां
नसजंति अनपवानत्रियागःसमुचितः किंभूतेअनल्पायाधं कद्रवशोणइवयघाशोणनदस्योतीरघांगंगांप्रतिगृह्णा

तृणांश्चक्रमिरेसमेताः स्त्रीरत्नलोभेनतदात्मजस्य ३४ तमुद्धतंपार्थिवसोजकन्यां रुरोधराजन्यगणःसहृष्टः ब
लिःपदिष्टांश्रियमाददानं त्रिविक्रमपादमिवेंद्रजत्रुः ३५ तस्याःसरक्षार्थमनल्पयोध मादिष्टपित्र्यंसचिवं
क्रमारः प्रत्यग्रहीत्पार्थिववाहिनीनां ज्योतीरथांशोणइवोत्तरंग ३६ एतिपदातिरथिनंरथेसः उरंगसादी
उरगाधिरूढं यंतागजस्यांस्यपतत्गजस्थं स्खलप्रतिद्वंद्विबलस्वसुद्धं ३७ नदस्तुतुर्यश्रुतिसाम्यवाचो ए
नादरयंतिस्मकुलोपदेशात् बाणाकरिरवपरस्परस्य नामोर्जितंचापस्तःशशंसुः ३८ उत्थापितःसंयतिर
थराश्वः सादीकृतःस्यंदनवंशचक्रे। विस्तारितःकुंजरकर्णतालैः रुक्मेणोपरुरोधसूर्यं ३९ मत्स्यध्वजो

पिसेवशक्तिः ३७ नदस्तुरिति चापस्तोधनुर्द्वेराःकुलोपदेशात् वंशरक्षामीत्रदीरयंतिस्म नशकटीचक्रुः किंभूताः अविसा
व्यवाचः अविताव्याअपरिवेद्यावाचोयेषांते तर्हिप्रतिरोधकमंत्रातवानित्याह चापस्तःपरस्परस्यजर्जितंनामबाणाकरे
रवशशंसुः शंसकधने बाणहिप्रसोनामाकराणिलिरवंते अनेकतूर्यसरीमृदंगवादनेनकुलप्रकाशाःक्रियमाणानश्रूयंते
तेउनदाबाणाकरेरवकाःपरयामासुरित्यर्थः ३८ उत्थापितरिति रथःअश्वकमेणसूर्यंउपरुरोधवेष्टयामासनामवचकार
किंभूतः संयतिसंयामेअश्वःउत्थापितः तदनंतरंस्यंदनवंशचक्रे सादीकृतःरघसमूहवक्रधारानिर्मलीकृतः कुंजर
कर्णतालैःविस्तारितः ततःसूर्यरोधकृतः प्रत्य मत्स्यध्वजाःध्वजमत्राःबलःशुशुभिरे किंकुर्वंतः सुखेःपतद्भध्वजिनीरजो

नि किंभूताःउन्न
कृष्टाःतरंगा यस्य
सःगंगासमीपेजा
णानामकुदास्ति
सलागारघांप्रति
रंगैःरूणद्धि ३६
पतिइति ननुकुल
उत्पत्तिर्हंद्वब
स्त्रव उत्पाःसमा
नाप्रतिद्वंद्वयाका
यत्रतनूतमवत्र
ल्यमाह एतिपद
एतिअस्यपतन्

वाबीरा श्चतेस्यो
ऽन्नमयस्यस आ
रक्तवात्रुधिर
श्वाहोऽस्फलेनो
पनीयतेस्मएना
वनारुधिरेणरङ्ग
ःशमयिष्ठेनपक्वां
तं ४२ सबिन्ने
ति सरेणुअंगार
शेषस्यऽजताशान
स्यपूर्वोत्थितधूम
इवआवनासे
अंगारएवशेषाय

सिपिबंतः किंभूतैः बाहुवज्रादीर्णैः विरलैः उन्नेऽपर्यविलानिनवोदकानिपिबंतः परमाधर्मभ्रातृव तत्रधर्मेऽवासानिमेऽस्याःकृत्रि
मानिष्पादितानंति तेषांसुखेऽवाहुवज्रात्वितनेऽरङ्गांसिपतंति अतश्चोत्प्रेक्षा इमेसत्यतिमयःकिंकल्पाणिस्तननोयानिपिबं
तीउत्प्रेक्षालंकारःआरब्धानकीबंदः ४० रथःस्यंदनःरथोगधनिनावकस्वनेनविडङ्गेजातः जनीषाडस्तीवेआत्मनीपदीनागोगजःवि
लोलघंटाकणितेनअज्ञाविआत्मपरावबोधः स्वसर्टीनामयरहणाद्रूव अयमाज्ञायः अयंअपरश्चइतिस्वसर्टीनामयरहणेनज्ञातं
तद्दिकधमेतद्विपरीतंज्ञातं प्रत्यक्षमेवकधंसर्वेनदृष्टमित्याह क्वसति सांद्रेबजलरङ्गसिरेणोसति बजलव्याप्तोरस्वमधिकिम
पिनाज्ञायीत्यर्थः ४१ आरुष्पतोऽइति रुधिरःप्रवाहःरङ्गोंधकारस्यबालारुणोसून् अथाअरुणेनअंधकारविजीयते तथाशोणि

वाहुवज्राद्विदीर्णैः सुरेदःपूरहृद्धङ्गिनीरङ्गांसि बस्तःपिबंतःपरमाधर्मभ्रातृ पर्यविलानिनवोदकानि प
ठ रथोरथोगधनिनाविडङ्गे विलोलघंटाकणितेनेनागः स्वसर्टीनामयरहणाद्रूव सांद्रेरङ्गस्यात्मपरावबो
धः ४१ आरुष्पतोलोचनमार्गमाशौ रङ्गांधकारस्यविडंबितस्य बाहुकृताश्चद्विपवीरजन्मा बालारुणो
रासूङ्गुधिरप्रवाह ४२ सबिन्नमूलकृतजंतरेणुः अंगारशेषस्यजतासनस्य तस्योपरिष्टात्पवनावधूत
पूर्वोत्थितधूमइवाबभासे ४३ प्रहारमूर्छोपगमेरथस्था यंपूर्वपालस्यविवर्तिताश्चात् यैःसादितालक्ष
तपूर्वकेतुं स्त्रानेवसामर्थतयानिजघ्नुः ४४

स्यसतामेवयुक्तिमाह किंभूतारेणुःकृतजंतरुधिरलवचिन्नमूलःबिन्नंमूलंयस्यसः मूलरेणोबिन्नचात्रुधिरंनिर्झरोगिरिवा
बभासे किंभूतोरेणुः तस्यरुधिरस्योपरिष्टात्पवनावधूतःप्रवनेनावधूतःआलितः अतएवउपरिन्नमतधूमइवादृश्यते ४३
रथस्थारथिनःतानेवरथस्थान्सामर्थतयाकोपत्रेननिजघ्नुःव्यापादयामासुः तान्कान् यैःपूर्वंसादिताःआस्त्रिःआहिताःकर्ध
उपलक्षितोस्ते किंभूतान् लक्षितपूर्वकेतून्लक्षितःउपलक्षितःपूर्वकेतुःपताकायेषांतेतान् अपरंकिंभूतान्यदृष्टविवर्ति
तावालिताअश्वायेषांतेतान् क्वप्रहारः प्रहारेणयामूर्छोतस्यअपगमेअभावेकोऽर्थः केवनरथिनःकांचनप्रहारिर्हाचामूर्छोप
गर्हअन्यतोऽजस्रः ततःतेपूर्वहतामूर्छाविगमेचेतनांप्राप्तवंतःपूर्वोपलक्षितध्वजेनतानेवरथिनदृष्टवंतःततोऽरेकगजघटति

पावीरा श्चतेस्यो
ऽन्नमयस्यस आ
रक्तवात्रुधिर
श्वाहोऽस्फलेनो
पनीयतेस्मएना
वनारुधिरेणरङ्ग
ःशमयिष्ठेनपक्वां
तं ४२ सबिन्ने
ति सरेणुअंगार
शेषस्यऽजताशान
स्यपूर्वोत्थितधूम
इवआवनासे
अंगारएवशेषाय

तेपवीहनरङ्गोप
विशाप्यते तथाशो
णितस्यधारहनरङ्गो
पिविरामाकृत् कि
भूतस्यआङ्गोसंग्रा
मविद्वेसितस्य
कृतःलोहन
मार्गेश्रुष्पतः
प्रथमोदहनरङ्ग
स्तोरुधिरप्रवाह
वासकृतःरुधि
ःअर्थोसंजातस्य
पादितायःश्राद्धि

संतेआचकाक्षआस्वा
सनांशक्रवर्तांप्रतो
कोत्कार क्षत्रियाण
मयधर्मःस्मृतुक्तः
तवाहंवादिनंक्षायं नि
हंतिपरसंगतं गहन्या
द्विनिचित्रवे युद्धप्र
कलकादिकं ४७
गजामतंगजाःकरसी
करणअग्निशमयाब
ध्वजः किंअग्निं अ
सिसिःखड्गैःउद्धतंत
हतंउत्पद्यमानं कर्षा
तप्तउत्पद्यो किंभूतैः
दृढस्रुदंतश्चपिनद्धिः

सारथीरुपालस्यअश्वान्बालविद्यासामर्थ्येनपूर्वेहतान्क्षिवांसः इतिश्लोकार्थः ४४ अर्धमार्यइति ध्वजर्तांप्रयुक्ताः ब
णाःपूर्वोहेनागिःशरयंसंधाप्तःएव कयाआमर्षनिजवेगबलेन किंभूतैःफलसहवयुक्तै किमर्थमार्य किंभूतै
ःअर्धतद्दिकधंपाप्तैः किंभूतानांदृसंसबलकरयुक्तानांसपाणहस्तेर्युक्तांध्वजर्तांमार्गणाः अर्धपथेपरशरैर्विनापि
वगवशात्समबलवाद्पूर्वोहेनागैर्वैर्ध्यविव्यधुः ४५ आक्षेरणानांइति गजसन्निपातेगजसमूहेआक्षेरणानांहस्तिपिका
नांशिरांसिचिरेणनिपेतुः तर्हिछिन्नानिननविर्यांति किंभूतैः निशितैस्तीक्ष्णैःक्षुरप्रैःअर्धचंद्रबाणैःहतान्यपिछिन्नान्यपि
चिरेणपतनेकारणमाह किंभूतानिचपतनेऽत्रेपनानांनखाग्रकोटिभिःकरजाग्रविलागेषुव्यासक्ताःलग्नाःकेशायेषांतानि गजा

अर्धेमार्गेपरबाणलूना ध्वजर्तांदस्त्रवतांप्रयुक्ता संग्रामरवाद्वजवाद्वहत्या पूर्वोहेनागैःफलिनिः
शरयं ४५ आक्षेरणानांगजसन्निपाते शिरांसि चक्रेनिशितैःक्षुरप्रैः हतान्यपिपतननखाग्र
कोटिव्यासक्तकेशांतिचिरेणपेतुः ४६ वैपद्दस्त्रीनेजघानतूणः प्रतिप्रहाराक्षमम
श्वगादी उरगामस्कंधनिमग्नदेहं पत्याश्व मंतरिक्षमाचक्रुः ४७ तत्तत्प्रकांचर्म
नृतांविकोशैः दृढस्रुदंतश्चपिनद्धिः उद्धूतमग्निशमयांबभूवुः गजाविवग्नाःकरमा
करणं ४८ ग्रालीमुखोत्कृत्तशिरःयलाद्या स्तैःमरास्त्रैःचरणोरुदंडैः क्षितिःशोणितम
हकल्पा वराहशृंगाविवपानसेमिः ४९ उपानयानिक्षपितविहंगे राक्षिपातन्यपिशितपि

अपरविकोशैः पत्याकारविगतैः किंभूतत्तत्प्रकांचर्मस्तंस्वयंसन्नाहक्षरिणाअसिदंतयोगादग्निउत्पन्नेगजाएव
पर्वताग्रामत्र ४८ रणक्षतिःसंग्रामसूमिःवराहउत्पोपानसूमेरणक्षितिश्चसाम्य
माह किंभूतैःसूमिःग्रालीभ्रालीमुखैःबाणैःउत्कृत्तानिछिन्नानिशिरांसिएवफलानितैः आद्यासमृद्धापानसूमो
आम्रफलादीनसंवंति अपरंकृतंवारस्त्रीणिपानसूपात्राणिपानसूमोपानपात्रैस्तोयं अपरं शोणितंरुधिरं
एवमद्यंतस्यफलाप्रणालीयस्यासा पानसूमोमद्यंसवति रूपकालंकारः ४९ शिवाध्वजवेदअपाच
कारतिरस्कृतवती किंभूतध्वजवेदंउपातयोःपक्षद्वेविहगेःपक्षिसिनिःकविनं तस्योविहंगस्योआक्षिप्य तर्हि

संतेआचकाक्षआस्वा
सनांशक्रवर्तांप्रतो
कोत्कार क्षत्रियाण
मयधर्मःस्मृतुक्तः
तवाहंवादिनंक्षायं नि
हंतिपरसंगतं गहन्या
द्विनिचित्रवे युद्धप्र
कलकादिकं ४७
गजामतंगजाःकरसी
करणअग्निशमयाब
ध्वजः किंअग्निं अ
सिसिःखड्गैःउद्धतंत
हतंउत्पद्यमानं कर्षा
तप्तउत्पद्यो किंभूतैः
दृढस्रुदंतश्चपिनद्धिः

नोसंहत्यान्अपरंश्य
ननखाग्रलग्नाडनय
घाविरपतनसंगतं ४
६ अर्धइति अर्धेपह
तीअश्वसादारिवृंन्
यःउनरथिनजघान
हतूहिंसागत्याःएकार
मवपहारंदत्वास्मिति
ऊनःपतिप्रहाराक्ष
मी किंभूतैरिव उर
गमस्कंधनिमग्नदे
हा उरगमस्कंधनिम
ग्नाअवष्टब्धादेहाय
स्यसतेतद्दिकिंचका
र रिवंत्रध्वजपत्याम्

मांशोवियंनसविष्यतीत्याह पिशितवियापि पिशितंवियेयस्याःसातद्विकघनत्वाऊत्याह किं०शिखाकेकेयूरस्यअंगदस्यको
टिनाअयनागेनक्षतःपीडितःतालुदेशोयस्यसा ५० अन्योन्यऽइति० कश्चिद्युद्धसतःसमरेसंग्रामेखंकबंधंहन्यतुहन्तुं
कंलक्षणःद्वि०द्विहतःशत्रोःखड्गेनक्षतंउत्तमांगंशिरोयस्यस किंकृत्वासद्यनक्षणंविमानस्थितांदेवविमानस्वामिनंवा
ण किं०वामांगसंसक्तसुरांगनाःवामांगेसंसक्तासुरांगनायस्यस संग्रामेसहस्रंहतेएकंकबंधंहत्यति योहिकोवमना
यमानएकायतयाशुद्धाशुराणांहन्यते विमानरूढोदेवरूपेणदिविदेवांगनायाःसमंविहरति ५१ अन्योन्यऽइतिको
विदुषनोतोएवसूतौअसूतौ कस्मात् परस्परंसारथिन्यापदानात् व्यूहोव्यगतखरंगमोसंतोगदाद्याायतसंग्रहारोअसूतौ
यद्यपि केश्वरकोटिक्षतनालुदेशेण शिखाखड्गेदमयकाशा ५० कश्चिद्विषत्कृतोसमांगःसंग्रा
विमानरूढोदुपत्यं वाभागसंसक्तसुरांगनेसं हतकबंधंहन्यतेदहनौ ५१ अन्योन्यसूतान्म
घनादहेतां तौदेवसूतोविमोचकोचित्रे वा लेगदाद्याायतसंग्रहारोनमासुधेवाकविं
महेनेष्टौ ५२ परस्परेणाहतयोःप्रहारोकृतो तकोहाःसमकालमेव कृष्णोनाविपि
कयोश्चिदासौ दक्षासरःशाश्वितयोहिवादे :५३ व्यूहाद्युनोतोवितगेतरेसं लोकंगतेचा
पतुरेवाक्षसं पश्चात्स्वरामारुतयोःप्रहेहो पश्चा यष्टातसंमहासोमा ५४ पुराणसंमेघिबेने
महौपयावङ्गः स्वपरिमेनमेवः धूमोनिवांतेतसारोन यातादिकंहसतएवक्षिः ५५ रम्भा
नापितत्रनजितं मएकांतेनतोसंग्रं कविवयंग्रामहालीवामीपर्यायहत्याअङ्गकमेणसंगंकृत्येयाशुतः कस्यांसत्यां प
श्चात्सरोमारुतयोःप्रहोसत्यां यदाप्रतीच्योवायुस्तदाप्राचीतरंगाश्चेयंतयदापोरस्योवायुःवर्द्धतेतदाप्रतीच्यां
संगंआशुयुः कल्पमालंकारः ५४ परेणशाशुणवतेसेन्यलग्नेपिअङ्गःअरिसैन्यंएवप्रतियायो यातःमहोडामस्तुद्ध
ङ्गःतेजोयस्यस एतदेवहस्तेनहृदयति समीरणनवायुनाधूमोनिवर्त्तेतकाल्यते यतोयत्रकङ्कःततःएववह्निःआ
द्यादिस्फुलिंगस्य एतावताधूमउत्पन्नःसैनिकारिखवायुवशेनयत्रयांउपरंअग्निउत्पन्नअङ्गःखिकङ्कंविलायकां
विनयाति ऽयतासंग्रामऽतिकथनेप्रघाभिःकङ्कंदहति तथाऽङ्गोपिरत्नत्रहस्यति ५५ सएवीरोऽङ्गःराजन्यकंरा

गदायायतोदीर्घ
:संग्रहारोयथास्तो
नमाशुधोसंतोबाऊ
विमर्द्दनेष्टौ अन्यतो
बाऊविमर्द्दनेबाऊ
युधनिष्टोनत्परो ५
२ कयोश्चित्सहत्रौ
:खसटयोःअमर्त्यस
एवेपिदवत्रेपिविवा
दआसीन् तत्रविवा
देकारणमाह किंतु
तयोःएक०एकयाप
अप्सरसाप्रार्थितायाः
हतयोःएकस्तावक
वयति अहंएनांगृही

ष्यामिअपराध्यंकघ
यतिअतोविवादअप
रंकिंपं०अन्योन्यंव्या
यादितयोःगतप्राणयो
:परस्परंसुगयदेवर
मोतोविमानदेववमा
साद्यएकाप्सरःप्रार्थि
तत्वात्तत्रापिविवाद
न् ५३ तत्रलोपू
होसैन्यमसहोऽत
रनारात्वंपरस्परस
मुद्भवंसंगंकृत्यंवआ
पतःप्राकृवांतःसमः
किंसूतंअ०अवस्था
रहितंअनिश्चलंके

राजन्यकंराजसमूहंविलोकयामासविगाहतेस्म किंसूतःरथीरथाधिरूढःनिरंगीनिरंगयुक्तःअपरंकवचीसन्नद्धःधन
मान्धनुर्द्धरःकिं०हसंसदर्पं कदत्र यद्यामसावरारहअर्थीवांसंविलोकयति किंसूतंकल्पद्रुमोहतं कल्पांतकालेउद्ध
तंबलिनं राजन्यकस्यसहसाक्षतउद्धतवाद्यसुगांतसागरोयमा अङ्गस्यसर्वोक्तश्चात्तद्भयेसामर्थ्यात्श्रीवराहोपम
१ ५६ सअङ्गःआजौसंग्रामेदक्षिणेवामेमुद्गरेणशरेव्यापारयन्नअलक्षत लक्षदर्शीनाकृतोःमादर्शी उलेक्षते
अस्ययोधमोर्वीबाणान्सुखवे शूरएसवेआत्मनेपदं किंसकृत्आकर्णकृष्ट अत्यास्यासबलान्बाणीरान्शरान्गृह्ण
न्अङ्गयासंदधन्ददर्शकेवलंशरएवनिर्यन्तोअदृश्यत किंसूतान्रिपुघ्नान्रिपुघ्नंतिनान् बाणएवरिपुघ्नंतोदृश्यतेस्म

निषंगीकवचीधनुष्मान् दृष्टसराजन्यकमेकवीरः विलोकयामासमहावराकलाक्षयोद्धृन्मि
हीमेवानः ५८ मदङ्गोबाणसुरवनेवामं वायावयंदृष्टसमलक्षताङ्गो आकर्णकृष्टमक
दस्यायोद्धमोर्वीबाणान्सुखवेरिपुघ्नान् ५९ मरोषदष्टाधरलोहितांक्षे वाक्ताधरषा
दक्तरहहे क्षिः तस्मारगोनस्त्रनिकृत्तकंठैः कंकारगलैहिषतांशिरोभिः ६० मर्वेबला
गेहिरदप्रक्षाते मर्वोमुखैःकंटकमलदेनिश्च मर्वेप्रयोत्रनैवेत्रमियालो मस्मिन्मुखङ्कंसे
सिमर्वेण्व ६१ मोसुखेङ्गिनिरमःपरेषां धङ्गायमोत्रपनसुखवेलक्षो नाहारमोग्रोदि
नप्रवेनागः किंचिप्रकाशेनविवस्वतेव ६२ प्रियंवदासामप्रियाहः युद्धकःराजस्व
चसर्वबलेनव ५९ सअङ्गःधङ्गमात्रेणलक्षोबस्त्रवदृश्योसवत् परेषां अस्त्रवङ्गोःबन्नरक्षःकरवदिनप्रवेनागऽ
व यद्यादिनप्रवेनागोविवस्वताश्रीसूर्येणलक्षोसवतिकिंसूतेनकिंनिष्प्रकाशेनऽईषत्दृश्येन नीहारमग्नःयथानीहार
मग्नयात्रनातसमयेःकिंचिन्नरूपमेवस्यैलेवज्ञायते तथासर्वांगविन्नात्रात्रदृश्यपतनकामात्रेणअस्यस्यीतिज्ञायते
६० अथअधिराजसूतःअङ्गःप्रियंवदात्रंधर्वात्आत्मगांधर्वेअस्यंपाशुक्तमेवसमोचकिंसूतःप्रियार्हःप्रियंअर्हतीं
तिप्रियार्हः किंनामप्रस्थापनंनाम प्रस्थापयतीतिप्रस्थापनं किंसूतःस्वप्नविन्स्वप्नेशयनेनिद्रनलोलस्यमः ६३
ततःरनरदेवसिन्यंएवंविधतास्थो किंसूतं धन्धनुःकर्णपूरादाकृष्टायस्यतत् अपरंनिशाक्षेत्रकांतयकांतमप

पूर्वसंज्ञिःकाहशीव्य
०व्यक्तास्यक्षाकृद्धरस्वा
यासुता ५८ युधिसं
ग्रामसर्वेष्वसूमियाला
:तस्मिन्समसमेवराजङ्ग
:प्रहरत् समकालंप्र
हरणस्यएकारमाह के
:सर्वांगैःबलांगैःरथ
तुरंगपदातिभिःकिंसू
तैःद्वि०द्विरदाःगजा
यक्षनाःयेषतानितैःअ
परंकिंःसर्वायुधैःसर्वै
प्रहरणैःअपरं कंटक
०सन्नाहसदिकैःसर्वै
वयात्रमचसर्वायुधेनै

५७ सराजाद्विषतांमि
रोभिःगोमहीप्रघोस्त
स्वारआच्छादयामास
किंसूतैः सत्रुष्टसत्रे
:बालैःनिकृत्तानिबि
न्नानिकंवानियेषांति
: अपरंरावरोषण
वेलाधरायेषतानि
रोषदष्टाधरालिलोहि
तानिअक्षानियेषु
तानिलोहिताक्षाणि
रोषदष्टाधरालिवल
रहितानिक्षाणिवरोषद
ष्टाधरलोहिताक्षाणि
तैःकिंकर्वेभिःस्वक

मुखवायैः बाणायैः पार्थिवानां राज्ञां केन उधङ्गे उद्गतिवर्त्मा निरूपितः लेखयामासिरे किंभूतैः सञ्जातैः रुधिरलिप्तैः इतानि किंराघवेन अर्जुनसंयतिसंग्रामे मयत्राहतं कृपया जीवितं ६५ सराजा सातां प्रियोपत्यशाप्यवचः बलाषे ऊचिवान् किंराजा चापं चापस्य धनुषः कोट्यां अग्रे सागनिहितं आरोपितं एकबाणेन अपरं

कृपर्यस्तानि पतितानि शरस्रजालानि यस्य तत् अपरं धङ्क० धङ्कसंनेनिषण्णो अवशिष्टदेहो यस्य तत् अपरं निद्रावधं० निद्रायमाणं निद्रावशं ६२ कुमारोऽङ्गः जलजसंखदधौ प्रेरयामास धात्राक्षमिसंयोगयोः किंभूता अधरोष्ठनिवेश किंलक्षणं प्रियां० प्रियाया उपान्तो गृहीतारसो यस्य सतस्मिन् अपकवीराय शरः तेन शरेण मूर्त्तेयशः पिबन्निव आबालासे किं० यशः स्वर्ग० सर्वेषां नृपतीनां जयात् अर्जुन महद्यशः उपार्जितं यशः तावद्बलं सवत् शरेषापि धवलोसि अतः शरेरूपेण मूर्तिमद्यशः पिबन्निव लक्षते उत्प्रेक्षालंकारः ६३ स्वयोधाः तं चपं दृष्टः किंभूतं आसन्नशत्रुं आसादितामित्रं किंभूताः शरस्वनानिकृतया निहतो शरस्वनस्य अनिकृतया उपलक्षितेन निहतधिराजस्य गंधर्वमस्त्रकृतमास्त्रकानः प्रस्थापनं स्वप्ननिहतनलोलो ६१ ततो धनुःकर्षणदृस्तमूढ एकानपर्यस्तशिरस्त्रजाले तस्योधङ्गसंनेनिषण्णदेहं निद्राविधेयं नरदेवसेनां ६२ ततः प्रियोपान्तरसेधरोष्ठे निवेश्य दध्मौ जलजं कुमारः तेन स्वदस्तार्जितमेकवीरः पिबन्निवाशोमूर्त्तमिवाबलासे ६३ शरस्वनानिकृतया निहतो संसन्नशत्रुं दृष्टः स्वयोधा निमीलितानामिव पंकजानां मध्ये स्फुरंतं प्रतिमाशशांकं ६४ साशाणितैस्तनशिलीमुखवायै निरूपिताकेन उषुपार्थिवानां यत्राहतं संयतिराघवेण नजीवितं वः कृपयैव वर्त्मी ६५ मेचापकोटीनिहितैकबाहुः शिरस्त्रनिकर्षणनिन्नमौलिः ललाटबद्धश्रमवारिबिंदुनीतो प्रियामत्यवचो बलाषे ६६ इतः परं नसेकदायी शस्त्रान् वैदर्भपत्रणनुमंता

शरं० शिरस्त्रस्य निःकर्षणं उत्तारणं निन्नाविसंस्कला मौलयो केशा यस्य स शिरस्त्रायतेति शिरस्त्रं अपरं ललाटं० ललाटबद्धांशश्रमवारिबिंदवो यस्य स युद्धादागतस्येमानि लक्षणानि सवंति जातिरलंकारः ६६ हे वैदर्भि इतः अस्मिन्यक्षे परं शत्रुं एष अवलोकय वेमया अनुमितासि साधः परं शरुषनिरीक्षणं नक्वेतेऽति शरस्वमनेनिःशत्रुतिः एवंविधेनाहवचेष्टितेन मम हस्तगता शार्ध्वसे किंभूता अनेकैः अनेकैः बालैः शस्त्रानि शलीमुखशक्यानि शस्त्राणि येषां ते बलेन गृहीतमशक्यं शातशार्ध्वेनिवयुक्तकृता ६७ तस्याः देव्याः मुखं आबलासे दिष्टकृते किंभूतं प्रतिहतया दिषादा सद्यो विमुक्तं विधेयपतिः प्रतिपक्षे विहिनोस्तीति नवे विषाद

नाः वलिताः अयं शरस्वनिः अर्जुनस्येव इत्युपलक्षपलायितापि न्यवर्तेत सावेशशस्त्र० एकमेव बलसंतं विलोक्य निमिलितांपंकजानां मध्ये स्फुरंतं प्रतिमाशशांकमिव अन्य नृपाणां निमिलितपंकजायमानं मूढत्वात् अतिशयकरणन विषमत्वात् प्रतिबिंबचंद्रायमानं राजः ६५ तेन राज्ञशिलीमुख २१९

आसीत् ततो नीरविजयनमागमनमवलोक्य हृष्टमुखीबभूव कथं यथा आत्मदर्शीः निश्वासबाष्पाएगमात् आत्मीयं आत्मप्रसादनमेल्य प्रपन्नसद्विधातनेऊपमालंकारः ६८ साऽङ्गमतीहृष्टापि सखीनां वाशिः प्रियं अस्पनंदत् उत्प्रेक्षनशक्तात् यदि एवं दर्शीजातः ततः अधस्यं न अस्तोषीदित्याह यतः ह्रीविजिता ह्रियाविजिकेव यथा स्खलीनबालः शिखता अनिहृष्टसतीमयूरकेकालिः अस्त्रहृदमेघपटलं स्तौति उत्प्रेक्षमानालंकार ६९ सराजा अङ्गः इति अमुना प्रकारेण राज्ञां शिरांसि वामपादं आक्षयन्ताउद्वहन् वरशापेण किं० अनवद्यां पत्नीं स्वयं अवद्यादपतत् निरवद्यः दोषरहितः तस्य राज्ञः सैव पत्नी समरविजयलक्ष्मीबभूव किंभूता रक्तरगरङ्गालिः रूक्षालकांता संगी

मयासि एवंविधेनाहवचेष्टितेन वैशार्ध्वसेहस्तगतामममेलिः ६७ तस्याः प्रतिहतया दिषादा सद्यो विमुक्तं मुखमाबलासे निःश्वासबाष्पाएगमात्मपन्नः प्रसादमात्मीयमिवात्मदर्शीः ६८ हृष्टापि सखीह्रीविजिता नसाक्षात् वाशिः सखीनां प्रियमस्पनंदत् स्खलीनबालः शिखतानिहृष्टमयूरकेकालिरिवास्त्रजालं ६९ इतिशिरसि मेवामपादमाक्षयराज्ञा मुदवहदनवद्यां तामवद्यादपतः रक्तरगरङ्गालिरूक्षालकांता समरविजयलक्ष्मीः सैव मूर्त्तीबभूव ७० शिखमपरिगतार्धैस्तरुणैः सन्निहत्तं विजयनमलिनेद्यश्लाघाजायासमेतं तडपहितकुटुंबः शांतिमायीत्सुकोसत् नहि स्तिकुलधूर्यैस्तूर्यवंशप्रसूतैः ७१ इतिरघुवंशसप्तमः अथ तस्य विवाहकौतुकं ललितं बिस्त

ङ्गउपहितं न्यस्तं कुटुंबं येन युक्तं चेतत् हि यस्मात् कुलधूर्यैः सतिस्तूर्यवंशप्रसूतैः यत्तस्य ७१ इति श्रीरघुवंशमहाकाव्यकालदासकृतौ काव्यजनाहिनकृतेसाध्यसमीनिवसप्तमः॥ ॐसिद्धिः लक्ष्मीप्रय वसुयदं बलमविलंबेष्टस्य विश्रमतानियोसस्य विधियामयातवधियात्मारस्य तपश्चात् स्मृत्यासर्वेमनीषि तार्थवरदादेवामहत्तामङ्गा निःपत्यूहमिदं समाप्यमखिलं सिद्धिनयाश्रमे १ तस्य अङ्गस्य मदायागतस्य पार्थिवाराज्यमपि हस्तगतं करिष्यतीति कविराह तस्य अङ्गस्य कोऽकं बिंबतपार्थिवाराज्ञा दुष्प्रधमापि हस्तगामिनी अकरात् ७२ धीददो दृत्यधः तत्कृते अपराङ्गमतीमिव किंचनं ललितमनोहरं एवावतत्सय

श्रमपरिगतार्धैः श्रमं परिज्ञाता अर्धीयन्ताग्रवनागतं अङ्गएवमत्तायतस्त्रस्त्रावयत् अङ्गः परिणयप्रागत्तज्ञायायदृष्टप्रयसर्वैराज्ञिः सरुप्रतामहत्तुद्वविधायसकलराजन्यकंजिचाविजयीसमङ्गमिवात् इति अश्रोषात् किंचनं श्लाघ्यजायासमेतं तडपहितकुटुंबं तस्मिन्नअ

रविजयनलक्ष्मीप्राप्तसाम्राज्यनलवति अत्रङ्गमतीरूपेण मूर्तिमतीलक्ष्मीरवापि मालिनीवृत्त रूपकालंकारः ७ रक्तः तेअङ्गविजयिनेअरिसनिद्यशांतिमायीसुकाभूत् श्रमनियमार्थेत्रद्यमंदधिअथाश्रममासाद्यसुनिलियमनियमाद्यश्रयनसमाधिस्त्रीयते कादृशः

प्राप्तिर्जीतादत्यर्थः १ हि निश्चितं इयं सूनवो राज्ञः यतराज्यं इरतैरपि पितृवधादिभिरपि आत्मसात्कर्तुं व्यवसितं आत्मा
यत्नविधानं यत्नं कर्तुं अजस्य राज्ञः यदस्मिन् प्रातिकारणात् अयत्नीत् यदायं पितुराज्ञा यज्ञं आज्ञागुरूणां वाक्य
विचारणीया नलागस्त्यया २ मेदिनीं श्रीकृतार्थां मिव कथयामास कथं विशदोज्ज्वसितं विशालं निर्मलं उज्ज्वसितं उज्ज्वा
सितं स्वं उच्छ्वासादर्थस्थाने किंकृत्वा वशिष्ठसंस्तुतैः सलिलैः तेन राज्ञा सह अभिषेकं अभ्यस्यत वशिष्ठमैत्रादकरभिषेके
ज्ञायमाने सिक्तामेदिनी उज्ज्वसितमिव प्रणयतया निवेदनकृतार्थां जनिष्ट ३ स अजः परैः शत्रुभिः उरामदोद्भटसाधनत्वं उरवे
नश्रासाद्यते तिरस्कारः उरवः सुस्वत्यादिनाथल् किंभूतः गुरुणा वशिष्ठेन कृतक्रियः कृता क्रिया अभिषेकविधिर्यस्य सः

तएव पार्थिवः वसुधामपि दिक्स्तुगामिनीं मकरादिंडमतीमिवार्णवं १ इतरैरपि कृत्यैरात्मसात् व्यवसितं
तेन यत्नेन नवोद्धियत् तेन यत्स्थितमयत्नादजः पितुराज्ञेति नलागस्त्यया २ अज्ञत्रयवशिष्ठसंस्तुतैः स
लिलैस्तेन सह निषेचनं विशदोज्ज्वसितं मेदिनी कथयामास कृतार्थामिव ३ स बलवदुरामदपरै
: गुरुणा घवविदोक्तक्रिया पवनाभिसमागमोदयं सहितं बलयदस्य तेजसा ४ रघुमवेक्ष्य
पवनं तमभ्यमन्यत नरेश्वरं प्रजाः सहितस्य न केवलं श्रियं प्रतिपदं सकलाः गुणानपि ५ अधिकं शुशु
भे शुभसंयुता हितयेन हयमवसंगतं पदमूहमजेन पितृकं विनयेनाप्यनवद्यया वपुः ६ सदयं बलजम
हालजः सुहृसाहगमियं वजदिति अविरापनतामदिनी नवपाणिग्रहणावधूमिव ७ अहमवमतो
महीपते रिति सैव प्रकृतिर्विचिन्तयत् उदधेरिव निम्नगा शते वसनेवाम्यविमाननाक्षविः ८ नखरोत
नखक्षतसंभुः अरंशुसास्यायुः ६ समहालजोऽजः अविरापनतामदिनीऽतिकारणात्समदयं बलजं महांतं सुभा
यस्यसः प्रतिप्रतिकिंदयं मेदिनी सहसा उपसक्रामती उद्गं वजदत् अतएव प्रजासमाहैवं प्रवासाजि कामिवनवपाणिग्र
हणावधूमिव यथानवपाणिग्रहणावधूं समदयं वजनाक्ति सापि सहसा उपसक्रामती उद्गं वजति ७ प्रकृतिलोकस्वभावः
कोपि इति अवितवत् महीपतेः राज्ञः अहमवज्ञातः मतः अस्य राज्ञः कचिकस्मिंचिद्विषये विमाननाअवगणनान्न
सवत् सर्वेषामेव वन्यकं मानएवादायि कस्यव उदधेरिव यथा उदधेः सरितः निम्नगा शते अपि स्वगमनानन्तवति ८

कारणात्मअजः तस्य
रघोः कथं लक्ष्मीर्यानश
तिपदं रघवोऽरिवल
क्ष्मीवान्बलवद्रघुः ४ इयमेव हितयेन सं
गतं अधिकं शुशुभे किं
नतु हयं केन हितयेन
कृतं मसृणं पितृकं पदं
राज्यं अजेन संगतं स
तु अधिकं शुशुभे अ
स्यनवद्ययौवनं विन
येन संगतं सत् अधि
कं शुशुभे किंभूतेन
शुभसंयुता अष्टेन शुभे

किंभूतेन अरुषवैविदा
अरुषवेदवेत्तीति अ
रुषवैविदा तेन किमत्र
वित्रे एतदेव दर्शयति
अयं पवनाभिसमागमः समीरवह्निसंयो
गायं यत् असुतेजसा
पसहितं बलं एतदस्य
यसंयोगविमर्पसाध्यं
नसवति ४ प्रजाः तं
अजं नरेश्वरं निहतया
वनरक्षमेव अमन्यत
निहतं यश्चाहलितं या
वनं यस्य सतं हियत

सराजा अनंतरं त्रिसीमासंस्थानं त्रयाणां नमयामास एतत्सर्वं वेत्ति किंभूतयसा अत्यर्थं नरवरः नतीकृतः सूयमानमृदुः न
कोमलः किंभूतः उरस्कृतमध्यमः उरस्कृतो आदितो मध्यमः क्रमः साम्यतायनस कश्च यथा पवनो वायुः उदधिवीरु
द्वानुद्धान्तृद्धान्केवलं नमयति न सनक्ति मंक्ते आमर्दने ९ अथ अथानंतरं रघुः त्रिदिवस्थेषु विषयेषु निस्पृह
तवत् किमुत सामन्त सार्वभौमानपि नाकं न इरामात् किंभूतेन विनाशधर्मेण विनाशो चित्तश्वरो धर्मः स्वरूपं येषां ते
१० किंकृत्वा आत्मकं प्रकृतिलोकं प्रतिष्ठितं वीक्ष्य कया आत्मतन्नया आत्मगुणस्य क्रमेण १० हि निश्चितं दि
लीपवंशजाः परिणामवयसां संयमिनां योगिनां यदवीमार्गं प्रपदिरे किंभूताः प्रयताः नियमपराः अपरं गुणवंशु
चरयसा मृदुः पवमानः पुष्पवाकृहानिव संवरस्कृतमध्यमक्रमो नमयामास त्रयाणां नेतरान् ९
अथवा क्षरक्षयतिष्ठते प्रकृतिर्यात्मकं आत्मवंशया विषयेषु विनाशधर्मिषु त्रिदिवास्थेषु
निःस्पृहानवत् १० गुणवंशतरोपितश्रियः परिणामहिदिलीपवंशजाः यदवीतरुवल्क
यामसां प्रयतासंयमिनां प्रपदिरे ११ तमरण्यसमाश्रयान्मुखं शिरसा वल्कनामालिनासुतः
पितरं रघुपितुपत्यादयां रयं पितुरागमयाच्चात्मनः १२ रघुरश्रुमुखस्य तस्य तत् कृतवान्
सतमात्मकं श्रियः नवसंयेऽवृत्तचेतनः पितुरेव दिव्यपवर्जितां श्रियं १३ स किलाभिमतं
माश्रितां निवमंत्रासमुपैरहि मसुपास्य तमुत्रमो जिगपया रक्षयाय यावतिः श्रियः १४

सः उत्तनः व्यपवर्जितं श्रियं न प्रतिपदे प्रत्यवसलतया वनं नयाय कश्च यथा सः व्यपवर्जितां श्रियं न प्राप्नोति
१३ सरघुः श्रियालक्ष्मास्वयं वसमुपास्य यथा रक्षयास्वसुरः उपास्यते किंलक्ष्मया प्रत्यनाग्रयाश्रेणस्
ऽप्यते प्रत्यसाग्रतया किंरक्षः अंत्यं आश्रमं चतुर्थाश्रम
आश्रितः किंकृत्वा प्रत्यहिरासवमध्य आश्रमं निवसन् १४ तत्कुलं नलसासहस्रलो आरुरोह किंभूतं प्र
समस्थितं प्रसमस्थितः प्रवयार्थिवारक्षयेसिन्नुतत् अपरं असुरक्षकं किंभूतं नलसानिस्तेन निस्तानि स्तेजा
इंद्रयं वनं अपरं वदितो आर्कीयं वनं तेन रघोश्चाजगोयमा अजस्य आर्कीणसहजयमा १५ श्रीः श्रीः श्रीः

।ज्ञनैः रघुराघवोऽहमाते किंलक्ष्णो यतिन्यतिर्यथैवयालिंगधरतइति नयुक्तक्रियानयतिर्नैवत् इत्युक्तमस्ति त
द्विकयलिंगं विन्वर्ति यत्रराजवेदानधीत्ययज्ञादिकाःक्रियाःसमाप्यापरिपूर्णीकृताःकार्यःक्रियाविद्यतिर्नैवत् इत्या
गमः उक्तेकृतेसर्वंप्राप्तोधर्मोयोःअंशाविव किंसतयाःअपन्अपवृत्तिमोक्षामदादयश्चराज्येआर्घीयथास्नातया
: १६ अथतस्यारपिउन्यायारमाद्र अजःमंत्रिभिःसचिवैःसुखेसुकोबस्तव किमर्थं अजिधिगमाय अजिता
नांजयाय किंसतैः नीतविशारदैः नीतज्ञैः अमात्यैःसमंसमंअविजयायप्रतस्य रघुःयोगिनिःसमियायसंजग्ध
किमर्थं अनपायपदोपलब्धये अविनश्वरपदप्राप्तये यत्पदंयाप्यसुखाविअपायोचिताशाताभस्त्ययते किंसतैःआ

प्रश्नमस्मितमुद्यंयाष्टिवं कुलमस्मुद्धृतत्रतनेश्वरं नसमानिवृतेद्वनाकुला मुदिताक्षीणसमाकुरोहतं १५
यतिप्रियलिंगधारिणो दृष्टशांतरघुराघवोऽजने। अपहृतिमाहादयाप्रियो स्वमशाविधमोयपा
तौः १६ अजितांप्रियमायमंत्रिभिः सुखमेनातिविशारदैरजः अनपायपदाप्तयेरघुं राघवेःसमि
यायोगिभिः १७ इतिप्रकृतीरावक्षितं यवहारामनुमादेदे सुवाप्रचिवसुखाप्रजारिणां कुशा
वृतंप्रवयास्कुविष्टरं १८ अनेयतप्रसुखाक्षिसंपदा वशामाकाश्यतानतगेन अयरः प्रणिधानन
योगया मरुतःपंचआरारागाचरान् १९ अकरोदचिरेश्वरःक्षितो क्षिप्तदारसफलानिलम्मम
यत कृतरोदहनेस्वकर्मणां वहतेज्ञानमयेनवह्निना २० नयनेचकुरराजादिदृक्षया परंधस्म

तत्रआरशक्तिः अनंतरान्नृपतीन्नवज्ञांअनयन् अपरोरघुःप्रणिधानयोगयासमाधस्यासेनसरीरगोचरान्देहांतव
र्तिनःपंचमरुतःप्राणापानव्यानोदानसमानान्परिवृत्तवज्ञांनिनाय १९ अचिरेश्वरोरघुवाराजा अजःक्षितोक्षिप्तदा
रसफलानिसस्मान्नअकरोत् ज्ञानिनांकार्याणिसफलानिकुर्वेमेवनदत्ते आरंसफलमिवविनासयति कृतरोरघुज्ञा
नमयेनवह्निनास्वकर्मणांदहनेप्रवृत्ते तत्रुसाश्चस्वकर्माणितथा यावन्मनसोकामाःतावत्कृतोमोक्षःयस्यकामा
तावत्कृतामोक्षः यस्यकामाहृदिश्रियाः अथमर्त्योअमृतोसयत्रब्रह्मसमश्नुतइति अतएवनिरासादेवमुक्तिन
२० अजःपररंधस्यदिदृक्षयामंगलेराहुनयचक्षुःनतान तत्रविस्तारे नयचक्षुषाचारेःज्ञानेरंधस्यप्रपश्यदि

श्रुपकांतिधारणंसमा
धिपरिचेतुंअस्पस्ते
अजंस्कृप्रकृतिविना
ऊकृते रघुःउधारणा
मस्यस्यति वैतालीय
वृत्तंसर्वे १८ एकोद
ज्ञःप्रसुशक्तिसंपदा
प्रसुमंत्रोआहलक
णाकाशदंडयाःसंप
त्सुखःशक्तिःकाशात्त
कागारःदंडश्चउरंगब
लंगजरथपदातिस्त
न्नेकणं प्रज्ञासंपन्न
मंत्रशक्तिःउद्यमसंप

द्वैःहिंसकारैःअना
वृत्तिसंयंयस्य पद
माजमेनीविणः १७
इत्यान्नृपतिःव्यवहा
रासनेआददे सिंहा
सनंअधितस्थौ किं
कुर्वे प्रकृतीरवेन्मे
१कानांव्यवहारान्
अन्वेषयिसंप्रवया
ःस्थविरोरघुःविष्टरं
आसनंआददे किंव
कुर्वाणतेदर्नैःपवि
त्राकृते दर्नेमयमि
त्यर्थः किंकुर्वेत्रया

त्यर्थः अपरोरक्षःहृदयेनमनसमारोपयत् अन्यतोनिवर्त्यचापल्यंपरिहार्यहृदयेनिवेशितंइत्यर्थः किंकुर्वेपरमं
ज्योतिरवेक्षितुं एकाग्रेणैवमनसापरमंज्योतिरालोक्यते २१ अजःएणबंधुरवान्संधिविग्रहयानआसनमं
प्रयद्वैधीभावान्षड्गुणान्उपायुंक्त उपायुंक्त्योजयत् किंकृत्वा तत्फलंसमीक्ष्य तेषांगुणानांतत्राप्रयुक्तानांफ
लंसमीक्ष्य अयुक्तस्थानेअयुक्तागुणयुक्तःसफलासविष्यति इतिविलोक्यप्रयुक्ताः रघुरपिप्रकृतिस्थंगुणत्र
यंअजयत् गुणानांसत्वरजस्तमसांत्रयंगुणत्रयं गुणत्रयातीतोनस्तव गुणैःअर्वाचीनेरगतिर्नैवति तथावा
कं देववंसाविकायांति मनुष्यत्वंचराजसाः तिर्यक्त्वंतमसानित्यं मित्यर्थोत्रिविधगतिः१ गुणत्रयेणजितेनेव

तत्तानमंगले हृदयेसमरोपयन्मनः परमंज्योतिरवेक्षितुंरघुः २१ एणबंधुरवान्गुणान् षड्गुपायुंक्तस
मीक्ष्यतत्फलं रघुरपिअजयद्गुणत्रयं प्रकृतिस्थं समलोष्टकांचनः २२ ननवःप्रसुराफलोदयान्
स्थिरकर्मीविरराममर्त्यगः नचयागविधर्नवेतरः स्थिरधीरापरमात्मदर्शनात् २३ इतिशत्रुवधं
ड्रियेषुच प्रतिषिद्धप्रसरेषुजाग्रतो प्रसृतान्बुद्ध याप्रवयेयो रुलटांमिद्विसावबाप्तवान् २४
अथकांक्षिदजव्यपेक्षया गमयित्वाशमदर्शनःस मां नमसःपरमापदव्ययं प्रकृतेयोगसमा
धनारघुः २५ श्रुतदेहविडासर्जनःपिबः श्रिर मश्रूणिविमुच्यराघवः विदधेविधिमस्यनिष्टि

निस्मरतिमनःकामविमोहितं ततातनिवर्त्यते हृदिसंध्याबन्निःस्नानः वृद्धप्रजातिःवैतालीबंदः २३ ग्रनो
द्वौप्रसयौसिद्धिअवापत्रः कीदृशो प्रदयापवर्गयोःप्रसृतोयथासंख्यं प्रदयअपवर्गचप्रसृतो कृतोद्यमो किं
कृत्वा शत्रुइंद्रियप्रजायतो किंघनेत्र प्रतिषिद्धप्रसरेषु अजनशत्रूणांप्रसरानिषिद्ध रक्षणाइंद्रियाणां २
४ रघुःयागसमाधिनाध्यानेकनिष्टतया अव्ययंप्रकृष्टंपरमात्मस्वरूपंआपत्प्राप्त किंकृत्वा नमसःपारंसमाप्तुणात्य
र्थारवनेमानं गुणत्रयातीतमित्यर्थः किंकृत्वासमदर्शनः समलोष्टकांचनः किंकृत्वा केचिदमाः कियंत्यपिवर्षाणि
अकृत्यपेक्षया अकृत्याकल्पनगमयित्वा समाशक्तःस्त्रियां २५ राघवाजःचिरंअश्रूणिविमुच्यअस्यांगिःनिष्टिकं

स्तुतःस्थिरकर्मीस्थिर
लिनिश्चलानिकार्याणि
यस्यसधारघुसनगुणा
ग्रपरित्यजंतीनिधारघु
कर्मीणिसफलान्येवा
सन्नित्यर्थः तथानवेत
रोरघुआपरमात्मद
र्शीनात्परमात्मदर्शन
१दवीकृयोगविघ्ने
१नात्समाधेनविरराम
मनविरतिस्तकिंच
तःस्थिरधीःस्थिराधी
सुहियेस्यसनिश्चलो
मनाः तथाहिश्रीनग
तेसमस्कंधे यतोप्र

मुक्तिःप्राप्यते किंतु
तःसमलोष्टकांचन
समंअल्पलोष्टकांच
नंयस्यस पाषाणकं
चनेचसमंतथाच
मित्रेचशात्रौसमंच
आश्रीयत २२ नव
१प्रसुरजःआफलो
दयात्फलादर्वाक्
फलादयायावत्क
र्मणानविरराम न
व्यरंसीत् धारघानि
कर्मीणिफलप्राप्ति
नयुक्तानीति किं

राजा सदर्थवेदिनिः
समनाधिः शोननाधे
प्रदीलः शमिनआधि
यस्यसापिजः अशो
चतांउद्दिश्य तेरूप
दिष्टंजनकः वयान
शोच्यःसर्वेषा कृतःप
रार्थ्यगतः परार्थ्यांउक्त
शगतिपरमब्रह्मप्रा
प्तिनकृणावस्यसः
प्रण क्षितिश्चीचअ
न्यनूनामिनाइंडमती
तंपतिंआसाद्यप्रथमा
क्षितिःबज्जरन्नसूः अ
नूरु बहूनिरत्नानिसू

विधिविदश्चे निष्पायांनवंनैष्ठिकंअवसानोचितंविधिंअकार्षीत् किंकृत्वायतिनिःसाहैमेलयित्वा यतस्तदंत्याचारंतपवी
वदंति किंस्तंविधिंअनग्निंअग्निरहितं यतः धर्मेणदेहत्यागिनामनग्निसंस्कारःक्रीयते किंस्तोराजाअग्निचित्सामि
कः अपरंपितुःश्रुतदेहविसर्जनःकृतंदेहविसर्जनंकलेवरमोक्षणंस सअजःतद्दहेदेहिकंतस्यरघोःकृद्देहिकि
योपिदत्तक्षाअकरोत् तत्रकरणेपितृशक्तिरेवकारणंमान्यजनवत् अवश्यक्रिया किंस्तः पितृकार्यकल्पवित्
पितृककार्यस्यइतिकर्तव्यताविधानज्ञः नत्वयोरुक्तप्राद्दक्रियायामकृतायाकर्मशास्त्रोक्तागतिर्नवतीत्याह तत्र
अग्नीतरन्यासमाह हियस्मात्तेनपथायोगमार्गेणतत्पजः देहत्यागिनःप्रमथाः ननयावर्जितपिंडकांक्षिणानस

कंयतिनिःसामन्यमग्रचित्र प्रद अकरोत्तत्कृदेहिकं
त्यजः तमयावर्जितपिंडकांक्षिणः प्रण संपराध्योगतेरशो
रधिज्यकास्त्रेकः कृतवानेप्रतिग्रामनंजगत्प्रण
मुग्राणोरुषं प्रथमाबज्जरन्नसूरन्नं दयराचारमजा
दिक्कंदसस्यपिक्कृतं दशाप्तवैरसंयमाक्रया दशकं

प्रदत्तक्षयापितृकार्यकल्पवित्नेहितेनपथातत्र
रचेतापितृसंयद्दिश्यसदधोवदिनिः शमितोधि
क्षितिरिंद्रमतीचेनामिनी यतिमासाद्यत
ज्ञःस्वतं प्रण दशरथिभ्रातापमकृतियमशो
वारियुकंविद्वःस्वक्षः अथ ऋषिदेवगणस्वक्ष

तेबज्जरन्नसूः अपराइंडमतीसुतंवज्रंअजीजनत् जनीषाउत्तीवेभिर्मिकरणे नेरुद्दिश्यअडिलघोद्धस्वापक्ष
याःलघोदीर्घःजेनयामास किंस्तं अप्यपारं अतएवसबलवान्धरित्यारत्नान्यदीयत प्रण ब्रुवाःयंवज्रंआप्य
यादशाप्तवैरवंविडः नाम्नादसरथंआवक्ष दशाशःप्तवौयस्मात्रथात्सदशरथः किंभूतंदशाःदशारथमी
नांशामायस्मिन्सदशारश्मिभ्रातः श्रीसूर्यःतडपमानस्तुल्यकृतियस्यसतं यशसादशास्वपिदिक्षुश्रुतं यशसा
दशसुदिक्षुकृतंविख्यातं अपरंदशाःदशकंवीरायणःतस्यारिशत्रुःश्रीरामःतस्यपुरुंपितरं प्रण सपार्थिवो
ऽजःबनोविदिधने किंस्तः कृतियोगप्रसविः अध्ययनयज्ञत्रैः ऋषिदेवगणस्यधासुजा अपृणत्वंशाप

स्यआमोद्यहरोनिवे
शितोमहतामूर्ध्वारा
पितोअअ ङामालो
अहरत् किंस्तोअ
पार्थिवःदिवोःकस्मे
प्रयधितो किंस्तोव
गवान् उत्स्वकृते अ
पवासस्पृहयथेव ३
४ मनःपरिवादिनी
वीणाद्दश्यते किंस्तो
स्मरैःपरिकीर्णः क
तस्मैरमाचि किंस्तोः
कुसुमानसारलिःसु
मनसःउद्गतिः भ्र
मररूपेणकविश्व

विदाः उत्स्वकृते परिधेयुक्तःउष्णदीधितिरिवसूर्यइव ३१ तस्यविलःनकेवलवसुइंद्रंपरस्योद्भनमासीत् प्रण
नापिपरस्योद्भनमासीत् नत्वयुणवतायाःपरस्योद्भनेचमाह बलेनोसयआर्तेनत्योपयांते आर्तानांसरणागता
नांसाधुसोयात्रामाय चअन्यत्वबज्रअभिंविद्यांसन्नसयेनमतायिबस्त्व बलेनआर्तानांजनारक्षिताः कृतेनविपश्चि
तःधनिनाः अतोगुणाःअपिलाकाधीयन्तु ३२ कदाचित्कस्मिंचित्स्वावसअजःविजहार किंस्तःअवेक्षित
पद्मा अवेक्षितारक्षितायेनसः अपरेसुपद्माः शोसनाःपद्मायस्यस कनगरोपवने कइव यथामरुतांपालयि
तव यथामरुतांपालयितादेवंइनेदनेसचीसखःसन्नविहरति ३३ अथानंतरंनारदोऽनिःरवःसूर्योदयादृ

ङा अकृतयोगप्रभवैःमयार्थिवैः अवृणोत्रुमयेप्रियवांछनो परिधेमकृद्रवोस्तदीधितिः ३१ बलमार्तसं
त्रायशातये विद्यांमन्नुतयेवज्रंकृतं वसुतस्यनकेवलं विलोपेणवनापिपरस्योद्भनं ३२ सकदाच
वदवेक्षित पद्मःमहदवाविजहारसुपद्माः नगरोपवनेशचीसखोमरुतांपालयितेवनंदने ३३ अ
थरोधसिदक्षिणोदधे श्रितगोकर्णनिकेतमीश्वरं उपवीणयितुंसौवे रुदयाहृत्रियघेनमारदः ३४
कुसुमैःप्रथितामयार्थिवैः स्रजमातोद्यशिरोनिवेशिता अहरक्लिनतस्यवेगवा नभिवासमृदवेवमारु
तः अथ स्वमरैःकुसुमाकुमारिनिः परिकीर्णपरिवादिनीमुतेः दृदृशेपवनायतेपजं स्रजतीबाष्पमिव
पजनाविलं ३६ अनिलूयविलूतिमात्रैवी मधुगंधातिशयेनविरुधा वृपतिरमरस्त्रगाप्रयो दयितोरुस्व
स्येकृते अंजनाविलंवाष्पंअश्रुंस्रजतीवसंचतीव बाष्पमोक्षेकिंकारणमाह किंस्तंबाष्पं पद्मस्वकृ
हरलनपवनावलेजापातमारुतपरासवाद्भातं पवनेनस्रजि हतायांतत्पुष्पाकुसारिलिःद्विरेफलीलाऽ
यंकजालुषंअस्रवतापाराधनुमुचंतीतिकविरूढे ३६ सा अमरस्वकृपतेःराज्ञःदयितासस्थलको
टिलस्मिनिआप किंकृत्वा मधुगंधातिशयेनमकरंदसौरभ्यासाधिक्येनविरुधावल्लीनांआर्तेवंक
त्वस्यवांवन्तोंधसमृद्धिअस्यस्त्रयाजिवा ३७ मानरश्वरधियानिमिलमारुकिंकृत्वा तांमालांअ
विलोक्य किंस्तां स्तनयोःक्षणमात्रसुखां किंभूतयोःउद्भातयोः यौवनोद्भदमपरिपूर्णयोः किं

वंत्रितनटानअर्जुण
आधिजिपिंडकार
कृत्येवंशीलोः तेषा
मावदः अर्थीतस्य
सलंकाशः प्रण स
राजोजयंकःशासन
सेवान् अविद्यमा
नंशितशामानंअन्य
सांआडम्बत्र तत्र ॥
किंस्तः अधिज्यकां
मेकः अजयाडपारुह
काधिकंयोपसः अ
तएवप्रतिमल्लकाप
नास्तीति किंस्ता

३२

नाडंडमतीपरिग्रहा
उत्पाद्यसुविनायागपै
अंकनिनाय अथहा
तु किंतस्तनिनांतव
मलः अत्यंतदयालुः
सबविज्ञवातजीविते
त्यागात्प्रतियाडायत
व वल्लकीसमवस्थ
प्रतियाडयितव्यो
याडयिवेयागपांड
ष्टिताया वल्लकी वी
णातत्समवस्थाउत्प
ं यथाखटिता वीणा
निःश्रयाडनासवति
तथासापिनिर्जीवा

सिःउत्तदेअयास्वे
उडनः साडंडमती
तथैवसंस्थिता मृना
नत्रस्तयारवसमान
मेव प्रतिकृतंतकर्म
एकोजीविताध्परम
ता तत्रअर्धोनरन्पा
समाह हियस्मात्प
तिकारविधानं अ
सुधत्रासतिफला
यकल्पते अस्तत्रो
घासवति तदाप्रती
कारसाधीसवति प्र
तीकारेकृतिजीवति
४१ सराजातांअग

३३

लता विकलवादिह्वला केव कौमुदीव यथाकौमुदी चंडकोकानिमीलति तमसाराजणाहतचंद्रा ३८ साडंड
मती वृक्षाणिपतंतीपतिमप्यपातयत् किंवृक्षा करणाकिंतेन करणैःइंद्रियैःत्यक्तेन एतदेवदृष्टांतेनद
र्शयति चूतेनिश्चितंदीपार्चिःतिलनिषेकबिंडनासह मेदिनीउपैति उपपूर्वः इणगतौ दीपशिखायतीतीतल
बिंडमपिस्नेहोपातयति दृष्टांतालंकारः ३९ तत्रविहगाःपक्षिणःवृक्षाःवृक्षंडः किंभूताः राजराज्योरुल
योरपिपार्श्ववर्तिनांसेवकानांउमलेनआतेरवेणदीनस्वरेणवेजिताःपीडिताः अपरं कमलाकाराश्रयाःक
मलाकरःआश्रयायेषांते उत्प्रेक्षा समडखाइव ४० नृपतेराज्ञःतमोमोहंखंडनादिनिःतालहेतादि
लकोदिष्वस्थिति ३१ कृणमात्रसुखीसुजातयोः स्तनयोस्तांमुखलोक्यविलक्षानिमिलनरेश्वरप्रिया
कृतचंद्रातमेवकौमुदी ३२ वृक्षेषाकरणाक्रितनसोनिपतंतीपतिमप्यपातयत् नतुतैलनिषेकबिंड
ना सहबाहीयोचिसंयतिमेदिनी ३३ उभयोःपार्श्ववर्तिनांउमलेनातेरवेणवेजिताः विगःकमला
कराश्रयाः समडःखाइवतत्रवृक्षंडः ४० नृपतेव्यंजनादिनिस्तमो वृक्षेदेसापितथैवसंस्थिता प्रति
कारविधानमाकुषः सतिशेषेहिफलायकल्पते ४१ प्रतियोडयितव्यवल्लकी समवस्थापिमत्रविलक्षवा
तं मेनिनायनितांतवत्सलः परिगृह्योचितंकेमगनोः ४२ पतिरंकनिषेकणयातया करणायापिनिनवर्ष
वाममलक्ष्यते विलवदाविलोमृगलेखामुखीवचंद्रमाः ४३ विललापसबाष्पगद्गदं सहकामप्यमुद्धाय
बल्लव ४४ पतिरंकनयाइंडमत्याअंकनिषलयाएवंविधःसमलक्षत किंतुतया करणापायविनिन्नवर्ष
या करणानीइंद्रियानांअपायेनविनासेनविलिनोविरूपोवर्षयस्यासा तयाजात्वदृश्यते उषसाप्लातेचंद्र
माइव किंकुर्वेत आविलांकलुषांमृगलेखांबिभ्रत् उभयोनिस्तजातं राज्ञःचंद्रोपमानं देव्यामृगल
खोपमानं ४३ सराजाबाष्पगद्गदंयथाविललाप किंकृत्वा सहकामपिधीरतांअपहाय यदिसहकाधी
रास्ति तत्रकथमित्यंविललाप तत्रदृष्टांतमाह अनितप्तंआयालोहमपिमार्दवंसजाते कामलवणप्रा
ति शारीरिणःप्राणिनःकाकथावानीका शारीरिणःशोकानिःतथाडःखनाडासवात्पवं ४४ श्रीरस्तुः

यति वज्रमेवदसुमा
वं मंतयस्मात्कृष्ण
णात्कृतनवकृणम
लकृणानरुनेपाति
तः नहिस्याश्रितान
नाहिंसा ४८ हृदे
वियदाविरंविरक्ता
लेअसिचंमयिअप
राधेपिअवधारणां
नरुनवनी इयंनि
हिनानिश्चयाहंसाप
राधापिनश्यमअ
धनाएकपदंनिरा
गसंतिरपराधंकुरुते

पिअमृतंसवेत् अथ
वा अमृतमपिविषं
सवेत् कयाईश्वर
त्रया ईश्वरकाप
विषंअमृतंकरो
ति क्वापिअमृतमपि
विषंकुरुते अत्र
ईश्वरत्राएवप्रमाण
४७ अथवाममसाग्य
विश्वात्असाग्यव
शात्वेधसावस्त्रणा
एषमालारूपअसा
नःकल्पितःवज्रमेव
न्यस्तं इयमात्मानस

किंविललापेत्याह यदिकुसुमान्यपिगात्रसंगमात्आप्तःआपादितेस्फुटयिवंउसवेति पुष्पेरपियद्यासुहे
न्यते ततः हंतइतिखेदेदहरिष्यतोवाधः अन्यतीक्ष्णंकिमिवसाधनंउपकरणंनतविष्यति विधियेतचिंतय
नितकुरोति दिवेननविरोहत्वं यतादिवेनहन्यते ४५ अथवाएजातकाविधिःमृदुवस्तुकृतनेवहिसिवे
आरसते किमिवप्रतीयते तत्रदृष्टांतमाह अत्रअस्मिन्नर्धममननलिनीकमलिनीपूर्वेविदर्शनंगता पूर्वमेव
दृष्टांतंप्राप्त किंभूताहिमासिकविपत्तिः हिमस्यसकेनविपत्तिनिर्हीलायस्याःसा ४६ यदिइयंसुकुमा
लाजीविताएसायत्रेति जीविनंहंतिजीविताएहा ततोहृदयेनिहितासतीमांकिंनहंति अथवाकचितविषम
धारतो असितप्तमयोपिमार्दवं नकुरुतेकेवलकथाशरीरिषु ४७ कुसुमान्यपिगात्रसंगमात् प्रसवंत्या
सुरयोहिवेधसि ननुविष्यतिहतसाधनं किमिवान्यत्प्रदरिष्यतोविधेः ४८ अथवामृदुवस्तुहेमिते
मृदुनेवारसतेप्रजातकः हिममेकविषद्विरत्रमेनलिनी पूर्वेनिदर्शनंगता ४९ यदिइयंसुकुमा
वतापोहा कुहृदयेकिंनिहिनहंतिमां विषमप्यमृतंक्वचिद्भवेदमृतंवाविषमीश्वरेच्छया ५० अ
थवाममसाग्यविलक्षवा दशानिःकल्पितएषवेधसा यदनेननिपातितस्मरःकुपितातद्विटपाश्रि
तालता ५१ कृतवत्यसिनावधारणां मयराद्वेप्रियदाचिरंमयि कथमेकपदेनिरागसंजनं मा
लाप्रमिमेनमन्यसे ५२ ध्रुवमस्मिशठःशुचिस्मिते विदितः कैतवशतस्तुपरतो कमलानिष्ट
असाधुआनाषणयोग्यंकथंनमन्यसे ५३ हेदेविहेशुचिस्मितेध्रुवंनिश्चितंअस्मिअहंतवशठयाविदितः ज्ञा
तास्मि शुचिनिर्मलंहास्यंयस्याःमानया केतकवल्लकेतकेनकपटेनवाअल्पंयस्यसः अत्रअस्मिनापमाणीकृ
यते यतयस्मात्कारणात्वंइतोमत्सकाशात्मांअनादृत्यपरलोकंगतासि किमर्थंआमन्निष्टमय अनुराग
मणाय ५० इदंममहितंजीविते यदितावत्दयितांअन्यगात् तयाविनाकिंविनिष्टंकस्मात्प्रसरतं अतःअ
स्माकारणात्एवायशःप्रसरतोपचलावदनोसहतो यतःकमेकःस्वकृतमंउत्सृजेत् ५१ हेदवितवसुख
वदनस्वेदलवोक्रमापिध्रियते स्वेदलवस्यस्वेदकणस्यउद्गमःउदयः कथंस्मरतः स्मरतश्रमसंहतःविलासश्रम

ज्ञहिनाई: हिमाच
लस्पृशुलयातमो
ऽपोहति ५७ हेंड
ऽमतीतनवबुरुषम
ऽडनोति किंचूतं
ऽचूसितालकं त
धाविश्रांतं कथंवि
श्रांतोऽपरतो कथ
पवातीयत्रतनू वा
करहितं तद्दहा
तमाह उत्पू० नि
ज्ञारत्रोऽसुवंसंक
वितएकपुकऽमि
व किंचूतं विरत

क्षयश्च कृत्वा अपरिणा
दोयमयते इति अर्सा०
तेअद्भुतं ६२ अथ
अशोक:यद्भुतमुंब
दारयिष्यतिएकटयि
ष्यति किंचूतं अलक
पसरणं अलक्तानोकं
शामाआसरणं किंचू
त: चयाकृतदोहदं
कृतंदोहदंमस्यसत
तवनिवापमाल्यतो
नेष्यामि निवापविट
तपेण गृहताद्भोजन

सेक्षपते अधिशुद्धतेवलस्पतेहस्पते किंचूतं अशतिशोधक्षा
रणाकारधिकारे: हःएकांतेऽपमाचारी किंचूता गतिविल
त्यर्थ: ६१ सत्यंनिश्चितं बयाश्रिदिवोऽशुक्लोयापिमाअवे
कुलंसाधितंमधुरवचनंअन्यत्र तासुकोकिलासुविषयेअ
हंसीशुअर्थितं तवगमनंकुलहंसीशुअपामि विलासा:एवनाहतलतासुंगस्ता: यद्यपिमायिकपयामाम्रसविशुंपतेषुगुणाशुक्ता: तथापितवविं
तूरघटदृश्यते ५८ आश्रितपुनरेतिशाद्वैरीदलितांहं
दृहे ५५७ नवप्रत्यवसमरोपितं मृदुदलेतदृश्यु
६० कुलमुन्मूलन्तीतासुलोषितं कुलहंसीशुगतमहान्त
दृ० शिहिशोऽऋकटाप्रेकुमो निहिता:मेघमु
कुमा: ६२ कुलके मिशुनपरिकोत्येतेयामहह
शोमेमु गहत्यसांप्रते ६३ कुसुमहतहोन्दहस्त्रेया
वेनेष्यामि निवापमाल्यता ६४ स्मरतेप्रमाहत्य
यतसनिवाप: ६५ हेशुगाविवंअशुनापकारेलअशा
वर्षेण कुसुमाल्यवत्रप्रूलेवर्षेतीति नत अस्ते० त
रूपरस्यआक्षसहितं अपरंअन्यडलेनअशाकंविनाअ
अपरिवलीदस्य ६६ किंसुप्यते त्रिशप्रत्याय किंदस्ता: न
वनिश्चिसिताउवाविति: ६६ हृदविशरवीजन:

एतस्मात: परंउअशवेतिवाक्यंनरेहंआत्मनाअस्मामिनोगतातवयुरवे तावद्वस्तरतहस्वेहोविप्रस्य अंत्रआत्मना
गता नहिंदिहस्यतांमहुआणोऽसां असारतामधिअनिस्यतांविकृतअस्क ४२ हेदेविमयातवविधियंअपराधं
मनसाचित्तेनाधिनकृतवर्षं प्रवेकृतंकृतवर्षं एवंविधंमातर्हिकिंऽहासिस्वऽसि नतुरूपंसत्वमभवियोग
किंऽत्यद्दं नत्रऽतविवितर्कं अहंक्षितेपतिशाहनना पुत्रवधना
वीति: ह्येव ४६ हेकरसाकमाकतोवाआमिममममनंत्रंक
तेविचारयतिप्रत्येवंशीलेचड पा० किंऽर्वेत्र तवप्रल
तमे यदेतासाष्ठगतोऽसिमानितः ४७ दृष्टिता दृ
हतकोवितमसप्रवत्तामात्मकृतोऽवेदतो ४८ सुरतप्रमसारतो ४९ मनसाठितेविष्टिकंमत्वा कृतपूर्वतो
अथतोऽन्तामितोक्षमात्मना धिग्रमोहे हृष्टतामा
कंऽदेवसिमा नेतुआहुपतिःक्षितेरह त्रेत्रिम
ग्रहेतेमनल्टगकंवंसतोलेकोतुकरलोकुकृ
उमहेसिमिति ध्रुतिबोधनुविषादमाशुसं हृ
४५ दृष्टिग्रह्मिमेतालेक्ता कुरवतवेविप्रातेक
सं तरयहपदस्वनं विरतःश्रांतःअस्मतरयहपदस्वनोयत्रत
कथाकीउनःकंदुरंपतत्रिपणति इतिकारणतो
विरहोविरहांतरं अथवाविरहस्यअंतरंविरहांतरं
नवंअत्यंतंमताकथंमांनदहे बंधनरघुनराहवयो
नुतनवक्रमनवपत्रवंसंसारंधिअर्थितरुयते
अंगंअकनाविताभिरोहनेकबंधिषहप्रति ६० हेदेविदुःखसमुद्रेरवक्षा:वांक्रत्रओ।कनधतिवन

विवसकृत्यंतेताव
दृगस्कंद: अपरंक
सुमै:उत्तवचिताअ
धिकंयधास्यानुतघा
यधितानु अपरंवल
मता हेप्रियंऽडमरं
तअश्रुशीघ्रमम
शादहाकनतस्माऽ
दाहिअंस्फटदिअम
हेसि कनधतिबाध
न धनरागमतनक
काऽय अधधिस्वि
यधाअधधिस्वा
ध्रुतलनतनकंरा

रसे एतेगुणामे ममहृद
यंअविलंचितंनकृमा
: आश्वासनायनसम
धी: किंस्तंहृदयंशु
रुव्यं शुगमं ध्रु न
उऽतिसबाधने हेऽ
मनिसस्कारस्याश:फ
लनीलताघऽमोहोमि
कनंपरिसेनोयकर
ल्पत उपयामायहं
ब्रोकिंतं अनयोर्दिवा
विवाहसक्रियांअवि

तो मे चमेव विद्यानी
ह्यं शिष्यं तेवासनीह
ता ६७ मदिराक्षा
ति० हे मदिराक्षि हे
चपलनेत्रे मदाननार्पि
तं मम आननं मदाननं
मदनेन अर्पितं दत्तं रस
वत् स्वादु सुखदं यन्मक
कोडं पीत्वास्वादयित्व
१ कघं केन प्रकारेण
बाष्पक्षितं नेत्राभ्यां
अपेयात् न तं परलोको
पनतं परश्चासौ लोक

मजः अत्रः प्रतिपद्यं दनिनो वक्षीत् प्रतिपद्यं दलनवोदितश्चाशोकेन अल्पः बालपत्रास्तीति अपरं अद्य विषयेण एकसोव
र्तो बाध्यमात्रराग्रोस्मि हे देवि तद्यापितेतवमरणलक्षणोप्यवसायः प्रतिपत्तिनिष्ठुरः प्रतिपत्यादरेण निष्ठुरः कठोरः ए
वं सर्वेषां अपरित्यागकारणेपि त्यक्ष्यागम्यते इत्यं काविन्यमेव नाति ६३ हे देवि अद्य मम मध्यतिस्वमिताधिर्यगति
रतिश्चता निवृत्तिर्गेनागायं चिरतं कृतनिरुत्सवो जातः वसंतोत्सवोपि त्वया विना उत्सवशून्यो वर्तसे आसरणप
योजनं गतं वा आसरणेन किं अद्य मे त्रायनीयं परिशून्यगतं किं बहुनोक्तेन सर्वतो मंतरेण सर्वे मे व्यर्थमजनि
ष्ट त्वं मुक्तो केन सुगात्रि शोच्यसे ६६ तेन निःश्वसिताश्चे वोदिनि वैकलैरर्द्धचितां मम मत्ता अमम मा प्रविता
मे मे खेला किं मिदं किं नरकं किं सुप्यते ६७ मम कः स्वस्त्रखमखीजनः प्रतिपद्यं दनिनो दुःमालकः अह
मुकरमस्तापितं व्यवसायः प्रतिपत्तिनिष्ठुरः ६८ धृतिरुद्भिमितारतिश्चता विरतोगमेमृदनिमग्नसवः
गतमानरणोपसोजनं परिशून्यशरनाम अद्य मे ६९ गृहिणीमचिवैः मेरवीमिधैः प्रिय शिष्यात्तलि
तेकलाविधौ करुणाविमुखेन मृत्युना हरता त्वा वृदकिं न मे हृतं ७० मदिराक्षि मदाननार्पितं मधुपा
त्रमवतकघं त्वमे अवयाम्यमि बाष्पक्षितं परलोपनृतेजलाजलिं ७१ विनवोपि मतत्रो विना सुख
मेतावदजस्य गण्यतां अहं तस्य विलाक्षतनांतरे मम सर्वे विषयास्त्वदाश्रयाः ७२ चित्तपत्नि तिको
शलाधिपः करुणार्द्रयधिचित्तपिपति अकरोत् पृथिवीमहो नपि अतत्रारवारसबाष्पकर्दितां ७३

अपरलोकः परलोके उपनतादृशा तं स्वर्यस्यायाः नवत्याः हे मदराक्षि मदिरमत्ते चंचले अक्षिणी यस्याः मदा
ननार्पितं रसवत् स्वादिष्टं मधुपीत्वा अद्य मे मम बाष्पक्षितं अश्रुनिर्विरूपितं परलोकोपनतजलांजलिं कघं अ
वयाम्यसि पायाने ७० एकं मतिविनवेपि सति सत्येपि विद्यमाने त्वया विना अजस्य एतावदेव सुखं गण्यतां
विचार्यतां यत् त्वया सह सुखं उपभुक्तं तदेव अतः परं पर्याप्तः अतः सोप्यनन विष्यति कुतस्तादवाह मम सर्वे
विषयाः त्वदाश्रयाः त्वमेव आश्रयो येषां ते किं तस्य विलोनिनांतरे आहतस्य अन्यविषयैरवाहितस्य अघ
पश्चाद्विषयानालाक्षयाः ७१ कोत्रिलाधिपाः इत्यं अमुनाघकारेण चित्तं प्रतिकरुणार्द्रं चित्तं यद्यानव

६७ हादविवदकघ
य मृत्युनादिवेन अ
द्यवाहरतासतामम
मकिंहतेन किंस्यात
नकरुणाविमुखेन
निर्दयेन किंकिंहते
तदाह गृहिणीसचि
वाहतः गृहस्थवस
विवाकलत्ररूपः ए
धनाहतः मिधः ए
कांतसखीहतालंलि
तेकलाविधौ शास

३५

तथा महादानवतीवक
प्रघटति ७६ सराजा
एवं अत्यविधविधाय
तया विनाउरी विव
शा किंस्यतः कृणदा०
कृणदापायेप्रसातम
मयशाशोकवत्दर्शने
यस्य स उच्च० पौरवह
मुरवाश्रु अस्वश्रवः प
रिवाहं अवलोकयन्नि
व एतावतापौरवनि
तासदतीरवलोक्यशो

तिविलपन् सन्नप्रविवीरुदत् अपि अतश्चारवारसबाष्पकर्दितां अकरोत् एवं विलपतां राज्ञां रक्षा अपरोदिता इत्यर्थः ७२
अथानंतरं स्वजनः नांसुंदरीतस्य राज्ञः अंकतः कर्घचित महताकाष्टेन अपनीय गृहीत्वा अनलाय विससर्ज दादाप्रकृत्वा
संवस्कार किंस्यताय अगरचंदनधूप० कघं स्यतां तदत्यमंगणं ततः अगरचंदनमेव अघवासेवमालेव अंत्यमंगनं अंत्य
ज्ञानस्त्रणं यस्याः सा तां ७३ सराजानं तया देव्या सह इति वाच्यदर्शनात् शरीरं अग्निसात्चकार अग्न्याधिनेन विदधेजा
वनाशयान इंडमत्याः पश्चाद्भिवनेत्यं आशानबलार इतीति किं नयतिः सन् प्रमदा मत्स्त्रिया हृष्टश्रुचाशोकेन
संस्थितः स्वतः ७४ अथ ते नराज्ञो गेहिनीसुंदरीउपदिश्य दशाहतः परे विधयः उरएवोपवनेन गरोद्याने विते नरे स

अथ तस्य कघंचिद्वकृतः स्वजनैस्तां मृतां सुंदरीं विसमर्ज्य तदत्यमंडनां अनलेयामकुचदनेधमे ७
५ प्रमदामनुमस्थितः शुचा नृपतिः मन्त्रितिवाच्यदर्शनात् नैचकारशरीरमग्निसात् सह देव्यैनेडंडी
विताशया ७५ अथ ते नदशाहतः परे गुणशोयामुपदिश्य गेहिनी विडंबाविधयो मे हृदयः परा वोप
वने वितेनिरे ७६ मविवेशपुरीतयाविना कृणदायाव्यशशाकदर्शनः परिवाहमिवावलोकयन्
स्वशुचः पौरवेधमुखाश्रुभ ७७ अथ तमवनाप्रदीक्षितः प्रणिधाता कुरुराश्रमाश्रितः अनिमंग
डंडविक्रिक्षिवान् इति शिष्याकिलान्नबोधयत् ७८ अमात्यविधिमतोमुनि स्तवविज्ञान
पत्तायकारणं ननवेतमुपस्थितः स्वयं प्रक्षतौ स्थापयिवेकृतस्थितिः ७९

कस्यवोपेक्षेहः इवपसरीसर्त्ति स्वगतो अतिशयेहसादेयद् कृउपधानायडिसनिपूर्वस्य सुकृरिकुरीकृ आगमा
वक्रुव्य यच्छुगंतपरस्मेपदं छादिवत्रप्रदृष्टं ७७ अथगुरुः वसिष्टः तंराजानं शिष्यं इति अत्रबोधयत्
शिष्यस्य ज्ञापयामास किंत्वगुरुः प्रतिधानात् समाधेः तं अजं अनिमंगजं दंडिविक्रिक्षिवान् ज्ञातवान् स्वयं सव
नायदीक्षितः स्वयमनागमनकारणमेतदर्थं किंस्यतः आश्रमस्थितः ७८ हे राजन् मुनिर्वशिष्टतयशोकाकार
णं विहानविज्ञानन्नयितवंतश्च कृतोस्थापयिवे यतः स्वयंमउपस्थितः नाथयो यतोस्समानविधिः अपरिवर्ती
कृतयज्ञविधानं पारशोयज्ञः इक्ष्वाकुनाम्नि इति अमुनाघकारेण शिष्यांप्रतिकरुणार्द्रं चित्तं यद्यानव

मताः किंस्यतः सर्वे
पत्निप्रकाः महताक
द्विर्यांतमहर्द्वयः
एतावतादानादिना म
हानुपयस्यतः इतिन
एवः किंस्य० गुणशोषां
गुणएव शोषोयस्याः
साः तां गुणानुस्मारं
स्मारं विनंपात्रसाधुत्व
कृत्यर्थः किंस्यतेन
विडंबाविक्रन् तस्य
हे क्रियाउपवनेएव

हेसुहृद्ज्ञानमनावारमयि विषये तस्य मुनेः सरस्वती वाणी वर्तते किंस्तु तालघुसंदेशं जयेन पश्यति ७० पदानि मुनि
स्वल्पानि संदेशपदानि यस्याः सा तां मया संदेशवाणी कथ्यापिता कथ्यते हे विश्रुतमहासार विश्रुतं विख्यातं सत्त्वं सा
त्रिकोलावः सारो बलं यस्य स तं वा तं शृणु ० आकर्ण्य त्वं नः एनो वा चेद्दिज्ञपक्षं अर्हसि ७१ हे महारा
ज हि निश्चितं सगरुर्वैत्रिदः आजन्मनः परुषस्य श्रीवासुदेवस्य पदेन त्रिभुवनेन समतीतं नवबलाविच्छ्रतीतं व
र्तमानं सविष्यच्च हतयं ज्ञानमयेन चक्षुषा पश्यति किंस्तु तेन निःप्रतिघेन चक्षुषा सम्यग्निःशंकीत्रिभुवनो
कं त्रिकालेन वर्तमानं सर्वं वस्तु दृष्टिगोचरीकुरुते तस्य अज्ञानं किमपि नास्तीत्यर्थः ७२ अथ तस्य जन्ममरणा
महि तस्य सुहृत्त्वं वर्तते लघुसंदेशपदा सरस्वती शृणु विश्रुतमत्त्वसारता कृदिचैतां घुयथा तु महीमि
७३ प्रभुरस्य यादवेजन्मतः समतीतं नवबलो विचीमहिनिःप्रतिघेन चक्षुषा त्रितयं ज्ञातयन्नपति
७४ चरतः किल तस्य तपः तृणबिंदोः परिशंकितः सुरा पक्षि धातमाधिनेक्षिता हरिरम्भ हरिणी
सुरांगना ७५ मेतयः प्रतिबंधमन्मुना प्रमुखाविष्कृतचारुविभ्रमा अजायद्भवमाशु षीतितो शम
वेलाप्रलयोर्मिणा शमं ७६ नगं वातपरवातयद्भनः प्रतिकूलाचरिकुमस्वमे इति चोपनताक्षि
ति मृत्रोक्तवानाखरपुष्पदर्शनात् ७७ क्रुधकेशिकवशसंनवा तवस्त्वामहिषी चिरादसौ अय
लक्षवती दिवःस्मृते विवशा शापनिहृतिकारणं ७८

प्रलयोर्मिणा शमः शांतिरेव वेलासमुद्रमर्यादात्रप्रलयकालकल्लोलजल्पन यथा प्रलयोर्मिनिर्वेलं घ्यात
तया कोपेनापि शमो लुप्यते किंस्तां प्रमुखाविष्कृतचारुविभ्रमां प्रमुखे समक्षं आविष्कृताः प्रकटीकृताः चार
वो विभ्रमा विलासा यया सा तां विभ्रमा विकारकुपितेन मुनिना स्वविमाशुषी भवेत्यशपत् ७४ शापादनंतरं ततः व
या किमपि कारीत्याह मुनिः तां आसुरस्वप्नदर्शनात् सुरस्वप्नदर्शनं यावत् क्षितिस्पृशं कृत्वा यात्र क्षितिस्पृशाती
निक्षितस्पृक्तां यास्यामो वर्तीतसामाशुषी सुरस्वप्नदर्शने जाते त्वयापि त्वं स्वरूपं प्रापयसीति शापाद्भयहा
क्रीयत तर्हि शापे दत्वा कथं अभ्रयहातस्याह इत्युक्त्वा अपनतां मरणयोः धणातिं इति किं हि लगवत्त्वमत्त्वकृ

दृष्टिस्वरूपकथयन्ना
ह हे राजन् त्वरा सर्वे
हरिः देवं तृणबिंदो
ः मुनेः परिशंकितः
सन् तस्मै तृणबिंदाय
हरिणीसुरांगनां प्रजि
घाय हिगतिदाधो श
हिलात् नवेकारण
माह किंस्तात् तपः
रंतपः चरतः किंस्तां
समाधिलेदनी समा
धिलन्नतीत्येवं शीलो

तृणबिंदुयुनिंदश्चरत
पश्चरंतं अवलोक्य स्व
पदं तृणाक्षीमनहरि
णातनयोनं गायहरि
णीनामदेवांगणा प्रजि
घ्रे हरसंज्ञि ७३
समुनिः तां हरिणीं
निअसपत् इतीति
किं वंमाशुषीनवके
न तपः प्रतिबंधमन्मु
ना तपोविघ्नकोपेन
किंस्तेन शमवेलग

लोजनः परवान् पराधीनः अहं त्वत्तृणाद्यपितास्मि नतु स्वयं ममप्रतिकूलाचरितं कुरु इत्युक्त्वा प्रणतां तां अवज्ञ
याह ७५ सा हरिणी कृधाकसकानां वंशसंनवासनी चिरायतव महिषी स्वर्गादिवः स्वर्गात् मुनेः प्रतिनं शापनिहृतिका
रणं सुरस्वप्नदर्शनं अयलक्षवती शाप किंस्तु विवशापराधीना सा पतंगी वीणकुसुमान्य लोक्य शापमाकर्णस्वां
दिव्यमूर्तिमवाप दित्यर्थः ७६ महाराज तस्मादिदं कारणमवधृत्य तपायचिंतयानस्याहं मया अमावचिंतया
अलं त्रयीनां मन्मरणचिंतानकार्या यतुत्पत्तिमतां प्राणिनां विषतुत्रयचिंता प्राप्तानिश्चता उत्पत्तिः मतः कृत्रि
मापदार्थाः सर्वे अनित्याः यतु प्रकृत्रिममूर्तिमत् तनुः अनित्यं घटवत् मरणं तं हि जीवितं इत्युक्तमस्ति ७७ हि
तदलं तदेव यचिंतया विषयकृत्यत्तिमतामवस्थिता वसुधेव समवेक्षता त्रयो वसुमत्या हि नृपाः कुलविणाः ७
इ नृदेवं प्रदत्वा स्वमुकृता ऋतमाविःकृतमात्मनः त्रया मनमंडपस्थितेद्वारं पुनरंतीवतु प्रकाश
यतां ७८ रुदेताकृतपवमाशुनः लंघतानाभ्रमतां पितृदयात परलोकजयां स्वकर्मणि नीतमोनिन्न
यधा हि देहिनां ७९ अयशोकमनांकुटविनी मनुगल्ही प्रनिवायदेतिनिः स्वकृतां कृतिवांतिमंत
ते दहतिप्रेतमितिप्रचक्षते ८० मरणं प्रकृतिः शरीरिणां विकृतं जीवितमुच्यते बुधैः कृतमस्य व
तिश्रुतं श्रमनयं दिजंतुनेत्रेलामुवानमो ८१ अमगच्छति मूढचेतनः प्रियमनोज्ञं हृदि शल्यमु
प्रैति स्थिरधीस्तु तं देवमन्यते जशलद्वारतयं मनुद्भूतं ८२ स्वशरीरशरीरिणामपि
सुमृता अतुमरलेकघ्नत्वाप्रिनेस्यात् इत्याह हियतः कारणानुपरलोकगतानां देहिनां प्राणि
नां गतयास्वकर्मनिर्मितत्रयघ्नानामार्गाः ८० हे राजन् त्वं अयशोकमनाः निशोकचित्तः सन् कुटुंबिनीजा
यां निवपदन्तिनिः इतो हि शदानं अतुमृतीधं किलमनीषितं इति प्रचक्षते इति इति किं स्वजनाश्रु अतिमं
तनं शनं दहति ८० बुधैर्विद्वद्भिः शरीरणां प्राणिनां मरणं प्रकृतिमुच्यते विकृतं विकृतिमुच्यते जन्मतो
नंतरं मरणमस्त्येव जाते जन्मनि मरणाद्भवं यदि जंतुक्षणमपि मूढचेतनो मूर्खः प्रमाद्यति या शं हृदि शल्य
मर्पितं जीवन्मृतस्वसदृश्यवतिष्ठते नतु निश्चितं असौ कुटुंबलीसत्वान् ८१ तेन अवगच्छति अज्ञानः प्रियमरलन

यकालेराज्यप्राप्तिम
मयेयतु क्रमं शास्त्रं
आविष्कृतं प्रकटीकृ
तं इति ज्ञात्वा यद्द
यकालेहर्षमधतः
तथा सांप्रतं मनसः प
रितापेप्राप्ततत्त्वाख्यं
प्र. माणाक्रियतां त
तं ना विषादापि न
ध्रियतइत्यर्थः ७७
हे राजन् त्वत्तनसाश्र
नुमृतापि जनलैल्प
ते अतुमृतमृताअ

रुदताकृतपवलक्षने

राजन् त्वया यद्दत्तेप्र
धर्मं आत्मनः अवाच्यं
दोषं जाम्बेन कृतापरि
त्यक्तनासता यतु
कृतं शास्त्रं आविष्कृ
तं प्रसिद्धं अक्षनाम
नसः परितापेन प्रपस्थि
तसति जनः अस्मीव
मया धैर्यं प्रकाशय
तां विचार्य विलोक्य
य किमुक्तमस्ति ८
अथवा हे राजन् त्वय
१ अवाच्यं दोषं अय
शः कृतासता यद

अन्यतश्चोकेनपरितप्यते उभयोः स्थिरधीर्दैवः उमाभ्यां नादवशल्यं समुद्धृतमन्यं कयाऽऽलङ्कारतया मोक्षोपाय
येन ऊसलमोक्षः तस्य छारं ऊत्रालङ्कारस्य नावः ऊत्रालङ्कारतानया ॥ ९५ ॥ हरा ऊनूयदास्वत्रारीरत्रारीरिणाम
विस्मृतसंयोगविपर्यासो वर्णते स्मृतः कथितः संयोगो विपर्ययश्च यथा नो केत्रकेत्रयोः संयोगो वियोग
श्च दृश्यते वदकघयविरहः बाष्पः विषयैर्दैनत्रकलत्रादिभिः विपश्चितं विद्वांसं कमिव अत्रतापयेत् ॥ ९३ ॥
हे वशिनां मुनीनां मत्रं पृथक् जनयन् प्राकृतरश्च चावंशं चोकस्य वंशं गं वंनअर्हसि ऊतः ऊमसाउमतां कि
मंतरं यदि वा योवानिसतितिद्वितयपिऊमशिखरिणश्चला ॥ ९४ ॥ सराजा अजः विनत्रवैशिष्टस्य वः तव

स्मृतसंयोगवियोगो वदो विरहः किमिवाभ्रतायमे वदबाद्यो विषयो विपश्चितं ॥ ९५ ॥ नेपृथ
ऊनवद्वैवो वंशं वशिनां मुनीनां मत्रं गं मर्हसि ऊमसाउमतां किं किमंतरं यदि वा योवानिसतितिद्वितयपिऊमशि
खरिणः ॥ ९३ ॥ मंतत्रतिवितेत्रमदारमतेः प्रतिपद्यवचो विषमऊमुनिं तदलघुपदं ऊदिशो कृ
ते प्रतिमात्रमिवातकुसुमरः ॥ ९४ ॥ तो नष्टौ गमितौ समाः ऊघचितं बालेत्रादवितथसूनृ
नसूनोः सादृश्यप्रतिकृतिदर्शनैः विलापाः स्वप्नेषु ऊणिकसमागमोऽसवेश्च ॥ ९५ ॥ तस्य
प्रविश्य ऊदयं कलशोकत्रोऊः लक्ष्मपरोहदइवमोधतलेबिलेद प्राणातहत्रमापितनिषऊमा
माध्मलोसे विलाप्रगमनत्रस्यासमेने ॥ ९६ ॥ मम्यस्वितीतमवचः मर्हरऊमार आदिश्य परक्षणाविधौ
ऊजाताः येसमागमास्तएव अवाः तिः ॥ ९५ ॥ किलशोकशोऊः शोकस्तूयं शल्यं तस्य राज्ञः हृदयं प्रविश्य बि
नेद कश्च यथा लक्ष्मपरोहः सोधतलं प्रविश्य पतिनति सराजानं शोकं प्राणांतहेतुमपि लानमेने किं स्तोति
षऊ असाध्यं कया प्रियानुगमनत्वरया ॥ ९६ ॥ दृष्टतिराजा प्रमेयापवेशानमतिर्बलवं किंकर्तमिति रागाप
ऽ किंकृत्वा षऊ जातो विधिवत्तरक्षणविधिऊमारं आदिश्य किंत्वमेहरं कवचधारिणं अपरं समप्रकृविनी
त विधिवत् अध्यापितं ॥ ९७ ॥ असौ अऊः कांतया पुनः संगतः सन् नंदनान्यंतरेषु अरमत किंस्तया पूर्वीका
राधिऽ किंरूपा ऊक्तु कन्यासरमातोयव्यतिकरसवेऊऽकलसंगमसंसवेनाधैदेहत्यागात् सद्यः तत्कालं अ

नगरसहितं जनप
दानागरिकाश्च ला
काराजारंजिताः सं
तः सर्वदा उपकारि
णा बच्चरित्यर्थः किं
कृतस्य नगरधकरो
यज्ञः नगस्य क्षोच
मरंधकरोऊादश्य
नतद्वदाऊायस्यस
तस्य नगानां रंधकरो
कराति नगरधकरं
देवेऊः तद्वद्राजा
यस्य सतस्य यम
कालकारः ॥ मनी

मरगणनालेख्यं आसाद्य ॥ ९८ ॥ येन प्रकारेण अमादिदोषविकरणपाद्यऊद्यशक्तिः पादौ लक्षाऽऽयद्दमः कवी
ऽपदवीमासाद्य सर्वोतिगं यत्पीत्वा कविकालिदासमुनिना काव्यरघोः कीर्तितं तद्ब्राह्मणऊनार्दनेन कृतिना
सर्गोऽष्टमोऽत्र वर्णितः ॥ श्रीः ॥ तत्र्यायद्दपदद्वयं दृष्टतावऊस्वप्नकर्मवशादिव्यंतो गाऽपत्तुऊतिदश
रथकिंकिंचकारत्वाह राजादशरथः पिऊर्जनकादऊादनंतरं उत्तरकोशलानुदेशान् समधिगम्य प्रजाशासर
रक्षयालयामास। किंस्तः समाधिऊतेंद्रियः समाधिनाऊितानि इंद्रियाणि यनस अतएव यमवतां संय
मिनां धुरि स्थितः जितेंद्रियवान् संयमिनोऽत्यः अपरमहारथः महांतारथो यस्य स अथवा महारथो

विधिवत्प्रजातो रागो यस्य स्वस्तत्तद्वर्वमतिमुमुक्षुः प्रामोद्यवेशानमतिनृपतिर्बभूव ॥ ९७ ॥ तीर्थतोयच
तिकरनवेऊऽकत्यामरद्वीः पूर्वीकाराधिकचमूमंचामगतः कांतयामोदेहत्यागादमरणागमाना
लेख्यमामोद्यस्यद्यः लीलागोरथरमतपतनंदनान्यंतरेषु ॥ ९८ ॥ इतिश्रीरघुवंशे महाकाव्ये कविकालि
दासकृतौ अऊविलापो नाम अष्टमः सर्गः ॥ ८ ॥ यिऊरनंतरमुत्तरकोशलान् समधिगम्य समाधिऊतेंऽ
गः दशरथः प्रजाशासमहारथो समवतां मवतां चधुरि स्थितः १ अधिगतविधिवद्यदयालमत प्रऊ
तिमंडलमात्मऊलोचितं अनवदस्यततोगुणतत्परमनगरतगरधकरोऊमः ॥ ९ ॥ उनदमेव वदति
मनीषिणः समयवर्धितमोऊतकर्मणा बलनिशूदनमर्द्धपतिं चिरं शमनुद्धमनुद्धमधराचरम् ॥ ३ ॥

धिणाविलासः ऊतकर्मणो ऊटविनाशवकानां चउनयामवअमउदंवदंति उनयं किं बलनिशूदनं इंद्रं बल
दैत्यनिशूदनीति बलनिशूदनः चअमनुतं अर्धपतिं राजानं कयासमवर्धितया समयेऽस्मावेऊविसमयव
र्धीनीति एवंशीलं समयवर्धीतस्य भावः समयवर्धिता कया किंभूतं मनुदंऊधराचरं मनुमाषाऊादमो
मनुदंऊः मनुदंऊधरो अचरयावंशो यस्य स अमनुदनीति अमनुदः ॥ अऊनंदनवरघरघाधिवसतिगदो
रागः ऊनपददेशपदस्थानंन आदधे स्थानंनवकार राऊिदशरथेराज्ये ऊर्वीति आधिव्याधिभिः काचिनबबा
धे सपत्नानिसवः ऊतएव सविष्यति सपत्नकाचिनास्ति तन्मदिश्राअचेतनाविनासिसवेति श्रुतः ततः सचेतना

धधिष्ठितः समदार
घ्रुवते अतएव अ
वतां चूक्रिरिस्थितः सु
रम्यभूतः ऊतविनो
ऊनहत्ते १ सराजाश
ऊतिमंडलसंमतश्रऊ
त्यंगराज्ये अधिगतं
पुनःसमूयत अयाल
बम् आत्मऊलोचि
तं स्वदेशायुगं तत
ःकारणात् तत्राऽऽ
स्यराऽऽः गुणतत्पर
अतवत् गुणकारि
स्वं किंभूतं सन०

३७

स्तस्यनावेनकदनसयान्नोपइवंति तथाऋषिफलवतीवक्रुशास्यशुक्राअचत् किंचतेदशरथे शांतिशुक्रक्रोध
दिदोषरहिते अतएवनिर्दोषचाक्रुनयदेरिदशाइरितमूलरागानातिलवति अपरंकिंचतेराज्ञिअमरतेजसि
अमरवत्देववत्तेजोयस्यसतस्मिन् अतएवविक्रमचारुअपरिसावानबबाधेशक्रो ४ महाशक्तीयथायेनप
कारणरघुणांश्रियांअशुष्यत् किंचतेन दशदिगंतजिता दशदिगंतान्रुद्धयतिस्मदशदिगंतजित् ततःपरंअ
ऊनश्रियंउपाप तंदशरथंइनंस्वामिनंअधिगम्यप्राप्यते तथैवतेतेवशकारणरघुराघववत् ननवसोअपि
उभयश्चसेपव किंचतेदशरथं अहीनपराक्रमंनतुल्यविक्रममित्यर्थः अहीनांसर्पाणांइनःस्वामीशेषतद्
क्रुनयदेनगदःयदेमादृश्वानिनुवःकृतयवंमयत्नकः कृषिरसूत्फलवत्यक्रुनदते रामरतेमरतेक्रमियाधिवे
४ दशदिगंतजितारघुणांसघ्रा श्रियंमुषुध्यदकेनततःयर तंमधिगम्यतथैवशुनर्नो ननमहीनेमहीनेप
राक्रमे य समतयावसुवृष्टिविमर्कनै निंममनादसतांचनराश्रियः अनुसंयौमसुषणक्षतेश्वरौ सव
रुणावरुणाग्रसरुचा ६

सुवृष्टिर्वर्कनैः अर्थिशब्दवृष्टिसिर्वनदंअशुरुतवान् यथाधनपतिर्धनदोधनवृष्टिंकुरुते तयाचपापिअ
सतांचनियमानान्वरुणमवक्करोत् वरुणःपासपाणिरसतांनियमनेनिशुक्तोस्ति तथापिराजाऽप्यान्नियम
यति शिक्षयति उक्तंच श्रीकांतादशतोयासवति सकलधर्मकार्यशुद्धा विश्वंवायद्विस्त्याचरमचर
मिदंजीवितेनस्पुपेति योलोकान्यात्रापालिनियमयति सदेवांहसौप्यसोन्यान्सूयादेनःप्रतुर्वःकलिम
लगहनकालदहःसदेव रुचाअरुणायसरंसूर्यअशुक्रियात् तेजसासहस्रकरशुल्यतामाप ६ मृ
गयासिरतिःआखेटकक्रीडांतंराजानंनअपाहरत् नजहारराजाष्टगयांनजगाम ऽरोदरंसूतंचनाह

हितोअशुयथोअ
शुचकार अशुकर
णहेशुमाह कयास
मतयायमंअशुच
कार यथायमःस
र्वशुसमःतथाराजा
पिसर्वत्रापिशमने
धत्ते समशत्रोचा
मत्रोचन्यावद्विनि
यशक्रंपंक्तितेचेव
सूर्यचबलवत्यस
ऽर्बले ईश्वरेचद
रिद्रेच मृत्याःसर्वे
शुल्यता १ कोःव

न्यराक्रमोयस्यसअ
थवाअहिश्चइनश्च
अहिनो अहिमाया
:यराक्रमअहीनपरा
क्रममिवपराक्रमा
यस्यसतं अथवाअ
हीनाअहीनाःअही
नाश्चतेपराश्चअही
नपराः अहीनपरा
न्आक्रमतीति अ
हीनपराक्रमाः तेन
राधिपोदशरथःयम
शुणशुक्रनेश्वरोअन
कधनदोवरुणस०

३८

सुवृष्टिर्वर्कनैः अर्थिशब्दवृष्टिसिर्वनदंअशुरुतवान् यथाधनपतिर्धनदोधनवृष्टिंकुरुते तयाचपापिअ
सतांचनियमानान्वरुणमवक्करोत् वरुणःपासपाणिरसतांनियमनेनिशुक्तोस्ति तथापिराजाऽप्यान्नियम
यति शिक्षयति उक्तंच श्रीकांतादशतोयासवति सकलधर्मकार्यशुद्धा विश्वंवायद्विस्त्याचरमचर
मिदंजीवितेनस्पुपेति योलोकान्यात्रापालिनियमयति सदेवांहसौप्यसोन्यान्सूयादेनःप्रतुर्वःकलिम
लगहनकालदहःसदेव रुचाअरुणायसरंसूर्यअशुक्रियात् तेजसासहस्रकरशुल्यतामाप ६ मृ
गयासिरतिःआखेटकक्रीडांतंराजानंनअपाहरत् नजहारराजाष्टगयांनजगाम ऽरोदरंसूतंचनाह

हशुलापिचंबाशुयं
स्यात्रुचशुविधं एवंच
शुविधंबाशुयंपान
व्यतिरिक्तोस्तीशुक्तं
किंचतेनअपरुषा
अपगतारोषायस्या
सतेन ८ वसुधिपाः
राजानःरघुघहाशुद
शरथात् शुदयंअस्त
मयंचशुनयेअनश्रि
रशाशुः तर्हिसर्वैरपि
हयशाशुं नेत्याह ति
कंतर्हिकिंसुदयःशा
शुः कोरस्तमश्चतद
वाह हिनिश्चितेसरा

घासपन्नशुनेपिपरु
षाक्रयघासवतिव
एकुनेरिता राशुशुने
पिकवोरवचानेवा
व्यते उचितयावाचि
रिशरपिनशुयतेस्म
वाचश्चीनिहिताःस
वीवाग्मूलावाग्विनि
सृताः स्तोशुयस्तेनय
शाच्यं ससर्वस्तेयशु
न्नरः सर्वसत्वशुति
हिनं शुतिवचनमरि
स्त तथाचमशुः पाशु
पमशुतंचेव पेशुन्यं
चवसर्वेशाः अनिव

रतशुनेननचिक्रीडु मक्षुमद्यंचतंनाहार्षीत् किंचुमं शाशिपतिमांसरणं शाशिशुंहस्यपतिमांसरणंयस्यविलासिनाभृतरशि
ज्योशादयस्याऽमक्षुपिबति राशातन्मक्षुनापीयतवाअशुवानवयोवमाशियतमातंराशानंनेशापहतवती शियत
मापितवशानचकार स्त्रीवशेनबलवत्यर्थः एतानितकधनायऽशुक्रुरित्याह किंचुतं शुदयाययतमानंयन्नक्रु वी
णतस्यैवशुदयःशायते यात्रसनेनेविशुतार्यते तथाचमशुः पानमक्षाशियश्चैव शुगयावयशाक्रमं एतक्रुष्ट
मंविद्यात् वशुक्रुकामजेगणे एतानिचचारिवशानानिशुरंतानितेविशुशुः परिणामेनशियःसमक्षते अतए
वशुव्यसनीवसूयात् यतीआत्मनेपदी ७ नेनराशाक्रयणावाक्रुशवत्यपिसर्वेममर्थेपिवासवेदवेशुनईरिता
नाक्रा शुंडमपिपतिदिव्यानाचारितं परिहासकथास्वपिविनधावाक्रुनेरिता हास्यपिकदाचिन्नासत्यमवादि त
नेस्तगाशामिरतिनेकुरोकुरं नेचशाशिपतिमानेरणामधु तसुदयाशुनवानवशोवना शियतमायतमानमपाह
रत् ७ नेक्रयणाशुनवस्तुपिवामवे नविनेशोयरिहामकशाम्बपि अपिमयत्रशानेनचातेनवागयशुक्षाय
रुशाक्रमीरिता ८ उदयसमुत्तमसंचरघूद्वहा शुलदेमानेशिरवसुधाधिपाः महिनिदेशमलंघ्यसमा
नुत सुरुदयोरुदयंपतिगर्जुतां ९ अशुंसदेकरथेनमेदिनी सुदधिनेमिमधिज्यशरासनः शुम
प्रधोशमदस्यहिकेवलं गशुवतीशुवतीवहमाचमू १०

शानिदशोआदेशोअलंघयितांराजादेशाप्रमाणीकुर्वतांसुहृदसूत् मित्रमिवबन्धुवतेरुदयालसे शतिगर्जुतो
अयाहृदयआसीत् लोहमयकविनविनाबन्धुवतेरस्यःशाः एतावतासेवाकर्तुमिच्छुवचनकारिणिःस्पर्द्धमा
नेश्चशुघकुशफलमलंनि लंघिश्चोरादिकः औरशुव्याप्तोआत्मनेपदी ९ राशादिशिशुयःकर्तव्यःमनेवय
शाःशाप्यंअतस्तदेवाह सराजाएकरथेनमेदिनीअशुयत् शुधिवीशुयंचकारशुति एकरथेनेत्युक्तंतर्हिकिंसे
नाअल्पानविष्यति किंन्मेदिनीसघडमयोदो आसमुद्रांतवसुधयापिशुयीवशुने किंन्अधिशुसरा
सनः अधिशुंशुआरूढंशरासनंयस्यसः शुयनावारोपितचापकापिनशुतिमशुयते तर्हिसेनाकिंकुर्वतीत्या

एतावतायत्रोर्ध्वेषु
वनाविजयः क्रीयते
नत्रधनलोभेन नरा
एव वाहनत्वतायस्य
नरवाहनेचजरंतया
नधनदासनं ११ ॥
सराजा दशरथः रिप
दारगणान्एवंविधा
न् अकरोत् किंभूता
न् अघनन्अघनेक
टीपदेशानिर्विषया
कृतानिवारितामेख
लायेषांते तान् अप
रंअवचिता०अव
चितेनअयोग्येनअ

सर्वमेवजिगीषुत्वर्ध
ः तर्हिसागरेडंडसि
चंकघमक्रमयात
त्याह किंभूताघनर
वाः घनाबद्धजलपा
रस्फूर्जनरवायेषां
ते अथवाघनवन्मे
घतुल्यारवःशब्दाये
षांते अतएवतेरानक
कार्यमसाधि किं
लक्षणस्य नरवाहन
संपदःनरवाहनोध
नदस्यैवसंपत्सम्ह
द्धिर्यस्यस तस्य ध
नपतिसमानश्रियः

॥१०॥

•ह वसूसेनाकेवलंअस्यराज्ञःजयंअघोषयत् फणिरचौरादिकःसेनाराज्ञाजितंजितंइतिशब्दमात्रमवादीत्
तर्हिइतनापिएतिमात्रवधनासविष्यतिनेत्याह किंभूतासेनागजवती गजाविद्यंतेयस्यांसाबद्धहस्तिशुक्ता
विद्यते अपरंजवतीत्रस्या यवस्त्रात्रवेगोतुरगायस्यांसा एतावतासेनाचतुरंगास्तीतिमंगतं अत्रजातिरलं
कारः १० किलइतिसत्येतस्यराज्ञःअर्णवाःसमुद्राःविजयडंडसितांयद्वः विजयेसतिडंडस्यवाद्यंतेत
कार्यंसागरैरेवअकारि एतावताजलधितदावधिजगतीजयोन्यरूपि किंभूतस्य एकरघनअवनिंजित
वतः किंभूतेनविरूधिना रघगोपनाशकेन किंभूतस्यधनुर्धरस्य कोदंडधारिणा रघाधिरूढेन

अवनिमेकरथेनवरूधिना जितवतःकिलतस्यधनुर्धरैः विजयडंडसितांदधुरर्णवाघनर
वानरवाहनसंपदः ११ जघनतनिविषमीकृतमेखला नखचिताश्चविलुप्तविशेषकान् मरिपु
दारगणानकरोद्बला दनुलकानलकाधिपविक्रमः १२ शमितपक्षबलःशतकोटिना शि
खरिणांकुलशैलपुरंदरैः सशरवृष्टिमुचाधनुषाद्विषां स्वनवतानवतामरमानिनः १३

मंगलेनशोकाश्रुणाविलुप्ताअपस्पृष्टविशेषकाःतिलकायेषांतेतान् अपरं अनलकान् केशकलापर
हितान् भ्रुकुटिभंगान् एतावताबासानरैवधनाःरिपवायैः एवंरूपाःकृताःसंतीतिलावः किंभूतः अल
काधिपविक्रमः अलकाधिपोधनदस्तद्वद्विक्रमोयस्य दिवसमानबलः अतएवशत्रवःसर्वेनिशदिताः
१२ पुरंदरादेवेंद्रःशतकोटिनाशतधारेणवज्रेणशिखरिणांपर्वतानांशमितपक्षबलोध्वस्तशा
मितबलंपक्षाणांबलंयस्यतेनसः सराजाधनुषाद्विषांशत्रूणांशमितपक्षबलोबभूवान् शमितंक्षयंनीतं
पक्षस्यशत्रुवर्गस्यबलंयेनसः किंभूतशरवृष्टिमुचा शराणांवृष्टिंमुंचतीति शरवृष्टिमुक्तेन अपरंस्व
नवता टंकारवशब्देन यदाराज्ञाधनुष्टंकारंकृतवान् शरवृष्टिंकृतवान् तदारिवर्गस्यबलंक्षुभ्यति किंभूतः

नरवामरमानमः नूतनविकसितकमलाननः एतावताविपक्षयक्षानजयन्मदमेवाप्नोति मापितकृतंवदनकासुख्ये शमेरिमं
तेमाशुबंधनांकुरुस्वः १५ शातशोत्पतयःसराजानेशुक्रकटरत्नमरीचिभिःचरणयोःअस्पृशान् शुक्रकटानोयानिरत्नानितेषांमरी
चिभिःकिरणैः एतावताइरास्यमाणाममात्रेणाकार्षीः किंभूतशिरोभिश्चरणयोर्लगिद्भा किंकरणैः नखरागमृद्धिभिः नखानांरा
गेणसमृद्धिर्येषांतैः एवंपादपतनेकोविशेषः किंभूतंअखंडितपौरुषं अवछिन्नपराक्रमं कदव यद्यामरुतोदेवाःशातमखदे
वेंद्रपादयोःपणमंति १४ सराजादशरथःदिग्विजयंकृत्वाअमरावतीवरोधसःसागरतीरात्पुरींप्रतिनिवृत्ते वलयतेस्मकिंभू
तामपत्नपरिग्रहात्परिप्रदारान्समशकंप्य आश्वास्य किंभूतान्सचिवःसचिवैरमात्यैःकारितामालसुताअंजलयोयेषांतेता
न् विपक्षनिहितेनछालतनया मोलामात्यैराज्ञःचरणयोःपातिताः तदशराज्ञाकरुणांविधत्यसशत्रान्नतनूदारान् आ

चरणयोर्नखरागसमृद्धिभिः शुक्रकटरत्नमरीचिभिस्पृशन् नृपतेःशातशोमरुतोमघ शातमखंतम
खंहितयोरुधः १४ निवृत्तेममहार्णवरोधसः सचिवकारितबालसुतांजलीन् समनुकंप्यमपत्नपरि
ग्रहान् ननुलकानतुकानवमाशुरी १५ उपगतोअपिचमंडलनालितां मदुदितान्यमितानपवारणाः
प्रियमवेक्ष्यसरोधचलामसूदनमलमोनलसोममसद्युति १६ कृतेषुतेनविमर्जितमोलिना शुक्रस

मंडलेह्रादशराजमंडलीमध्ये नालितांविजिगीषुत्वंप्राप्ताति अपरं अवदि० अवदितं अधनं अन्यस्यसिनातपवारणंश्वेतब
त्रंयस्मिन् दशरथराज्यंकुर्वाणेअन्यस्यकस्यापिशिरसिछत्रंनाभूत् अपरं अनल० अनलनवह्निनासोमेनशशिनाचसमा
उत्पाद्यतिःकांतिर्यस्य एतावतागुणद्वयंउक्तं तेजसाज्वलितेनेतिप्रमीयते सोमतयासोमनवत्वल्पतांमृडनेमन्यतेलो
केः तीक्ष्णाडुद्वजितेनमनः इत्युपदेशान्नकेवलंमृडःनतीक्ष्णः १६ तेनराज्ञातमसासरघ्नतोःसमुद्रयशोतिनःकृताः
कनकभूषणांसोवर्मीयक्षस्तेनानांसमुद्रयेणशोसते कश्च कृतश्चयक्षेश किंभूतेनराज्ञा शुक्र०शुक्रेनसमाहृतंआनीतं
दिव्यायसुद्रव्यंयेनसतेन अपरं विसंश्वनारिमूर्द्धेजेन अपरंवितमसानिःपापेन एतावतादिग्विजयोनदियाबद्धइत्य

उपविदधे किंकुशाश्रि
यरंधंअचलाअवेक्ष्य
रंध्रबलेचलारंधवला
अन्यायालस्यादिविडं
निराकृत्यनवैवशाःजरु
धंपरिहृत्यगच्छंति अत
एवाजित्यआयत्तेनर
कणायान्यागात्प्रमा
दात् धनेविनश्यतीति
वचनात्अवहितेनसा
ध्यं एवंचेत्अनालस्य
ताआश्रीयते तर्हिकि
सामान्यहनिरस्तात्या
ह कथंनूतोराजा मंड
लनालितांउपगतेपि

श्रास्यराज्यादिप्रत्यर्प
णेनअद्यसोध्यधवि
किंभूतान्दारान् अ
नलकान्केशरहिता
न् सर्वेबद्धनखंमिनखे
मान्इत्यर्थः किंभूतो
ऽसौ अलकानवमा
नअवमाअनवमाश
रुष्टाअलकायाःकु
बेरस्यशोःअनवमाअ
नवद्यांप्रजारूपां १५
सराजाअनलसःअ
स्तूत् अनालस्याबभू
व कार्यंसाधयितान
रपतिनाकापिआल

॥१०॥

मानीयअग्निष्टोमोऽश्वमेधादीन्ज्ञातज्ञोऽध्वरान्विधायतमसासरयूनीरेवसौवर्णीःश्रुवाःनिविक्षिपिरे १७ अथयज्ञेप्रारब्धे
यजमानस्यदीक्षितवेषग्रहणादिककर्त्तव्यमाह ईश्वरःअस्यअधरदीक्षितोनवंअधिवसन्आश्रयन्असासयन्ज्ञात
यामास ईश्वरस्याष्टमूर्त्तित्वाद्यजमानस्तत्रूपएवसंवति तद्यथाहि दीक्षितमूर्त्तौगिरिशोअन्तएवेशोक्रसते उक्तंयथा
चैतन्यमुग्रादिवेदीक्षितेन दीक्षाग्रहणेनवेषस्वरूपमाह किंस्तंतत्रे अजिनदंमस्तं अजिनंमृगचर्मदंमःपलासदंम
तोबिभर्त्तीति अजिनदंमस्तत् तांअपरं ऊरुमयीयमरवलायस्यांसामां अपरं जितगिरंगृहीतमोनो अपरं मृगशृंगस्य
परिग्रहोयस्याःसाता हस्तेमार्यशृंगंगृहीतमस्ति नरवेःकंरूयनेनकार्यं अपरंअसमलासं असमानिरूपमालाकांति

मा मारुतदिग्भिर्नोक्तैः कनकमयमखचितशोभिनो वितसमातमुसो
मरंयूतटाः १७ अजिनदंडन्तंऊरुमोरवनो जितगिरंमृगशृंगपरिगृहीतं अधिवसन्तं
मधुरदीक्षितो मुमनोसमुसामयदीश्वरः १८ अवस्त्रपंपतोनिवातंडिंडः सुरसमाऊसुमा
क्रमणोचितः नमयतिस्मसंकेवलमुन्नतं वनमुचेनमुचेरुरसेशिरः १९ तमपहाटकंकुरुकुलो

लोकमध्यतस्यैवउन्नतत्वं किंस्तःनियतेंद्रियः नियतानिनियंत्रितानिइंद्रियाणियस्यस एवंसमाधिपरतायज्ञता
सुरससागमनयोग्यतातस्यगुणांतरकीर्तनं १९ सकमलादेवतासहकमलेनवर्त्तेसकमलालक्ष्मीःतेकाऊरुसं
ऊलोऽवंदशरथंआत्मभुवंशुरुवंआनारायणंचअपहायवाक्रेयित्वाअन्यंकंचपतिंराजानंअसेवतं अपिउनकि
मपि तत्कारणमाह यतःपतिव्रता पतिरेवव्रतंयस्याःसा याकिलपतिव्रतासाध्वीसाकेवलंनिजपत्यासत्रैवज्ञा
यते तर्हिकथंहयसेवनेपतिव्रताव्रतसंगोनाज्ञायते सत्यंनाहषिऊरुतेकाव्यं नारुडारुडमर्हति नादेयांशो
दवात्पनं नाविक्तःपृथिवीपतिः इतिवचनेनयोहिसकलपृथिवीपतिःसोऽपिविक्तएव अविक्तःपृथिवीपति
र्नसंवतातिनसाध्वीव्रतसंगः किंस्तं अधिर्वंशलाघवंसागरं सवआत्मनेपदी अधिनामऋषिसाखिलरामाऊ

तस्मेरष्टिकरणेनम
र्त्यलोकाज्ञावति अ
तएवतऊपकरणेनेंद्र
ऽतिनयताऽद्यतकिं
स्तं अवन्अवस्तघे
यज्ञांतस्नानेऽयतः
सनियमः निरंतरंऊ
रुत्रुक्त्वाअवस्तंऊ
रुते किंस्तः सुरन्
सुरसमाऊस्यदेवज्ञा
सायाःसमाक्रमणेग
मणेऽचितोयोग्यः
अतःतत्रैवइंद्रस्यप्रणा
मावसरःशिरःकिंस्त
तं उन्नतंयुरुतरं सू

र्यस्याःसा तांदीक्षित
वेषस्वीकरणेतद्या
गाऽएवेशेनसाक्षी
सानिरूपमत्वं एवंय
ज्ञाऽष्टानंकायते १
८ एवंयज्ञविध्वंसंस
माप्यअधराऊःसम
दायमाह सराजा
केवलेनमुचेःअर
यइंद्रायशिरोनम
यतिस्म मान्यस्मत
हिप्रणामेकारेऊः
कंलयनेत्याह किंस्त
तायवनमुचे वनऊ
लंसंचतातिवनमुक्

४०

सुऋमस्ति यथाऽर्वेक्रमेविनवोवियबद्धाः श्रीसराविपदपवविमृष्टा पात्रपाणिकमलाऽणमेवं तासुशांतिकविधिर्विधि
दृष्टः इतिनिबद्धे २० किलऽतिसत्येसराजासुरवधूदेवांगनाःस्वस्वऊवीर्यंअगापयत्गोपयामास तासांराजावीर्यगा
नेकाधिकारः किंस्तताः शरेबोलेःअवृतसयाः अवस्तंनिराकृतसयायासांताः सुरारिबमेनलइयमोचनं नमुचित्यबध
स्यकथंघटते किंकृत्वा संयुगसृष्टिमघवतादेवेंद्रस्यसहायतांप्रतिपद्य त्रिभुवनेध्यास्यवलितगतिश्चादेवासुरसंग्रामे
सुरपतिसहायंचाप्यसमरांगणेध्येसरेणसृजादितिनाभिजिग्रिरे किंस्तंवीर्यं उद्धितंलोकत्रयेपिप्रसृतं २१ तेनराऽ
ज्ञासुरहिंसारुधिरेणदिनकरानिसुरवारणरेणवोरुरुधिरे असकृदेवनिरंतरंपवहरिस्यायसरेणइंद्रादपिअग्रेसयस
रिश्चनिहति यतः नरस्विना बलिष्टनसर्वसमर्थेन अपरंधवर्त्तेता धनुर्द्धरेण २२ एवंअसुरविजयेणदेवेंद्रसाहाय्ये

क्ष
भवं पुरुषऽमात्मभुवंचयतिव्रता नृपतिमन्यममेवतदेवता मकमलाकमलाघवमर्थिषु २३ मलिमं
सुगमूर्द्धिमहाव्रता मघवतःप्रतियद्यमहारथः स्वलजवीर्यमगापयदाऽद्धितं सुरवधूरवधूतसमाशोरः
२४ अमकृदेवहितेनतरस्विता हरिहयाग्रसरेणधनुर्भृता दिनकरानिसुरवारणरेणवो रुरुधिरुरुधि
रेणसुरद्विषां २५ तमलमतेयतिपतिदेवता शिखिरिणामिवसागरमापगाः मलयकोशलकेकयशा
मिता इहितरोहितरोपितमार्गणाः २६ प्रियतमामिरमोतिमहेलिर्वनो तिमहेनिरवस्तवसहशक्तिभिः

रिस्यद्रव सुरपतेर्नमस्यागमनंदेवरित्याह किंकर्त्तुमिच्छाः पृथ्वीविनीशशासितुंकामः राजारूपेणलोकानुशास्तुंश
क्तित्रयेणसाहैस्वयंसुरपतिरवतनारेव अरेयागवि० अरयोहन्यंतेयेनयोगेनसअरिहयोगः तत्रविचक्षणःऊशल
। २४ अथानंतरंमधुर्वसंतःसमावृतसमाऊगाम राज्ञिदशरथराऊंऊर्वीणवसंतादयःषट्ऋतवोमहिम्नाधरिता
ःसंतःनिजनक्तिविशेषंदर्शयितुंराजानमुपासिसमायातावर्णयंते अधसमयप्राप्तानृत्वावर्णयंते उत्पे० तंएकनराधि
पंनवैःऊसुमाःसंविभ्रमिव नवराजाऊवलिःकथंसव्यते नशाह किंस्तं ऊमऊबरऊलेश्वरोगीवह्निणांसमधुरंय
माधर्मराजःऊबेराधनदः ऊलेश्वरोवरुणः वह्नीदेवेंद्रःतेषांसमाउल्याधःलोकानांरक्षाव्यापारसारोयस्यसः यथा
लोकपालाःसर्वसुरयाःसर्वोपकारक्षमाःसर्वैरपिप्रउपेनसेव्यंते तथाराज्ञापिउलक्षात्सर्वमान्यः किंस्तं अंचितंऊ

हितरोपमार्गणांअ
हितशरोपितशरो
पितामार्गणायेनस
तं त्रयाणांराज्ञांति
स्रोपिकन्याःपरिण
नाय यतोरिश्वबि
जयीअनपवसयु
णत्वात्सर्वैरदीयं
त २३ अमोराऊ
१दशरथःतिस्रो
लःप्रियतमानिःब
सोशुश्रुसे अत्रो
त्वक्षामाह तिस्र
निरवज्राक्तिभिःम
मंत्रवंत्रयगतैःह

नापिपराक्रममलि
ध्यसमयागतंवि
द्वाहमाह मलयको
शलकेकयशाशि
नांऽहितरःकोशि
ल्याकैकयीसुमित्रा
नाम्नाःतंपतिंअलसे
तसर्वांरंपाप्तवंत्याः
कंस्तताः पतिदेवता
पतिव्रताः पतिरेव
देवोयासांताः का
इव यथाशिरवरिणां
पर्वतानांआपगाम
द्यःसागरंपतिंलसे
ते किंस्तं द० अ

अचितं प्रत्यास्पाविक्रमोयस्यसः तेविक्रमद्याऽर्वदेवमत्रप्राः परिवरंति २५ अथ वसंतवर्णयितुमाह रविः श्रीसूर्यः प्रानं
मेदंयया किंभूतः उदङ्मुखः उत्तरानिमुखः वसंतसमुद्यागतेतरुणारुदीचीयांति किंकुर्वन् मलयाद्रिविदरत्प्रक
न् रक्त्यागे चोरादिकः शीतार्तोदक्षिणस्यांमलयगिरिरविः तदामलयशैलोऽत्पाद्रि किंभूतं हिमविवर्णितचंदनपल्ल
वे हिमेनविवर्णितानिवर्णीकृतादाहरूपामीकृताः चंदनवृक्षाणांपल्लवायत्रतत्र मंदगमनत्वेकामाह विहगयाश्चक्र
वाकयाः कृपयावमंदंजगाम तयारूपरिकृतःकृपा किंभूतयाः अहर्विरहेक्षवसंदयाः अहर्विरहेसंध्यायांक्षवो
नश्चिलासंदाविरहायया तो तयासंगवानुइतिविमृशति यद्रकयारतयादिनात्पयेअवरूपंविरणेनावी अतोमं
दगमनविधसंहारेमहांतेकारामि इतिकृपयाप्रानियोतीव उक्तकालेकिलसवितारानेगमनमाक्रमति २६

उपगतोवितितीक्षुरिवप्रकाः हरिकरोरि हलोगविचक्षणाः २७ अथममावहतेकुसुमैर्नवै स्तमिवमेवि
ऽमेकनराधिपं समकुबेरकुलेश्वरवक्रिणां ममधुरंमधुरंचितविक्रमं २८ हिमविवर्णितचंदनपल्ल
वे विरहदग्धमलदाक्षिसुदुर्ज्ञेयः विहगयोः कृपयेवशनैर्ययौ रविरहर्विरहक्षवनेदयोः २९
क्रिगुमिषुर्धृतदाधुषितादिशो रघुकुलाप्परिवर्तितवाहनः दिनमुखानिरविर्हिमनिग्रहैः प्रियमलयन्मल
यनगमत्यजत् ३० कुसुमकल्पमतोनवपल्लवा स्तदनुषट्पदकोकिलकूजिते इतिसंघाक्रममाविर

वनुअशोकहिमेअपाहिंस्फटयिजेनअलेसमर्थेनिबलत्व केवलंविरलंकृतवान् किंभूतं हिमेषणगुरुप्रमदाव्रणायुरवाय
उतेषणगुरुस्वः एवंविधायेप्रमदाधराःतेऽःसह व्रणैःक्षाहिमेनस्त्रियामाक्षाद्रयंते अपरं क्रयनव्रजघनेजनिविषयीकृतानि
रस्तामेखलायत्रतत् मेखलानांअतिसीनत्वात् क्रघनस्यादृश्यमानानिरसनेकुर्वंति २७ परस्तनाकोकिलाप्रियतमानुवस्त्र
लानु कलहांतरकलहमध्ये याप्रियांस्त्रीणां अडरवापसमागमनु अकरात् डःखेन अवाप्यंतेडरवापाः नडरवापाः अडरवापा
ः अडरवापासमागमाः येषांते तानु ते याःसाललनानिःसमंकलहंविधायमानेनस्थिताः अत्रनयंविनापिपरपुरुषाःडरवम
कल्पेस्थयमनतानिःसंगतेस्म किंभूतानु मदनकृतचेतसः मदनेनकामेनकृतंपीडितंचेतोयेषांते तानु किंभूता मृडर
वाःकामलध्वनिः केव यथाप्रियसखीमानिनः प्रियतमेनसुखेनसंगमयति प्रियानिःसाविलक्षवाक्यमधुरलापिणी ३०

नूत्नमेर्ष्मवतीमवतीर्घनस्थली २८ कुसुमरूपमदाधरकःसहं क्रघननिर्विषयीकृतमेखलं।
नखलुतावदशेषमुपोहितं रविरलविरलंकृतवाहिमं २९ परस्तेतामदनकृतचेतसः प्रियसखी
लघुवागिवयोषिता प्रियतमानकरोक्तलहांतरे मृडरवाडरवापसमागमानु ३० अनितमान
परिवेत्रमिवोद्धता मलयमारुतकंपितपल्लवं अमदयत्सहकारलतामतः मकलिकाकलि
कामजितामपि ३१ नवमुणीपचितामिवनूपजैः मधुकरैरफलांप्रियमर्थिनः अनिमयुःसर
सामधुसंनृता कमलिनीमलिनीलपतत्रिणः ३२ कुसुममेवनकेवलमार्तवं नवमशोकतरोः
स्मरदीपनं किशलयप्रसवोपिविलासिनां मदमितादमिताअवणर्पित ३३ विरचिता

हांत्रमरांरवकारणतोयस्याः शुद्धाप्रादकावचस्वः किंभूताः मधुदानविशारदाः मकरंददानेसमर्थाः मधु
पीत्वाकारवकंपलिहामधुरंगुंजंति कुरुबकानांधवलत्वानुकविरुत्प्रेक्षते मधुनावुसंतेननर्तीविरचि
ताउपवनप्रियांअनिनताःसर्वाहलाःपत्रविशेषकाइवकुरुबकुसुद्यानलक्ष्मीःकृतचंदननक्तिरिवराजते ३४ पत्रदःतिलकउपंअसत्यत किंकुर्वीमिमुनिः आत्मिकनिः किंभूतंचिरसंचितंउष्टतिलकउपास्य
पृतिधवलाकमिरुत्प्रेक्षांवस्तुवे मधुर्वसंतस्यहसितमिवहास्यमिव उद्धलतायानदंहत्रमाह दशानव

मलयत्र निर्मला
कुर्वन् २७ मधुः
वनस्थलीअवती
र्यइतियघाक्रम
आविरस्तु २८
टीबस्तुव तमवक्र
ममाह २९ घमंनव
पल्लवाःजाताःय
त्वइपदाःकाकिल
१श्चकूजति कि
सूतो वन०कुसव
तोबकृक्षस्य को
मधुरवतीलीस्तु
कुहरवत्तीयात
रविःश्रीसूर्यः ना

४ किंभूताःकुसु०कुसु
मानांजन्मतचंतीतिक
सुमइत्यमतःतदुक्त
किलकुनिंबस्त्रवसं
तस्यएतदेवविक्रं ४८

रविःसूर्यःमलयेन
गंअत्यजन्मलया
चलमत्याक्रांत किं
भूतः धनदाधकुवि
मोदिशंउदीचीक्रि
मिमिःगंउमिमुः
किंभूतः रघुजा
०रघुजासारथि
नापरिवर्तितावाह
नाअश्वायस्यस उ
त्तरांकुरुंकुसपति
रघुःसमुखाधृतवा
किंकुर्वन् हिमनि
ग्रहैःदिनमुखानि
प्रातःसमयंरवि

४१

कुसुमनेवकामि
नीकामादानअजानि
किमलयत्रजनाप्रि
बलासनोमदयताम
दोत्पातकोस्त्रकिं
भूतः दयिताअबला
प्रियत यथाअसक
कुसुमनकामात्यनि
जीता मधाप्रियतमा
कर्णेनिहितकिंसल
यवजीनेनापि ३३
मधोयत्पादयाःपुष्पं
नितक्रमेणाह कुर
बकोःहस्तामधुलि

हसीरसदेवफलंयद
र्थिन्यादायंत्र यतोद
तुकफलंधनं तथा
लाक्षाप्यमस्वपरदार
कमात्रगमस्यर्थमार्ह
कनकल्पितसंविना
गं उत्तकुसुमनिरा
सवसंचिद्यो कनी
मस्वकृतकल्पतरुः
फलानि मध्यकार
फलं ३२ अशोक
तरोःनकेवलंनवंआ
र्तवंवजीनाइवकुसु
ममवसरदीपनंअ
नूत् एकाकिनाअसा

उद्वहितं नरवरकृतमंदर
लीलौलसे किं न्वतया
मदयाधि० मदेनयार
पतात्याजिलालक्ष्मी
यस्यासानया उद
वनमालयानवपलो
मे अक्षयेन स्तनपल
ग्रसक्तस्तुमध्यीयते स
किं स्तनस्तुरनिसंगम
ज्ञं वसंतमंसयुगेत्य
मे अपरंसुरवक्त्र
तद्वद्वेत्रप्रमाणाह कथ्या
मणदवंसमीरकृतश्रा

पतिभुजलैनिमिलंम
क्षनिर्विश्रः मद्यपश्च
! किं स्तं ललितम्व०
ललितोमनोहरोया
विलमबधविलोम
कारणंतत्र विवक्षण
मक्षयोनिलासमा
वलीवयति अपरस्तु
रथसुरसिणामंधनो
ऽनवक्त्रलक्ष्मुर्म
किं० मक्ष समरसस्व
कोमभिन्नं अपरं र
त० सरसं रसमस्व

दयामदंतयोस्माद्याद्यहलिनं अपरं आ० नि० लक्ष्मीस्तु ध्व ऊर्ध्वमो
ग्रमः मक्षक्षदैः स्तमरैर्वक्त्रलक्ष्मीस्तु वदनाम्बुजलेन्द्रया न अकरोत् घ्रस्य
नलोघ्रः अपरं आयतपंक्तिः दीर्घीकृतिः किं न्वतः ऊर्ध्वमुखवदना० सुवदनास्त्रीणां तद्दनामवेनमुखवसी
क्षनादोऽदद्दानेनयरिष्टः अपरं तद्वद्वयादिष्टेण: स्तस्मा गमतस्य अत्र वादी अ० वकारीगुणोयस्य: यङ्के पाद
गृहतः ऽमदयाविकचास्साक: आकंदस्तानिवक्त्रलोमध्यक्षसिक्तः आलिंगतः ऊर्ध्वदबकोऽसंतेविकाशो मा

मध्वलीमधुदानविशारदः क्रीडवेकारवे
कारणातोत्कंठः उद्ध दशनवेष्टिकलाव्यवलाभि
मसव्यतोद्वेदः अविरमचित्तमीक्षणैः उद्ध
मुखकुसुमाकुलः मधुकरकोकिलोत्पेः बकरतमाकुतमंडनं पुनदलाम
कृतोत्रिशिरायमाद्यस्त्रिया मृकलंतीयतरवेकृतमंडनं पुनदलाम
दलाग्रितलकुटा ग्रह सुरलिसंगमसंपवनमालतो नवग्रतोत्रा अध्यालीतेनेन्द्रं रमणादन्ते
निवाऽर्दनमकृतं ध्वमदलाग्रितलकुटा मदलाग्रितलकुटा नमहतीतेमध्य

ईनरवक्त्रतंधियते किं स्तनाद्यो मदः० मदिरामदनिर्ग्रमिता पद्यग्रया न अलवन
दार्घीनवस्तूत्र वसंतेदिनानिमहांत्यलवंति निशाघरस्त्रीयश्री तुत्रकुविःउत्कृत्ते इतिदयिताइव कृतीविकि
वनकृतिरेवैपाघवस्त्रजनोमांमहंतोसुरवनगमविद्वंश्रुतिवा हेतुनीशावती
चंदयुक्ता विरहिणीलिः प्रियसंगमाभिवृत्तीलिः महतस्मिवंड्या अहंविलावरीअतिकमियत्तंनत्रयाक्षाऽतिकमनगया
अत्रमानसंकोचवतमिव इत्य लेगविलासमनीगांअयुतिः सहस्रो:कलमकरेअगीयत गायतेस्म किंन्वतैः स्मरद्व
त्रिः कामसंयुक्तैः अपरे अबलासवैः लेगीयरिवृत्तिः यज्ञ अपरे निलक्ष० निलकमस्तकान्ये

लोकितस्तिलकउक
लिकोर्धवंतानि एतं
दाहदहनेनयगाधि
नः स्फुरंतेति यद
कमपरंमाधवीयत
रूपणंउत्रवेवावदी
नि किं श्रुकंदेहंक्षे
जलजलेअरोतत
कोग्रपत्रलंश्रुश्रुत
किं न्वतं त्रिरेप
गमश्रियाजपस्ति
वसंतलस्मात्रपया
दितं किमिव यथा
एमदयाकोनयाप
एयनिवद्धतेनस

वस्त्रमौलिगृहाणि तत्रकृतंआस्पदंस्थानंयेः ऊर्ध्वमद्य० अपरंस्तिलकदेहक्ताः शोभिताःमंति तडग्रारिउग्रयिवयक्त
स्तुमभक्ष अस्मास्यस्तुरलीस्त्रयाविवि कैः कलंकुरागो तथिमनासवयस्रावदावरुद्धः इत्यर्थः ४० वनराजिभ्रमि
ताःस्वल्पागिरः शुश्रुविरे श्रुतः किंस्तः श्वेधमंअन्यस्तुता ठिसिः कोकिलाभिः उदीरिताउक्ता उत्तेस्कते पवित्रस्त
मुगधवेधकघाडवू किंस्तास्तु स्तुरलिगधिश्च स्तुरलिगधयाभ्यातः तास्तु अघवाअस्तुरलावसंतेसुरलिश्च अप
रकुसुमितास्त्रिभिताश्च नत्रमक्षमाहोमाभावकुसुमितवन स्थतीनोमक्षस्वस्तुदमासाह्यपरश्च हुश्चक्षलिहोमद
मक्षरगाअतिस्म तश्चागिरश्चेहवनितागोष्ठीकघाडवसा तिस्म ४१ उपवनोतलतोउद्यानवंज्यःपवनोहतैः

ध्वनिदेवमोतेहवोनवतवतमो नरडतीरडन्ती
मुद्वैः कुसुमसमवस्तुमसंगाधिलिः कलमगीयतनेहु
उद्यमनेमंत्रतोलिकदीरताः प्रविरलाहवनमधवधव
मुमितोवनगाडिश्च ४१ श्रुतिसुरवस्मरश्चतगीतव
ध्वतादेतैः किंशालतैमुतैरिवटालिः ४२ तलिविनमंधविवहोगा सुरलिगंधपराङ्गनाये
मेरं प्रतिष्ठितिर्द्विविरुद्धमहमुगा समरमरोरमरवकृ

मनसोकमपिनसवति रसेनसहमित्यर्थः ध्व गृहदार्घिका:श्रुश्रुतिरसंतिस्म उत्ते० स्त्रियइव इहांतीदी
र्घिकानाम स्त्रीणांवसाम्यमाह किं स्तताः विकचताम्रस्ताः किं० स्त्रियः सिमत० स्मितनहासमनमाकतरंगिश्रा
नतानियास्तीताः अपरं मदकलो० मदेनकलामधुरागउद्धकलालोचहलाविरंगमाप्रिक्षणोयास्तुताः श्रमस
जिनमरवलाः अवतीर्घिकाणास्त्रीलिरुएमानं कमलानामेमानाम्नेः विरंगमानीमरवलालिरुएमानं ध्यातत्र ध्व रज्जनी
कलितोपमा साकल्यिनाएमारवा त्येकएमानं विश्वाघ्रुणेक स्त्रायिः स्माऽवमानं ध्यातत्र ध्व रज्जनी
वहुतवतोपयात्रा किंस्ता हिमकरोदयएवपाद मक्षनावसतेन घंमिता हिमक० हिमकरोदयएवपाद

किंशालतैः पत्रावि
वस्त्रः श्रुश्रुतिरे उत्ते
कृतसलतैः सहृत्यः
पाणिलिरिव किंस्त
नाः फलिः फलिस्तु
रवाः कलंसुरवकारि
णः लमरस्वनाः एव
गीतिरोसा अपरं
कुसुम० कुसुमान्य
वकोमलादतरुणो
यास्ताः नलेक्षाः
प्रियसृत्यः कुरेः स्त्रो
मेत्रे दंतकलोपिष्टक
टयति ध्व अंगना

गोरीमुखवद्विः आननकांतियम्यासाः कथो वनितायासदृशं स्त्रियाउल्ये यथा सवति यथा वनितयाननुनाप्यते
किंसतया इष्टसमागमनविनिर्मितया आप्तया याहि खंडिता सापिकार्यं याति अयं श्लोकः सुंदरणाचिन्यः
व्यारयानेनसम्यग्यायाति ४५ हिमकरश्चंद्रमाः अंशुनिःकरणैः कुसुमचापं कंदर्पं अतेजयत् दापयामास किं
सूतैः अपउषारतयाहिमासाविद्वनविशदपनिःनिर्मलकांतिभिः अपरं सु० सुरतरागेणसंसोगरसमयःपरिश्र
मःतेसुदंतिस्फटयंतिएवंशीलाःतैः किंसूतैः मकरमकरोमश्रःऊर्ज्जितंउत्कृष्टंकृतनंध्रजायस्यसतं वसंतसम
यहिमासावननिमेलतरसुधाकरकरैः सुरतरागावहयद्भिः पुष्पाणामरणहिः ऊरुतेत्यर्थः ४६ सुवसयाना

स्त्रियंइवस्नग्धमेजितमेखलाः विकचतामरसाःगृहदीर्घिकाः मदकलोदकलोलविहंगमाः यत्र नृपयत्रौ
तसुतोमधुखंडिताः हिमकरोदयमाप्तसुखवद्विः मदृशमिष्टसमागमनिर्वृतिं वनितयानितयारुतो
यथः ४७ अपउषारतयाविशदपनैः सुरतरागपरिश्रमनोदिभिः कुसुमचापमतेजयदंशुभिः हिमक
रोमकरोर्ज्जितकेतनं ४८ ऋतुऋतागमनदीप्तिवनश्रियः प्रतिनिधिःकनकाभरणाभयत्र सुव
तयःकुसुमसंदधुरुद्धितं तदलकेदलकेमरयेगतं ४९ अलिभिरंकुनविभ्रमनोहरैः कुसुमपंक्ति
नियातिभिरंकितः नखखंडनयतिस्मवनस्थली नतिलकेकृतिलकप्रमदामिव ५० अमद

कारांकांत्यानरुचारुविलासिनःअमदयत् मदयुक्तानचकार तरवोहृष्टाएवचारुविलासनःशीलयामास
किंसूतया मधुगंधसनाथया मधुगंधेनयुक्ता अपरं किसलयाधरसं० किसलयामवअधरोष्टतत्रसं
गतारागोयस्या अपरं कुसुमेषुसंसूतयाउष्टया यथावनिताहास्यकांत्यामधुगंधयुक्तया अधरवद्धरा
गया विलासनोमदयति एतावताषष्ठितायामल्लिकयासर्वेपिशाखिनःसुंदराएवसंतिस्म ५१ पतिःस्मरव
लिःविलासिनःकामिनःअवलेकरसाःसुताः अबलाएवएकरसायेषांते वियतमास्वसाःरागाः स्त्रीवस्त्रपा
बस्त्रवुरित्यर्थः पतिःकैः अंशुकैःवस्त्रैः किंसूतैः अरुणैःआरक्तैरागनिषेवीन तैःअपरंयवांकुरैः किंसूतैः

श्रवण० श्रवणेषुलग्नंपदंस्थानंयैः अपरंकैः परस्व० कोकिलाग्रहेश्रवणेःपदार्थैः अन्यग्रहेमपदायकेवलंप्रमदाप
रायणाःबस्त्रवुआसुः ५० तिलकद्रुमंजरीअलकनालकमुक्तिकैःग्रहसकांतिःअलक्ष्यत कुशाकलापमौक्तिको
रोनशोभासवति तद्वद्दृश्यतेस्म किंसूतैः अधिभिःकणैःउपचितावयवा निर्मलैःपरागकरणैःउपचितावहिता
श्चियावायस्याःसा अपरं अलिकै० चमरसंपर्कप्राप्तरागाःअलकाइवदृश्यते मंजरीमौक्तिककुलया पल्लवरणसंप
र्कणमहद्भिर्निर्मलैर्मकरंदकणैःचतिलकवृक्षमंजरीमुक्ताशुक्लकेशाकलापसमशोभादधत्रो ५१ अलिवृंदाःस्त्र
मरसमूहाःकुसुमाकसररेणुअक्षयःअक्षजरयः किंसूतं सपव० सपवनंससमीरणंयउपवनं तस्माडलितं किंसू

वंमधुगंधमनाघ्रदो किशलयाधरसंगतरागयो कुसुमसंसृतयानवमल्लिको स्मितमचातरुयारुवि
लासिनः ५२ अरुणरागनिषेविवलिरंशुकैः श्रवणलग्नपदैश्चयवांकुरैः परभृताधिभृतैश्चविला
सिनैः स्मरबलैरबलैकरसाकृता ५३ उपचितावयवाश्चिनिकणैः रुचिकरैश्चयकलोगशुभ्रैः
सदृशकांतिरलक्ष्यतमंजरी तिलकद्रुमलालकमौक्तिकैः ५४ धनपटमहतमधुनेतैःव
धिकरैश्चयचूर्णमृतश्रिया कुसुमकेसररेणुमलिवृंदो मरुवनोपवनोद्धितमन्वगुः ५५ अतलेव
नवदोलमृदूत्तमे पटुरपिप्रियकंवजिघिक्रिया अतयदासनरंजयरिंगदे उडालतांजहतांप्र

घनंजयादेत्यर्थः कयापियकंवजिघिक्रिया प्रमदावसंतोत्सवदोलाक्रीडां अन्वलवेत्पः संसुखंदोलास्थिन
र्ष्टकंवेष्टविलगयिष्टमिष्टयास्वासनरंजनंदधुः ५६ सहकारतरुःतरुणीस्तनांअंगनास्तनांअधिरायता
सातिसयकोपिवनलक्ष्यतिस्म अपिवलक्षचकार सहकारशाखिनमवेक्ष्यतरुणीरोषमदोद्धुरःइत्यर्थ
: पत्यपराधजो पत्युपराधेनयनसपत्नीगोकारादिनवपरिनवकारणेनजातासुत्पन्नो किंसूतः अलंकुसुमितः
अत्यर्थंवर्धितः अपरं अलिनिःइतःप्राप्तः किंसूतैः उन्मदिःमत्तैः किंसूतः स्मरसमाधिकारः स्मरस्यमानिना
माननिरसनसमाधिदर्पकरातानि लघुंकरोतिलघयति ५७ ५८ वसुजनःरमतस्मविजहार उत्स० परस्व

तिलकोद्रुमवनस्थ
लीननशोभयतिस्म
अपिवद्योतयामास
किंसूतः अलिनिः
चमरैःअंकितःचिकि
तः किंसूतैः अंजन
विभ्रमनोहरैः अप
रंकुसुमपं० कदंब
यथातिलकःप्रमदा
शोभयति सापिअं
जनविभ्रमनिःमनोह
रासवति ४८ नवम
ल्लिकास्मिनमधुवावि

बलाजनःस्त्रीवर्गआ
सनरंजनपरिग्रहदो
लादोरकधारणस्रज
लताजनुतानयत्
कामंपाययामासव
जनिःआसनरंजन
दधारेत्यर्थः ऋतुस
वंवसंतोऽवंअवसव
त् किंसूतं नवदोलं
नवावृतनादोलायस्मि
न्नतं तर्हिधारणात्रस
मर्थोसविष्यतीत्याह
किंसूतः पटुरपिगृह
णसमर्थोपि तर्हिक

तंसवर्त्तनोमदनस्य
ध्वजपटं अस्मिन्नास्वि
दत्त ध्वजपटमिवअ
परंऋतुश्रियोवस्त्रं
तलकपाटुरवचूर्ण
मिवबविकरंशोभ
विधायकंसुरवचूर्ण
मिव उपवनंतपव
ननाशिनं धवलवा
तूकामस्यसंकयाट
मिव वसंतलक्ष्म्या
सुरवचूर्णमिव उष्ण
परागंपतिचूंगनिकं
रायांतिस्म ५२ अ

तासिः परस्पष्टानिः इतिस्मरमतेकामशासनेनिवेदितेऽव इतीतिकिं देवशः मानं त्यजतअभिमानमुचत विग्रहः
अलेहयीतांवियद्दोनक्रियतां चञ्चरंवयःगतंसत्सुनःनइति कोकिलायामकरंवयःश्रुत्वामनसिकृमनमाशंक्य
मानमपहायपियतमःसमंतरुणाःरमंत ५५ अशोकलतअध्वगयोषितांपंचवधूनामनःअनलसानुअक
रोत् अन्यायन्नचकार किंसूता अनलसान्यस्तायत्रसा किंसूता मरुतावायुनाईरिताअंदोलिता किंसूतेन
कमलधूलिसूता कमलानांधूलिपरागंबसत्रिधूलिस्तूतेन किंसूता कुसुमसारनता किंसूतंमनः असमशा
कं विरहाणांशोगेवसशोकमनोमारुतधूनिनांपरसूतावचनसनायांअशोकलतांविलोकुहालेत्यर्थः ५६

बलाकांतः ५७ लघवत्तिम्मनेयत्यग्रशंकां सहकारतमंसमरुणाहृतां कुसुमितोत्तमितोत्तिसिमुन्मदैः
स्मरसमाधिकरोधिकरोषतां ५८ त्यजतमानमलंबतविग्रहैर्तुनरतिनतचञ्चरवैः परस्तुतिरि
तीवनिवेदिते स्मरमतेरमातस्मवधूजनः ५९ अनलमान्यसूतानलमानमनः कमलधूलिसूतामरुते
रिता कुसुमसारनताद्रगवोषिता समसशोकमशोकलताकरोत् ६० अघवधोसुखमार्तवसुभ्रमेम
मसुरूयविलासवतीसखः नरपतिश्चकमेमृगयारतिं ममधुमन्मधुमन्मथमन्मिनः ६१ परिचयंचलतु
लक्षनिपातने नयमुखोश्चतइंगितबोधने अमकृयातप्रगुणाचकरोतिया तवमतोऽमतःमचिवैर्जगो

गितबंधनंकरोमि अयंनीतःअयंकृतोजीवः इतिचेष्टितंमृगयैवज्ञापयति तथाश्रमजयानु तवेदंप्र
गुणादलाकरोति व्यायामाकरणात्तवाक्तशासहाकोमलानवंति परंतुमृगयाहठीशक्तिः अयमप्यपरगु
णः मृगयाव्यसनेरूपाअश्रुतिसादकोयजायते तथापिसादाधायामपिएतान्गुणान्समीक्ष्यसचिवैरपिपरि
तः तथानाव्यधायबहिरयंसमजनि बुद्धिमंतंचनीतंच शूरंधीरंकविंक्रमी कुलीनंबलवंतंच साध्यार्धीन
यतेनरं १ ५७ नरसविनाश्रुयश्चयोदशरथः अश्वखरोद्धतरेणुनिः आकाशंसविनानमिवाकरोत् सा
द्रोघमिवचकार किंसूतः मृगवन्मृगवनेमृगायांउपगमंमागमनंतत्रक्रमंयोगंपबिभ्रतीति अपरं ६

नारायणतुल्यः सदे
वसोऽवचाद्वसं
तत्तुल्य स्तूपणस्मर
तुल्यः ५७ सराजा
मृगयारतिंयायो ।
किंसूतः अतःकार
णात्सचिवैःअभमत
। ५ध्वनानामभमत
किंकारणमाह सा
मृगयाबलनलक्षनि
पातेनयरिचयंकरो
ति एकोगुणस्चाव
दयंमृगयायाः तथा
सासयस्पधाश्चतदं

अथानंतरंनरपतिः
राजादशरथःमृग
यारतिंचकम आप
मकक्रीडामियष
विलासवतीसखस
नूयथासुखंयथेष्टं
आर्तवंवसंतोऽवं
अभसूय किंसूतः
राजा मधुमन्म०
मधुदेत्यमंत्रितया
नूमधुमन्नारायण
: मधुवसंतःमन्म
थःकामःतेसन्निनः
तत्तुल्यः लक्ष्माश्री

४४

विपुलं० विपुलेवीर्णोकंधेनिपिक्तं आरोपितंशरासनंधनुर्येनस एवंमृगयाव्यापारंवेयंक्रुद्धाधनुराहाय अश्व
मारूढा मृगयायांयोऽत्यर्थः ५८ आसीराजादसरथःकस्यचेष्टितमूर्मिश्वमृगयावनेषुविस्मयाचअशोनत
किंसूतः वनमालयाग्रथितामौलिः अपरं नवपलाशनवानिपत्रतनानियत्राणितत्रतूर्णैःतत्समानः तत्तुल्यः
कुवचोयस्यस अपरं तुरगवल्गानचंचलकुंडलः तुरगस्यवल्गानेनगतिविशेषेणचंचलेकुंडलयस्यसः ए
वंमृगयाविषयकः जातिरलंकारः ६० वनदेवताअध्वनिमार्गेतंराजानंददृशुःविलोकयामासुः किंसूताः
तरुलता० तरुलतासुविनिवेशितावियद्देहायानिः वृक्षमध्येअवतारयंतीत्यर्थः अपरं स्मर० स्मर

धन्य मृगवनोपगमक्रमवेषन् द्विपुलकंठनिषक्तशरासनः गमनतमश्वखरोद्धतरेणुनिः नृसवितोम
चितानमिवाकरोत् ५९ ग्रथितमौलिरमौवनमालया नवपलाशमवाणतत्रवदैः तुरगवल्गनचंच
लकुंडलो विमलचेरुरुचिष्टितभूमिषु ६० तरुलताविनिवेशितविग्रहा स्मरसमक्रमितेक्षण
वृत्तयः ददृशुरध्वनितेवनदेवता सुनयनंतनयनंदितकोशलं ६१ श्रुणुमिवाशुरिकेषुपमो
गतं व्यपगतानतलक्षविवेशमः स्थिरतुरंगमिनमितियानयत् मृगयोगवयोमथितवनं ६२
अथनतस्यइवविदिशासुध कनकपिंगतमिक्षणमंगतं धनुरधिज्यं नाधिरुपादधे नरवरो

चितं मृगैःहरिणैःगवयोमिपक्षिभिःगवयैःअरण्यसंमिश्रमयचितंपूर्णं एवंमृगयोद्यानमविशदित्यर्थः ६१ अ
थानंतरंनरवरोराजाधनुरुपादधे चापमयहीतं किंसूतं अधिज्यंआरूढं किंसूतःअनाधिःनविद्यतेआ
धिर्मनःपीडायस्यसः दृष्टचित्तः किंसूतःखरोषितकेसरी रावणसिंहनादेनशपिताःकेशरिणोसिंहाय
नस कइव यथानसस्यानाडपदविदिशासुध इंद्रचापंगृह्णाति किंसूतः कनक० कनकवत्पिंगनतमि
क्षुणसतिविद्धमालयासंयुक्तं दशरथस्यनसस्यनोपमानं धनुषासुरेंद्रचापेण युणस्यनमिक्षुणन
यथानसस्यसुरचापनवारिवृष्टिंकुरुते तथाराजाधनुषाशरवृष्टिंनयति कृतविलंबितंवृत्तसमाप्तं ६२

अपरं व्यपगतानतान
लदस्य व्यपगतानिरा
कृता अभिलोअग्निर्द
स्पवाधारायत्रतत्र
गेवदानलतस्करनि
रासेनवनेशोधितम
स्ति अपरं स्थिरतुरंग
मस्तूमि स्थिरासमा
कृततुरंगमनयाग्या
स्तूमिर्यत्रतत् अपरं
निपानवानुकलाशा
यत्तुक्तं पानीयंपत्र
रकारितमस्ति अप
रं मृगयोगवयोगवयोप

रेखसंक्रमिताईक्षण
वृत्तिदृष्टिव्यापारोया
सिताः सृंगानेवविले
१वनस्थानीयानूरुक्ष
किंसूतेसुनयनं शोस
नलोचनं अपरं नयन०
नयननीतानंदिताके
१शलादेशायनसअ
तएवनयवानुक्षण्यवा
श्च देवतानिरप्रिविलो
कयते ६१ सराजाव
नंविवेश अथविशे
षणेवनंविशेषयति
किंसूतं श्वाशुलि०

तस्यराज्ञः उरस्त्राणमृगाणां सघं आविर्बभूव किंभूतं एणशावैर्बालमृगैः मुक्तप्रवारं व्याहन्यमानहरिणीगमनं
किंभूतैः स्तनपणयिभिः स्तन्यं पायं स्तनेषु पणयो येषां तैः किंभूतं कुरंगनेत्रं कुरंगनेत्रं यस्य तत् अ
परं तदग्रसरगर्वितकृष्णसारं तस्य मृगस्य अग्रे सरो गर्वितः कृष्णसारो यत्र वसंततिलकाछंदः जातिरलंकार
: ६४ तन्मृगयूथं आकुलदृष्टिपातैः वनं श्यामीचकार किंभूतं राज्ञा प्रार्थितं हेतुमारब्धं किंभूतेन कानन
वाटिगतेन अपरं रणाभुखोद्धृतशरेण किंभूतं विशीर्णपंक्ति विशीर्णा विसंस्थुला पंक्तिर्यस्य सतत्

रक्षोषितकेसरा ६५ तस्य स्तनप्रणयिभिर्मुक्तकरणशावे व्याहन्यमानहरिणीगमनं परस्तात् आविर्ब
भूव कुरंगनेत्रं मृगाणां यूथं तदग्रसरगर्वितकृष्णसारं ६६ तस्यार्थितं कानने वाटिगतेन राज्ञा
रणाभुखोद्धृतशरेण विशीर्णपंक्ति श्यामीचकार वनं आकुलदृष्टिपातैः वीक्षितोत्पलदलप
कारैरिवातैः ६७ तत्कीकृतमहरिणमाहरिणमावः पक्षोषितामहचरीव्यवधाय देहं आक
र्णकृष्टमपि कामितदोमधत्ते बाणं कृपामृदुमनाः प्रतिमुंचहारं ६८ तस्याग्रतश्च पिमृगेषु श
रं गन्तुमुद्यतः कर्णातिमात्रचटुलैः स्मरतस्तनेत्रैः पोढ्यपि स्मात

नुभुक्तोमाकं इत्यतः सतः निविमापुष्टिः कांक्षितं एत्य बिभिदे शिथिलीबभूव तत्र हेतुमाह किंकुर्वतः
सुनेत्रैः पोढ्यपि यानयनविभ्रमचेष्टिं स्मरतः किंभूतैः किंभूतानि मात्रचटुलैः तेषां वधभयत्रस्तानि स्व
सावश्चपलानि नेत्रान्यालोकस्य जायानयनविभ्रमाद् स्मारं २ अन्यायपि वानुभूतान्कटाक्षियानित्यर्थः
६७ सराजा कुतवरास्त्रकुलस्य मार्गं जग्राह कथं तस्य मार्गं मृगाणां इत्याह किंभूतं आर्द्रपदपंक्ति
निःखव्यक्तं किंभूतानि आयतानि दीर्घानि आर्द्रपादेरिति ज्ञातं आनन्दयथावरादस्य मृगं जगाम त
त्पादानामार्द्रकचेऽकृतः किंभूतः सपदि पेल्लवपंकमध्यात् उत्तस्फुषः एकतावनूचिह्नमिदं अपरं

क्रियते ६५ सघ्री
धनुर्हरः आकर्णकृ
ष्टमपि बाणं प्रतिसंहा
रं तत्रशरसंहितं
श्च तत्कर्षं प्रतिसं
हृतइत्याह कृपामृ
दुमनाः कृपयामृदु
कोमलं मनो यस्य स
कृतोदयाविर्भावः
किंकृत्वा लक्षीकृत
स्य हरिणस्य देहं व्य
वधाय स्थितां सहच
रीं कुरंगीवद्य हरि
णसावः हरिसिंह

४५

वनूपलवोयस्य स
प्रतिसंहारकारण
माह कामितया रा
ज्ञा स्वयं कामी अ
तः प्रतिवाढ्येन से
कामनया चहेतुमा
रब्धस्य तुरंगस्यांग
निर्भंगेन पिक्षया
वस्थितां कुरंगीआ
लोक्य सदयत्वेन
संतमपि शरं संह
तवान् इत्यर्थः ६६
अस्पराजः अपरो
ऽपि मृगशरा

युंडाप्रोद्धकवलावयवाविकीर्णं अपरं चिह्नमिदं ६७ वराहाः सूकराः तं राजानं प्रतिहेतुं ईश्वः प्रतिप्रहा
रं कर्तुमिच्छुः किंभूतं वाहनादश्वात् ईषदवनतं तत्र वराहा आत्मानं ईश्वभिः दृष्टविहंननवि
डः किंभूतं जघनाश्रयेण राज्ञा सहसा जघनाश्रयैः पादैः सार्द्धं विद्धा अपि रोषात् उत्पङ्क्तिघासन्निति स
पवः ६८ पत्रीबाणः तं महिषं प्रथमं पातयामास पातयतु आत्मनापश्चात्पपात किंकृत्वा सहसा
देहं निर्भिद्य किंभूतापत्री अशोणितलिप्तशल्यः न शोणितेन लिप्तं शल्यं यस्य अतिवेगगमनाद् नि
सृतरुधिरेणालक्षएव निर्गत्य वक्षसः परं पपात किंभूतः तेन राज्ञा विक्रम्य वन्यमहिषस्य नेत्रविवरमुक्त

क्षनूविभ्रमचेष्टितानि ६७ तत्स्तुभः मयदिग्धलुप्तपंकमध्यात् युंडाप्रोद्धकवलावयवावि
कीर्णं जग्राह मेऽतवराहकृतं मार्गं मुक्तं मार्गं पंक्तिनिरायतानि ६८ तं वाहनादव
ततोत्तरकायमीषं विध्यंतं घ्नतमटाः प्रतिहेतुमीशः नात्मानमग्र्यविविधैः सहमानराज्ञा पृ
क्षैर्विविद्धमिषुनिर्जघनाश्रयेषु ६९ ततो निघातरभसस्य विक्रम्य पत्री वन्यस्य नेत्रविवरेम
हिषस्य मुक्तः निर्भिद्य विग्रहमशोणितलिप्तशल्यः पीत्वा तमाशु घनमामयपातपश्चात् ७०
घ्नो विषाणपरिमोषलघूत्तमांगात् खड्गोऽपकारनृपतिर्निशितैः कुरंगैः शृंगैर्मृदूत्तविनया

भविनयाधिकृतः दृप्तानां अन्यायिनां विनयशिक्षनआदरपरः एषां शृंगाण्येव वक्षुकोपआयुः प्र
तिनाकुर्यात् शृंगानि विनाबद्धन्यपि वर्षालिजीवंति तिलावः ७१ सराजा व्याघ्रान्निमेषानुसारी रा
वकार कयाशिक्षावशेषलक्षहस्ततया शिक्षाविशेषलक्षहस्ततया शीघ्रावधवं किंभूतान् शरशरितरंधवक्त्रान् शरैः शरितानि वक्त्राणि येषां तान् किंभूतान् गुहास्थः
अस्निग्धखात्पतितान् उत्खातवारुस्थानुकृद्वासनाग्रविटपानिव रुक्षसाग विकसितबीजरुक्ष
शाखानिव किंभूतः अस्नीः निस्नेहः बालैः शरितशाखात्पतिताव्याघ्राविकशितबीजवृक्षशाखा

कुरंगैः अर्द्धचंद्र
फलैः छायोविषाण
परिमोषनालघूत्त
मांगान् चकार वि
षाणानां शृंगाणां प
रिमोषनं छेदनल
घूनि उत्तमांगानि
शिरांशियेषां तान्
सराजापरेषां शत्रु
णां अस्पृष्टं शृंगेन
मर्मस्पर्शेन सोहं
इत्यर्थेन किंभूतः ह

:नेत्रकोरंतरेप्रहि
तः किंभूतस्य अस्नि
घातरभसस्य प्रतिप्र
हाराकुकस्य वन्यो
महिषो यथा चक्रक्र
मं प्रतिप्रहारं कर्तुं
मुद्यच्छति नावमूरा
ज्ञानयनयोर्मध्यं
नत्वा अपामीत्यर्थः
वसंततिलकाछंद
आद्यं ७० नृपति
:राजारवक्रानुकीव
विशेषानुनिशितैः

ग्राइवलांति ७२ सराजाड्यानिर्घोषैः सिंहान् क्रासयामास किंभूतः जिघांसुः हंतुमिच्छुः किंभूतैः निर्वी
तोग्रैः तेषां व्यापादनेहंतरमाह चूतनिश्चिंतसराजतेषां सिंहानां मृगाणां राजा शार्दूलः अस्तु सूत्यापरान्
न् सकोपोबभूव किंभूते वायोदाय केसरिणः अत्युत्कटविक्रमेण मृगराजशार्दूलजिनोस्ति राजा च
मयि राजिसति एषां मृगाधिपनामधेयं कथमयाकमनीयमिति विमृश्य मानूपतिष्ठ्यतिस्म आलि
नीयं वृत्तं ७५ तिमत्रयः काकास्पादशरवा ना हंचा आत्मानं गजानां अरण्ये गतमिव अमस्त अनृत
१हंजातः इति अज्ञासीत् तेषां किमर्थं कृणमित्याह कृणकृतकर्मणां २णसंयामे कृतकर्मेयिः तेषां

धिक्कृतः धारणं मस्य वृत्तं तमसृषेनेव दीर्घमासुः ७२ चाघानां लिखवोयातिताखलाः क
ध्वासना विद्या निवेशास्मरणं शिक्षाविमेश्लक्ष्णस्तनया निरमयात् वृणाचकारपूर्विनवकरं
डोन् ७३ निर्घोतैः कंकलीतान् जिघांसुः ज्यानिर्घोषैः कोनदामासयिंहान् हूनोलक्षामस्य
सूटायरोन् धीर्यादेराजशार्दूलमृगाणां ७४ तान् हस्त्रागजकलबद्धतीव्रवैरान् काकस्त्रः
कुटिलनखाग्रलग्नचक्रान् आत्मानं रणकृतकर्मणां गजानां मार्गणमृगतमिव मार्गा
तीरमस्त ७५ चामरान् परितो विवर्त्तिताक्षः रुचिकरकर्णविकृष्टसत्त्ववेषी वृषतीनि

न्यरितो ववर्त्तिश्चः सनतनाश्चामरान् सद्यः मितवालव्यजनैर्विश्वयोड्यशांतिं जगाम ववर्त्तिनो अ
श्वायनसः किंभूतः आकर्ण कलीतं यावन्नविकृष्टनिस्त्रान् वर्षतीनि एवं शालः सः कानिव यथा
वृषतीन् अन्यराजः श्वेतचामरैर्वियाड्यशांतिं याति दशारघाटितरेण कुआन्यपोचितवत्र चामरानि
कंनधीयते वियाड्यति बुद्धिरः इनेन क्रापत्ययः ७५ सराजा मयूरबाणलक्षीनवकार वेधनच
क्रं तर्हि रवतीसविष्यति अपि ७० किल कृणरुविरकलापं तर्हि कथं नजघाने त्याह किं० विया
याः केशपाशो सपरिगतमनस्कः गतमनोयस्य स बद्धस्नेहः किंविशिष्टे चित्रमालाविभूते

*कैराचण्ये कृतमा
रीणाः बालैः तर्हि
संहकथं हन्यंते ग
जकलबद्धतीव्रवै
रान् गजकलेनस
हबद्धतीव्रवैरयः
तेतान् करिणां स्ता
वनूरणमाहात्म्य
कर्वते केसरिण
सेममं विरं विदध
ति अतएव बभा
तः अपरं कुटि
लनखा० कुटिले

४६

नाना कुसुमेणाविद्ध अपरं रतिविगलितबंधे रतौ विगलितो बंधो यस्य सः तस्मिन् राजा यद्धामपूरं वनिसरसंदधे तदात
स्य रुधिरकलापं दृष्ट्वा वंदक ग्राहशा नामाल्यानुकूल्यकीर्णीवियतमायां संतोगवसेन मुक्तालकजालस्य स्मृत्वा वन
संजक्ते तात्पर्यार्थः मालतीयं वृत्तं ७६ वनानलकाननमारुतः तस्य राज्ञः स्वेद आचचाम अपिबत् वसुबसु अदने
किंभूतं कर्कशविहारसंभवं कर्कशविहारो मृगया रतिः तत्संभवोत्पत्तिर्यस्य स अपरं आननविलग्नजाल
कं आननेमुखे विलग्नानि जालकानि यस्य सतं किंभूतो ऽनिलः सजलधारसीतलः सहजलधारेण वर्तते सजलधारः
अतएव शीतलत्वात्मुक्तं अपरं निन्नपल्लवघटः निन्नाः धूनिताः पल्लवघटा येन स एतेन सारस्य मुक्तं शीतसु

वातानकगामशांति मितव्यालव्यजनैर्विश्वयोड्यमंद्यः ७७ अपि च रागमनायाकृत्यं ततमदूरं नेमरुचिर
कालापं आगातकोचकार मयि दिगतमनस्कश्चित्रमाल्यानुकीर्णं रतिविगलितबंधे केशपाशो प्रियाया
याः ७८ तस्य कर्कशविहारसंभवं स्वेदमातनुचित्तमहातकं आचचामसजलधारशीतलो निन्नपल्ल
वघटावनिलः ७९ इति विस्मृतान्यकरणीयमात्मनः सचिवावलंबितधुरंधरमधिपं परिहरा
गमनुबंधसेवया मृगमाजहार चतुरं वैकामिनी ८० सुललितकुसुमपल्लवशय्या कृतितमहो
मधिदीपिकामनोज्ञा नरपतिरतिवाहयांचकार क्वचिदमुमेतपरिवृद्धस्त्रियामां ८१

कामिनि यदुक्तं मृगयालविगीयतबुधः नृपैरपि धर्मोगमयारागः अबलस्य कुलासिनासया निजनीड
मुपीडितः खगाः अनवद्यगुणाहि नामृगा मृगयायायानमनस्तमाप्तां अयं वराकोधर्मोः यनु अन्य
पयानानि गृह्णाति नत्वसापराधाएव मुक्तपकारणतमानिगाह्याएव अतो मृगया कापि धर्मो हेतुः केव
यथा चतुरकामिनी शिली कामिनीमनोहरति तत्रापि अनुबंधसेवया रागो हंतु मेजकलाविणीबंद ७
८ नरपतीराजा क्वचित्प्रदेशे त्रियामां रात्रिं अतिवाहयांबभूव निरगमयत् किंभूतः असमेतपरिच्छदः
अमिलितपरिवारः किंभूतां सुललितः कुसुमः पवालैः शय्या यस्यां तां अपरं कुलिन

रसिमंदमारुतेनत
स्य मृगया श्रमापनि
न्ये इतिभावः रसाद
तावत्तं ७७ मृगया
आखेटकीमानसा
धपं राजानं जहार
वशीचक्रे तत्रवाम
कमानसं चकारेत्य
र्थः इति अनुभावक
रणं आत्मनः विस्मृ
तान्यकरणीयं इत्वं
चत्तत्रदासक्तः सम
कलि तर्हि राज्यक
र्मं अधरयन् इत्या

राज्ञः शय्यनस्थाने किशलयदीपिकावलवति उषितायाश्चते ७१० सराज्ञा उषसि प्रसाते सूर्ये अपि अरमत विज
हार किंभूतः गजयूथकलमैतालैर्विधूतनिद्रः विधूतास्फुटितानि शय्यस्य स किंकुर्वन् विहगविकूजितबोधि
मंगलानि शृण्वन् राजा किल प्रातः पटहध्वनिभिर्मागधमंगलैश्च जागर्ति स्म विधूनने ७११ अथानंतरं सराजा
पत्तउरगमेणसहतमसीनदीपाप किंभूतः कुरोर्गृहीतवर्त्मा दृष्टश्चाउरगामीमसूतमसांजगाम विषनेष्पश्चेच
रेलक्ष्यमाणः किंभूतेन अ० श्रमेन स्वेदेन फेनसंचलनेन श्रमसुकृतेन अश्रोत्पतेचेगंचकारेत्यर्थः किंभूतो त
पश्चिगाढं तपस्विनिःत्वा ज्ञातापसमूलामित्यर्थः लाललारणीवृत्तः ७१ तस्याः अंससिननिदः उच्चारः उत्पन्नः

उषसि च गजयूथकलमैतालैः पटुपटहध्वनिभिर्विधूतनिद्रः अरमत मधुरकूजितैः शृण्वन् विहगवि
कूजितबोधिमंगलानि ७१० अथ जातकुरोर्गृहीतवर्त्मा विषिनेयाश्चेचारेलक्ष्यमाणः श्रम
फेनचयोत्तिगाढं तमसीं प्रायेन दीउरगमेन ७१ कलपूरलवपटुमुग्धे मद्यचौरेतिनेदो
मितस्याः तत्रसंहिरदहृदितशंकी आश्यातिनेमिषविषमसंकी ७१२ नृपतिः प्रतिषिद्धमवै
वत कृतवानपि किरघोविलंघ्यतत्र अपथेयदमर्ष्येतिहि कृतवतोपि रजोनिमीलिताः ७१३

न्यासेन हलयति हि यस्माच्चारणान् कृतवतोपि विहंसोपि रजोनिमीलिताः रजोगुणेन अभिभूताः संतः
अपथे पदं अर्पयंति अमार्गे स्थानं कुरुते व्यसनाभिभूताः क्वचित् अकार्यमपि कुर्वंति अवश्यं साधि
वज्ञातुं महतामपि असमीचीनाप्रवर्तते यदुक्तं बुद्धिमंतं बलीयांसं च शूरं धीरं कविं कृतज्ञं दुर्बलं बलवंतं च
नाव्याधिस्तु कुते नरं अपरं नाव्यर्थं न बुद्धिमानपि अपथे पर्यं बलाधिकमपि काटने तथा उन्यासन्नवि
षमिश्रदमनसांधायामनिक्षीयते इत्युक्तमस्ति वितालीवंदः ७३ सहिनिपोपिहातात इति आक्रं
दिते आकर्ण्य अन्वा विषण्णः विषादः प्राप्तः सन्नतस्य आक्रंदितस्य वेतनगूढं वितसहृदि गुप्तं वेतनं वंचत्य

आश्वेधिमंमार्येण
अमुंचन् स्वागतंर
ते ७२ यतुच्चपात
राज्ञः प्रतिषिद्धम
वयंकिरघोदसरघा
विशंक्यतस्कृतवा
न् राज्ञावन्यकरी
अबध्याः इतिवचन
मस्ति ततोगजश्चो
हतरोकयाइश्वस्य
मोचनदपिसाधन
कृतं तर्हिकथमेत
द्वकार सत्योअस्तु
यरर्थोर्थअर्थोतर

किंभूतः उद्विपट्टः
अपर कंसकंस
स्यश्रवणान्नउत्पन्नि
र्यस्यसः सराजात
उत्राश्वाश्वाप्तनेन
शंविससर्ज आश्व
पतत्यवंशालेः आश्व
पाती ताशीलेषु
मू किंभूतः किरद
हृहितशंकी किरद
स्यहृहितशंकित
त्यवंशालेः अर्थो
हरदोहृतंकुरु
ते इतिशंकमानो

४७

निस्थानं अचेष्टयन् विलोकयन् शाल्वेशतंसकंतंमुनिपुत्रंवेक्ष्य पश्चात् न्यायात् अंतःशिल्पइवासीत् मनसिमि
लविकइवबभूव अतमोध्यशाल्यस्यसः ७१४ गाता दिवादिकसंहृत्य मनमयूरहृते ७१५ द्विजनरनपस्त्रीसु
ताविजपत्रःनस्मराज्ञे अकरयदिर्दक्रमशाक्यज्ञान अकारस्य व्यानिपदानितः आत्मानंकथयांबभूव किं
भूतः सबलज्ञिः किंभूतः तेनराज्ञाउरंगात् अवतीर्णेदृष्टश्चयः दृष्टअश्वयोजशायस्यस कथंकस्मिन्नेशो
कस्यपुत्रकिंज्ञानीयइति दृष्टेनतेन सबलज्ञिः अकारः ज्ञानः सर्वमाचक्ष किंभूतेन पथिताश्चयेन कथिताश्च
येन किंभूतः सजन्० सजलेकंसनिषण्णा अवष्टब्धादृष्टायस्यसः माउयेदयेजायते द्वितीयं मांजीवधनात्

हतातिकुंदितमाकर्ण्य विषण्णः तस्मात्विषण्णेतमगूढप्रनष्टमः शाल्यशीतेप्रेक्ष्यसकंतमु
निपुत्रं ताप्रदृष्टः शाल्यस्यासीक्षितियोपि ७१४ तेनावतीर्णेउरंगात्प्रथितात्पुरेन पृष्टात्
सः सजलकंतनिषण्णदेहः तस्मैद्विजेतरतपस्विसुतः सबलज्ञिरात्मानमकथयदेः कथयां
बभूवे ७१५ तन्नोदितेश्रुतमभूद्धृतशाल्यमेव पित्रोः सकाशमुवसन्नदृशोर्निनाय तास्यां
तथागतेतमुपेत्यतामकुंडत्र मज्जातेः स्वचरितनृपतिःशशंस ७१६ दिष्ट्यातमाप्यमिल
वानपि पुत्रशोकादेतेवदम्यहमिवेतितमुक्तवंतो आकांतपूर्वमिवमुक्तविषक्तकंठा घोषाय को
शाले ७१७ तोदयतोबकुविलप्यिशोशः पहर्त्री शाल्यनखातमुद्धारयतांसुरस्तः सोऽस्त्परासुरघ सन्

नूहरण इनेनदास्तन्यांपयागः अथपश्चात्श्रवणापरासुरस्तन् गतप्राणबभूव अथहस्तो अंशहस्तार्पि
तनयनवारिभिरवराज्ञानेस्मर्पातंशशाप प्रहस्तेति इवागतस्तृतीयागतो न्यागतेतयवस्थितापांचेवधा
नूनोकर्तीयःप्रथमस्तवत् इन्यागतसविजय कर्टसंज्ञानकर्मणि ७० कोशलपतीराज्ञानाम्नानिंदइ
निषावाच किंभूतः प्रथमापराधः प्रथमंअपराधोयस्यस किंभूतःमुनिशापंजतत्रकुवंत इत्रवंत
तमेवशापमाह हराहत्रसवानपिअतेवयसिहृदावस्थायांपुत्रशोकादहमिवदिष्टानंमरणशापमा
स इतिशापादत्तः किंभूतं भुजंगइवसर्पइवल्य अपर अक्रांतप्रवे इवेआक्रंत आक्रं० अपर०

नतस्तघागतंशाल्यघा
तेनैकत्रेत्रपत्य
समीपनाचात्मान्पां
विहस्यांअज्ञानतः
अज्ञानात्क्वचरितं
राजांस निजिविर
हतंकथयामासव
पत्पति गारेनेनत
:७६ तोदयतोबकु
विलप्यपुत्रशोकाः
रस्तः हृदयातुनि
खातंनिकिंनेशल्यं
उदयहारयतांआ
कर्षयामासतः हृ
वेतिप्रथमापराधः

ब्राह्मणक्षत्रियवैश्य
सस्मादेतद्विजास्मृ
ताः श्नरोद्विजोवि
श्वः ७४ नृपतीराज
तेश्रवणअवहृत
शिल्पमेवपित्रोः स
कांशनिनायअग्रह
नू अवहृतेअवश्य
पतेशाल्यस्यस
:किंभूतः तालादि
तः तेनमुनिपुत्रेण
नादितःअरिनःराज
नामाटपिहसनि
षोपापय किंभूत
योः अवसन्नदृशोः
पतिकशोप हृत्सो
पितिर्नसुनवारि
निरवृष्टः ७१

मुक्तविषं मुक्तविषयेनसने यथा पूर्वं आक्रांतेन्द्रुङ्गमविषेणेवति तथा तेनापि मुनिना पूर्वं सुतबधापराधः
ऽःखेनशापोदायि अहमेवेति यथा पुत्रशोकादहं मृत्युमाप्नवान् तथा त्वमपि शापमाप्नुयात्पर्धः ८८ राज्ञा
कमुवाचेत्याह हेमुनेभगवता त्वया मयि विषयअयशापोपि साभ्ययदापतितः सप्रसादादत्ता किंलक्षणे
मयि अदृष्टनदृष्टतनयानन्यस्य शोकायनसः नस्मिन् अप्रयावन्मया पुत्रमुखेनदृष्टं तवानेनश
पेनपूर्वं पुत्रोसविष्यतीति शापोपि पुत्रपयहीन् एतदेवदृष्टेनेनदृष्टयति खलुयतः ज्वलनावैश्वानरः रू
ष्णां कृषिया गां क्षितिं दहन्नपि पत्युनबाजपरोहजननीकरोति बाजपरोहाविशेषतो जनयतिइतिबाज

शापोप्यदृष्टतनयानतयप्रशोमेमाभूद्गोभगवतामभिशापितोयं कृष्णां दहन्नपि
खलुक्षितिमिंधनेद्धो बीजप्ररोहजननीकुरुतेनकरोति ८० इत्थंगतेगतघृणः कि
मयाविधेयो बध्यस्तवेत्यभिहितेवसुधाधिपेन यथानकृताशनवतयमुनिर्ययाचे पु
त्रेपराभुमनुगंतुमनामदारः ८१ आप्तानुगःसयदिशामनमस्यराजो मेयाद्यपात
कविलुप्तधृतिर्निहन्तुः अंतर्निविष्टपदमात्मविनाशहेतुं शापंदधत्कृतनमो
वैमिवोबुराशिः ८२ इतितवमःसर्गः॥

नसंपास किंभूतेः शापाद्युक्तः किंभूतः पातकविलुप्तधृतिः पातकेनविलुप्तधृतिः हर्षीयस्यस किंकु
र्वेत्र शापंदधत् किंभूतं अंतर्निविष्टं अपरं आत्मविनाशहेतुंकारणं कइव यथा अंबुराशिः कुर्वेद्ध
लनंबिभर्ति नमपिनघाविधं वशोनतिलकाबंदः ८१ इतिश्रीमद्धरपदषमहारमंत्रराज चिंताफ
लेजनपरार्हनकृत्ताष्ट श्रीकविकालदासरचितोत्तमसूर्यवंशकाव्यामृतस्यनवमोगमदेषसर्गः
९६॥ मघस्यामंयोनकोशीयवस्त्रं श्रीवत्साकंकोस्कृतोज्ञासितांगं पुष्पापतत्रमशीकायताकं
विलंबंदसवीलाकांयाकिकनाघे॥ कल्याणमस्तु निरंतरं॥

नेइत्थंगतेइत्थंजा
तसति मन्त्रकरणा
ज्जनः किंविहतो
कंकरोतु किंभूत
ः तबबध्यावधया
ग्यः किंभूत गतघृ
णः निर्दयः इत्थम्
कराज्ञासकाशम
भिदहतिशार्धयन्
किमर्थं परासुमृतं
पुत्रंसदारःअनगं
गमनाः ८० सरा
ज्ञानिहतः वरात
किंभूत्वा सपदि
अस्यमुनेःशाप

मां कृषिहितांकृष्या
किंभूतः इत्थंभूतः
पत्नीजनमध्यंकृ
त्वमिंधनाद्यं शापं
बीहस्तमप्यनेन
प्रत्यक्षतसफलीभ
वति इत्थंक्षीणगु
णाः पुणाभेदः ८०
सपुत्रिकृतशोकनव
नः पुत्रनियोगाच
अग्रमसंग्रचि
कोपेन कंसति व
सुधाधिपनराज्ञाइ
तिश्रुतिसतसति
इतिइतिकिं हेमु

९६॥ नक्रायत्यदशग्रहं तस्यराज्ञः पृथिवीशासनः किंवितुक्रनंशरदोअश्रुतंययो वर्षाणांसहस्रदशकं
ऊगाम ईषद्नानिवसरणांदशसहस्राणिजग्मुः किंभूतस्य पाकशासनतेजसः देवइक्ष्वाकुराजमस्य
अत्रनार्घ अत्रनासंश्रणीकृद्धियस्यसः तस्य १ सराजासुतालिंगनंज्योतिंपुत्रलक्षणंतेजानउपलोल
नलभवान् किंभूतं सद्यतक्षणंजननसमयएवशोकनमापहं शोकलक्षणंतमोहतीति यथाज्योति
षांतेजसातमोहन्यते तथासुतेनशोकापनीयते अपरं पूर्वेषां२पूर्वेषांकणानिमीक्ष्यक्रूणमोचनेसाध
नंउपकरणं देवर्षिपितृणांऋणान्यज्ञश्रुतिपुत्रेरवमुक्ति पुत्रस्पर्शगुणद्वयंदर्शितं एकपिअर्थमाह

शुभनमोगणोशाप्तनमः पृथिवीमशितंमम्य पाकशासनतेजसः किंचिद्भूतंमनूनेर्द्ध शरदामशतंयो
१ नैवोपलेनेपूर्वेषां ऋणानिमोक्षसाधनं सुतालिंगनमेवोति मद्यशोकतमोघ्नं २ अतिष्टेत्स्यत
पाप्येव संतंतिसंचिरंरुयः प्राजंघातसिव्यक्त रनोत्पत्तिरिवौर्भवैः ३ कृष्यशृंगादयस्तस्य मं
तमंतानकांक्षिणः आरोनिरेजितात्मानं पुत्रीयामिष्टिकृद्विजः ४ तस्मिन्नवसरेदेवाः पौ
लोम्योपुत्रतोहरिं अनिजग्मुर्निदाघार्ता ग्रामाद्वृक्षमिवाध्वगाः ५ तेचेत्राप्तमुदयंते बुद्धेर्वो
दियोमघः अव्याकृतैर्यसविष्णुः कालीमर्द्दलकैर्गं ६ नोगिनागोमनामीने दृष्टेशुभ्रो
दिवोमघः तत्फणामंडलोद्दीर्घमणिद्योतितविग्रहः ७

मध्यदसोकरान् चरन्यस्यनि सोनाहाष्टाहाष्टिंकरुते अगस्तस्य यस्यउत्पेष्टिमत्तिष्टनि तस्यउत्पा
तवंतीतिश्रुतिः ४ तस्मिन्नवसरेउत्पेष्टिपारंसमयेदेवाहरिंजग्मुः श्रीकृष्णचारणगमन आगम
नहेतुमाह किंभूताः पोलास्यापत्नुताःरावणग्रहताः तत्रोपमानमाह कइव यथाअध्वगाःपंथानि
दाघार्त्तासंतःछायाहक्षं अनिगच्छंति निदाघनतापनकृताःपीडिताःनिदाघार्त्तोःकरमनेचरंतीयासम
१सदीर्घः ५ छिद्रकारणल्पकालंसूचयतः यादिवादवाजुदत्वेनेत्राप्तः नादवआदिशब्दःविक्ल
बुद्धे ऊजागार अत्रअर्थांतरन्यासमाह हिनिश्चितंनविष्यंत्याःकार्यसिद्धिरिदंलक्षणं यत् अ

परंतुमंत्रेनएकटी
रस्तुः तथाउत्रस
मुपस्थाने उनःउत्रा
यामिष्टिमुत्पेक्षत
२ ऋषशृंगादयः
ऋत्विजः तस्यराज्ञ
ः उत्रीयांउत्रनिमि
त्तोदृष्टिआरलिर
किंभूताःसंतःउर
वःगुणमहीयांसः
अपरंसंतानकांक्षि
णः उत्रालिलाषिण
ः अपरंजितात्मानः
जितेंद्रियाःऋष्यशृं
गोमहिषमृगशूष

अपरं शोकापनो
दनहर्षप्राप्तिः प्र
सन्नपश्चिरंप्रत्यय
१पेक्ष्यसंततिश्रि
तस्तु सुविनावच
नमुक्तमक्ति तवउ
त्रशोकनमरणंअ
मस्ताक्ष्यसाम
र्थोउत्रासविष्यती
एवचिरंप्रतीक्षितं
कइव यथाअस्ते
वःसमुद्रामंघाश्चा
कअत्तिरन्योन्या
न्नःबत्सव यथास
मुद्रेरन्यान्यासन्

व्याक्षेपः अविलंब कार्यार्थं गतानां यदि कार्यातिक्रमो ऽविलंबितवानसवति तदा पयोजनं सिद्धमेवेति ज्ञेयं ६ दि
वौकसो देवाः तं श्रीवासुदेवं ददृशुः किंभूतं नागि० नागीसर्पीनस्य देहः सएव आसनं तत्रासीनं उपविष्टं शेषपर्ये
कोपविष्टं किंभूतं तत्फणामंडलोदर्चिमणि० ७ देवानं विष्णुं ददृशुः इतिकुलकेन सगवंतं वर्णयितुमाह
किंलक्षणं श्रियोलक्ष्म्या अंके उत्संगे निक्षिप्तचरणं किंभूतायाः पद्मनिषण्णायाः कमलासीनायाः किंभूतं अं
के क्षौमांतरितमेखलेक्षौमेन पट्टकूलेन अंतरिता आवादिता मेखला यत्र यस्मिन् अपरं आसी० आस्तृतोक
रपल्लवो यस्मिन् देव्या अंके करपल्लवोपरि दत्तपादपद्मं आसीनमितिभावः ८ कीदृशं प्रबु० प्रबुद्धविक

श्रियः पद्मनिषण्णायाः क्षौमांतरितमेखले अंके निक्षिप्तचरणं मासीनमिव ८ प्रबु
द्धपुंडरीकाक्षं बालातपनिभांशुकं दिवसं शारदमिव प्रारब्धसुखदर्शनं ९ प्रसाधितश्री
वत्सं लक्ष्मीविभ्रमदर्पणं कौस्तुभसाध्यमुपासारं बिभ्रतं तृष्णतोरमाः १० बाहुनिविष्टपाको
रे दिव्यासरणानुषितः आविर्भूतं अपां मध्यात् परिज्ञातमिवोपरि ११ दैत्यस्त्रीगंडलेखा
नां मदरागविलोपिभिः हेतिभिश्चेतनावद्भिः उदीरितजयस्वनं १२ शक्तशेषविरोधेन ज
लिशयानलक्ष्मणा उपस्थितं पाञ्जलिना विनीतेन गुरुमता १३

शारवचक्रगदाद्यायुधैः स्तुधानारणैश्चेतनावद्भिः उदी० अपां मध्यात् आविर्भूतं अपरं पारजातमिव ११ हेतिभिः आयुधै
ः सुदर्शनादिभिः उदीरितजयस्वनं उदीरितः प्रकटितो जयस्वनो यस्य सः तं किंभूतैः चेतनावद्भिः सचेतनैः किंभूतैः दै
त्यस्त्री० दैत्यानां वक्षःमदस्यार्थेन नतासां कपोलेषु रागो लुप्तः तएव १२ किंभूतं गुरुतमनासुरमेन उपस्थितं आ
राधितं किंभूतेन सु० शुक्रशेषणसह विरोधो येन सतेन नगवन्नं निधिविरोधेपि निसर्गैकाधिपि विरोधो जन्मज्य
ते किंभूतेन जलिस० जलिशस्य वह्नेस्य वर्णं लक्ष्म चिह्नं यस्य स तेन उत्पत्तिसमये सुरपतिनासमं मह
कमकारि तेन वडवानलः विघ्नं जातमस्ति किं० पाञ्जलिना बद्धकरसंपुटेन अपरं विनीतेन विनययुक्तेन १३

अंसुकस्थाने यस्य १० किंलक्षणं दृष्ट
नाऽरसा कोस्कृता
ख्यं अपांसारं बिभ्रतं
किंभूतं म० प्रसाधु०
उसया कांत्या अर्ज
लक्ष्मीवत्सलांछनं
येन अपरं लक्ष्मीवि
भ्रमदर्पणं लक्ष्म्या
विभ्रमार्थदर्पणमिव १० किंभूतं बा
हुनिः उपलक्षितं
किंभूतैः विटपाका
रैः शारवादायातैः
अपरं दिव्यासर०

शितभ्रमरीकवत् अ
क्षिणीयस्य सतं राज
१ दिवान् अपरं बा
ला० बालातपसमा
नपीतपट्टकूलं उत्
प० शारदं दिवसमि
व शारदीनं दिवसत्
ल्यं कस्मिन्समाय
किंभूतं प्रारंसु०
प्रारंभे प्रातेसुख
कारि दर्शनं यस्य
सतं किंभूतं दि०
प्रबुद्धानि भ्रमरीका
न्येव अक्षिणी यस्य
स तं बालतपएव

किंभूतं पावनैरवलोकितैर्दृष्टैः सम्यादीन् अभीन् अनुगृह्णंतं संबसादयंतं किंभूतान् सोरवान् सोरवो
अर्थं इच्छंतीति सोरवा आयानिकान् नगवान् सुखेन आयनं आयत इति प्रस्थानागतान् प्रकृष्टप्रत्ययः इच्छायां किंभू
तैः अ० योगमिद्धांतविशारदैः योगस्य निद्रा योगनिद्रा योगमिद्रायाः अंतः योगनिद्रांतः योगनिद्रांतवत्रादैः १४
सुरदेवाः तस्मै चिरभवपणिपत्य अथ पश्चात् पुनः संस्तुवंतः किंभूताय सुरद्विषां शत्रूणां मायिने किं० स्मृतं स्मृतियोगे त
हि स्मृतं शक्यते न विष्णुरित्याह किंभूतं अवाम० वाक्च मनश्च वा० अमनसे तयोः गोचरं अविषयं वाचा वक्तुं
न शक्यते मनसा चिंतयितुं असक्यः यतो वचो निवर्तंते अप्राप्य मनसा सह वाङ्मनसे तयोः अगोचरं विचक्षरसं वक्षरस्त्री

बोपातिष्ठंतविशारदैः पावनैरवलोकितैः सम्यादीनुगृह्णंतं सोरवान्नागतानिकान्नृपान् १४ प्रणि
पत्य सुरास्तस्मै प्रमयित्रे सुरद्विषां अथैनं स्तुवंतस्तत्र मवाङ्मनसगोचरं १५ नमो विश्वसृ
ज्ये विश्वांतदंतबिंबिते अप्रविक्रम्यसंहर्त्रे तस्मै चक्रायुधाय ते १६ यत्कः कारणतस्तो
तो मृतस्योपतिष्ठतः नानात्वरागसंयोगात् स्फटिकस्येव तेस्मृते १७ अमेयो मितलोकोसि
त्वं मनधीर्धीनावहः अक्षितोक्षिस्मरगंतं मव्यक्तो व्यक्तकारणं १८

नोज्ञातो लोको यस्य स मितलोकः हे देव त्वं सर्वज्ञानासि त्वं केनापि न ज्ञायसे हे स० त्वं अनधी असि न कंचिन्
अर्थयसीति अनधी अन्यपार्थनावहसीति पार्थनावहः अन्यं सर्वेषां च विविधपार्थनां करोषि त्वं तु किमपि
न प्रार्थयसि हे० त्वं अक्षितोसि न केनापि क्षीयसे तथा अन्यं तं क्षिपुरसि क्षयसीलासि त्वं सर्वान् क्षयसि न केना
पि क्षीयसे हे० त्वं अव्यक्तासि अदृश्यसि अपरं व्यक्तकारणमसि व्यक्तस्य विश्वस्य कारणमसि त्वं सर्वं पश्य
सि परं त्वं केनापि न दृश्यसे १८ हे भगवन् यथा दिव्यपयः एकरसं सन्यदेव तदेव रसांतराणि अश्नुते एकं
न्यरूपि पयः प्रत्येपतदेकरसमेव भवति ततः पतितं सन् स्फटिकाद्यनेकरूपं तुर्वादिरसा

ब्रह्मणनमोब्रह्मादिकां
अवस्थां प्रतियद्यास
प्राप्ति अतएव एक
स्यापि नानात्वं स्मृतं क
स्मेव स्फटिकश्च व
यथा स्फटिकस्य मण
रागसंयोगात् नाना
वर्णा भवंते कस्फटि
कमणिर्यं नरक्तादि
नारागणसंसर्गात्
तदा तद्रूपो भवति त
था त्वमपीत्यर्थः १७
हे भगवन् त्वं अमेयो
सि अज्ञेयोसि नमो
यते अमेयः भगवन्
त्वं मितालोकोसि मि

हंसः ध्यानमुद्दवा
ज्ञानसेत्यादि राजादि
भादर्शना १५ ताम
वस्तुतिमाह हे भगवन्
सर्वत्रस्य विश्वस्य सृजे ब्र
ह्मणे नमः तदनंतरं पश्चा
न्विश्वं बिभ्रते विष्णुरू
पाय नमः अथ विश्व
स्य संहर्त्रे तस्य संहरू
पाय नमः तथा व्यापार
रहितं एकं रूपं काविरूप
त्रयमास्थितासि एक
वृत्तिं निर्विदे विश्व
सोऽतुक्तमस्ति १६
हे भगवन् त्वं एकस्य
कारणतः सृष्ट्यादिक

नेकत्वेपाप्नोति एवंत्वंगुणैश्चसत्त्वरजःतमस्सुअवस्थाब्रह्मादिकापतिपद्यसे ७नस्त्वं अविक्रियाविक्रियारहि
तः यथाएकस्यापिपयसादेसविशेषेणनानारसत्वंज्ञायते तथासगवान्अपिएकस्यागुणभेदेननानारसत्वं
ज्ञायते तथासगवतोविकस्यापिगुणभेदेननानात्वं १७ हेसगवन्सुधाःज्ञाएवंविधंआचक्षुःकथयंति की
दृशं सत्त्वमोपगीतं सत्त्वसुसामसुउपगीतं सामवेदमध्येउत्तमानिसामानिसंति तत्रसगवानेवगीतोस्ति ए
अपरं सत्त्वाणांवक्तलेज्ञायं सत्त्वानांअर्णवानांऊलज्ञेते तथासत्त्वाद्धिमुखं सत्त्वाद्धिवैश्वानरएवमुखंयस्यस
यदाग्नौहूयातेतेनसगवान्ज्ञायते आताअग्निरवमुखं तथासत्त्वलोककसंश्रयं सत्त्वानांलोकानांएक

संश्रयंएकाधारं स
त्त्वाविलोकान्तरादय
ःनवाधारेवर्तंति
१७ त्रिदशादज्ञान
नवधंविधिज्ञतोन
गवंतंसर्वगुणापतं
निर्गुणंचन्तनात्मकं
सर्वत्रसुरासुरनरि
तर्यक्पश्चपरमा
त्मनयावनेमानंबहि
रंतस्थितंदानाउकंप
ननक्रवज्रलंसुरन
रनतयादपंकऊंचार
एंज्ञारणगतानिनि
श्चदनंश्रामधकस्तदनं
वाङ्मनससगोचरं
५०

रसान्तरोपेक्षरेमं सुधोक्तिहृदयंपतौ कृतं देवोदेवोगुणैश्चैव मत्वमस्त्रैमुविक्रियैः १९ मन्त्र
मामोपगीतंत्वं मन्त्राणांवक्तलेज्ञायं मन्त्राद्धिमुखंमाचक्ष्यः मन्त्रलोकैकसंश्रयं २० हृदयस्थंम
नामन्तंमुकामं वीतपस्विनं दयालुंमहदाप्यृष्टं पुराणंमुकैरविकैः २१

सुपुजासरवाद्यासमानांहरूपरिपहृज्ञाते एकस्तयोपिष्यलमत्रिपक्व मन्यान्पमश्नन्नभिचाकसाति त
षाचांहृदयस्थमपिअनासन्नंविद्वः हरस्थंकथयंति तर्हिविरोधोयं योहृदयस्थसकथंहरस्थः विरोधप
रिहारमाह समीपस्थाअज्ञयस्वरूपत्वात्सर्वव्यापकत्वाद्धअनासन्नः वांअकामंविद्वःनविद्यतेकामः
अभिलाषायस्यसतं परिशुद्धत्वान्निस्पृहत्वात् सुधाःवांअकाममपितपस्विनंविद्वः अपिविरोधयानि
ःकामः सकथंतपःकरुते विरोधपरिहारस्तु ऋषिरूपेणडसरंतपःतप्यते अथकेनापिकामेनतपःचचा
रहस्तुक्तमस्ति ऊमारसंभवे तथाचंदयालुःदीनेदयापरंविद्वः तथादयालुमपिअदयास्पृष्टंवि

दंति अपिविरोधे यादयालुंसनिर्दयोनवति अविरोधस्तु पापिष्ठेजनोपडयकर्दैश्चनिर्दयोनवान् तथा
चांपराणां सर्वेषुआद्यविदंति तथाउराणमपिअज्ञरंविद्वः अपिविरोधे यादिश्वराणःकथंजरयानबाध
ते नौषधानिनमंत्राणिश्चतुर्हामानाभुजनर्जेणाः चायंतेमृत्युनायरूं जरयायापिमानवं १ सगवान्किलजरा
रहितः यतःअजरममरमनयममृतरजाध्यात्मिनिबुधानिगदंति २१ हेसगवन्त्वंएकापिसर्वरूपसाकु
वर्तसे सर्वाणिरूपाणिसज्जतेतिसर्वरूपसाकु वराचरविश्वंतवैवरूपेनद्यक्तिरूपतिरिक्तःकोपिनास्ति ए
वनूकिंचिनूज्ञगतीगतंतत्त्वेवेवरूपं तथासगवन्त्वंसर्वज्ञासिसर्वज्ञाःनवाज्ञातंकिमपिनास्ति
अथवंत्वंअविज्ञातंतत्त्वसर्वज्ञानासि ७नःवंकेनापिनज्ञायसे सं०त्वंसर्वेषांनिःसर्वेषांउत्पत्तिस्थानं स्वयंत्व

आत्मस्वअज्ञासि त्वं
सर्वेस्वज्ञासि ७नःत्वं
केनापिनस्वरूपस त
था त्वंसर्वेषुःसर्वेषां
ज्ञःस्वामीवर्तसे त
थास्वयंअनीसःनवि
द्यतेईशायस्यसःअ
नाथः त्वंसर्वेषांअ
धिपतिः ७नःतवस्वा
मीअन्यकोपिनवर्त
ते सर्वेशक्तिमत्वात्त
वत्तलोकापिनथात्त
२२ हेसगवन्नुपतन्
सर्वेत्वन्तःत्वंमुखात्
वर्तामः किंकिंज्ञानं

सर्वेक्तस्त्रमविज्ञातं सर्वयोनिस्त्वमात्मनः सर्वेषन्नरतीशस्त्वं मेकस्त्वंसर्वरूपलोक २२ चतुर्वेग
फलज्ञानं कालावस्थोःचतुर्दशाः चतुर्वर्णमयोलोकं स्वतंसर्वंचतुष्टयात् २३ अस्यामनिग्र
हीतेन मनसाहृदयाश्रयं ज्योतिर्मयंविचिंत्यंति योगिनोमुक्तिमुक्तये २४ अजस्यगृह्णतो
जन्म १८

एतत्सर्वंसवत्तएव २५ योगिनःज्योतिर्मयंवितत्वंतिनेजामयंध्यायंति केनमनसाकिंस्वातन अस्यासनि
गृहीतेन अस्यासेनअनुसवेनरूपाणिगृहीतेनवशीकृतेन कृतःस्थितंध्यायंति हृदयाश्रयंहृदयोआश्र
योयस्यसतं सर्वगतस्यापरमितस्यापिपरमात्मानोयद्धानिधियोगिनो निजगदेहत्वमरीकेस्थितः
तथाकं योगिनोहृदयेहरि किमर्थंध्यायंति विमुक्तयेमोक्षार्थं मुक्तिमुक्तिःपदादेव त्वमेवपरमश्वरः एष
निःकंटकपंथा यत्रसश्रूयतेहरिः १ ऋषेषंतंविज्ञानीयाद्गोविंदरहितागमः २४ हेसगवन्तवयथात्मेय
थास्वरूपंकोवद नकापिज्ञानीयादित्यर्थः तदेवस्वरूपमाह किंस्वंतस्यअजस्य नजातोऽजस्य अपरंजन्म

गंभीरयागिरात्वेष
ः हेसगवन्मनी
षिणःज्ञाएवंविधंवि
दंतिविद्वःज्ञानंति
ओहोत्वस्वरूपंवान
१ नवानांचविदस्त
षा इतिश्रुतिस्थाने
उम् किंस्वंतं हृद
यस्थं सावेषांज्ञा
वानांहृदयेतिष्ठती
तिहृदयस्थःतं प
रमात्मस्वरूपणस
र्वेषांहृदमधितिष्ठ
सि सममत्राकेनस
मानारोनेति श्रुत
यजकं हस्तपर्णी

हस्तः किंस्वंचतु
र्वर्गफलंचतुर्वर्गस्य
धर्मार्थकाममोक्षल
क्षणस्यफलं अथ
वाचतुर्वर्गफलंय
स्यतत् तथाकाला
वस्थाश्चतस्रस्त्वत्तः
किंस्वंताःकालाव
त्वर्युगाःचत्वारःयु
गाश्चतत्रेताद्वापर
कलिलक्षणयुगाद्य
ताःचतुर्वर्णमयाः
लोकस्त्वत्तःचत्वारो
वर्णाब्राह्मणक्षत्रिय
शूद्रविशपलक्षणाः
त्रिमयालोकस्त्वत्तः

गृह्णतः विरोधिनासोऽप्यनासतेजन्मगृह्णतः अपि अङ्कं कथ्यते तथा निरीहस्य निःस्पृहस्य निर्यताईन्द्रियस्य स अपरं
हतद्विषः हतानि यानि दितद्विषः शत्रवो यस्य सः तस्य अशा पि विरोधइव यो निःस्पृहः सरिपुरुक्तं संहति अपरं स्वपतः श
यानस्य अपरं जागरूकस्य सदा सावधानस्य यो हि स्वपति स कथं जागर्ति इति कथ्यते विरोधपरिहारे भगवतः श
कामं सर्वात्मकत्वं च निरूपितं २५ हे भगवन् त्वं शब्दादीन् विषयान् भोक्तुं पर्याप्तोसि उष्टवृत्तोसि उष्णं तपश्चरतं प
वृत्तोसि षण्णवतीनागिनीरूपेण त्वमेव सागानुपस्तं तथा सुन्यादिरूपेण तयोसि तरसि त्वं उष्णः पाणं उष्टवृत्तो
स तथा कदासान्यमवर्त्तितं च अत्रापि विरोधाभासइव यो नागान् भुनक्ति स कथं न पश्यति यथा कदासान्यन

निरीहस्य हतद्विषः स्वपतो जागरूकस्य यथा त्वमेव दृक्कस्त्वं २५ शब्दादीन् विषयान् भोक्तुं
पर्याप्तोसि उष्णं तपः पर्याप्तोसि उष्णं मोदासान्यं तेन वर्त्तितं २६ बहुधा आगमे भिन्नाः पथा
नः सिद्धिहेतवः त्वयि एव नियतास्तथा जाह्नवीपाइवोर्णवे २७ यदा वेशितचित्तानां त्वयि म
र्पितकर्मणां गतिस्त्वं वीतरागाणां मत्स्यानां मनिवृत्तये २८ यत्र क्षोभपरिक्षेपो मद्यादिर्मे

नामो त्वं गतिः वीतागतो रागद्वेषादिर्येषां न किमर्थं अन्यत्र संनिवृत्तये अशुभरागमनाय त्वं पाप्तस्त्वयापि
संसारदुःखेनाकुलयंति किं सतां यदा वेशितचित्तानां त्वयि विषये आवेशितं आरापितं चित्तं येः सर्वम
पहाय त्वां एव ध्यायंति अपरं त्वमन्यविषये समर्पितं यत्र तत्रापि तेन न्यायेन अर्पितं कर्म येषां अन्यद्व
पि नागादेव कर्मक्षयः कर्मक्षयादिमोक्षः यदुक्तं क्षीयते नाशुभं कर्म कल्पकोटिशतैरपि एवं शतिकर्म
णामानेत्यामोक्षः कदाचन न संलयं वेति शुभनिरासे अधिकर्मणि रुचायत्र त्वयि समर्पितं तेन शक्तिपाप्तिः
यदुक्तं पाप्तवेरुदमदमवगुफान् शक्तिशुक्तिविहतावितावत् नापरः स्फुरति कस्यचनापि त्वत्समा
धिमवधूय समाधिः नैषध १८ हे भगवन् तव मत्स्यादिरूपं व्यग्रं जीवाद्या काशालकृष्णमहिमा शत्प

रिनोष्यसन्नतया
फलं ददासि इति
नात्पर्यार्थः रुचानां
वैचित्र्यात् रुङ्गाङ्ग
दलनानापथङ्गजपा
रणामेकागम्यस्त्व
मसि पयसा अर्ण
सेव ऽइव कइव
यथा नाङ्गवीया
:नद्याः अर्णवेव
पायसां अर्णवो
गम्यः तथा नाना
गमाङ्गानामपि
नगमानां त्वमेव ग
म्यः २७ हे भगव
न् वीतरागाणां मु

स्थितः सकलं पञ्चा
पालनं करोति एवं
विरोधेपि भगवतः
सर्वगत्वात् सर्वव्यापि
त्वात् सर्वमसमंजं
सं २६ हे भगवन्
सिद्धिहेतवः पंथानः
त्वयि नियतास्तिकिं
सताः पंचब्रह्मध
आगमे भिन्नापि आ
गमानां वाङ्मल्पात्प
थानापि बहवः संति
रुचिवैचित्र्यात् क
पिकस्मिन्यधिपया
नि भुनरुक्त त्वमेव प

५१

क्वापि परं वेद्यः अज्ञेयः पृथिव्यादीनां पत्यक्ष नामपि स्वरूपं केनापि नावगम्यते ततः वांमपतिकाकथा तत्र मत्स्य
पृथिव्यरूपं पत्यक्षमपि न ज्ञायते तत्र अवाङ्मनसगोचरं वंकथं ज्ञायसे नहि कथं ज्ञातव्यः स्तानव्यः इत्याह किं
भूतं यो आप्तवागनुमानाभ्यां साध्यं आप्तवाक् वेदवाणी अनुमानं प्रमाणं ताभ्यां साध्यते त्रीण्यपि प्रमाणानि
पत्यक्षानुमानागमाः वंनावत्पत्यक्षानाहि केवलं आगमानुमानाभ्यां साध्यते तथाहि पत्यक्षं ज्ञानहितो
यायातस्य इमानुलोकान् ईशते ईशनाभिः इत्यागमात् इदं हिनादसर्वेश्वरलक्षिमकार्यं अस्त्वात्मा
विज्ञानूस्त्वादिवत् अस्य पृथिव्यादिपंचस्य उपलक्षिमान् कापिकारणभूतोस्ति स्पृष्टः कर्ता कापि अनु

हि मातव आप्तवागनुमानाभ्यां साध्यत्वात् कथा २१० केवलं स्मरणेनापि पुनासि
पुरुषं यदा अनेन हेतुना अशेष निवर्तितफलाः त्वयि ३१ अतो वाङ्मनसातीतं नेतेक
चिन्न विद्यते लोकानुग्रहगर्वेको देवमेजन्मकर्मणोः ३२ उदधेरिव रत्नानि तेजांसी

लामीनवनस्तेवाय इति नमस्कारफलं आसरावतेश्रयास्तिनं क्रियद्रूपतविना क्रियंतियकेवल
बोधलक्षये तेषामसौ केवलपत्रिप्यते नान्यथा यास्थलभावचातिनां ३० हे भगवन् तव अनया
न्ने अपाप्तेन मा अत्यापत्यं किंचिन्न विद्यते इदं वया अपाप्तं इदं च पाप्तमस इत्यं किमपि नास्ति नहि जन्म
कर्मणी कथं कुरुते हे भगवन् तव जन्मकर्मणोः लोकानुग्रहपत्यकारेत्वः अन्यस्तावत् किमपि पाप्तु
जन्मकर्मसु निरतः वंत लोकरक्षामेव पत्यनेसे ३१ हे भगवन् तव चरितानि स्तुतिस्त्वा इरणत्वति
रिच्यते अधिकानि वंति अन्यत्र विद्यमानगुणकीर्तिः स्तुतिः असेता गुणाः स्तुत्याः आविर्भावंति

नमस्काराद्या त्रयि
नवदितफलाः निवे
दितं फलं यानिः या
हि स्मितमात्रेण इरि
तमपहाय उरुपंच
नाते सनक्रिंस्तुत्या
दिनिः किं फलं न वि
दधत्ते तथाहि स्तु
तिसे भगवतो विलासे
वेकामफलप्रदाः
स्तुतिफलं एकापि
कृष्णस्य कृतः प्रणा
मो दशाश्वमेधस्य
रघनुल्यः दशाश्व
मेध्यभुनरतिरुक्तिप्र

मीयते यथा अङ्ग
मनालोकाः किमव
यवेतापि ङ्गगता अ
धिष्ठातारं किं नवति
धिरमाहत्य नवति
इत्याद्यनुमानं तस्या
ध्यासि २१० हे भग
वन् यदा त्वं केवलं
स्मरणेनापि उरुपं
भुनासि यतः हरेह
रसि पापानि इत्थं वि
त्रिरपि स्मृतः अनि
च्छयापि संस्पृष्टो द
हत्यवह्नियावकः १
अनेन हेतुना तव त्रा
हतयः स्तुतिस्तुति

सगवतः चरित्रयणाः स्कृतेरविषयाः स्तोत्रं नशक्यते शाश्वर्यशान् तर्हि कथमपीयते यथा नदधोः समुद्रस्य रत्न
निस्कृतिस्योः तिरिच्यते गणयत्रं नशक्यातयथा विश्वतः श्रीसूर्यस्य तेजांसि स्कृतेरविषयाणि न वेति य
दुक्तं मागास्तानि मृणाली मृडरितिदयत्वा प्रविष्टा हलाकी लोकालोकस्य पार्श्वे तपति नपरं वस्तदा
रब्धमेव ऊर्ध्वं बलांदसरवंदस्फुटनवपरिलक्तादधोद्धृतसीमिस्त्रायत्पाचकाशावधिरवत्तसव
स्तापनारोचितोरोद्यः अतएव कनरविमौजांसि स्तोत्रं शक्यते गंगायाः सिकतधरातघावर्षतिवास
वे शक्यागणयितुं लोक नगुणाः परमहिनः ३२ हे सगवन् तवमहिमानं अस्तुनावेन स्कार्यमन्यार्यहव

वविवस्वतः स्कृतिर्योव्यतिरिच्यते हरेणाचरितानि ते ३२ महिमानं हि कीर्त्य तवसं
स्तीर्णातवचः श्रमेणतदशक्यावा नगुणानामियत्तया ३३ इतिप्रमादयामास
मेसुरास्तमधोक्षजं नताद्यैर्व्याकृतिमाहि नस्कृतिपरमहिनः ३४ तमेकशालसंश्र
यंकितपीतवेसुराः नदामघलतोद्वेलो दाचखुनैकतोदधे ३५ अथवेलासमासन्न

नासत् अतएवकथंस्कृतिः ३४ सुरादेवाः तस्मैविष्णवेनैकतोदाधारावणस्यसुखानस्तयंआचक्ष
रुः कथयामासुः स्वाएकघने किंन्तुतान् अपयौलयाहलाभूलयकालंविनापिवहलानु अति
मर्यादात् किंन्तुताम कुसलसंप्रश्नयंकितपीताय कुशलप्रश्नेन व्यंकितापकटास्तुतापीति
यैन मतास्मिस्वागतंसवतांकुशलमस्ति इत्यादिप्रश्नेनदेवेनदविःसमंस्नेहातिशयेनआविष्टोव
यामासुः ३५ अथानंतरंश्रीभगवानूनवाच किं० स्वरणापरिस्तुतानीवधनिः परिस्तुतोक्तोनोहस्तीवा
स्वधनिर्यैनस किंलक्षणेन वेलासमासन्नशैलरंधोत्तवादिना वेलासमासन्नानटसमीपस्थायशैला

नि प्रमादयामास उ
पर्यतोवयन् प्रमन्ना
वक्रः अधस्तानुअ
क्रामिकंडियानिय
पांतेअधःक्रामन
यानुद्भायतएकत्री
नवतिअधःक्रामती
हिनिश्चितंसपर
महिनःश्रीवासुदेव
स्यस्तुताद्यैर्व्याकृतिः
स्तातार्थस्यव्याकृति
व्याहरणं अविद्यमा
नगुणकार्त्रिमंस्कृति
नवयनुकिंचिन्नवच्य
तेतसर्वंसंवाच्यात

:व क्रार्थेसंज्ञियतेते
तवगुणास्कृतिंकुर्वे
ज्ञिःवानुस्थीयतेतनू
श्रमेणअघवाश्रम
क्रयावास्कृतिंकुर्वी
लेगुणोस्कृतिं अप्रा
पाःपारस्यानुस्तोतुं
यतेअथवामहिमानं
ज्ञातुंशक्तिनेअतए
वस्थीयते नगुणानां
इयत्तया गुणाइयं
तएवमनिशात्रपारस्य
मुस्कृतेःपारताःइत्यं
न ३३ इतिस्कृति
नवसंहरन्नाह तेद
वास्तआधस्कृतंइ

स्तोरंधेउपहासुअनुदितपतिप्रसंकरोतिनेवशीलेःसतेन ३६ सारनीयाणीचरितार्थवबस्तव किंन्तु तस्य
पुराणस्यकवेः वर्मस्थानसमीरिताः आष्टस्थानानिवर्त्मानामितिवर्त्मस्थानिःसमीरिताउच्चरिता अपरंपद
संस्कारा पदानासंस्कारोसम्यक्कृतउच्चारोयस्यसा सावाणी कनार्थ यानगवन्नुसरवान्निर्गता ३७ सावणी
वनो किंन्तुताः विनोःवदनाकृता अपरं सदसनज्याक्रा दशानयोक्तयासदवत्रेन देनकिरणाहलाड।
त्वेकृते उन्यच्चरणावुहेवाहनीगंगव धर्मवीजसलिलासरिदेशा मत्तगता गंगाचरणात्निर्गताश्र
यत तर्हिनिर्यातकथंआयता कीदृशी निर्यातत्रोषा निर्यातानिस्तानतःशेषा कर्ह्यवाहिनीसारनीव्याकु

शैलरंधोत्तवादिना स्वरणोवाचनगया न्यरिस्तुतार्थवधनिः ३८ पुराणस्यकवेसस्य वर्मस्थानुसमी
रिता वस्तुवयदस्यसंस्कारा चरितार्थवनारती ३९ वनौशोदेशामयोक्ता मोक्षिनोवदतोकृता निर्या
तत्रोमाचरणात गंगोवोर्ध्वप्रवाहिनी ४० ज्ञानेवैराग्यमाक्रांता वस्तुनाव्यराक्रमो अग्निनोतमसे
वोनौ घनोत्रघनमध्यमौ ४१ विदितंतप्यमानंच तेनमेघवनत्रये अकामोयनातेनेव मोक्षोर्ध्वेमे
नमा ४२ कार्यंशुचैकुकार्यंवा दस्यघोस्मिनवक्रिणा सवमेवहिवातोपेः मारक्षंप्रतियद्यात ४३

वहिविधंकुरुते कामकृतमकामकृतंच अकामकृतेमनस्तापेन शुध्यति तथाप्रायश्चित्तेरप्यत्पेनाय
दज्ञानेकृतंसवत् कामतोव्यवदार्योस्क वचनादिष्टजायते ४४ हेदेवाः अहं अस्मिन्वक्रिणादेवाड
णकार्यंअनअस्यघः नपार्थनाय कार्यंघमयिपार्थेनानकर्तव्या कस्मात् एककार्यंज्ञान् एकमेव
कार्यं यथास्तापककार्यो एककार्यंयोर्नावः एककार्यंज्ञान् यदिअस्यकार्यंनममापिकार्यंतदा
नास्तिइतिस्वयमेवाह तत्कार्यंकर्तावार्ते अत्रदृष्टांतमाह हियस्मानुवातःस्वयमेवअमेःसारथ्य
संहाज्यंप्रतिपाद्यति यत्राग्निःसमहतःतत्रस्वयमेवसमीरणअकथितोनेवसहाज्यायागच्छति ६

न ३७ श्रीकृष्णः
किंत्रवाचित्याह द
देवाःवाहुमाकंअ
ज्ञानवपराक्रमोर
कुसारावनेनअस
क्रांतोज्ञान विक्र
ममहिमानोलुप्ता
मन्ये यथाअग्निना
पाणिनांउत्तोत्तम
मध्यमौ सत्वरजो
लक्षणागुणातम
साआक्रमेनसत्व
रजोगुणाविरलप
वारोपायणलाके
गिरिमोवजलः

यदुक्तं समीरणवरयितानवेति व्यादितेकेनजनासनस्य ४१ हे देवाः कामं निश्चितं तेन राक्षसाराव
णेन दशमोमूर्धा मे ममचक्रस्य लव्यो शिरश्चवेदनीयासागरस्थापितः किंभूतः स्वासिधारापरिहृतः स्व
स्य आत्मनः खड्गस्य धारया परिहृतः युक्तः दशाकंधरेण आमाहसमाराधयस्वामिन्वशिरांशिबिद्धा
पूजा अक्रीयत तदादशमः शिरो ममचक्रस्य बंधुएकासागः स्थापितोस्ति तच्छिरः मया छेत्तव्यं इति निःशंस
यं मंतव्यं ४२ हे देवाः मया तस्य रिपोः दुरात्मनो रावणस्य अत्यारूढं अत्याक्रमणायं सद्यं क्रमं त
द्वहउमाह स्वष्टुर्वेलणावरातिसर्वीहरदानाव् केनेव वेदनेन सागिनः सर्पस्य अत्यारूढं सद्यात

स्वामिधारापरिहृतः कामं चक्रस्य तेन मे स्थापितो दशमो मूर्धा लव्यो शिरश्चवरक्षमा ४३ स्वष्टुर्वराति
सर्वीहरदानाव् मया तस्य दुरात्मनः अत्यारूढं रिपोः सद्यं वेदनेनेव सागिनः ४३ धातारं तपसा प्रीतं व
माचे मे शिरांक्षमः दैवासर्गादवध्यत्वं मर्त्यैश्चास्मि पराङ्मुखः ४४ मोहदाशरथिर्न्नेशारामान्
मे वैलिक्षमं करिष्यामि शरैस्तीक्ष्णैः तच्छिरःकमलोच्चयं ४५ अचिराद्यज्ञनिर्भागं कल्पितवि
धिवत्सुतः मायाविनिरमालीढं मादामद्यैर्निशाचरैः ४६

इमरवं कथनायावि किंभूतः मर्त्यैर्मनुष्यैः आस्थापराङ्मुखः निरादयः मनुष्यजातो अवज्ञावक्त्र अ
सिनानवान् ममममनुष्यास्तद्रूपस्थाने तस्याअवध्यत्वयाज्ञायांलज्जासवति ४४ सप्रसिद्धोहं दाशरथिः
दशरथस्य पुत्रो नूत्याशरैर्बाणैस्तच्छिरःकमलोच्चयं रणनूमे बलिक्षमं पूजोपहारयोग्यं करिष्यामि
तच्छिरः प्रक्षिप्तं तत्रसिवाभूतपूर्वो धैत्यवाची शिरांसि बाहुजालानि कमलानि ४५ हे देवाः यूयं अ
चिरादयज्ञनिर्भागः कल्पितः विधिवत् कल्पितं दत्तं भागं जनरपि आदस्याद्य धाम्नि मायाविनिर्निशा
चरैः अनालीढं अनास्वादितं रक्षसां वक्षसा याज्ञाकं दत्तं भागं सुखेन भुक्तमेव तैस्तु कृतं ४६ वः

सांनृतः पिशावादे वजातयः १ इतिदे वजातेरयंअवधा नूयोसं ततोममम तुमोसूदितिवान्न णःसकाशादस्यि ष्टं तद्दिव्रलणा कथंदत्तमित्याह किंभूतं तपसाप्री ति रावणेनवरामं हतातपसाविरंचि स्तोषितः नेताधात्र १परिवृष्टनपतया चितोवरोदीयत तद्दिवमनुष्यस्या

वाहुद्वयेनसर्वो हृष्टान् वेदनेना प्रमानरावणस्य स पीपमानं ४७ तो हेचारणाकिमधे घरादत्तः कांक्षा अनकं सरोक्ष सारावणः क्षतारव आणं दशासर्वीद नकार्यः अवध्यव दसा वक्षस्यावि कि कमकं सेक्ष सक्षसाधवो सि हमिंतरयस्कां विद्याधरी अप्सरः

५३

धादेवाः रावणोपक्र ताः आलगवरुचम १रुष्टमनसा बलवः इतिनाथः रूपका लंकारः ४८ उरुद्ध तपलतमः इंद्रप्रम रवाः सवाः अंगावेषु अजयपः अवगम्यो तस्य किंभूतं सुरक पर्यायतं सुरकार्यं शाधनायसगवन्नति तीर्थो देवरपि अवग मनायशाप्यत ५० अवतस्य विशापत्यु दंशारथस्यकामंको मर्मणात्यश्चेश्वरव

स्यपरस्त्रीस्पर्शीमा पनक्रसते ४८ रु ममः श्रावासुद वः तिरुद्धअह ग्रावंबंस रु ७० वमेघ रुसमघः कि कथा वा मृतनम स्त्रीशिष्यश्चतिह पुकिंभूतरावणा वर्ग यधामेघाअ वज्रकाते विशाप जातेनअविरुष्या इंद्रपानेवतियधा वाहरणेनक्तम्यन् मध्यंस्वस्त्रसिकं उक्तमेव ज्ञायात त

द्विमानिकाः मरुतोपधिउष्णकालाकसंक्रांतंत्यजंत उष्णकविमानदर्शनसयंपरिहरिंत निमानेश्वरंनिवेमा
नकाः विमानपाप्तास्त्वमाह किंभूताः पुष्पकृतः उष्णयंतोहिउष्णपवनावान्देवत्वंषाष्पदयंतिदिनानिपवेआस
न् तेस्यदिविमुखक्रीमंत ४७ हे देवाः यूयं सुरबंदीनांवेणीबंधनंमाकृध मावयिष्यध किंभूतान् ज्ञापयंति
तपोलस्यः बलाकारकवयाहि अर्जितान् ज्ञापनयंतिनानिवारितायः पोलस्यः तस्य बलाकारणकचग्रह
ः कंशाकर्षणनकदर्थितान् दशग्रीवाबलानूरसायाकेशाकर्षणं कुर्वेनूनलक्ष्मबरणज्ञात्रः यत्रकस्याचि
दंगनायाः प्रसद्यकेशाकर्षणस्य शौकरिष्यामि तदामृत्युमवाप्स्यसि इतिनलक्ष्मबरणज्ञापयंतिस्वदार

वैमानिकोः पुष्पकृतः त्यजंतैमरुतोपधिं उष्णकालाकसंक्रांतं मेघावरणतत्पराः ४७ मोक्षंधेसुरवं
दक्षं वेणीबंधनेकथितोद्य ज्ञापयंतिपौलस्त्य बलाकारकचग्रहैः ४८ रावणावग्रहक्रांतं मि
नुवागमृतेनसं; अस्मिन्स्वमुरुक्रिष्यं कृष्णमेघस्तिरोदधे ४९ उरुक्षतपलतयः सुरकार्यो
द्यतमेरोः अग्रोः अनुयत्रविंशु पंथेवाहुमिवद्रुमाः ५० अवतस्यविशापत्यु रतेकाम्यस्य
कर्मणः उरुमः पवनस्वामे विस्मयेनमहाविद्रो ५१ हेमपात्रीकृतेदोर्न्यो मादद्यातः पयस्य
अनुपवेशादाश्रम उसमेनापिकर्वेद सुगम ५२ पजापत्योपनीतंते दत्तंप्रत्यग्रहीत्पयः हेमे
वपयसामार मावि कृतमुदत्रता ५३ अनेनकथितोराजो पुण्यस्तस्यात्यकलेनाः यतेघेतो

सानअग्नः सकाशात्सुरुषः बलवंतिः सह कविजांविस्मयेनसह यज्ञसमाप्तावक्रिकं मनुष्यज्ञः उरु
कविजांविस्मयेनावहन्नाविरसवन् साहाक्रिरलंकारः ५१ उरुषः पवनस्वः किंकुर्वाणः पयश्चसा
दोस्यांआददानः किंभूतं हेमपात्रीकृतं अपर अग्रस्य उसः अनुपवेशात् तेनापिउरुषणकर्वेद वाहु
मग्रकं वरुमध्यसगवताअग्रानावतारः कृतोस्ति तेनागारवात्तेनापिकथंविडस्यतेस्म ५२ नृपारा
ज्ञानअन्नंपत्यग्रहीत् किंभूतं पजापत्योपनीतं पजापतेरपत्यं पाजापत्यं तेननपनीतं अर्पितं कडव
यमादेवंदः पयसांसारं अमृतंज्ञात्वा किंभूतं तदत्रतासमुद्रणआविःकृतं यथा अमृतेनदेवानांअमर

गास्योतांसुमित्रो अ
योऽजयतो ऽोयया
मासतः सर्वेद्योर्वि
सज्य अर्द्धअर्द्धअपि
तं ततस्तास्यास्वस्या
र्हनागान् अर्द्धद्वयं
सुमित्राद्वेदत्तमित्य
र्थः किन्तु तेव न्योपत्फ
श्चिन्नक्ते चित्तं जानाति
इतिचित्तज्ञ अस्यसा
गार्थलंपत्सुमेनसारा
वत ५० सासुमित्रा
उभयोरपिसपन्न्योः
प्रणयवतीआशीनू
कंवस्त्रमरावा यथा
स्त्रमरावारणस्यगाड

वं अजनि तथातेनाग्नेनामृतजन्येनश्रीरावितौवानूराक्षसविनाशेनत्रैलोक्यमभयक्षमंसुखेनजीविष्यति ५१ अ
नेनजरूपेणतस्यवरोयुष्माराक्षःदशारथस्यअन्यडलेनाःकथिताः यतः वराःहरिःनिनाःइन्द्रंउपेत्रिचक्रमेवतोब क
मंस्तः त्रैलोक्यपत्नवापि ऊगडस्यतिसराजातवरुसंज्ञितंविभवांतजःपत्न्याःकौशिल्याकिकद्याविनिदविस
क्रवानू कडव यथाअर्द्धपेनिश्रीसूर्यैवत्यंआतपंद्यावापृथिव्यावितजस्थानमिति उद्यन्सूर्यःपत्यंआत
पंदिविपृथिव्योवउतयवितनोति ५४ नवराक्षोजायात्रयमस्तिनक्षघेद्योरयविसक्तिमित्याह तस्यराक्षःकौशि
ल्याअर्चिताप्रज्या ज्येष्ठात्रूज्या कैकयवंशजाकैकयीप्रिया सौदर्यौ हन्नसा अतएवद्योरप्येणस्रज्यतइ

क्यपनवो निष्टत्रिचक्रमेहरिः ५४ मेतेऽोवैस्तवंपन्न्यो विनिदेचरुमंक्षिते द्यावापृथिव्योःप्रत्यंग मह
र्यौतिरिवोतयः ५५ अर्चितोतमकौशिल्या पद्माकैकेयवंसजा अतःमेनाविताताभ्यां सुमित्रामे
ब्रदीश्वरः ५६ तैवकक्ष्यचित्तज्ञे पत्न्यौपत्सुमेहीनृतः चेरारद्वर्हनागान्यो तामयोऽजयतासुने ५७
माद्विपणाप्रवत्यामीत् मपत्न्योरुनयोरपि न्नसरावारणस्यवे मदनिःस्पदनेखयोः ५८ तासिर्ग
नेपजान्नृत्ये दृष्टेदेवोऽसंनेवः मोरीनिरिवेताडीनि रम्ततारव्यानिरस्मयः ५९ ममामपन्न
सन्नास्तारेजारापांडुरविषः अंतर्गीतफलारंभा मम्यानामिवसंपदः ६० आत्मानंदद्दश्चःसुप्तं स
वीःस्वप्नेषुवामने असिषक्रगदाचक्र शार्ङ्गलांबितपाणिनिः ६१ हेमपात्रंघनाजीलं गगने

स्यमदनिःस्फंदलेखयोःप्रणयवतीसवति ५८ तासिस्तस्त्रिःगर्तोदधे किमर्थंपद्मानृत्यसंततिसमृद्ध्यै किन्नृतः देवांश
पत्रंसवः देवस्यश्रीकृष्णस्य अंशोस्वःसंसवंउत्पत्तिर्यस्यसः कासिरिव यथासोरिनिःनामीनिःसूर्यसंबंधिनिःकिरणै
अमयोवदकमयागर्तोधियात किन्नृतानिःअमृतारव्यानिः अमृताइतिआख्यानामयासांतासिः चंद्रावातातघादाहो
सोम्यानीरामृताजलाइतिनामीनांसन्नध्वनं किमर्थंपद्मानृत्ये सामाहृष्टिहृष्टस्तंततःपद्माः ५९ तास्त्रियोरेजत्ता
श्चुनिर किन्नृताःसमंसुगयनूआपन्नसत्राःप्राप्तगर्तोः किन्नृताः आपांडुरविषःआईयत्पांडुरागौरविद्यासां
साः काडव यथामत्रयानोधान्यानमेयदःशोसंमे किन्नृताः अंतर्गीतफलारंभाःअंतर्येतोमध्येनिष्पन्नःफला

तिसंस्तव्य अतःका
रणान्नईश्वरोराजाद
शारथःतस्याकौशि
ल्याकिकेयास्यां सु
मित्रांसंस्तावितांएव
नू सागेनसंस्तुषिता
मिवेष पद्मनन्नान्
बद्धांश्चविनागकर
णान्अपत्रपेक्षसव
ति परंतुमनसीति
विरुद्धं अतएवस्त
स्यविनागान्नागा
दानेनसुमित्रांसंत
र्वयामो ५६ मही
स्तारोराजातेउभय
न्योचरोरर्द्धहता
५४

रंसोःयासांताः ६४ सर्वोयाविनाःस्वप्नेशआत्मानंवामनंगुप्तंदृष्टवः असिखड्गगदाचक्र शार्ङ्गलांबितपाणिनिःए
तैःखड्गादिनिःलांछिताःलंकृताःप्राणयाहस्तायेषांतैः एवंविधोमनरूपेरात्मानंस्वप्नावस्थायांरक्षमानंअडक्ष
ःइत्यर्थः ६१ श्रीश्रीपतोगर्तेमाश्रितेनक्रःक्रियमाणासक्तिनिरूप्यते ताःस्त्रियःस्वप्नेशुपर्लेनपुरमनजस्तेस्म
किंकुर्वेता गगनेआकाशेहेमपात्रघनाजालंवितन्वना सोवर्णपद्मकांतियल्लंगगनेविस्तारयिता किन्नृत
न वेगाकृष्टपयोमुचा वेगेनआकृष्टाआहताःपयोमुचामध्यायेनसतेन ६२ ताःस्त्रियःस्वप्नेलक्ष्म्याचपर्येया
संतआराधयामासिर किन्नृताया पद्मव्यंजनहस्तया पद्ममेवव्यंजनंतालहंतेयस्यांसातया किंकुर्वेत्या को

चेवितावितो उद्यतेम्मेघपार्णाते वेगाकृष्टपयोमुचा ६३ विचित्याकौस्तुभन्यासं मनांतरंवि
लंबिनं पद्मोपास्यतेलक्ष्मीचे पद्मव्यंजनहस्तया ६४ कृतानिषेकैर्दिव्यांवा त्रिश्रोतसिचे
मनिः महर्षिभिःपरब्रह्म गणाद्भिरुपतस्थिरे ६५ तान्यमघाविधानस्वप्नान् प्रकाशयोतोष
पार्थिवः मनेपरार्थीमात्मानं पुरुषेतजगद्गुरोः ६६ विस्तकात्मावित्रमामा मेकंकुक्षिंघनेक
धा नवामपतिमाचेष्टः प्रमन्नानामपामिवे ६७ अथाप्रमहिषीराज्ञः प्रसूतिसमयेसती पुत्रे
तमाप्रहलेने तकंज्योतिरिवौषधिः ६८ रामइत्यभिरामेण वपुषातस्यनोदितः नामधेयंगु
रुश्चक्रे जगत्प्रथममंगलं ६९ रघुवंशप्रदीपेयं तेनाप्रतिमतेजसा रक्षामृहगतादीपाः पत्या

महिषीइष्टाज्यायाकौसल्याप्रसूतिसमयेवर्तमानाउत्तंलेसतमोपहं कुलसंप्रधानो किन्नृतासती साध्वीत
मःज्ञानकंअंधकारंवाअपहंतीतितमोपहस्तं कंव यथाअवधिर्नक्तंरात्रीनामापहंज्योतिर्लसात ६८ गुरुः
वितादशरथःतस्यपुत्रस्यरामइतिनामधेयंचक्रे किन्नृतः अभिरामेणवपुषानोदितः किन्नृतंनाम जगत्
प्रथममंगलं ६९ ततउत्तरकोशलागृहगतादीपाघत्यादिष्टइवअसवनू किन्नृतेन रघुवंशप्रदीपेन अप
रेअप्रमितेजसा ७० माताकौशल्याज्ञासागतेनरामेणबली कीदृशा ज्ञानोदरीरूज्ञादरी अत्रापमा
दृदर्थति किंव यथाज्ञाभूवीगंगात्मकतांसाऽबलिनाज्ञासते कीदृशी शरकृशाशरकालेनकृशा

सर्वोक्तहंमने के
नजगतूगुरोःगुर
वेन ६५ विष्णुःश्री
कृष्णःएकसनूनास
स्त्रीणांऊकिंश्र
नकक्षउवास चउ
हीअवासान् किंनू
नःविसक्तामाः वि
सक्तोविलागीकृतो
आत्मायेनसः कइ
व यथाप्रतिमाचेष्टः
एकसनूप्रसन्नानां
अपांमाध्यअनिक
धावसति ६६ अ
थानंतरंराज्ञःअय

स्तसंन्यासंविस्तृत्या
किन्नृतं स्वनांतरवि
लंबिनं ६७ ताःस्त्रि
यःस्वप्नेशसन्नलिखी
स्वप्नेःगोतमादि
नःउपतस्थिरे उपास्यं
तं किन्नृतैःपरब्रह्म
गणज्ञैःवदब्रह्मयइ
ऊवेद्भिः अपरंदिव्या
यांत्रिश्रोतसिगंगायां
कृतानिषेकाः ६८
पार्थिवोराजातस्यः
पत्नीस्यःस्वप्नाविधा
नस्वप्नान्ऊद्वाधात
मनूआत्मानंपरार्घं

डर्बलामाउर्गगायमानं ७० किंकथ्यालरतोनामशीलवान्यात्र योलरतःजनयित्रीमातरंअलंचक्रे कइव य
थाप्रश्रियाविनयश्रियंअलंकुरुते ७१ सुमित्रालक्ष्मणश्चाशत्रुघ्नायमोयुगलोसुतोसुखंव यथासम्यक्आग
मितोअस्यस्तोविद्याप्रबोधविनयोस्ने ७२ सर्वेजगद्विश्वनिर्दोषमनवत् कीदृशं आविष्कृतगुणं उत्कृष्टस्वर्ग
गांगतंइवपृथिवीमवितीर्णविष्णुं अन्वगादिव ७३ तस्यचत्रमूर्तेश्चत्वारंवास्यउदयेदिशाउच्छ्वसिताइवबभूव
[illegible] ७४ आश्चर्यतेतरामेणमाताशातोदरीबभौ मेकतालोकुबलिता आक्रान्तेवावेश्वा
रकुंभा ७५ कैकेयीतनयोजज्ञे भरतोनामशीलवान् जनयित्रीमतेचक्रे सोःप्रश्रयेइवश्रियं
७६ सुतौतनूजौतस्याश्चत्रुघ्नौ सुमित्रासुषुवेसमौ सम्यगागमितोविद्या प्रबोधविनयाविव ७७ निर्दो
षमनवद्यंसर्वं माविष्कृतगुणंजगत् अन्वगादिवदिक्स्वर्गं गांगतंपुरुषोत्तमं ७८ तस्योदयेचत्रमूर्तेः
पौलस्त्यचकितिश्चारा: विरजस्कैर्नभस्वद्भिः दिशाउच्छ्वसिताइव ७९ क्षणाच्चरयधूमवात्प्रमन्न
त्रोत्पलाकरः रक्तोविप्रकृतावासा मयूविद्धश्चचाविव ८० दशाननकिरीटस्थै मौक्तिकैरांशुरक्त
मश्रियः मणिव्याजेनयद्वर्षा पृथिव्यामश्रुबिंदवः ८१ पुत्रजन्मप्रवेशानां स्त्रीणांतस्यपु
त्रिणः आरंभप्रथमंचक्रे देवदुंदुभयोदिवि ८२ सतानकमयादृष्टि र्लवनेतस्यपत्रवा
मन्मंगलोपचाराणां यैवाश्चिचनानवत् ८३ कुमाराःकृतसंस्कारा मेधावीस्तत्यपाठिनः आनंदेनाप्रकाशेन
वेसमंवर्धिरेपितुः ८४

सश्रीरादितिडर्निमित्तस्वनं ८६ देवदुंदुभयादिविस्वर्गत्रयीणांप्रथमंआरंभं किंस्तानां तस्यपत्रिणा
दशरथस्यपुत्रजन्मप्रवेशानां ८७ तस्पराक्षोनवनसंतानकमयादृष्टिःकल्पवृक्षनिर्मिता वृष्टिःसंप
पतिता मेघवृष्टिश्चसन्मंगलोपचाराणां आदिश्चनानवत्नवत् ८८ तेकुमाराःपितुरानंद
नमसंवर्धिरे वृद्धिंजग्मुः उत्क० अयंकोनेव कुष्टबंधनाइव किंस्तताः कृतसंस्काराः अपरं धात्री
स्तन्यपायिनः धात्र्यास्तन्यंपिबंतीतिबंशीला ८९ तेषांकुमाराणां स्वाभाविकंविनीतत्वं विनयक्रमो

:कोविरजस्कैर्नभस्व
द्भिःरजोरहितैःसमी
रणैः किंस्तताःयोल
स्यचकितैश्चारा ६
यंतिदिनानियालस्य
श्रवणाच्चकितानि
ताईश्वरा अधियन
योयासांता ७४ उ
तोअपिदृश्यचाविव
आसां विशाकाविव
बस्तवत्तः वृंतोकुं
शाखरश्मि एकारश्च
रजाउःकस्मात् अ
पश्चमत्रान् एसाक
राकस्मात् एसन्न

५५

णांसुमूर्तेःवृद्धे केषामिव यथाहविर्लेजा अग्नीनांयहुतेजोहविषावर्द्धात तदेवास्तडघ्नः अश्वनरकुलंअलं
अत्यर्थंद्योतयामासुः कीदृशाः परस्परविरुद्धाः कइव यथाजनयोवसंतादयः देवारण्यंनंदनेवनंद्योतयं
ति ८१ सोत्राअसादर्यसमाभेपियमाशालोलरामलक्ष्मणाप्रीत्याकुंडबभूवतः नथाभरतशत्रुघ्नौ प्री
त्याकुंडबभूवतः ८२ मेघारामादीनांसाहणाकुंडयोकुत्यारिक्तकदाचननविलिद तदेवापिनहृदयति
कयारिव वाडविलावस्थाःकदाचिननलिद्यते अपरंयथाचंडसमुद्रयोःएकेकदाचिननलिद्यते ८३

स्वाभाविकंविनीतत्वं तेषांविनयक्रमोणां सुमूर्तुमहतेजो हविषेवहविर्लेजा ८४ परस्परविरुद्धा
मे तेडघोनघकुलं अलंसुद्योतयामासुः देवारण्यमिवांतेव ८५ समानेपिमोत्रात्रे भवेघोनौरामल
क्ष्मणौ तेघोनरतशत्रुघ्नौ प्रीत्याकुंडबभूवतः ८६ तेषांकुंडयोर्द्वयोरेकं विनिदेनेकदाचन यथाबाडु
विनावस्थो यथाचंडसमुद्रयोः ८७ तेपुत्रानोपुत्रानाघ्नो मेजयोपश्चयोगच मनोजक्षनिदाघांते
शशामास्वादिवमोडवे ८८ यचत्रुघ्नौबलौवस्तः समवःपृथिवीपति धर्मार्थकाममोक्षाणां मव
तारइवांगवान् ८९ मुगौराराधयामासु मेमुरुमुरुवत्सलाः तमेवचत्रुरंतत्रारनेरिवमहाद्रुमाः ८
९ सुरगुंडइवदंतेनमदैत्यामिधारेनयइवपणबंधचक्रंयोगेमुयायेः हरिरिवमुगदीर्घदोर्भिरशे
सदीर्घैः पतिरवनिपतीनांतैश्चक्रोसेचक्रिभिः ९०

तमवचत्रुरंतेत्रोचत्रुराधिपरात्रिः आराधयंति ९१ अवनिपतीनांपतिदशरथःतदीयैःसरःसंबंधिभिः
चक्रभिरंगचक्रकास कासदीप्तो कइव सुरगजःपरावणःचक्रवर्तिदंतैःशासते किंस्तातिः सप्तदित्यासिधारा
रः सप्तआदित्यानांअसिधरायैः अपरत्यामेत्रः चक्रभिःउपायैःसामादिभिःशासत अपरं यथाहरिश्चा
कलःचक्रभिःदारभिःशासते मालिनीवृत्तं ९० इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्यश्रीकालिदासकृतौटीकायां
दशमःसर्गः। १० यादृशंचस्तकदृष्टं तादृशंलिखितंमया यदिशुद्धमशुद्धंवा ममदोषोनदीयते १

रघुवंशोशुभिरा १
कंस्तुतः चक्रोव्य
स्तः अत्य० धर्मार्थो
काममोक्षाणां अग
वान्मूर्तिमान्अव
तारइव ८५ तेउ
त्राःगुणःगुरुदश
रथंआराधयामास
ः कीदृशाः गुरु
वत्सलाः कइव य
थाअर्णवःसमुद्राः

तेपुत्रानाघ्नाश्चारः
कुमाराःपुत्रानामने
पुत्रः कमप्रश्रय
णविनयेन नम्रसा
चतेजस्विनाविनीता
श्चदृष्टालोकननड
रितिसावः कइव य
थानिदाघांतेवर्षास
मयत्रणामास्वादिव
सालोकानांमनोहरं
ति ८४ सशुद्धिवीप्र
तिःपुत्रसंतानपुस

ष्टः तद्यथा क्रियाः सा हि संबंधसति मदसंतापकरणे उक्तं च सिंहः सिंहस्त्रिभिश्चरपि नपतति मिमदमलिनकर्पूलनिनिभ्रमाङ्कश्च पङ्कतिरियसंबा वीतनरवल्लवयः तडसाहेन्द्रः डला दीनोद्धिकर्मीणो वे रसाद्वताबंदः आद्यमर्दरमतः हतीयकं सद्भव्यनवमदग्रामि

तः कोऽक्कावि श्लेक कं कश्चोलानोहष्टि ए क्रिसिः पश्चतारण अरलोरिश्वरघेयाम के ए कविर्विश्वा मिश्रः राघवलक्ष्मण ग्रन्थ असोऽपाग ऽनिकारणाम्ं आत्रिश्रं पश्चन्त न यहिनो आयात वक्तः हियस्माद् मयारक्षणाविमि सयआत्रिवद्दं मासमर्धातरोः मे

ष्टिः सिद्धि सक्ष्यायदद्दुग्रहं० अधरामरसश्चवेतारं मार्धीकुंरीरामसंबंधेनयस्मारं ममाविः श्लेतं विश्वमित्रायाश्चातद्धरस्कृणेरशोविध्वातादिविदेहनयाद्यहस्तामरयुद्धतयाऽऽया एकमपि रवचनाद्युपलनारण्यगमनवाविलिवधदत्रा त्रिरः त्रिरलहत प्रारामघरिरेपदिरे वर्णेयत्रघ एकमते ल॥ किंलद्धनिसत्यकोत्रकेनविश्वामित्र नमरामंयाचित नत्रसादिवामः किमर्थ अधरविधानयं यद्भाप्यत्रवविनत्रात्र यद्भरकोधीमत्यर्थः क १६त्रो कुकपक्षधरं कुकपक्षः त्रिरवंदिकानांविनत्रीतियः ते नरामस्तात्रश्चालोक्ति नकधरकी

इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्ये कंविश्वकोविद्यमहत्तौ ६ दशमसर्गः ॥१०॥ कौशिकेनसंकि लंशितांश्चाद्यं रामभधरविद्यानयांतात्र कामरूपंश्चधरक्षेत्रयाश्चितौ तेनरक्षाहिनेत्रयः समीक्षंते १ रघौ रुतांश्चेदमर्थो कथलक्ष्मुग्रिमे द्विनो प्रतिसंद्विदेशुत्रनटो गत्रेद्धस्या कंदि

कं दीर्घमिडुबिस्यक्तमायते तावदंतिकवयोरघोदत्तो एकदलघत्रमपितरामुनस्यादिदेश किंरते सलवे यकदलाघत्रकधर्मानिवानिस्याह अधमवा रघोःकलेअक्षुप्णानिनामपिप्राणस्याघेकोनोअर्थितप्र णस्यार्थतामाविविधस्वानवस्था कदाचिनडम्भ क्याणरकोटेहरारघमुपस्या याविधुरवधुलोवि

श्वामित्रप्रसन्नगतेतिगतेसंवनिगृहस्य नयोलत्रकंआडपत्रा मृद्यते इतिपकोलाद्यदद्यवेव प्र णाधिवारासाद्यावत्रयाः हत्यो रामलक्ष्मणाः निश्चमाद्यपुरसक्रियाविहिता कि मार्गसक्रियांवारिसकथमप्रकारादिकाआदिआनि ताव रुतेःमकआरयोः एतावतास्मिमाकंलेकाते अपरं० सा० सा० ऽप्रकलवर्तीतिपर्वशीलाः तिः एता वंताअस्तुकृणेऽप्रमपदारश्चद्धस्व ३ तोधिहिनापिउ किंरतो निर्दे० रूपतरपितायाकपरिवाप्यविदक्पिः

नयाहस्यैतकदाचिद्दुर्विता प्र याद्वैदाद्विस्योत्रियाधिवत्तत्र तांमकआदिवा सांदुस्यआकुलनुद्धिलिनेनि ३ तोनिवादे ३ नूं नूरयतिरोष्ठित, तोःपूर्वमपा नेमूलतोकुपरिव्यम ऽ ऽ ऽ

लोलोपुञ्जोपयोः बाललीलयाबद्धोद्धिपेतोगम्भनः कयोरिव यथाबद्धसिद्धयोः कदयोः नोपदागाम
वषोकालेविचेष्टितविलसितेनामध्येयत्रादृशांशोसते बद्धपुदकंइतिगद्यं सिनत्रिकलानिइतिनिद्य
: यथातयानेदयाश्चापल्यंशासने तथातयोरपि ८ नोरामलक्ष्मणाधिमार्यनिमस्तुस्त्रानिनाप्यज्ञः
कस्मादितिहेतुमाह बलातिबलयोः विद्ययोः प्रसावतः किंभूतयोः सुनिष्ठदिष्टयोः किंभूतो मणिकुं
डमाविनो एवंविधावपिपादचारेणवरातो अप्राप्तखेदचारू उत्क० मार्टेपार्श्वेपरिवर्तितोऽव यथाम
पूर्वं सन्निधौ अपत्यानिपरिवर्तीनिकष्टनाउसवंति ए राघवोरामःसलक्ष्मणःसत्रपादचारमपिन
इवोङ्गनिद्यमोनामध्येयः सदृशविचेष्टितं ८ तौबलातिबलयोःप्रसावतो विद्ययोःपरिछनि
प्रदिष्टयोः मन्त्रतः नेमणिकुंडिमोचितो मार्टेपार्श्वेपरिवर्तितोविव ए पूर्वेदृतकंपितैः प्र
गविदः माबुद्धःपिटमखस्यराघवः उद्यमानइववाहनोचितैः पादचारमपिनयासावप्र
त १० तौमरासिरमयैश्चिरबुनिः कुंजितैःश्रुतिसुखैःपतत्रिणः वामवःसुरनिपुष्परेणुनिः
वासदाचेङ्गुलदामिषचरे ११ नोनमाकमलशोनितातपा शाखिनोनचपरिश्रमच्छिदो।
दर्शनेनलघुतादघातदो प्रीतिमापुरमलस्यसंपचिः १२ स्वापुदग्धवपुषमपाचेन
प्राप्यदाशरथिरात्रकामुकः विग्रहेणमदनस्यवारुणा मौनवत्प्रतिनिधेर्नकर्मणा १३

वायनप्रकारणतयोरुतयो हैर्वीनिनपीतिआयद्यः किंतन लक्ष्मनानिःपापेन तथाद्यंतसंदर्शनेनपा
पः किंभूतानां कमलशालिनोतयाशाखानोदर्शनेन किंभूतानां परिश्रमच्छिदां तापसानांक्लिष्ट
नसंध्यादिकर्मकृतयेङ्गलानिक्रियाणिसवंति तरवश्चश्रमापनोदेनप्रीतायसवंति तथादर्शनेहर्षक
रितोबभूव १२ स्वापुद० दाशरथिदशरथस्यापत्यंदाशरथिः श्रीरामचंद्रःतपाचनप्राप्यवारुण
इमुन्यनविग्रहेणशरीरेणमदनस्यकामस्यप्रतिनिधिरिवरसवत् किंभूतस्य स्वापुदग्धवपुषः
किंभूतारामः आत्मकार्मुकः गृहीतकोदंडः मदनाश्रमंप्राप्यनचारुचेङ्गलयन् नजवंधवत्प्र

मंगमहोत्सवमत्त
सवज्रिरतिलंबित
मपिनज्ञायात् १
ए सरासितोराम
लक्ष्मणोशियवर
आसविषत कार
सवज्रिःस्वादिष्टः
अंबुनिःपतत्रिण
:तासेवंतस्म के
श्रुतिशाखिः वाय
वश्चतोअसवंत
कोः स्वरसिषुपरे
णुसिः जलदाःम
याःतासिषविर
११ तपस्विबाय

व्यनावयन् चरण
चंक्रमणमपिनअ
ज्ञासीत् किंभूतः
वाहनोचितःवाह०
नोचितापिसुनिस
क्रियायानुपदाति
रेवयाति उत्क० उ
द्यमानइववाहन
मारुह्यमच्छनिवल
गति एवंकर्मज्ञा
घटीति उराविद
मुनेःपूर्वेदृतकंपि
तैः उरातनवनिष्ट
तैः इतिउराविस्व
र्मनिमार्यैकधा १

५७

१३ नोरामलक्ष्मणोपधिमार्यलीलयेवधनुषीअधिज्यतांनित्यत्र ज्याधिरूढेचक्रुः किंभूतयधि सुकउत्तया
खिलीकृते ताम्रकालयेनकापितनवर्मानयाति किंभूतया कोशिकाहिदितत्रापया किंभूतोस्थलनिवेश
तटमी स्थलनिवेशितोष्टनियोन्योना द्विवचनमनो १४ ताम्रकाप्राडरासपकटीबस्त्र किंकुर्वती तयाज्ये
पनिनादअश्रुगृह्णती शृण्वती किंभूता बज्जलपकपालबिः कालरात्रिउल्या किंभूता चलकपालकंकालानि
कपालान्येवकंकालानियस्याःसा मुक्त० बलाकिनी बलाकाश्वकानिविभासोद्धाकालिकवकपालानांबला
कोपमाने १५ तयाताम्रकयासरतायज्ञोरामःअन्यसाविअनिस्तः सीवितः किंभूतया तीव्रवेगाकृतमार्गेच

तौमुक्तेतस्मतयाखिलीकृते कोशिकोहिदितशापयोयधि निन्यत्रस्थलनिवेशितटौ लीलयैवे
धनुषीअधिज्यतां १४ ज्याप्रतिनादमत्रगृह्णतीतयोः प्राडरामबज्जलकंपाकबिः तामकाचलकपालकं
कलां कालिकेवनिविभाबलाकिनी १५ तीव्रवेगकृतमार्गेष्टकपा श्वेतचीवरवसोस्वनोग्रया
अन्यसाविसरतायज्ञसतो वातमेवपिष्टकाननोद्भवो १६ उद्यतेकलुडाष्टिमादधती श्रोणिबंधने
विष्टमुक्तोत्रमेखलो तांविलोक्यवनिताबधेघृणा पक्षिणामहमुमोचराघवः १७ मंत्रकारविवरं
शिलाघनेताम्रकोरमिसरामर्मकः अप्रविष्टविषयस्यरक्षमो रुपतोमगमदंतकस्यतं १८ ॥
वामलिनरूपेणिआवसेवधी मोक्षकाननसुखेनकेवलं विष्टपत्रयपराजयस्थिरो रावणश्रि

यंचनु मीमांसतेकिमायोयं कोशिकेप्रशासति वाचमप्राप्तवीणांहि शास्त्रमेवाबुवन्नेते इतिलक्ष्मणा
कावधोद्यतआसीत् किंभूतो उद्यातेकसुकुंडयष्टि अपरं श्रोणिलंबिबद्धक्षात्रमेखलो १७ सरामस
एकःताम्रकारसियष्टिवरंचकार किंभूते शिलाघने तनुविवरंअंतकस्यकारतोअगमत् किंभूतस्य
रुक्सांअप्रविष्टविषयस्य इयंतिदिनानिदमधरस्यकुग्रमपिपवशानास्तु अधताम्रकाहृदयविवरण
नेकृतविनाशायप्रवेक्ष्यति १८ सताम्रकानिपत्रवीमनीनकेवलंस्वकानमसुखेव्यकंपयत् रावणश्रि
यमपिव्यकंपयत् विष्टपत्रयपराजयमस्थिरोनिश्चलो विष्टपत्रयस्यत्रिभुवनस्यपराजयेनस्थिरोनिश्चलो

सानसंस्तुतया १६
राघवःतोआयतो
आमच्छंतीविलाक
पत्रिणासदवनिता
वधघृणामुमोच
इतिश्रुतिः अवध्ये
प्राह्मणाबालःस्त्री
तपस्वीचरोगिनाक
विहिताव्यंगतात
वो अपराधमहत्य
वि एवंसार्तवच
नंमनमिष्टाअ
विघ्नच्छूयोपिइ
तिलक्ष्मणवचसा
दयाचमार्यणेचर

क्षयातीव्रवेगमध
ताकंपिताःमार्यह
क्षयायासतयाअ
परं श्वेतचीवरवसा
प्रतानोचीवरंवस्त्रंव
स्त्रपरिदधातिइति
श्वेतचीवरातयाअ
परं स्वनोग्रयास्वने
नजयोयासयानक
१अप्रवासनजयग्र
कदोयस्याःसात
या कयाइव यथा
वात्यायाउरुबोधनि
क्षयात अपरंपिव
कानोत्यया उम

स्थिरामपि वलोचकारकिंस्तु बाणनिन्नहृदयाबाणनिन्नेहृदयं यस्याः सा १९ सानिशाचरीराक्षसी जी
वितेशावसतिं जगाम किंस्तु रामममन्मथशरेणताडिता रामएवमन्मथः कामः तस्यशरेणहृदयेताडिता
आहता किंस्तुतेन ऽः सहेनसोढुमशक्येन किंस्तु गंधवद्रुधिरचंदनाक्षिता गंधवद्रुधिरचंदनमवतेनत्र
अक्षिता यथाकाचिन्नायकामन्मथशरेणताडितासतीसुगंधचंदनाक्षिताजीवितेशस्यनत्वैर्वसतिंयाति
रूपकोपमालंकारः २० तामतोकोरामः मुनेःशाकासात्निकृतघ्नंराक्षसंविनाशिमंत्रत्वनूमंत्रयन्कं अ
स्त्रंपाययन् येनराक्षसाः कथंनीयते तमंत्रसहितंआस्त्रंमुनिनारामायप्रदायि किंस्तुतामुनेः अव
यमपि व्यकंपयत् २१ राममन्मथशरेणताडिता ऽः सहेनहृदयेनिशाचरी गंधवद्रुधिरचंदनाक्षि
ता जीवितेशवसतिंजगामसा २२ नेक्षतघ्नमघमंत्रवन्मुने प्रायदस्त्रमवदानतोषितात् ऽघो
तिरिध्वननिर्णतिमाकरात् सूर्यकांतऽवेतांकांतके २३ तेःशिवेषुवसतिर्गताधनिः माद्य
माश्रमतरुष्वगृह्यते येषुदीर्घतपसःपरिग्रहो वामवक्रणकलत्रतांययौ २४ प्रत्यपद्यतत
चरायसेमुनेः श्वारुगौतमवधूःशिलामेनी स्वेवपुःपकिलकल्मषच्छिदो रामपादरजसोमम
ग्रहः २५ वामनाश्रमपदंततःपरं यावतेश्रुतमृषेरुपेयिवान् तन्मनाःप्रथमजन्मचेष्टि
तान्यस्मरन्नपिबभूवराघवः २६ आससादमुनिरात्मनस्ततः शिष्यवर्गपरिकल्पितार्हणां
पादःमुनिनाशापानंतरंसाजरवत्रयहेयदारामचरणरेणुस्पर्शात्सविष्यतितदातवशरीरशक्तिर्भवि
ष्यति अतस्तदाश्रीरामोसमेतेशापमोक्षःसमजनिष्ट २७ ततःपरंराघवःश्रीरामचंद्रःप्रथमजन्म
चेष्टितानिअस्मरन्लयितमनाःबभूव अकंतितमनस्कोबभूवानु किंस्तुतः वामनाश्रमपदंजपयिकान्
किंस्तुताकथंश्रुतं अपरंपावनंपवित्रं २८ ततानंतरंमुनिर्विश्वामित्रःआत्मनःतपोवनंआश्रमं
आससादप्राप्तवान् किंस्तुते शिष्यवर्गेपरिकल्पिताहिता शिष्यवर्गेणपरिकल्पिता अर्हणापूजा
यत्र अपरं बहुपल्लवशष्पोद्गलिङ्गमं वहुपल्लवशष्पाणि अंकुरलयोयेःपर्वतिभक्तमायत्रतत्

दानतोषितान् क
इव यथासूर्यकां
तःतास्करान् आ
सूर्यान् इंधननिर्ण
तिइंधनदाहअ
ग्निलक्षणंज्योति
ःप्राप्नोति दिनक
रस्यजीनसूर्यकां
तावक्रिंश्रवति
२१ कोशिकारा
मलक्षणःसायं
संध्यासमयेत
आश्रमेतरुषुब
सतिःअगृह्यत
राक्षनिवाशाश्चक्र

५८

अपरं दर्भोमोक्षकमृगं मुनिदर्भोनाथवृक्षकामृगायवतन् २५ तत्रआश्रमेनृपसुतोरामलक्ष्मणौऋषि
विश्वामित्रेविघ्नतारक्षतः अपातां किंस्तुते दीक्षितं यज्ञदीक्षायरे कोशिनिःशारःतीक्ष्णैर्बाणैः का
विव यथाशशिदिवाकरौअंधतमसानुलोकंरक्षतः किंस्तुतौ क्रमाद्यतोनिशायांनिशा
करादिवादिवाकरौअंधतमसंनिरस्तः कोरश्मिभिःकिरणैः २६ कश्चिदुसंयमाभ्यवनुसयब
स्तव किंस्तुश्रा विदितातामिस्मानैरक्तबिंदुनिःश्रुतिनोवीक्ष्य किंस्तुतः बेधकजीवशकलिःरक्त
साउपरिआगत्यरक्तबिंदूनुपयेन् ततःकमेपरित्यज्यकश्चिदुःससाद्यमानस्तवासः २७ लक्ष्मणा

वहुपल्लवशष्पटुंकलिङ्गमं दर्भोमोक्षकमृगंतपोवनं २५ तत्रदीक्षितमृषिंररक्षतु विघ्नौतौनृपसुतौ
शितैःशरैः लोकमंधतमसाकमोद्यतौ रश्मिभिःशशिदिवाकराविव २६ वीक्ष्यतत्रदिमुपेरक्तबिंदुनिः बेध
जीवशकलिःश्रुतिःसितां संतमोसरइवाडकमणोस्तुविजोव्यतविकंकतास्तुचा २७ नन्मुखःमयदिल
क्ष्मणाग्रजो बाणसाश्रयमुखोसमुद्धरन् रक्षसांबलमपश्यदंबरे गृध्रपक्षपवनेरितध्वजं २८ त
त्रयोवधिपतीमखद्विषां तोशरव्यमकरात्मनेतगन् किंमहोरगविसर्पिविक्रमो राक्षितेषुगरु
डःपतत्रीति २९ मोक्षमुपजवमसूक्रोविदः मदंधधनुषिवाशुदैवते तेनशैलगुरुमप्यपा
तयत् पक्षपवनमिवेतांकांकुते ३० यःसुबजिरितिराक्षसोपरं तत्रतत्रविमर्षीमायकं ते

शक्तिंपकटीकुरुते २५ सश्रीरामाधनुषिवाशुदैवतंअस्त्रंसंदध वाशुदैवतंदेवतायस्य कोदृक् अस्त्रकोविदः
अस्त्रशस्त्रमंत्रशकोविदः किंस्तुं प्रयजवं वेगवत्तरं वाशुमंत्रेणशायरंविक्षिप्य ततोनिरपेलःपर्वमवातमं
मलंजगाम समयाशनाशैलगुरुमपितामक्षासुतंमरावंअपातयत् पक्षपवनमिव अक्षंजाप्यक्षिप्यते तथा ग्रप
यास्वबाजरितिराक्षसोपरासत्रतत्रपरितःमायया प्रसारविसर्पं सश्रीरामःतंसुबाजं आश्रमाद्दिःप
क्षणं व्यनजम् विसजनिस्म किंस्तुते क्रूरप्रसकलीप्तं किंस्तुतः समीदक्षःदक्षतयाबहिरेवचक्षुरिव य
ज्ञाश्रमबाधनसदनि ३१ कश्चिदःकलपतेर्विश्वामित्रस्य स्वयज्ञाकर्मक्रियायाःयज्ञक्रियाःनिरसुंतेयन्सभा

ध्वंअकरान् नइ
तरान्राक्षसान्कु
वंकयोरेवबाणम
क्रिनोन्यपश्च तत्रइ
ष्टांतमाह गुरुमः
किंराजलेखपतत्रे
ते तेनिकविक्र
मंदर्शयति यतः
महोरगविसर्पि
लक्ष्मणविक्रमःम
हारगश्चमहासर्पे
विसर्पीविक्रमा
यस्यसः याहिवि
हंगराजामहर्षु
वधरश्चक्रिक्रम
ते सक्तिनिर्विक्ष

ग्रज्ञोरामःसपदिन
सुखःकर्कसुखसम्
अंबरआकाशरक्ष
सांबसंअपत्रपनू
कंकवेनु आश्रय
सुखाक्षणीरसुखा
सुखहरन् किंस्तुते
रूपकपवनरित
ध्वजं गृध्रणोपक्ष
वनरिताःकंपिताः
ध्वजायत्रतन् एतत
ऽनिमित्तसूचनं २
७ तत्ररक्षोबलयो
मखद्विषांराक्षसा
नांअधिपतीपतेन
सरामःतोशरंव्य

पयामासुः किं कृत्वा तयोः रामलक्ष्मणयोः सांयुगीनं संग्रामकरालं अभिनिर्ह्य कृत्वा किंस्तयोः इति अणास्त्रमय
विघ्नयोः किंस्तस्य मुनेः वाग्जितस्य यद्दीतमानस्य ३१ मुनिः तोत्रातरा आशिषामत्र उपदंपश्चात्पाणिनासघस्य
ग्रात्र किंस्तो प्रणामत्रलकाकपक्षको किंस्तेन दलेपाटितनलेन किंस्तो मुनिः अवस्त्रयक्तः यज्ञातःस्नानः
रामलक्ष्मणारक्षाबंधनयज्ञसमाप्यपादप्रतनकवेलो मुनेराशिषंदत्वाप्रणिनाएष्टदेशयश्यो ३२ मेथिला
जनकः तेविश्वामित्रंमंत्रयत् किंस्तः सन्तकृतः पारश्यज्ञः अथक्रमप्राप्तवाक्यं मुपक्रमते सविश्वामित्रः
मिथिलाधिराजराघवावपिसमेनिनाय किंकर्वेतो तद्धनुश्रवणकुतूहलविस्तो तस्यधनुषः श्रवणाज्ञातेको

क्तरघुराकलीकृतेकृतीयक्षिणा हृकदाश्रमाहृदि इ। इत्यमारतमखविघ्नयोस्तयो सांयुगीनमुनिनेद्य
विक्रमं कृत्विकः कृतनयेतेयाक्रमं वाग्यतस्यमिरवयेयक्रियाः ३३ तोप्रणामकृतकाकाग्रकको स्तातरा
वयक्षमकृतोमुनिः आशिषामत्रयदसमस्तुत्रा दलेपाटितवलेनयाणिना ३४ मेन्द्रयतसंस्तेकृतं
मेथिलः मिथिलाधिराजजनकवंशो राघवयोर्निनाद्यविनेतो तद्धनुःश्रवणकुतूहलं ३५ राघवाश्वि
तस्युश्चितमुनिः तेनिशाम्य जनकोजनेश्वरः अथकामसहितंसयत्या देवयज्ञमिवधर्ममन्यगात्
३६ तोविशदहनगरा निधासिनो गोगसोविवदिवःसुनवस्तु गुणानेकमपिदशा विलाचनैः एकस्यातं
मथिवचनोमनो ३७ इह सयवत्यसितकिया विभो कालेनिकाशिकवसवर्तनः रामसिद्धमिनदशोमो

व ३८ सःकुशिकवंशवर्द्धनो विश्वामित्रःमिथिलायजनकायरामंदर्शयामनदर्शनाच्चकंधनुर्विलोकिनाचकं
वितकषयांबभूव अवकषयन् रामपकवेलंशाकरकाशुकायप्रणकृतायदर्शनेविकीर्षति कमतिक्रिया
विधायक्रियावधानेअवस्थितसमाप्तसतिश्रपवति यक्तस्तंमुक्त किंस्तोमुनिः कालवित् कालेसमयं
वेत्तीति कालवित् ३९ प्राघ्रवाराजाजनकःजदिदृष्टुकुसंस्थयापीमितःसुतायाःप्रणयारोप्रणव्यवस्था
यांश्नः मयामणःकर्षव्यवस्थापितः यदिप्रणननवंशितोनासगिष्यन् ततःसुतामस्मिअदास्यं तर्हिम
नसिइत्संकल्पबभूव तत्पत्रिशाःललितमनोहरंसुकुमाराश्चवीरा किंस्तस्य शक्तिवेशाकुन्मनः

मिव ३५ विदहनि
वासिनोलाकानाम
नःनोरामलक्ष्मणो
लोचनेपिबंतोपक्ष
पातमपिवचनामनय
तस्म तिरितिचिरु
ह अस्मिन्नेवमुनि
मधणरामलक्ष्मण
निरीक्षणविघ्नक्रि
यते ततोवयंवचि
तास्मः उत्पन्नविव
स्वर्गनिगागतोह
विवाशानोजनवसु
उष्णविव तासवेन
कुत्रेशाघ्रतमानो
सर्वाधकाधकावि

उकंविस्त्राणा तत्रवेद
हाविचारार्थश्चसंका
सुकंपणाकुर्वमतिश्च
ज्ञातहर्शनोयतत्रगंत्र
कोत्रकप्रणोआस्मा
किंस्तोमुनिःवशाम
मर्थः तत्रनाशाकुना
धेनोपायविसुमा
चतः ३४ जनेश्वरो
जनकःतेऋषिराघव
पत्रितेतपस्विनोनिज
मयज्ञासमयंयया
ज्ञाहताःआस्यगामव
सुमुरवाजगाम ३५
० अर्थकामसहितंद
हवकेमूर्तिमेतधर्मं

५०

वधितोजनवयविदितंवेशोजनमयस्य अपरं स्वंकरानमंडहर्वेनमयिउमशाकंधनुर्विवित्यकमवष्टिकवा
रमिवधनुःमूर्तिरियंरघुनंदनः ३८ चयनसजनकःइतिअब्रवीत् हेसगवन्यकर्ममहद्भिरपिमतंगाजः
ऊकरंकर्वमशाक्यंतुशाहंकलनस्यसादसंअयमतेनमुनेः किंतु मोहहन्नि यत्रकर्मणिमहतामपिग
कंशाणाशक्तिनोविसंवति मत्रकरियातःकर्षवसवति यद्यायंतरस्मिन्निरपिरूपतिनिःत्रकुर्वमपिनशाक
नवाकुरुमयबालःकर्षवसवष्यति ३९ हेसगवन्नतेमधनुषाबहवोनरेश्वराराजानःक्षपिताःलज्जिताः
संतस्तानसजानृषिकुशमिविश्वयपस्थिरे चेलुः नर्वितसांसुगीनानसावष्यति कीदृशाः धनुर्धराःधनुर्धरा

ऋकं मेथिलायकथयांबभूवसेवमो ३० तस्यवीक्ष्यललितंनरेंद्रशिमोः यामिवाप्रतिनयाकुमनाः स्व
विचेतधनुर्ईशनसं पाणितोनदिशकाकरासयुः ३१ उवाचमुनिवन्मतंगजः वेत्तमहद्भिरपि
कर्मकःकरं तत्रनाहमनुमेतमुद्रहे मोघदेतिकलनस्यमाहमा ३२ कृपितादिवदेवो
नरे श्वरः तेनताधनुषाधनुर्धरैः ज्यानिघातकठिनेवनोनुजात् स्वातदिधूयधिमतिप्र
तस्थिरे ३३ उवाचतं मुनिर्निशम्यतां सारतोऽस्यधनुषोक्तमंगिरां चापयाविनवतोनविष्य
ति व्यक्तशक्तिरतिगौरवेधरं कृष्णमाप्तवचनालगोरुषं काकपक्षकधरेपिराघवे अ
दधेविदितगोयमात्रके दारुशक्तिमिवकृष्णवर्त्मनि ३४ आदिशद्वेशगणनोपपाश्वगा

नुद्धतवाक्यातकाकपक्षधरोपिराघवःपाणिरुषंअदधेअमन्यत यदिसगवन्महत्तरऋषिराहविश्वामि
त्रादिशति ततःसत्यमाव्दं पतदवहस्तेनहस्यति कस्मिन्निव यथाशिवशागपमात्रकपिकुलवर्ती
निविश्वामंरदाहशक्तिस्तुरुषमंसावयति यथमहाष्टाजातरक्तवर्णःस्वल्पमात्राजीवविशेषाःमत्यं
ते तेडंगापसंज्ञाः यथातत्तुरुष्पनलोदाहपत्नवति वथाअयमपिकार्मुकारोपणक्रमात्सवष्यति किम
त्रचित्रं ३५ अथमधकलःकार्मुकानिहरणायतरामनुगणजापाश्वगान् आदिदेश तनुवर्ज
नरवानवंशाकवंत तत्रोपप्रेनहस्यति कस्य यथामहश्रलोचनादेवंडस्तस्यधनुषःडंडचापस्य

सारमोबलानुत्रिजय
मयतोश्रयतो रामस्य
बलकघयामितवाय
तः अथवागिरवाण्या
पर्यौन्नं गिराकिमुच्य
ते अयंरामःनवचा
पण्वक्तशक्तिर्न
विष्यति वक्ताधक
दाशक्तिर्यस्यसध
वष्यिकृष्टस्यबा
लेडास्यसि कस्य
यथाअयानिःवडः
गिरायक्तिशक्तिरा
सान् ४१ सजनक
इत्यं आश्रवननान्

एवंविधापिसहसुधा
नानसावष्यतिइत्या
ह किंस्तोः ज्यानिघा
तकविनत्रवः ज्यानि
घातनत्यंचापहार
णकविनाबभूवयया
ते मदयाधारस्तस्य
कार्मुकस्याहरणः
आकर्षसंधानचाम
मध्यमवेदअस्मत्
ज्ञानिअकिंचिकरा
इतिकृत्वाइतिजस्मु
ःकस्यायिशक्तिर्न
भवत् ४० ऋषिर्वि
श्वामित्रस्तत्पुराय
हेराजन् अयंरामः

न किंस्तताय हृदम
न्यवे सकोपाय कि
स्तनगगनमृशा
अस्त्रकथनआका
शलमन ४६ मी
घलोऽनकः सपदि
तक्षणराघवायराम
१यअयानिऽ क
र्णातिसृष्टवान् अ
ददात् कृतपानिध
: काशिकस्यसनि
धौ किंस्तस्यक
तिमतः तेजस्विनः
जात्य० अग्निसाक्षि
कमिव अग्निसाक्ष

उत्तरयोकटीकरणायतोयदानआदाशनि ४३ दाशरथीरामस्तकुशधाप्रदत्त आददेऽऽयाह किंस्तते
उसुप्तभुजगेऽसूपणं उसुप्तःयोमोभुजगेऽसर्पराहुतक्षीणरोऽ यनधनुषाचषधऽऽमहेश्वरः बा
णंअस्त्रऽत् सुमोच कीदृशं विकृतकृतमृगाऽसारिणंविकृतंयलायितंकृतमृगंमृगरूपेअसुरारतीत्य
वंशीलं: तेऽराददक्षणक्रियमाणयऽनाकृतनघातुऽपितेनपिनाकिनायऽऽधेसकृतेमृगरूपणपलाय
यमयऽऽपतितनधनुषाशरसरऽऽ क्रियादक्षादक्षःकुशपतिरधाशास्तुसुतामित्याहकृकमस्ति ४४
चऽनःसश्रीरामःतकुशःआततज्यंअकरोत् ज्याधिरूढंवकारं आतिता आरोपिताज्यामूर्वीयस्यतत्

न क्लमेकानिदरणाद्यमैश्वलेः तैऽऽमम्यधनुषःप्रहृत्तमे तोयदानिवसहस्रलोचनः ४५ तेस
मुत्तुभुजगेऽनीषणं प्रेक्ष्यदाशरथिराददे धनुः विकृतकृतमृगाऽसारिणं येनबाणमसृ
ऽऽदृष्टधनुः ४६ आततज्यमकरोद्यमसवा विस्मयस्मितमितेनमाकितः शैलसारमपितोतिप
तेतः पुष्पचापमिवकोमलस्मरः ४७ सज्यमानमतिमात्रकर्षणा तेऽवनेतगगनस्पृशोधनुः सा
र्गवायदृढमन्यवेऽनः कृत्तघ्नतमिवन्यवेदयत् ४८ मैथिलेःसपदिसत्यसंगरो राघवायते
नयोमयोनिऽऽ सञ्चिन्नधोद्यतिमतस्तपोनिधिरग्निमाकिकमिवोतिसृष्टवान् ४९ अदिशो
ग्रेमहितमहोऽऽमं कौशलाधिपतयेऽवरोधसं नत्यनाविऽहितेऽतिप्रहा दिष्यतोऽऽतमिद

णंरुचामव उनरवअग्निःकन्यादानोकलवक्रिसंनिधौक्रियते किंस्तोमेऽसत्यसंगरः सत्यप्रति
ऽऽः पणस्यसत्यान्तनान्यतिऽऽपिसत्येवबस्तव ४७ सऽऽनकःकौशलाधिपतायऽवरोधसंशातानं
दपाहिणोत् प्रेषयामास किंस्तमहितंप्रेऽऽ अपरंमहाऽऽसं महतऽस्थिनंकिंस्तु इत्कंकाऽतिऽऽति
किं ऽहिऽःप्रतिग्रहानुऽदनिमेऽऽलंऽऽष्यतां संबंधविधिना अनुगृह्यतां किंस्तं स्तत्पलाविसेवकलावुकं ४
७ छोवकारोऽत्यकालंसचतः यदेवसदशरथःसुतहारकर्मणाऽत्रपरिणयनहेतोः उत्सकोऽभवत् चिंतापरो
बस्तव तदेवागतम्यतनयोगुरुःत्वपागतः आऽऽगाम किंस्तः अनुरूलवाकू सूनृतगीः एतदेवहृष्टांतरम्या

किंस्तः किंसंसद
विस्मयस्मितमितेन
मीकितेन किंस्तं
शैलसारमपिएवं
तद्दृढमपि किंऽन
अतियत्नतः धनुषा
रापणायनाविनकृत
: कऽव यथास्मरः
कोमलेऽपुष्पचापंली
लयेवअधिरोहयति
४५ तद्गुणःअति
नमात्रकर्षणाऽऽ
मानंसतस्यनेनगा
ढनसार्गवायायाम
दम्यायधनः कृत्तं
उद्यतमिवन्यवेदय

६०

सनहहयति हिनिश्चितंसुकृतोऽप्यवतांपार्थितंआकालकृतूनकालंहरतीतिअकालहृत् यऽऽक्रं नेधस्वंधे प्रियम
ऽसुकृतोहिस्वसहाविलंबः ४८ यदेवदशरथःसहश्रीयागणस्कृपांऽऽवदं अचियेषअग्निलाव ऽऽपप
यामाघेविचारचक्रिवान् तदेवहिऽऽगुरुःपनःपाप किंस्तः अत्रकुलवाकूमभूरवव: ब्रुकचेतत् सुकृताऽ
ल्पवतांकाङ्क्षितंसद्यएवपच्यते किंस्तं समधर्मियाकल्पपादपाश्रितंफलंददाति तथाऽऽप्यवदृनिलि
घ्ते सुकुरोतिऽतिसुकृत् किंवतः ५० बलीबलिष्टदशरथःऽऽचचाल यतस्य किंस्तःतस्यऽऽयऽऽ
ममनः जातानंदस्यवचनंसुश्रुवान् आकर्णितवान् किंस्ततस्य कल्पितवरस्कृयाविधेः कल्पितोऽऽतवरस्कृ

निमित्तिति ४९ उऽऽकृत्यसुतदारकर्मणा मेनवतुऽऽमयागतश्चेत गोतमस्यतनयोऽऽकृतवाक् प्रा
र्थितहिसुकृतामकालहृत् ५१ अग्निवेषमदृशोमचेत्वमो पापचैनमऽऽकृतवाकिंऽऽः मद्य
पवसुकृताहिपच्यते कल्पकृद्गमधर्मिकांक्षितं ५० तयकल्पितपुरस्क्रियाविधेः शुश्रवोव
वचनमप्रकल्मनः उद्यचालबलनिस्रवोबली सैन्यरेणुखिताऽर्कदीधितिः ५१ आममोदमि
घ्नतांसवेष्टयन् पाकितोपवनपादपैर्बलैः घातिरोधमहिष्टमाघरो स्वीवकांतपरिसोगमा
सतां ५२ तौममत्यसमवेप्सितावुभौ सूयतीवमणवामवोपमौ कन्यकातनयकौऽऽकं
यां स्वघनावमदृशोवितनेऽः ५३ पार्थिवोघुदवहत्तरघूद्वहौ लक्ष्मणाग्रजऽऽमुग्रोर्मिलो

ममहोऽऽवोधकारि यऽऽक्रं कृतोविवाहव्यसनेपरासवेरिऽऽक्रये प्रियासुनार्यास्वधनेषवंक्षऽ यऽऽ
रुकराकर्मणिमित्रसंग्रहे अतिव्ययोनास्तिनराधिपाश्रुतं ५३ रघुद्वहारामःपार्थिवोसंसवोर्मीऽ
द्वहन् अग्रलक्ष्मणःतदनुजोऽऽमिलोऽद्वहत् द्वयंऽऽस्वगुणैरवक्रीता रामेणमिथिलीस्वगृहव्यवहा
रोयं लक्ष्मणयोर्मिलोऽऽतिजनकवचनं तयोःरामलक्ष्मणयोःयोयघासंख्यअवरजोसरनत्राऽऽघ्रो
ऽऽत्राभ्रजसुनसुमध्यमकन्यके मांमतीऽऽनिकाऽऽतिऽद्वहन् नां परणीतवती रामावरजोसरनामाद्व
दी लक्ष्मणाग्रजःशत्रुघ्नःऽऽकृतकीर्तिः ५४ तस्यरूपंतस्त्रयोपिस्नवःचत्वर्धसहिताबलुःश्रुतसिर

ने ५२ तौवसोरूप
तोसमत्यमिलिघोक
न्यकातनयकोऽऽकं
क्रियांवितनऽःकन्य
कातनयोःविवाहेव
ऽऽः किंस्तोसम
यस्थितो लग्नसम
यवर्तमानो वरुण
वासवोपमो गणा
धपतिर्देवेऽऽल्यो
किंस्तांस्वघनावं
ग्रहणो निजमस्मि
पऽऽरूपं अतिधन
व्ययादिनासवेऽऽना
नंदकरामस्तुपथा

याविधिऽऽऽोपहारो
यस्यस किंस्तः ब
लनिस्रवः इंऽऽवल्य
: अपरंसेन्यरेणुसवि
तार्कदीधितिः एतन
मेन्यबाऽऽल्यसुक्तं ५
१ सदशरथोमिथिलो
आससादपाप किं
ऽऽवेतू बलेःसेन्यवे
ष्टयन् किंस्ते वेऽ
मोपवनपादपःसा
ऽऽराघातिरोधअस
हिष्टमस्तेस्म कव
यथास्त्रीआयतंदा
घकांतपरिसोगंसह

मति कम्यवर्तमाना
:स्वलिंगमिंकिंचर्प
नि कया सूतातया
५८ धर्वेसंगग्राह्मा
कर्षीऊपितज्ञाम
दग्न्यसमागमोलानि
अश्वसूचकानिड
निमित्तानि कथय
न्नाह तदनंतरंरवि
:श्रीसूर्यः बहुस्ताम
परिवेषमंडलालक
तेस्म बहुस्तामरोड
परिवेषमंडलेयस्मि
न्नः सवितारपरिव
यानकःपरिधिःस

किंसूताः नववधूपरियहाः नववधूनांनवोढजायानांपरियहोयेषांते उक्ष० मिद्धिमंतःसिद्धियुक्ताः सा
मदानविधिनेदनियहाइव ५५ तानराधिपसुताःचतस्रःकन्यकानृपात्मजैःरामादिभिःकृताघ्रेतोअ
गमन् नृचरामादयःतानिःकृतकृत्यतांआप्ताः वरवधूसमागमःप्रत्यपकृतियोगसंनिनोधनवनु उस
त्ययोगाघेकृतानवति प्रथमंक्रियतइतिप्रकृतिः लिंगंप्रकृतेपरःप्रत्ययोवेदितव्यः ५६ दशरथस्यां
शरीअन्यवर्तेत किंकृत्वा तान्यवधूरोपिआत्मसंसवानूप्रत्यागतमिमिलायोपर्वनिवेश्य किंसूतः आ
नरितिः प्राप्तहर्षः अपरं त्रिषुअश्वसुविसृष्टमिमिलः दिनत्रयंविसमर्जनायजनकःसमीपवसदित्य
र्थौतयोरवरंकौवरोकृपौ तौकृतोधर्जसुतेसुमध्यमे ५४ तेचउर्धमहितास्त्रियोनृपः सूनवो
नवधूपरिग्रहाः सामदानविधिनेदनियहाः मिथिमंतइवतस्यलक्ष्यते: ५५ तानराधिपसु
तान्नृपात्मजैः सेचेतानिरसमकृतार्घतां सोनेवधूरवधूसमागमः प्रत्यपाःप्रकृतियोगसं
निसः ५६ एवंमान्नरतिरात्मयनवा सान्निवेश्यचवरोपितत्रमः अर्धसुत्रिषुविसृष्टमे
थिलः स्वांपुरीदशरथोन्यवर्तत ५७ तस्यकाचुमरुतोःप्रातीयगा वर्त्मनिधजतरुप्रमा
थिनः चक्रिणःरुशतयोविरुधिनी सुतटाइवनदीरयास्त्रनी ५८ लक्ष्यतेस्मतदनेत
रंरवि र्बहुनीलपरिवेषमंडलः वेनतेयशमितस्यनोगिनो नागवेष्टितइवसुतोमणिः ५९

दृसाविरस्तु तदाकीदृक्दृष्टः उक्ष० वैनतेयशमितस्यगुरुडविनाशितस्यनागिनःसर्पस्यनागवे
ष्टितइवसुतोमणिरिव रवमनुपमानं अहःसरांसोगस्यानु ५९ उत्पातातरमाह दिशः
अवलोकनक्रमाःनवस्तुः दर्शनयोग्यानआसन् धूसरवाहिकुकिमपिनाहरपत किंसूताःरव
नपकृपरिधूसरालकाः रपनपकृपवधूसराअलकायासांताः अपरं सांध्यमेघरुधिराइवाससः
संध्याःसंध्याकालीयमेघाएवरुधिराइवाससोयासांताः काइव यथारक्तस्वलाअंगनादर्शनयो
ग्यानभवंति तासुदर्शनअधिकारएवानभवंति ताःधूविधूसरालकाःरुधिराइवाससश्चभवंति एवं

धेः ५७ ज्ञातुकदा
वदपिमारुतोवायव
:वर्त्मनिमार्गेतस्यद
सरयस्यतिरुधिनी
सनांचिलिंगुःबो
धरे किंसूताः प्रति
पगाःसन्मुखगामि
नःवाडवगेहतोहृष्ट
मुगामीशुसःसन्मु
खाइनिमित्तसूचक
: प्रतिकूलोभवति
किंसूतः धरुतरुप्र
मार्थिनः धरुदंमलं
त्राकाः कइव यथा
मुनरानदीरयास्त

६१

विभक्तकुलोरिष्टइतयकाभवति ६० उनईनिमित्तमाह नास्करःश्रीसूर्यःयांदिशंअधुवासत्रांश्रयन्
शिवाःशृगालयोदिशंसिताःसंत्यप्रतिसंयंवासिरे सूर्याश्रितदिशास्मिनाशिवाःफाकारंकुर्वंत्योरुधि
रकवसुपदिशंति एतदपिमहदरिष्टं बहुगजनने भाव० नार्यवबोधयंत्यइव किलकर्णं कर्णशालिन
पिशकियाचित कुत्रशालिनेन कुत्रियार्णारुधिरणपिशकियापिशनर्पणंतत्रचितंयोग्यं प्रागपिकुचि
यार्णारुधिरणकादानूपूर्वस्थानानिचापादिकंविकंविदध्रु अनरिदानीमपिपरयंतिस्म ६१ किंतेःईश्वरराजा
पवशारक्षतनतीपवनादिविकृतं अधिकृत्यगुरुवशिष्टअश्वयुक्तवयत्र किं०विशिष्टेविकृतेक्षिप्रशांते

ग्रेनयकुपरिधूसरालकाः संध्यमेघरुधिराइवाससः अंगनाइवरजस्वलादिशो नोबभूवुरव
लोकनक्रमाः ६० नास्करश्चदिशंमध्यवासयां तांश्रिताःप्रतिवसंवासिरे कुत्रचो
पतापिशकियोचित बोधयंत्यइवनार्यवेधिताः ६१ सत्वतीपवनादिविकृते क्षिप्रशांतमधिकु
त्यवते अश्वयुक्तगुरुमाश्वरक्षिते: स्वतमत्यलघयन्मतंघ्रयः ६२ तेजसःमयदिवाशिरुविकः प्रा
चराकिलवाहनीमुखे व्यापिहेमशयुपवीतलक्षणं मारुतेनधसुरुक्षितंदधत् समामहयसमा
दधति सिद्धकिंकरइवचंदनद्रुमः ६४ ग्रयनारायणरुपात्मनःपितुः शामानेमिति निद्रायितस्य
या विषमानजननीशिरश्चिदा पांडुरायतमुणानतोमही ६५ अंकुशाकुवलयेनिनेनो दक्षि
णादयाअजीयत नतोमहीपद्मीकिंग कुतोदयायोजयःकुतःइत्याह किंसूतेन वपमानजननी
शिरश्चिदा विपमानायाःकुपमानायाःजनन्याशिरश्चिनत्तीतितेन नहिकुपमेवकुरंकुतमित्याह किंसू
तेन पितुःशासनेनस्थुपा किंसूतस्य स्थितस्यदाधिस्थितमयोदासिन्नत्तीति मातरंघातयित्वापितुराज्ञां
चक्रिवान् किंसूतस्य रापकुपात्मनःरोषणपरुषकवारंआत्मचित्तंयस्य यकृतंपरशुरामेणपितुस्ते
दाज्ञवर्तिना सन्तरणनकर्तव्य तदेवाचरितंवरेन् कर्मवविरुद्धमवष्टीयतेस्म सत्य आज्ञागुरुणां
हविचारणीया ६५ यःपरशुरामःअंकुशाकुवलयेनिनेनो कुपमालयादिकृते किंसूतेन अ

मयुरुःइतितद्धोअ
लंघयन् लघुचकार
कृतातिकि स्वतंत्रा
समावस्थम नडचाट
मविनिनाय ६२ कि
लवाहिनीमुखेनडसा
राशिःपाजराशःपक
टीबभूव किंसूतःस
शिवःउज्वलालःयारा
शिसनिकनेयनानि
रमडयचिराद्धरुणी
यशरुपाकृतिर्बभूव
लक्षणीयाहरुपाकृ
तिर्यस्यसः ६३
याज्ञामदग्न्यःउपवीत
लक्षणेपित्र्यंअंगद

मति कम्यवर्तमाना
:स्वलिंगमिंकिंचर्प
नि कया सूतातया
५८ धर्वेसंगग्राह्मा
कर्षीऊपितज्ञाम
दग्न्यसमागमोलानि
अश्वसूचकानिड
निमित्तानि कथय
न्नाह तदनंतरंरवि
:श्रीसूर्यःबहुस्ताम
परिवेषमंडलालक
तेस्म बहुस्तामरोड
परिवेषमंडलेयस्मि
न्नः सवितारपरिव
यानकःपरिधिःस

धनु उक्तितंधनुःमारु
कमाजरंत्रोदधनु पर
शरामस्यपितुःज्ञाम
दग्न्यः तडदंत्रोउपवी
तंदधनु जननीचार
पुकाकृत्रणीदंशोध
उद्धेधाति उक्ष० उस
याःयागानुससामाद्य
मेदीधनिरिव अपरे
सद्धिःकिंकुससर्पैः
चंदनद्रुमइव तस्य
साम्यवानूपकपक
अपरस्मिन्नरोड्ना
नु उक्तकाद्वयेद्ध
मे ६४ यनपरश्व
रामेणशकुवंश
पमूलेनयतानिमेनिकु
लक्षणाराजकुमाकृति
नियंत ६५ उक्त

क्रदक्षिणश्रवणमस्मितेन ३६० क्षत्रियांतकरणैकविंशतिर्व्योऽङ्गुष्ठेऽङ्गुष्ठमालकामिषणगणनामंख्यो
उद्दन्निव ६६ पार्थिवाराजाविषसाद विषादं प्राप्तः किंरूपो बालागेनेआगमनेस्वनः स्वादशोअवला
का किंरूपः बालसूनुः बालाजाताः सूनवः पुत्रायस्यसपुत्रास्मावशेला: आत्मनाचरुद्धंप्राप्तवान्
सुरार्भेबुलेगेनकपिनाक्षत्रियरिपुर्जामदग्न्यः संपाप्तामविधकत्रपायइतिचिंतयामासहोतेविषादं
अगमत् तर्हिसाग्रेनाकपिनासयंऽत्यादि किंरूपेन ३ पितुर्वैश्रवसेनजमदग्निविनाशात्यन्तेनम
स्वनाकोपेनराजवंशनिधनायदीक्षितं सहस्राऽर्जुनेनधनुर्हेताःपितरिहतेक्षत्रियवधायप्रतियाऽ
णश्रवणमस्मितेनयः क्षत्रियांतकरणैकवंशांतः ग्राऽङ्गुष्ठवेगणानामवोऽङ्गुष्ठ ६६ तयिन्बुर्बधस
बेनमन्यतो राजवंशनिधनायदीक्षितं बालसूनुरनुलोकालाभेव स्वादशोच विषसीदयार्थिनं
६७ रामरामइतिचुन्यमात्माजं वन्नमानमहितचंदाकाणं हृद्यमस्मेसयादायेचौलवन् रत्न
ज्ञातमिवहारमयीया ६८ अर्घोमर्घोमितिवादिनेत्रे सीनायकेलस्तागडोयतः क्षत्रकाय
दहनाद्विषंततः संदाधहशेसुदयतास्क ६९ रतनकारसुकनिषक्रमुष्टिना राघवोविगत
माःसुरोगतः अंगुलीविवरचारिणंशरं कर्षतानिजगादव्यवुक्रमो ७० क्षत्रजातमयका
शिवरिमे तन्निहत्यबकमःशमंगतः स्वप्नसंयोऽवदेकघटेनाऽन्वितोस्मितवविनाभश्रवो
ऽऽऽक्रमा योऽभिसना ७१ हेरामक्षत्रजातंममअपकारवैरि तमक्षत्रजातंबकुशाःएकाविंशतिवा
रान्निहत्यशमंगतःशांतिंप्राप्तः अधुनानवविक्रमश्रवानूनरुन्धिनोस्मि कऽव यथासर्पःदंश
घहनात्रुनिष्टनि ७२ हेरामयतस्त्वमैथिलस्यधनुःअक्षणोःबलंचि किंरूपं अन्यपार्थिवःअनमि
तंत्रवे केनापिननमितं अहंतेधनुर्भंगंनिशम्यसविताआत्मनःममवीर्यशंगंसम्प्रियसमतीर्थाय
मम्पऽदत्वयाधनुर्भंगममवीर्यखंडितमन्य ७३ अन्यदाअन्यस्मिन्कालेमऽगनिर्धिव्यारामऽ
यंशाक्षणचरितःपवमोऽगात् धुराऽयंनिदिनानिरामशाद्धनअरंएकाकालस्यतेस्म सशाक्षः

गणश्रयतःसरतायु
ज्ञाशस्त्रत्रहशांसं
देघ अर्घोर्घनदकं
अर्घे किंरूपं क्षत्र
कोपदहनार्चिषंअप
रं उदयतास्क ६५
तेनपरशुरामेणराघ
वारामःनिजगादउ
च्यते किंरूपोरामः
धरागतःअर्थास्मित
ः अपरंविगतलोग
तस्यः किंरूपेन
कार्मुकनिषक्रुष्टा
ष्टना अपरं अंगुल
ीविवरचारिणंशरं
कर्षता किंरूपेन

६५ अस्यदशारथ
स्यरामइतिनामह
द्यमनोहारिसयदा
यिचअसवन् क्षत
स्यकारणमाह किंरू
पं आत्मऽऽऽऽऽऽ
तेशात्रुबलंशह
शंवर्तमाने पत्रेवर्त
मानेरामनामसुख
देरिपोसयदेवस्य
किमिव यथाहारस
र्पयोःरत्नेजातहृद्य
वसयदेवसवति ६
६ सपरशुरामःअ
र्घे अर्घे इतिवादिने
रपंअनपरूपअनव

६७

राणश्रुरुषणरसो
गृहीतःएतदेवदृश्यं
एतेनहृदयते यतः
अनिलावायुर्वेऽर
पितटकमंपातय
ति किंरूपं नदार
योःखातमूलं यदि
नदीप्रवाहेनतट
रामूलेप्रवेखाते
सवति नदाल्पना
पिसमीरणपातीय
ऽस्कुकरः तघाण
गवनारसधनुर्भंगे
तवकिंप्रमाणं ३
६ ततःतस्मात्म

नहृदयति यतः
कारणात्रुणावक
स्यमहिमोसगण्य
ते यःकक्षवत्सा
गरपिहालनिहाल
नःकक्षहालति प
रंतमहत्यमाणन
देवयन्नुकालिरा
सनहृदयति ७५
हेरामयत्वयापश्च
रंधनुरसाजितंग
यनूहरःश्रीवास
देवस्यऽऽसाग्रात
संपदुतबलंविहि
ऽऽनीहि धरात्रिश
रदाहत्राणीसूतश

वयि उदस्त्रुखंसंधातिममवीर्यंआवहति लक्षत्रुत्पादयति श्रीकावहंलवति किंरूपः कामहृतिः व्यस्ताव
सागीकृतावृत्तियस्यसः अधुनाउसयस्यानवर्तात ७७ हेरामममक्षेपिदोसमागसोउत्पापराधोनवा
ज्ञातो अहमतोसममवमन्य किंकुर्वतः अचलविपर्वतोपिअर्कवितंअसबलिनंअस्त्रेबिस्वतः उत्तोको
हिदयः स्वनःवं हृदयःकस्मात्नातमंउद्धरणात् वंउकीर्तिमपहर्तुमुद्यतः अतएवममरिपुद्वयंसमा
नापराधमेव ७८ हेरामविक्रमःक्षत्रियांतकरणोधपितनकारणनमोनअवतिनधीणाति कुसति व
यिअजितसति यावतानऽयामितावतानअन्यक्षत्रियअजितश्चपिममनहृत्तिः अयमेवार्घअर्घोतरन्यासे
नः ७९ मैथिलस्यधनुरन्यपार्थिवे स्वंकिलानिमितवरेक्षणो तत्रिसमनवतासमुद्रये वायुष्टमुमियन
क्रमात्मनः ८० अन्यपाऽऽऽतिरामइत्यय शाक्षनुवरतिपवमामगात् वाऽमावहतिमेसमपति वुस्तहृत्रि
कुदयोन्मुखेवयि ८१ विसंतोस्त्रमचालयाकंबित हिरपूममभातोसमारासो तातधनुहरणाद्यदि
दय ह्यचकात्रिमाहर्तुमुद्यतः ८२ क्षत्रियांतकरणोपिविक्रमः स्वनेनमवतिनाजितत्वयि यावत्
कस्यमहिमोसगण्यते कक्षवहालितिमागारयिद्यः ८३ विहिचाचरसमोऽऽसाहार रेश्वरधनुरनाजि
यत्वया खातमूलमनिलोनदारयेः यातयस्यपिपृष्ठस्तटद्रुमः ८४ तमयाथमिदमाद्यधनुषया संगा
मऽऽशमरेविऽऽऽऽतां तिष्ठत्वपश्चमेवमपदे ऽत्यबाऽऽतरसाजितःत्वया ८५ कातरासियदिवो
दीयंआशुधनुरुद्धयाऽजीवयासंगमद्यसंयोद्धसशरंऽऽऽविऽऽऽतां एवंऽऽतेधनुनेष्टऽत्वमपि
एतावतोनअहंत्वयाऽल्पबाऽऽतरस्यसमानबाऽऽवसेनजितः ८६ अद्ययदिममपरशुधारयातऽऽ
तसनूकातरासि किंरूपया ऽऽऽतार्चिषः नतःअसयवाचन्पऽऽलिर्वीक्षितो असयंपार्थिवेंद्रास्ता
योऽद्यतो किंरूपः ऽऽनिमाः ८८ राघवारामस्तऽऽऽऽऽऽऽरणमेवसमर्थधनुत्तरस्यपरयन परत्वापितवा
न् ऽऽसति ऽऽसाग्रतेपवंऽऽऽऽवनेसति किंरूपे नीमदशीन किंरूपः स्मितनविकंपिताधरः स्मितनहास्य
नविकंपितोअधरोयनस अत्रानाऽऽऽकिंघटते प्रतिविश्वरूपअवदतावापामवआदाद ८९ स

रामः पूर्वजन्मधनुषा समागतः मिलितस्तनुः अतिमात्रश्च सदर्शनोऽस्तवत् अतिमात्रे अतिशयनश्च सं
दर्शनं यस्य स तुकं चेतनं यतः नवाम्बुदो कवलापि सुलगो सनति त्रिदिशाचापलांछितः किं पुनः सण्पते य
घाऽऽद्वापवित्तपितः सजलजलदः शासते तथा नारायणीवकोदंडनमभिनारामोपि बिद्यातिष्ठ ६० को
चकारो तुल्यकालस्य चयतः तेन रामेण कार्मुकं च अधिरोपितं किंस्तेन स्वमिनिदृतककाटिना स्वमोष्ट
ष्ठिर्यां निहितान्यस्तएककाटिर्यैनसः तेनतदेव सायोवावर्णो विक्रतिषाप कऽव यथा वामवधऽ दृष्टि
ध्वतसनु वर्णो विक्रतिषाप्राप्ति ६१ ऊनालाकः तोऽसावपिपूर्यतिस्म किलऽरुणो परस्परंस्थितो स
ऽकताद्विषा तर्ज्जितः परस्वक्षरयामम यानिघातकविनांयुलिष्या बध्यतामनवघाय्यनांऽलि ग्रु एव
मुक्तवतिनामदर्शीनि नगोवस्मतविकंपिताधरः तरुत्रयेहणमेयराघवः प्रतियद्यतसमर्थमुत्तरं
६१ पूर्वजन्मधनुषा समागतः सोनमात्रस्तुनदर्शनोऽसवनु एकवलोपिस्वलगोनवाम्बुदः किंपुनः
स्थिरसायलांछितः ६२ तेनस्वमिनिस्थितककोटिना कार्मुकेचबलिनाधिरोपितं प्राप्तवर्णवि
कृतेचनागेवो दृष्टिधृतऽवयामवधऽ ६३ ताम्रभावपियरस्परंस्थितो वर्द्धमानयदिहानतऽ
मौ प्रत्यपतिस्मऽनताद्विनाशाय यावणोऽशक्तिदियाकरोविव ६४ तेऽकयामृत्युरवेऽक्षसागरे
राघवः सबलितवीर्यमात्मनि स्वचसंहितममोघमाशुगं व्याऽऽहारहरसुस्त्रमात्रिमा ६५ नमप्रद
अहं अस्मिन्वत्पापविषऽति निर्दयं प्रहर्तुं नअलं यतः प्रेनः शयांतयस्वरेटनस्तघापिविषाः सततं नमस्य
पः संहितश्च मार्गेणान्यघानवति एवं सति संचकघयत अनेनपत्रिणातेनवमस्यगतिं हन्मि अघ
वातेनवमरवापाऽऽकितं लोकं स्वर्गलोकं हन्मि ६६ ऋषिनोर्यवस्तपवुवाच हे रामत्वं अहं परातनं शरुष
तत्वेतानमावन्निर्आपवऽऽनामपव इत्यं चऽऽनासिनतः इत्यं कघविषयं कडुतरं वचनावाचत्वाह रामसऽमयागोग
गतस्य दृष्टिवापास्य तवविलवधामदिहऽरुणा दृष्टकामनचकापिनासि यद्यहं बानकोपयामि तर्हि कघसगव
वेलवधामवकटयति ६५ हे रामत्वया परमेष्ठिना परमेश्वरेयुक्तं नममम आहितः कृतो ऽयविपर्ययोपिपरा

ऽयापिश्नाघएव किंस्त्वमम पिटहिषः क्रियावृत्तमसाकृतवतः ससागरांवसुधांविपसाकृतवतः ६६ हिम
तिमतोवरतस्मात्सुएतीर्घगमनायममऽ मिनोहाबितागतिरक्त स्वर्गपहृतिःखिलीकृती सतीमांनपीकृयिष्यं
त स्वर्गमार्गहतममनकिंविडरवसविष्यतीति किंमां असोगलालुपः नासागेवसानिलाषं सोगविमुखस्यस्व
र्गेण किंवयाऽऽनं ६७ राघवोरामस्तद्वचःनघतिपतिपद्यत एवंकरिष्यामीत्यमन्यनु चवनःसायकपाऽऽमुखवि
ससर्ज्ज ऽवोनिमुषंमुमोच समाणःनागेवस्यसुकृतावपिशप्यवतापिऽरत्यवो अलंघ्य स्वर्गमार्गपरिघोऽनव
नु स्वर्गगवतोऽर्गलासमऽऽनि ६८ राघवोपितपानिधिश्चरणोसमस्पृशानुपत्रपऽजीववंदे किंऽऽवेनु सगवनुऽऽ
ईमलमस्मिनिहंत्य विप्रऽत्यनिसवत्यपिर्यदि ग्रामकिंगतिमनेनपत्रिणा हन्मिलोकमघतमरवाऽऽकितं ६९
प्रत्युवाचतमृषिर्नतेत्रत वानावस्मिपुरुषंपरातनं रागतस्य तवधामवेलवं कोपितोऽसिमयादिदृक्षुणा
६९ नसममातंकृतवेतःपिटहिषो विप्रमोघवसधांसमाशरं आहितोऽऽटविपदीक्षोपिमे श्लाघ्यावपरमेष्ठि
नोत्रयो ६९ तेऽऽतिमतिमतावरेस्मितं प्राप्यतीर्घगमनायरक्तमे पीऽऽस्यिष्यतिनेमाखिलीकृता स्वर्गयवैतिर
नोगलोत्रये ७० सत्यपद्यततेघ्रतिराघवः प्राऽऽमुखंचविममऽऽमार्गके नागवस्यसुकृतोऽपिमोनवत्स्व
र्गमार्गपरिघोऽरत्यवः ७१ राघवोऽपिचरणोत्पोनिधेः क्रम्यतामितिवदनसमस्पृशत् निऽऽतेशेत
रमातरस्थिनो ग्राऽऽशंघणातिरेकोत्रेत्रे ७२ राऽऽयघमवधूयमार्गकं पिटसमिगमितःग्रामयदा न

किंस्तः सलक्ष्मणेलक्ष्मणसहितेलक्ष्मणायऽरामेऽतिघनःसचिवान् इतीतिकिं हेरामसाक्षसऽऽअहंयामि
तनदेवकार्यंनपपादयिष्यतः अविघ्नंअस्तु इत्याशिषंदत्वातीर्घपतिस्तत्पपात युगमं ७१ पितातस्मिन्नाये
वेगतेसतिविऽऽविनेरामस्तहात्परिरत्यघनरवऽऽतंअमन्यत सागरेणयत्रानक्रिंग तनोऽस्यास्यघनर्दन्म
ऽऽ तस्यदशरथस्यपरितापलानोऽस्तवत् किंस्तस्य रुणश्चासागरेसमंतऽरुणशोकोबन्नव कस्य
व यथाकऽऽग्निलंघितसरोदृष्टिशोकानवति यथाअग्निनादग्धमानःपादयोदृष्टिशोकानुघननेवानवति
७२ अथानंतरंराऽऽदशरथःअयाध्यांपुरीअविशन् नगरीविवरा किंऽऽ पथिमार्गेकतिविऽऽवरी

गमयित्वा किंस्तेऽपि कृतरक्षोपकार्यं किंस्तुतः सर्वकल्यः ईश्वरतुल्यः किंवरं अंगनानां लोचनैः कवलयितगवाक्षं किंलक्षणानां मेघलीदर्शिनीनां सीतानवोढामवलोकयितुमागतानां वरस्त्रीणां नयनोत्पलैः गृहेगवाक्षाः कमलालंकृता इव सोति मानिनीरत्नं वास्तलंकारः जगत्पतीतरक्षसंज्ञितस्य काव्यस्य संदर्भितदाधक्षक्षसाष्ट एकादशसर्गवरं समाप्य जनार्दनः संमतातनान एकादशसर्गः समाप्तः अनेनवज्र एर्द०॥ अत्रेष कृतविवाहेषु राज्यलोगेषु सम्यक्कुलक्रमेण पवयास्वमाप्तनो राजानिर्वाणासन्नतामाप्तनो मबकार तस्मयोरनकविराह निर्विष्टति० सदशरथः आसन्ननिर्वाण आसीत् • अनितदूरदिष्टो

तोवस्तव किंस्तुतः निर्विष्टज एस्तु क्रो वषयस्नेहोयेन किंस्तुतः दशांतंगुणयिवान् अवस्थांतरवान् केवदीपाद्विरिव यथाग्नयसिरसातेवदीपाद्विरासन्ननिर्वाणभवति। साऽपि गुणसुक्रस्तेहासवतिदशांतेपाप्नोति १ ज्ञरापालितब्रह्मतातंराजानंइतिआह इतीतिकिंरामेश्रीन्यस्यतो किंकृत्वा कर्मसूलेआ

६४

गत्यमिषः कारणमाह उत्सु० केकयीशंकयेव केकयीपटासिषकंकर्ते नदास्यति अतोयुद्धमेवोवाच पलितइवैकस्मोपांतेसमीतिश्च ज्ञरायामागतायामद्यरामासिषकसामग्यांमतिरज्ञनिष्ट सारामस्यास्तुदयश्च तिः समस्यराज्ञायापहासिषकवार्तोपारान्वत्पकंआल्हादयांचक्रेआनंदयामास रा

गार अकारणकुपिता नारीनुच्यते आयहं कुद्धातमयेयहकोणेपतितांराज्ञाप्रियाज्ञादाश्वास्याज्ञापितासती वरद्वयंययाचे केव यथाऽऽसिक्तास्विलमग्नोउसोउरगोउद्धमति ५ तयावरयामेध्यसाकेकयीएकं नवरणचतुर्दशसमावर्षाणिरामपाज्ञाज्ञयनवनेवस्यामास द्वितीयनवरणसुतस्यभरतस्यश्रियएवनु रा ज्यश्रीमयाचत तन्मेवरद्वयंवरीकृतवंमेवयाव सर्वेनरतस्तवराज्यश्रीवर्षेतिष्ठतु चतुर्दशादकाया मामित्रिमेथिलिसुतासहितरामः किंस्तुतो वैधव्यकफलो वैधव्यमेवएकफलंयस्यासातो श्रियावैधव्यमेवस्ता वि एकस्यापिपत्युरसावान् ६ रामःपित्रादत्तमहीपाकृपूर्वकुदस्यतिपद्यत अंगीचकार जनकस्यराज्ञएपरिहार

:मंगलकामममंगल पहकलंकधनः प- ॥ नोत्तरी यद्वेनी ष्ठवचनं बनाधेवक्त लेवसानस्यपरिदध तः वसआच्छादनेआ लनेपदी कामपरिध नसमयेयस्मुखाने मेल्यं वक्तलापसं ध्यानावसरपिसए मुखरागअतोविस्मताः विस्मयेपरा ः ७ सरामःसीताल कैलणसरवसनुदक कारणेविवेश किंकुर्वन् सज्यातुयुरुं आलापयन् युरोस

दर्शनेनरादने पश्चा छनायगच्छतितद्ज्ञाखुदितःसन्अग्र हान् अन्यपापिनः पित्रादिवधनराज्य खंडति रामस्तुपित्र रर्प्यतेनैवन् मम वनगमनेनतोअर णानविष्यतीतिचुद्ध दितःसन्जीविनावा क्यकरणादिति ७ त्रवंकृतार्थयंतिरा मः ७ जनालोका स्तस्यरामस्यमुख रागंसमंदहश्यः कु वसमत्वं किंकुर्वत

दशरथ उवाच किंस्तुतः किंस्तुतः सर्वकल्यः ईश्वरतुल्यः किंवरं अंगनानां लोचनैः कवलयितगवाक्षं किंलक्षणानां मेघलीदर्शिनीनां सीतानवोढामवलोकयितुमागतानां वरस्त्रीणां नयनोत्पलैः गृहेगवाक्षाः कमलालंकृता इव सोति मानिनीरत्नं वास्तलंकारः जगत्पतीतरक्षसंज्ञितस्य काव्यस्य संदर्भितदाधक्षक्षसाष्ट एकादशसर्गवरं समाप्य जनार्दनः संमतातनान एकादशसर्गः समाप्तः अनेनवज्र एर्द०॥ अत्रेष कृतविवाहेषु राज्यलोगेषु सम्यक्कुलक्रमेण पवयास्वमाप्तनो राजानिर्वाणासन्नतामाप्तनो मबकार तस्मयोरनकविराह निर्विष्टति० सदशरथः आसन्ननिर्वाण आसीत् • अनितदूरदिष्टो

वैनदिताफलोमेयिचया निग्रहोप्यग्रमवग्रहीकृतः ॥७॥ साधुयाम्यहमविघ्नमस्तुते देवकार्यषु प्रयादविषयेतः ऊचिवानितिपुनःसलक्ष्मणा लक्ष्मणाग्रजमेषमिरोदधे ॥१॥ तस्मिन्गतेविज यितंपरिरन्यरामस्नेहादमन्यतपितापुनरेवजातं तस्यासवक्रमाश्चचःपरितोषलालसः कक्षाप्रि लघुततरोविवृष्टिपातः ॥२॥ अथपथिगमयित्वा क्रूरमोपकार्यकतिचिद्वनिपालः आवे रीःशर्वकल्पःसरमविशदयोध्यामेथिलीदर्शिनीनांकवलयितगवाक्षालोचनैरंगनानां ॥३॥ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौ श्रीरामचंद्रपरिणयनोनामाएकादशः स्व र्गसमाप्तं निर्विष्टविषयस्नेहः सदशांतमुपेयिवान् आसादासन्ननिर्वाणः प्रदीपार्चिरि

मोराज्यधनिषेक्ष्यते इतिश्रुत्वासर्वोपिलकमहानानंद किंस्तुतस्य पौरकांतस्य सर्वलोकसमतस्य केव यथाकल्यापनालीउद्यानपादपानुत्पत्केआल्हादयति आप्यायति ३ कैकयीतस्यरामस्य कल्पितंअभिषेकसंसारंअभिषेकोपहारंपाधिवाश्रुतिःदूषयामास न्यवारयत् किंस्तुतः शोको सौ राज्ञःशोकधारणाश्रुपातैःसाक्षात्सामयानिवारिता किंकैकेयीक्रूरनिश्चया क्रूरोउष्टानि श्चयायस्याःसा असिषकविवारणायकृतनिश्चयः क्रूरश्चान्निवर्तयितुमशक्यः ४ किलसाचेमी सर्वोआश्वासितासतीतसंश्रुतोउसौवरोउद्दयामास तेनदशरथेन सर्वे मंगीकृतोद्योवरोउक्ता

:मंगलकामममंगल पहकलंकधनः प- ॥ नोत्तरी यद्वेनी ष्ठवचनं बनाधेवक्त लेवसानस्यपरिदध तः वसआच्छादनेआ लनेपदी कामपरिध नसमयेयस्मुखाने मेल्यं वक्तलापसं ध्यानावसरपिसए मुखरागअतोविस्मताः विस्मयेपरा ः ७ सरामःसीताल कैलणसरवसनुदक कारणेविवेश किंकुर्वन् सज्यातुयुरुं आलापयन् युरोस

त्यवचनेवरदानेसत्यंकुर्वन् वचनःप्रत्येकंसतांसाधनामनेविवेश सज्ञिःसर्वैरपिव्याख्यातःनव्यएवायं य तायुरुवचनेनान्यथाकुरुते ए राज्ञापिदशरथेपितृक्रियागर्भसन्स्वकर्मेजाप्यस्मृत्वाश्रवणवसेना धशापमस्मृत्यशरीरत्यागमात्रेणशिलासंश्रमन्यत यद्यहंदहन्यज्ञामिनतःशापासुक्तिःअज्ञानवामि एतावतानिःपापोनवामि शरीरत्यागस्तावन्स्वल्पशिलासामहान् अतएवमात्रशब्दः १० तदाऽऽर्यहि ज्ञाशत्रूणां आमिषतोयथा आस्वादयाबलव ऊतस्तकारणमाह किंस्तुतं विषोपितस्यजमारं अपरं अ ।स्तमितस्वरं तदाराज्ञानिनीयकंहस्तरिपवःमचेतोराज्ञाऽऽज्ञाकृत्वाबलवः किंस्तुतानां रक्षाचषण

दशरथ उवाच किंस्तुतः किंस्तुतः सर्वकल्यः ईश्वरतुल्यः किंवरं अंगनानां लोचनैः कवलयितगवाक्षं किंलक्षणानां मेघलीदर्शिनीनां सीतानवोढामवलोकयितुमागतानां वरस्त्रीणां नयनोत्पलैः गृहेगवाक्षाः कमलालंकृता इव सोति मानिनीरत्नं वास्तलंकारः जगत्पतीतरक्षसंज्ञितस्य काव्यस्य संदर्भितदाधक्षक्षसाष्ट एकादशसर्गवरं समाप्य जनार्दनः संमतातनान एकादशसर्गः समाप्तः अनेनवज्र एर्द०॥ अत्रेष कृतविवाहेषु राज्यलोगेषु सम्यक्कुलक्रमेण पवयास्वमाप्तनो राजानिर्वाणासन्नतामाप्तनो मबकार तस्मयोरनकविराह निर्विष्टति० सदशरथः आसन्ननिर्वाण आसीत् • अनितदूरदिष्टो

वैनदिताफलोमेयिचया निग्रहोप्यग्रमवग्रहीकृतः ॥७॥ साधुयाम्यहमविघ्नमस्तुते देवकार्यषु प्रयादविषयेतः ऊचिवानितिपुनःसलक्ष्मणा लक्ष्मणाग्रजमेषमिरोदधे ॥१॥ तस्मिन्गतेविज यितंपरिरन्यरामस्नेहादमन्यतपितापुनरेवजातं तस्यासवक्रमाश्चचःपरितोषलालसः कक्षाप्रि लघुततरोविवृष्टिपातः ॥२॥ अथपथिगमयित्वा क्रूरमोपकार्यकतिचिद्वनिपालः आवे रीःशर्वकल्पःसरमविशदयोध्यामेथिलीदर्शिनीनांकवलयितगवाक्षालोचनैरंगनानां ॥३॥ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौ श्रीरामचंद्रपरिणयनोनामाएकादशः स्व र्गसमाप्तं निर्विष्टविषयस्नेहः सदशांतमुपेयिवान् आसादासन्ननिर्वाणः प्रदीपार्चिरि

मोराज्यधनिषेक्ष्यते इतिश्रुत्वासर्वोपिलकमहानानंद किंस्तुतस्य पौरकांतस्य सर्वलोकसमतस्य केव यथाकल्यापनालीउद्यानपादपानुत्पत्केआल्हादयति आप्यायति ३ कैकयीतस्यरामस्य कल्पितंअभिषेकसंसारंअभिषेकोपहारंपाधिवाश्रुतिःदूषयामास न्यवारयत् किंस्तुतः शोको सौ राज्ञःशोकधारणाश्रुपातैःसाक्षात्सामयानिवारिता किंकैकेयीक्रूरनिश्चया क्रूरोउष्टानि श्चयायस्याःसा असिषकविवारणायकृतनिश्चयः क्रूरश्चान्निवर्तयितुमशक्यः ४ किलसाचेमी सर्वोआश्वासितासतीतसंश्रुतोउसौवरोउद्दयामास तेनदशरथेन सर्वे मंगीकृतोद्योवरोउक्ता

त्यवचनेवरदानेसत्यंकुर्वन् वचनःप्रत्येकंसतांसाधनामनेविवेश सज्ञिःसर्वैरपिव्याख्यातःनव्यएवायं य तायुरुवचनेनान्यथाकुरुते ए राज्ञापिदशरथेपितृक्रियागर्भसन्स्वकर्मेजाप्यस्मृत्वाश्रवणवसेना धशापमस्मृत्यशरीरत्यागमात्रेणशिलासंश्रमन्यत यद्यहंदहन्यज्ञामिनतःशापासुक्तिःअज्ञानवामि एतावतानिःपापोनवामि शरीरत्यागस्तावन्स्वल्पशिलासामहान् अतएवमात्रशब्दः १० तदाऽऽर्यहि ज्ञाशत्रूणां आमिषतोयथा आस्वादयाबलव ऊतस्तकारणमाह किंस्तुतं विषोपितस्यजमारं अपरं अ ।स्तमितस्वरं तदाराज्ञानिनीयकंहस्तरिपवःमचेतोराज्ञाऽऽज्ञाकृत्वाबलवः किंस्तुतानां रक्षाचषण

कारयामास किं
स्तुतं चित्रकूटस्य
वनस्थं चित्रकूट
गिरेर्वनं वर्तमानं
किंस्तुतः गुरोः क
थितः स्वर्गतिः किं
स्तुतया अवस्थित
संपदा अस्तुकस
मृद्ध्या १५ ससर
तः सुखः पृथिव्याः स्वी
करणात् आत्मा
नं परिवारमने
कसति तस्मिन्
ममऊर्ध्वं रामा
अकृतश्रीपरिग्र
हे सति निकृतः
श्रयापरिग्रहेण

दक्षाणां रेषस्य विडस्य अवेषणे वीरुणे दक्षाणां शत्रवः विडमेव विलोकयति यद्वक्रं कृतः ग्रहाराः पनेनि
अन्नकृयेऽवरवह्निदीप्तिः आपस्तुवेराणि समुज्वलंति विडश्चनघीवकुलीसवंति १ आमिषस्वादिष्वस्तु
११ अघपक्रतयालोका अनाघाः संतः मोलेसुरेवामात्पेनैरतेऽनायया मासुः कर्त्तरिश्वैवृतीयाग
ता इनेतपितवेवस्मिताः किंस्तुतं माष्टवेधकनिवाशिनं माष्टवेधोमाष्टलोः तेषां गृहे निवासिनं वर्तमानं।
माष्टलवेश्मनि मलिनायगतास्ति किंस्तुतः स्तंसिता श्रुतिः १२ किंकेद्यातनयानरतः पिवस्तघाविधं
मृत्युं श्रुवानकवलं स्वस्याः माष्टः पराङ्मुखः आसीत् श्रियापिपराङ्मुखआसीत् अनया मालदस्या

स्वकर्मेऽज शरीरत्यागमात्रेण अहिलानमन्यते १० विषयेषितकुमारते डाक्यमुमामितश्चरेषाश्चेषामदक्षाणां द्वि
षामामिषतेऽयौ ११ अघ्नाघाः प्रकृतयो माष्टवधनिवासिन मोलैरनाश्रयामासु नैरतस्तुतिता श्रुतिः १२ श्रुत्वा
तघाविधुमृत्युं केकेद्यामनयः पितुः माष्टनेकेवलस्वस्याः श्रियापराङ्मुखः १३ समेत्यश्रुत्वागाजमे
कथितानाश्रयमानटौः तस्यायज्ञतमोमिवे रुदश्रुर्वमतिडमानं १४ चित्रकूटवनस्थं कथितस्वर्गा
तिगुरोः तत्रकृपानिसचयाचके तमनुत्रिष्टमयदा १५ महिषयमकृतस्मिन्ने कृतश्रीपरिग्रहे परिवेत्तारमा
त्मानं मेनेस्वीकरणाद्भवः १६ तमुवाचमयाकृष्टं निदेशेऽस्वर्गिणः पितुः यदाचेयाङ्केयुश्चात् कैकेरा
ड्याधिदेवते १७ सविस्टष्टमवेत्युक्त्वा व्यावानेवाविशत्सुरा नंदिग्रामगतमाप्य राज्यतामभिमंत्रयन्

नसतस्मिन् यदिरामोराज्यश्रीस्वीकारंनकुरुते तदाहंतत्परिग्रहान् परिवेत्तासवामि यद्वक्रं दारा
भिषेकसंस्कारं कुरुतेयाः यद्रस्थिते परिवेत्तासविज्ञेया परवेत्तिरुक्तस्वर्वेजः १ परिवित्तिः परिवेत्ता
यघाच परिविद्कृतिसर्वानरकंयाति दाहयाङ्ककपंचमाः १६ ससरतः तेश्रीरामंपश्चात्याङ्कायया
च किंकर्त्तुं राज्ञास्मिदवनकर्त्तुं राज्यस्य अधिष्ठ्यावधिकर्त्तुं किंस्तुतरामं स्वर्गिणः स्वर्गगतस्य पितुर्द
त्तवरस्य निदेशान् नियोगान् अपाकृष्टं बलयित्वा अत्रार्कपिशरादेशान् चतुर्दशवर्षाणि वनस्थातव्य
मिति निश्चयान्ति १७ ससरतः उरी अयोध्यां निसअविशत् किंत्वारामेणतघातिएवं कुरुपादकेरा

पिनयाङ्गनेऽति
निश्चियामैः १३
ससरतः सासन्यः
सन्नरामंअन्वगात्
अनुजगाम किंके
वेनु तस्य समोमि
त्रलैक्ष्मणसहित
रामस्यवस्तितिडमा
न्यत्रपनु किंस्तानु
आश्रमालयोमुनि
निःकथितानु किं
स्तुतः उदश्रुः अश्रु
प्लुतनयनं १४ स
ससरतः नरामंलक्ष्म
णनिमंत्रयांचक्रे
राज्यश्रियाहेउरी

ऊर्ध्वाधिदेवतस्यापयइतियक्त्वाविशिष्टःश्रितः तर्हिकिंचकार नंदिग्रामतः सनूनस्यराज्यन्यासमिवअल
मकुरुरक्षयोध्यासमीपेनंदिग्रामावनेन तत्रस्थित्वान्यासमिवअपालयन् नस्तनक्तिस्म १७ ससर
तः माष्टः पापस्यप्रायश्चित्तमिवाष्टकरान् श्रयोनामतपःप्राक्तं चित्तनिश्चयवच्यते तपानिश्चयसंयुक्तं
प्रायश्चित्तंतदुच्यते १ किंस्तुतः ऊर्ध्वरामस्तुसक्तिर्यस्य स अपरश्रीसन्नाराज्यधृत्वापराङ्मुख
ः तत्रगतेनलागरत्नाविमुच्यन् तपस्यतामाष्टरितस्यवरश्रुरणवक्त १७ रामापिवदद्यासहसा
ऽजः सनूस्वयापिहस्त्वाकृवतचचार किंकुर्वेनू वनवन्यनकंदमूलादिनावर्त्तयन् पालयाञ्चकार

१८ दृष्टनक्रिरितिऊर्ध्वे राज्यटर्ष्यपराङ्मुखे माष्टःयायस्यनरतः प्रायश्चित्तमिवाकरोत् १९ रामोपि
सहवैदेह्या वनेवन्येनवर्त्तयन् चचारमानुजःशांतो इष्टेस्त्रीकुवतेह्यौ २० प्रसावसंमितश्चा
त्रा माश्रितःसेवनस्यति कदाचिदेकमातायां शिष्येकिंचिदिवेश्रमात् २१ ऐडः किलनरेवतस्याः
विदर्भारमतोहिजः प्रियोपसोगचिह्नेषु योरासागणमवाचरत् २२ तस्मिन्नाश्रमदिषीकास्त्रे रा
मोरामावबोधितः शांतःमनुसुप्तेचतस्मौ देकनेत्रव्ययेनमे २३ एमश्रामनृदेशात्रो इरतागा
मनपुनः अयाक्योस्त्रकमारगो चित्रकूटस्तलीकहो २४ प्रययौवातिघेयेषु वसन्नृषिकुले
ष्वमः दक्षिणांविंशिमृक्षेषु वार्षिकेष्विवनास्करः २५ वनातमवगच्छंती विदेहाधिपती

मावबोधितः सकाकःस्त्रीनःसनूतस्मादिषीकास्त्रावएकनेत्रव्ययेनमुमुचे २३ रामश्चित्रकूटस्थलीवकहोत
त्याङ्क किंकृत्वा आसन्नंदग्रामान् धनसंरतागमनआशंक्य अत्रनेदीयस्तानुधनःसरतःसमेष्यति अनाकुरंगम्य
ते इतिविचार्यचित्रकूटंकहोअयनाङ्गगाम किंस्तुतो उसकसारंगोउकंवितमृगा २४ सरामःदक्षिणादि
शंधनस्य प्रयया किंकुर्वेन् ऋषिकुलेमुनीनांआश्रमेवसन् किंस्तुतेषु आतिभयेषु कदत् व्यघालास्करः
श्रीसूर्यः वार्षिकेषुवर्षाकालीनेषुऋक्षेषुधिष्ण्यवसन् दक्षिणस्यांदिशियाति कर्कसंक्रांतिमारभ्यपरावि
ऊलनाद्रिषुवर्त्तमानो प्राचीवहति २५ विदेहाधिपतेःसुताःनरामंअनुगच्छंती वनाश्रुसे तत्र०क

दिव देवस्तुतुतःश्र
मानास्ति तथापिलोक
व्यवहारणसुछाप
२१ किलइतिश्रुयते
एडःद्विजोवायसानां
रवेःनस्याःसीतायास्त
नोविवदार एडवरुण
वायव्यायाम्या नैर्ऋति
कावायसाःनवंति उ
त्त० प्रियोपसोगचिह्ने
षु योरासागंद्विपत्रं
आवरन्निव दोषयादी
पराराग २२ सरा
मस्तस्मिन्वयसईषी
कास्त्रंआस्त्रनु अमक
पणे अनद्यतनेअस्य
तस्यांतः किंस्तुतःरा

केशा प्रतिपिशापिरामाङ्गालक्ष्मीरिव किंस्तु गुणासुरवीगुणवंतं रामं अनुयाति यत्र गुणास्तत्र लक्ष्मी १६
सा सीता अंगरागेण काननं वनं उष्णाभिषिक्तं षट्पदांधकारं उष्णस्पः उष्णिरिवताः पद्मदाः स्मरायत्र ननु वेद
याः सुगंधमंगरागमाघ्राय उष्णलिहः उष्णाणि विहाय परिवस्त्रुः किंस्तु तेन अनसूयातिस्पृष्टेन अनसूया
अत्रिपत्नी तद्दत्तेन आश्रमागतायै सत्क्रिविशेषेण दीत्या अनसूयाया आश्चर्यतमं गरागं अतिषीचके किंस्तु तेन
उष्णगंधेन पवित्रपुष्पस्मरपरिमलेन २० विराधो नाम राक्षसः नस्य मार्गे स्य मार्गे आहत्य रुधा अतिष्ठन् कि
स्तु लोकशोषसंध्यास्त्रकपिशाः संध्याकालीनास्त्रपिंगलः कइव यहाराजः इंद्रादिश्चंद्रस्य मार्गे आह
तेषु तो प्रतिषिद्धापिकेकेष्टो तत्क्षोरिव पुष्णास्त्रुरवीरुद्ध अनसूयातिस्पृष्टेन पुष्पगंधेन कृतेन।
मोचकोरागरागेण पुष्पोत्तमधिनाषट्पदे २१ संध्यास्त्रकपिशः तस्य विराधो नाम राक्षसः अति
शत्रुमार्गमावृत्य रामस्य दोरिव ग्रहः २२ मंजुहारं तयोर्मध्ये मध्यिनी लोकशोषणः नमोतनमस्यो
ईष्टि भवगृहेऽवतार २३ तेविनिःपुष्पकाकस्थो पुराइष्टेति मंत्री गंधेनाशुचिनाचेति व
सुधाशोनिचरन्नेत्रः २४ पंचवट्यां ततो रामः शामनीतकलत्रमनः अनयोर्दस्थितिः तस्मो वे
ध्याडिः पक्षतावि वे २५ रावणावरजा तत्र राघवमदनातुरा अनिपेदे निदाघार्त्ता व्यालीवेमल
यद्रुमं २६ मांसीतामन्निधौ विवे तवद्वेकघिताशया अत्यारूढोहिनारीणां मकालज्ञो मनो

ज्ञानिश्चिलास्थितिर्वस्पसः कइव यथा वंध्याडिः अगस्त्यवचनात् पक्षतो स्थितवान् हृदि विकृतिं न कृत
वान् २७ रावणावरजा सूर्पणखा मदनातुरा सती राघवं अनिपेदे प्राप्तवती केव यथा व्याली सर्पिणी नि
दाघार्त्ता सती मलयद्रुमं अनिपद्यते रामस्य सीतलांगचात्मलयपादपोपमानं २८ सा सूर्पणखा सी
तासन्निधानेव तं रामं वव्रे किंस्तु कथिताशया कथितं प्रकाशितं अशया वंशायस्यां सा नतु स्त्री सा
लक्ष्मीस्वरेनायतत्पतिर्घनीकृतः समयः अत्र अर्थोतरन्यासेन दर्शयति यतः कारणात् मनोलयः का
मोनारीणां अत्यारूढोऽतिवृद्धः सन् अकालज्ञो भवति नकालं समयं जानाति इति अकालज्ञः

यथेति शुरायोगसूनि
माना १९० ततोऽनत
रं रामः कुलजन्मनो
अगस्त्यस्य आसना
त पंचवट्यां तस्थौ
चत्र कुटाश्रमस्थितो
अगस्त्याश्रमाज्जगि
तत्र सत्कारामधीत्या
नघातामुनिः राम मि
त्यश्च आसनं रामच
क्रौ वनं प्रविष्टना
वहितेनस्वयं माया
विचारकस्वानवि
श्वासितव्यं अपरं
पंचवट्यां स्थितिकृ
यां किं रामः अन
पाद्वस्थिति अनापा

त्यनिष्टनि १९० सरा
कसस्तयोः रामलक्ष्म
णयोर्मध्ये मेघिलाङ्ग
हार किंस्तु लोक
शोषणः लोकान् शो
षयतिइति कइव
यथा अवयद्दः अना
दृष्टिलक्षणानसोन
सस्पयारंतर श्रावण
लाङ्ग यदा माधवहिंह
रते १९० काकस्था
रामलक्ष्मणौ तं विराध
निःपिष्ट्य विनास्य इ
ति कारणात् वसुधां
यांनिचरक्रांतः इती
तिकिं एष वरा अश्व
चिनागंधेनस्वलीद

६६

रामअंकनिविष्टो सौ
कस्मात् सुखात् १९०
लक्ष्मणः तो विकृतोऽ
निवुद्धे किंस्तु प्र
मकोकिलामंडसा
विणीश्रुत्वा पश्चात्
शावंघारश्रमं श्रुत्वा
१९० सलक्ष्मणः कि
पंशाघपलेशालो व
विरूपनोविरूप्यम
रुक्रनअयाङ्कयतु
याकृयामास किंस्तु
ता सीषणा सा पूर्वमे
व विरूपा तदनुक
लीनासिकाबंदन प
नरुक्रं अनरवविरू
पतरांचकार किंस्तु

रामस्य अंकनिविष्टो सौ कस्मात् सुखात् १९० लक्ष्मणः तो विकृतोऽनिवुद्धे किंस्तु प्रमकोकिलामंडसाविणीश्रुत्वा पश्चात् शावंघारश्रमं श्रुत्वा १९० सलक्ष्मणः किंपंशाघपलेशालो विरूपनोविरूप्यमरुक्रनअयाङ्कयतुयाकृयामास किंस्तु ता सीषणा सा पूर्वमेव विरूपा तदनुकलीनासिकाबंदन पनरुक्रं अनरवविरूपतरांचकार किंस्तु

मबिन्नः १९० सुगमस्
सूर्पणखानाम्नाः शाह
शंरूपं पत्यपद्यतः स
पीकारानखायस्या
सा पनावमा पूर्वरू
पंबसारेत्यर्थः किंक
ष्ठा मेघिलीऽतिशक्त
१ इतीतिकिं हिसा
तेशंअस्य त्रयहासस्य
सद्यः फलेशाप्तसि
मोपश्य चयामृगाप
रिसवोव्याघ्रीकृतः
यया मृगापरिस्तूय
तमाव्याघ्रपर्युच्चय
त तर्हिकिमर्थमिदं
कृतंमृत्यवे किंस्तु

कामाङ्गराणां नसयं नलक्ष्मी ३३ रामस्योऽतिशयासद्गुविवान् देवालेअहं कलत्रवानस्मि ममक
नीयांसंतकस्य किंस्तु सा दुष्यस्तीरतार्थिनि किंच दुष्यस्कंधः दुष्यधनुस्कंधयस्पसः मदनरूपं अवलो
क्यमदनातुरा राममगात् ३४ सा सूर्पणखा स्तया पिरामाश्रयास्तु अनरपिरामोपकंठमासस्साद किंस
कृणा दुर्वेक्ष्यासिगमाद् तेनापिलक्ष्मणमापिनअसिनंदिताः नाहता केव यथा नदीमलयकुलला कु
सवति ३५ मिथिलीहासः मोसरेनमिनाय किंस्तु कृणासाम्या कइव यथा चंद्रोदयद्रदधः सम
ड्स्य वेलावृद्धिनयति किंस्तु निवातस्तमितो सामाया सामापिज्ञानकोहासेनस्वराक्षसराङ्रूप

सवः ३३ कत्रवातेहशाले कृतीयासेनक्रमे इतिरामोष्टषस्मृतो दृषस्कंधराशामतो ३४ ज्ये
ष्ठानिगमनोत्पूर्वे तेतोयनसेनंदितामो नूजामाश्रयानूतो नदीवोनतकूलनाकं ३५ मरसोमि
लीहासः कृणसोम्यातिनायतो निवातस्तिमितोवेलो चंद्रोदयद्रदधेवाद्रध ३६ फलसम्योग्रहासस्य
मद्यः प्राप्यमियत्रयमो मृगीपरिसवोव्याघ्रो मृगपेक्षिद्यया कृतः ३७ इत्युक्त्वा मेघिलीनेत्रे रक्तेनि
र्विशंतो तयाकृपंसूर्पणखातासः सृष्टशोप्रत्यपद्यत ३८ लक्ष्मणः प्रवेमश्रद्धा कोकिलामंजुनाधिगो त्रि
वघोरस्वरोपश्चात् बुद्धेधिक्कृतेतितो ३९ पाणिमालामध्येक्षिप्ते विरतामिपविर्यमः वेरूपपनमुक्तेन नी
षणातोमयोऽद्यते ध्यामांवक्रनखाधारिण्या वेणुकर्कशपर्वया अकशाकारयोपुत्रो तावत्कर्कशपर्वया

ते विरूपामियहीतखड्गः ४० सा सूर्पणखा अंबरे आकाशे नोरामलक्ष्मणौ अंगुल्या अनर्दयत् आवि
रूप किंस्तुतया विषुकर्कशा श्रवेया वेणुपर्वतवनुकर्कशानिपर्वाणियस्याः सा तया राक्षादिशादका
रोतः अघपर्वपर्वमितिस्थितं पर्वशब्दः अकारोनाप्यस्ति अपरं वक्रनखधारिण्या वक्रान्नखान् धा
रयतीति तया अपरं अकशाकारया ४१ सा सूर्पणखा आश्रुशीघ्रं जनस्थानं प्राप्य तया विन्नकर्णे
नासिकासतीखरादिस्पः रामोपक्रमं आचख्यौ किंस्तु नवंरक्षः परिसवं रामेणऽदंकृतमिति शशं
स ४२ निकृताः राक्षसा ता मुखा चयवन्नूनोयनुऽरोदक्षः उरस्ताघक्षः मुखावयवाः कर्मनासा

प्रमेवसाह्यकेराह
ना: ४७ नेःशतेःती
क्ष्णैर्बाणैःतेषांचया
णांआयुःपीतं किं
स्तेः यथाश्वेमूला
दारस्यविशुद्धिसिः
रुधिरेणलिप्तिःअ
सक्तगमनानू पत
त्रिसिश्चरुधिरेपीते
किंस्तातःबाणैः द
शातिगैःदेहंनिसि
द्यनिर्गतिः ४८ न
स्मिनूरक्षसांमर्द
नवर्दशसहस्र
संख्याभुमितेबाल
सन्येकबंधस्या अ
न्यतुशक्तितं नकिंचि

प्रान् ४२ सरावणमुगरूपेणराघवौवंचयित्वा सीतांजहार किंस्तः पक्षीऽऽ आसक्तणविघ्नः पक्षीऽस्य
कृतायुधस्यासनसुहृत्करणनक्षणविघ्नतः ५३ तौरामलक्ष्मणौ सीताचेषणौ सीतागवेषयंतौ संतौ गृध्रजटायु
धंअपश्यतां किंस्तं लूनपक्षं अपरंकंबवर्तनिःपालेदशरथप्रतिःअरणं ५४ सजटायुःतास्यौरामलक्ष्मण
ल्यामैथिलीसतारावणहृतांवचसाआख्याय संस्थितामृतः अपरंकिंकृत्वा आत्मनःसुमहत्कर्मवणैःआवेद्य
कथयित्वा ५५ तयोःरामलक्ष्मणयोःनस्मिनूजटायुषि अग्निसंस्कारानंतरंक्रियाचरते किंस्तयोः नवीस्त
त्रिस्वरहितं अप्रबोधयसुप्राप्य शबरीयेवसूचिनी ५६ राघवास्त्रविदाणांनां रघाणांप्रतिरक्षसां तेषांसूर्य
णांस्वविक्षा ऽऽप्रतिहतरासवन् ५१ निगृहाखस्वराघानां वधाद्वधनदाचुकः रामेणनिहितमेनं यदं
देशाम्मूर्ध्नि ५२ रक्षसाम्भ्रमरूपेण वंचयित्वामसाधवौ ऊद्धारमातोयक्षीऽ यथामक्षणविघ्नितः
५३ तोसीताद्वेषिणौगृध्रं लूनयक्षमपश्यतां प्राणेदमरमप्राप्त रक्षणकंबवर्तनिः ५४ मरावणहृतां
तस्यां वचसाख्याय मैथिलीं आत्मनस्सुमहत्कर्म वेणैरावेद्यसंस्थितः ५५ तयोस्तस्मिन्नूजटायु धि
ग्नाप्रतिक्रियाः पितृसंस्कारा नंतरा वहतक्रिया ५६ वधनिधृतशापेण कबंधस्योपदेश
तः मुद्दश्चसखंरामस्य समानव्यसनादरौ ५७ मेदृशाचानिनवारः तत्यक्षे चिरकांक्षिते धृतांस्मान्न
इवादेमः सुग्रीवेशंनवेशंनू ५८ इतस्ततश्चवैदाहो मत्रेषुनत्रनोदिता कथयाशुकरुक्रस्य राम
ऽस्यवमनोरथः ५९ पद्मोत्पलशयोतस्या मयोतिदर्शनोत्र मारुतिसामरंतासि ममारमितो
ऽतीलः कऽव यथानिर्ममायोगा संसारंतरति ६० तिनहत्वमतार्विवृता सतालंकायांराक्षसीवृता
दृष्टा राक्षसीआचरणानू कविः शास्त्र विषवल्लीसिःवेष्टिताःपरीतामहौषधिरिव ६१ हरिःकपीऽ
स्मशीतायसर्वश्रीरामस्य अभिज्ञानं अंगुलीयंददौ शास्त्र तदानंदाश्रुसिःबिंदुसिःपतुप्रतमिव
किंस्तः अंगुलीःशीतलैरित्यर्थः ६२ सवीरोहनुमान्लंकांपुरीदग्धादद्दाह किंकृत्वा वियद्गादसः
सीतांविवीप्य किंस्तः अक्षबधाक्षुरः अपरं क्षणसोढारिनियतः क्षणक्षणमात्रंसोढः क्षतोअरीणां

सवर्णनपुत्रुक्तं प्रति
हितंदूषणंनामराक्ष
सेनवक्षमे नसोढ
वान् कऽव यथाश्व
सावारसदाचारःव
सुःआत्मनःसाहस्र
मानदूषणंनसहते ५
स्तावारणआत्मानं
निर्दूषणंकरुते ६
सश्रीरामानदूष
णंचअन्यनूखरत्रिस
रोचारःप्रतिक्रियाह
तेशराःवनःक्रमशः
वधुकाअपिनस्पवा
पात्मर्मवशशरिव
युगपनिर्यताऽवस

६३

कांक्षिते किमिव य
धाकश्चिद्धाताःअस्या
दस्थानेत्वादिकंसन्य
वेशायन् ५० कप
योवीनराऽतस्ततः
सर्वोसुदिक्कविदहो
अन्वेष्टयिवेचेरुःस
र्वेवनचमुः किंस्ता
:सर्वेनादिताःउत्पुष्ट
रामस्यमनोरथाऽव
किंस्तस्य उक्तस्य
५१ सोपातिदर्शनो
नूनस्याःसीतायाःअ
हृतोवार्तायांउपल
ब्धायांसत्यांमासति
दंशमांत्रसागरंसमु

तपिहव्यापतिशोकर
योः कस्मिन्निव यथा
पितरिक्रियाःनिष्पद्य
ते ५६ कबंधस्यउ
पदेशातःसमस्यदरो
सुग्रीवसख्यंसुमूर्ध्नेव
दृष्ट किंस्तस्य वध
निर्हतशापस्य वाध
ननिर्हेतस्फुटितःशापा
यस्यसः किंस्तेदरो
समानव्यसनेःउत्पन्न
ख ५७ सवीरोरामः
वालिनंवानरश्रेष्ठहा
तत्पदेतदाऽप्य किंकिं
धायांसुग्रीवंसन्यवे
शयन् किंस्तेचिर

नियहः प्रहारताडनेयनसः ६३ सकृतीरुमानूत्वसिद्धानरत्नंरामायअदर्शयत् तत्रैव स्वयमायातंवि
देहामूर्तिमतुद्रदंद्रव ६४ सरामः अपयोधरसंसर्गो प्रियालिंगननिर्वृत्तिर्यत्रापे अविद्यमानःपयोध
रसंसर्गोयस्यांसा किंस्तं हृदयन्यस्तमणिस्वर्णनिमीलितः ६५ रामःप्रियादर्शनेश्रद्धासीनायाःसंदेश
माकर्ण्य तत्रगमनाशुकःसन्नलंकायांमहार्णवपरिक्षेपंपरिखातंलघुंमने ६६ सश्रीरामःअरिनाशाय
प्रतस्थे किंस्तः हरिसेनारत्नकृतः किंस्तः नकेवलंसुवःशिष्याःहाष्टस्वपिआकाशेपिसंबंधवव
निर्मिमः ६७ दृष्टाविचित्रेतातेने लंकायांराक्षसीकृता ज्ञानकाविषवल्लीभिः परितेवमहौषधिः ६८ तमोनेत्रैर
सिद्धानं मघनीयुद्धदोहरिः प्रत्यक्षतमिवोन्नष्टे मदानेदाशरविंडनिः ६९ निर्वीर्यप्रियसंदेशैः मातोमक्षव
धोकरः मेददाहपुरीलंकां क्षणमोहरितिग्रहः ७० प्रत्यभिज्ञानरत्नंचे रामायादर्शदाकृती हृदयस्वयमा
यातं वैदेहीमूर्तिमत् ७१ मेघोपरुदयन्यस्त मणिमयनिमीलितः अपयोधरसंसर्गो प्रियालिंगननिर्वृतिः ७२
अत्रोरामःप्रियोदत्तं मेनेतत्सगमाशुकः महार्णवपरिक्षेपं लंकायाःपरिखालघुं ७३ मेघतोरेरिताशाव हरिसे
नैरकृतः नकेवलंसुवःपृष्टं खेपिसबांधवमीलिः ७४ तिविष्टुदधेःकूले तपःपदेविलीयाणः मे
हाडाकमतेस्त्यव बुद्धिमाचिरयनादितः ७५ तमोनिशाचरेश्वर्यं प्रतिश्रुत्यश्रवरघवः कांतेरवाव
समारभ्य फलब्धंतितीतमः ७६ मनेत्रवधयामास लवमेतेवणानमि रसातलादिवोती
णः शेषशुभ्रायशाकिणः ७७ तेनोत्तीर्यपयोनिधिं रावणामामपिगलेः द्वितीयेहेमप्राकार कु
अपरं दिग्विजृंभितकाकुस्थपालस्यजयघोषणः दिक्कविजृंभिता प्रस्तुतायघासंख्यकाकुस्थपालस्य
स्यजयघोषणजयशब्दायत्रसः ७८ रणःप्रवर्तेइनिशुगमं किंस्तः पादपाविद्धपरिघः त
घाशिलानिःपिष्टशुक्रःवानरैःशिलानिःमिःपिष्टलमारक्षसांशुक्रायत्रसः अपरं असिशस्त्रनख
न्यासः अतिशस्त्रशस्त्रातिकाननखन्यासायत्रसः ७९ अथत्रिजटारक्षसीसीतांसमाश्वासयत्
प्रयंमायानमसत्यं इतिशंसंतीकथयंती कासौमायाइत्याह किंस्तं रामशिरोच्छेददर्शनाच्छांते

त्रैनिःसंकटमार्गैः
६७ विभीषणःतंरामं
प्रपद किंस्तं उद
धःसमुद्रस्यकूलं
तटोवनिविष्टंस्थितं
शब्द० राक्षसलक्ष
रस्नहानुपीत्याकल्पा
लबाधाबुद्धिंआवि
ष्कृतानादिताइव ६
८ राघवःश्रीरामःत
स्मैविभीषणायनि
शाचरेश्वर्यंप्रतिश्रु
श्रावप्रतियाज्ञ सकृ
मिदं यतानीतयःका
र्यारंभाःकालसमा
रब्धाःसत्याफलब्ध०

६८

रतं इंद्राशुधवलं
मघवन्नादायस्यस
: कइव यथाशर
कालेमघस्यनाद
धवश्चपरिशोषयां
त ७८ रावणःआ
त्मनःआशुकंकलक
लंयद्धायप्रयामा
स किंस्तंकंशात
मरुतीनिर्दाताजित
८० सकृंसकर्णः
तदादेशात्रंरावण
स्यनियागात्अनेक
शःत्रयात्रकपीडा
नुकंधान वश्वनः

श्रुत्वाशोकनविदीर्ण
हृदयःआसान् ७७
सलक्ष्मणःलंकाख्री
णांस्वनःशरःबाणः
विलापाचार्यकंचक
किंस्तः मारुतिस
मानीतमहौषधिह
तव्यधः मरुत्सुतेन
समानीतयामहाय
धाहतातवधापीना
यस्यसः ७८ सल
क्ष्मणःमघनादस्य
शाद्धंधवश्चकिंचित्
नपर्यशाघयत् किं

मंदराद्रुनिर्यया किंस्तः इतिनिश्चयः इतिनिश्चयं कृत्वा निर्यतः अधः कृत्वा दिश्वं अरावणं वा अरामं नवत्र ८४
अरंदरादेवेंद्रः अस्मरामायहरिगणैरक्षं पृष्ठिघाय किंकृत्वा रामं पदातिमालोक्य लंकेश्वरं रावणं वस्तुघिनं
रथाधिरूढं अवलोक्य ८५ श्रीराघवः संजातरघं अध्यास किंस्तः देवस्तत्तुङ्गालंबी देवस्तस्यमातलि
सुतं अवलंबते मातलिसुतमवष्टस्य रथमारुरोह किंस्तं व्योमगंगामिवायुनिर्यात्रतध्वजपटं ८६ मा
तलिः तस्य रामस्य मारुतं दंडसंबंधिनं तत्रत्यं कवचं आमुमोच यत्कवचे सुरद्विषां दित्यानां अस्त्राणि उत्प
नकोपीकृपीडितो त्यात्यचस्त्रः स्वसुतः रुरोध रामश्चगीव टकठिनमनःशितः ८२ अकालतेजोधितो
लाक्षा प्रियस्य नेत्रोत्पलाक्षः रामेण निशितैर्बाणैः दीर्घनिद्रां प्रवेशितः ८३ इतराणि प्रिरक्षांसि पत्रैर्वा
नरकोटिभिः रक्षोभिमम्मुरास्त्रानि तस्योणितनदीषिव ८४ निर्यत्योघघोषोत्तस्युः शतर्क्षाणामदि
शत् अबगवाणमरामेवा जगदश्चेति निश्चितः ८५ रामं पदातिमालोक्य लंकेशं चैव मूर्घिनं रथि
ग्रपृष्ठचास्मै प्रदेषाय प्रेरकः ८६ तमाश्रत्य ध्वजपटं व्योमगंगामिवाशुनिः देवस्तत्तुङ्गालंबी
ङ्गेत्र मध्यास्त राघवः ८७ मातलिमस्यमारुतं मामुमोचत्तत्रत्यं दत्तोत्पनदत्तकेत्र मस्त्राणा
सुरद्विषां ८८ अन्योन्यदर्शनज्ञान विक्रमावसरचिरात् रामरावणयोर्वैरं चरितार्थमिवानवत्
८९ तुङ्गोत्तमांगवाङ्मल्या देकोपिक्षतदानुजः दृष्टेशमेवाग्रपूर्वं मारुतं वज्रकवचितः ९०० जेता
रलोकपालानां स्वसुखेरघ्रितेश्वरं रामस्फुलितकैलासं मरातिवक्त्रमन्यतः ९०१ तस्यस्फुरति
धः किंस्तं तुङ्गे सुरति अनयवसीतासंगमशंकिनि सीतायाः संगमं संसतीति ९०२ रामास्त्रः रावण
स्यापि हृदयं निशितं वविवेश स्वस्तलं प्रवेशाकारं उमाह वान्यत्र मरागस्य प्रियं आख्यातमिव ९
३ तयोः रामरावणयोः अन्योन्यजयसंरंभाजयेअवयाहावचाध किंस्तयोः वचांसि वाक्यानि घ्नतोः
अपरं अस्त्रं आस्त्रणं निघ्नतः कायारिव यथा वादिनोवादिवतिवादिनोः अन्योन्यजयसंरंभावर्धात ९०
४ परस्परं शरघ्नतोः वध्यहृष्टिनसहिर किंस्तासुरासुरैः तयोः रामरावणयोरुपरि मुक्ता किम

पिष्टदानुजः सुजो
त्तमांगबाहुल्याय
धा पूर्वमिव स्थिता
मारुतं वज्रकवचं ददृशे
९०० रामः अरातिं
रावणं वज्रमस्त्रा
वंअमन्यत किंस्तं
लोकपालानां
जेतारं अपरं स्व
सारवरचितश्वरं
९०१ पौलस्त्यारा
वणः तस्य रामस्य
सव्यतरभुजं बा
णैर्निचखान किं
स्तः अधिकक्रो

लदलक्ष्यं कमल
पत्रनिःसारं आ
ः ८३ रामरावण
यावैरं तदाचरिता
र्थं असत्वत् नदाफ
लितार्थं बस्त्र कृत
ः किंस्तं चिरात्र
न्यानदर्शनज्ञा
वक्रमात्सरं अन्या
न्यदर्शनज्ञाविक
मस्यावसराय
तनु वज्रकाला
दारस्यतान्या इति
विनितः ८९९ एक

६१

घातः वध्यवर्षणं कृतं इत्याह किंस्तः कृतप्रतिकृतप्रीतिः कृतं यत्प्रतिकृतं तेन प्रीतिः ९०५ द्वयोरपि जय
श्रीः सामान्या अस्तु केन विक्रमव्यतिहारेण पराक्रमव्यत्ययेन कदापि विक्रमं घ्नारामो जयति कदाचन
लंकाधिपतिर्जयति कयोरिव यथा मत्तवारणयोर्मिथोयुध्यतोः अन्तरामध्यस्थावदिः सामान्यात्तल्यासवति
९०६ अथ रक्षारावणः शात्रवं रामायशत्रुशक्तिं अक्षिपत् विरुप किंस्तो अयः संकचिता उत्पन्न वि
वस्तस्य यमस्य कूटशाल्मलिरिव ९०७ राघवो रामः सुरद्विषां रावणस्य नाशक्तिं जयाशाच अद्वचे
पौतमयः सीतामागमशमिति निचखानाधिकक्रोध शरमध्यतरसुजे ९०२ रामवणमयाशिरामोघो निशा
हृदयमाश्रगः विवेशनुवमायात्ते मुरगेन्यइवपिलं ९०३ वचसवतयोर्वाक्यं मर्मभेणानिघ्नतोः अ
न्योन्यजयसंरंभो वृष्टधवादिनोरिव ९०४ कृतप्रतिकृतप्रीतेः तयोस्तक्रोसुरासुरैः परमपरशरघ्नातः सु
ग्रहृष्टिमेहिर ९०५ विक्रमव्यतिहारोपि सामान्यो हरयोरपि जयश्रीरतनुतां वदि मत्तवारणयोरिव
९०६ अथः संकचितारक्षः शतशक्तिमप्रजन्वे कृतावेवस्वतस्येव कूटशाल्मलिमक्षिपत् ९०७ राघवो
रघमप्राप्ता तामाशां चसुरद्विषः ■ अर्धचंद्रसुरैर्बाणैः श्रीखंडकदलासुखं ९०८ अमोघं संदधा
मि धनुष्यकरुणं धरः ब्रह्मास्त्रं क्षिप्रया शाक्रं शाल्मलिः कर्षणोषधं ९०९ तत्रो भिद्यशाधि
नं दृष्टशादाग्निमस्त्रं वधुमेहोगगामस्त्र कराल कृष्णमकृत १०० तेनमंत्रपवाक्रं नाम
शक्तिं दयातयत् मेरावणशिरःपंक्तिं मकृतेशमावेदनां १०१ बालार्कघृतिमेवास्त्रं वीचिभिन्नोयति
यस्य कंवज्रदपरं पराराज किंस्तस्य पतिष्यतः उत्पन्न अस्त्रपानीयं वीचिभिन्नाबालार्कघृतिमा
इव ९ मरुतां दिवानां मनः तस्य रावणस्य शिरांसि पतितान्यपि पश्यतां नातिविश्रम्भाच्च विश्रामं जगा
म किंस्तानां उनःसंधानसंकिनां उनःसंधानं शक्तं तेषां वंशीलः १०३ अथ तस्यापालस्य शात्रा श्रीरा
मस्य मूर्ध्नि सुरविमुक्तं पुष्पवर्षं पपात किंकृत्वा लोकपालक्षिपानां गल्लसिद्धीर्विहाय किंस्तं सुरति
किंस्तं मूर्ध्नि उपनतमणबंधे किंलक्षणं अलिवदिः स्मरसमूहिः अनुगत किंस्तः मदगुरुपक्षः

१०४

एष तनुअस्त्रं व्यो
मस्त्रशाक्रादशाध
सिन्नंश्वदहाश्च
किंस्तं दानिवमुखं
शाखं महारगस्य
सर्पस्य वज्रवरिव क
रालफणिमंडलं १
०० सरामः तेनवस्त्र
१स्त्रेन निमेषाद्धानू
रावणशिरःपंक्तिं अ
पानयत् किंस्तो
अज्ञातवणवेदनां
किंस्तेन मंत्रयुक्तेन १०१ रक्षःका

ऽसुरस्त्रीणां कद
लीसुखं चिन्नेद य
थाकदलाविघातत
घासुखं नअशिनत्
किंस्तो रघमघा
ः १०० सपकध
वर्द्धरामः अस्म
रावणाय अमोघं बा
लं अस्त्रं च संदध
ध किंस्तं पियाशा
कशाल्यनिकर्षणो
षधं प्रियायाः शीत
याः शाकशाल्यस्य
निकर्षणाय औषध

ऋतिंद्रादशमो
वततारजनार्दनः
इतिश्रीरघुवंशा
सवणवधोनामद्व
दशःसर्गः श्रीः
अथविमानारूढा
जनकात्मजयास
मंश्वरीमयाध्यां
तव्यावनेमानोज
लराशिमसवीक्ष्य
वर्णयितुमाह॥
अथरामानिधानोह
रिःरत्नाकरंसमुद्रं
वीक्ष्यमिधःपकांते

ऽहरःदेवेऽस्यंतामारधिःसपदिरघुंवहेनिनाय किंस्तं हरिसद्अश्वुऽं किंऽ ज्ञा राघवेश्रीरामदेवेआ
रुह्य आमंत्र्य किंस्तं संहृतकार्मुकऽ्यंसंहृताकार्मुकस्यऽ्यायेनसतं अपरं अवष्टितदेवकार्ये अव
ष्टितंऽ्तदेवकार्ययेनसतं किंस्तंरघं नामांकरावणशरांकितकेतुयष्टिं नामांकःनामचिह्नितःराव
णशिरःरेकिताकेतुयष्टिपताकादंडोयत्रतनु १०५ रघुपतिरपिपुरीअयोध्यांपतिपतस्थे किंस्तःसुऽ्ख
ऽनबाहुबलेनविजितंविमानरत्नंपुष्पकंअधिरूढःआश्रितः किंस्तं ज्ञा प्रियांसीतांपतिपुरस्य किंस्तं
ऽतः रामाऽरक्षकाचम्ये कंवृद्धेदयरंपरो १०२ मरुतोयऽ्यतेऽ्तिऽ्तम्य शिरांमियतितोन्यपि मेतानातिए
वशाश्रामं पुनःसंधानमकितां १०३ अथमुदयऽ्यंपद्मे लोकपालद्विपानां अवगतमलिष्टेदेगीह्नूम
तीविहाटेऽ्यनतमणिबंधोर्द्धिपोलस्वशत्रोः सुरनिसुरविघ्नकंपुष्पवर्षंपपात १०४ सतांहरः
सयदिमेऽ्तकार्मुकऽ्यं मापृच्छ्यराघवमनुष्ठितदेवकार्ये नामांकरावणशरांकितकेतुयष्टिं मूर्ध्नि
हरिसद्सुऽ्ऽनिनाय १०५ रघुपतिरपिऽ्ऽतवेदे विश्वज्ञा पतिगृह्यपियांपियमुऽ्ऽदिमंऽ्तमुद्यत्र
क्षेवेरिणःरविसुतमहितेनेतेनाव्यातः मेमोमिविणाऽ्ऽविजितविमानरत्नाधिरूढःपतेस्तपुरी
१०६ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्ये आकालिदासकृतौरावणवधोनामद्वादशःसर्गः १२।
अथामनःचक्षुगणांगाणाः पद्मविमानेनविगाहमानः रत्नाकरंवीक्ष्यसिषेसजाया रामानिधा
नोहरिरित्युवाच १ वैदेहिपश्यामलयाद्विनेऽ्ऽ मसेऽ्ऽनाकेनितंबुराशिं गयायघेनेव
ज्ञायांसीतांऽ्ऽतिऽ्ऽवाच किंऽ्ऽवीणः ऽ्आत्मनःपदंविमानेनविगाहमानः आक्रमन् किंस्तं आकाशं
चक्षुगणं चक्षोपवयुणायस्यसतं किंस्तारामः गुणज्ञः गुणंज्ञानातिऽ्ऽतिगुणज्ञः १ हरयोबरुवः
सेति किंते अर्कमर्कटमरूक धिक्कर्वासवःवायसः सुरंगसिंहश्चातोश्च यमाश्चहरयोदश १ हे
विदेहि अंबुराशिं समुद्रंपश्य किंस्तं आमलयात्मलयंयावत्मऽ्ऽवनाविलऽ्कं अपरं फेनिले
जात्वि० छायापघेनविलऽ्कंआकाशमिव किंस्तं शरत्वसन्नं किंस्तं आविःऽ्ऽतचारुनारं आविः

ज्ञातवेदोविश्वज्ञं
तमाविषयसुऽ्ऽदिवि
लीषणऽ्ऽष्टमित्रवे
रिणारावणस्यश्रि
यंराज्यलक्ष्मीसंऽ्क
मयसमर्प्य किंस्त
तः रविसुतसहित
सुग्रीवसुऽ्ऽनबि
लीषणनअनुयात
! अपरं समामि
त्रणालऽ्ऽणेन १
पद कालिदासह
नावकं वंशकीर्ति
नीऽ्ऽतिविया व्या

70

ऽतःएकटीऽ्ऽताश्चारवस्तारायेनसतं ५ हेसीतेविलऽ्ऽतिश्रूयतेअयंसमुद्रःनोस्माकंपूर्वैःपरिवर्द्धितः ऽ
सति गुरोःसगरस्यतुरंगेणकपिलरूपणऽ्ऽडेणरसातलंसंऽ्क्रमितसति एऽ्ऽरेणनोपंचम्याः किंस्तस्य यथ
ऽ्ऽः यदुमिश्रा किंस्तः तदर्धतुरंगमार्गेतुर्वीअवदारयद्भिः ५ हेदेहिअर्कमरीचयःसूर्यकिरणाः अ
स्मान्समुद्राऽ्ऽनैदधति अत्रसमुद्रेधस्तनिरुन्नानिविदृद्धिअश्नुवते असोसमुद्रोअविधनंवह्निंवसति अ
नेनसमुद्रेणपल्लादनंऽ्ऽयातिःवडालऽ्ऽणंअऽ्ऽनि ४ हेदेविअस्यसमुद्रस्यरूपंईदृक्ऽ्ऽयत्तयावान् अ
वधार्यतेअनवधारणीयं किंस्तं तोनामहायवलक्षचादिरूपाअवस्मादशोपतिपद्यमानं अपरंमहिम्नादशा

शरत्समन्नं माकाशमाविःऽ्ऽतचारुतारं ६ गुरोर्यदाऽ्ऽःपालनपूर्वरसातलंसंऽ्क्रमितेतुरंगे तदर्ध
मुर्वीमवदारयद्भिः पूर्वैःकिलाऽ्ऽपरिवर्द्धितोनः ६ गर्भेदधत्यर्कमरीचयोस्मान्हिवर्द्धिमेत्राश्नुवतेव
मूर्ति अविधनंवह्निमसोविनर्ति पल्लादनंऽ्ऽयातिरऽ्ऽन्यतेन ७ तोतामवस्थांपतिपद्यमानं स्थितद
शाव्याप्यदिशोमहिम्ना विष्णोरिवास्यानवधारणीय मीदृक्तवारूयमिदंतुतावा ५ नाभिप्रऽ्ऽढा
बुरुहामनेनसंस्तूयमानःपद्ममेनधात्रा अनुद्युगांतोचितमोगनिद्रः संहृत्यलोकानुपमेधिशेते
६ एकद्विदोगोत्रभिदोनमार्त्तीः शरण्यमेनंशतशोमहीध्राः नृपाइवोपप्लवितःपरेण्यो धर्मोत्तरं
मध्यममाश्रयंति ८ रसातलादाविनवेनसेना स्वेःप्रजानोद्धृतकिंयाया अस्याक्षमंनःऽ्ऽतम

गाचलिदाऽ्ऽडानुसयात्रीः नऽ्ऽतेषांमघोनःऽ्ऽनोसयंऽ्ऽत्याह एकद्विदः एकाद्विनःनीतिएकद्विनृत
स्यकऽ्ऽव यथाऽ्ऽपाःपरस्याःऽ्ऽतस्यःपऽ्ऽतुविनःउपऽ्ऽवृद्धाःमध्यमंविजिगीषुंआश्रयंति किंस्तं ४
मोत्तरं धर्मोविजियते ७ हेदेविअस्यसमुद्रस्यअऽ्ऽनेनःसुवःप्रविष्याःमूर्ध्नेवक्रावनरणंबस्तव
आदिसवनरसातलात्रयत्रोद्धरनक्रियायाः किंस्तं पलयपरुद्ध ८ हेदेविअमोसमुद्रःसिंधुम
हीःपिबति चऽ्ऽनःपाययते किंस्तताः सुखार्ण्य० नद्यःसागरस्यमध्यपतनेननिऽ्ऽसुखंअर्पयंतिपिबं
तीति किं० स्व० अपरं अनन्य० ९ हेसीतेअमीतिमयामऽ्ऽाःसरंध्रैःसरोभिःऽ्ऽलपवाहानुऽ्ऽर्घवित

युगांतेऽ्ऽचितायोगए
पयागनिऽ्ऽयस्यस
:किंस्तनः पद्ममन
धात्राआद्यवाह्मणा
संस्तूयमानः किंस्त
तन नाभिपरूढाबु
रुहासनेन नाभो
पररूढंस्थितंयत्रअं
बुरुहंकमलंतत्
आसनंयस्यस ६
हेदेविज्ञातज्ञाम
हीध्राःपर्वताःएनं
समुद्रंआश्रयंति
किंस्तं शरण्यं श
रणागतनत्परं कि
मर्घेसऽ्ऽनीतिआस

दिशोव्याप्यमानं
कस्यव यथाविष्ण
:रूपंईदृक्ऽ्ऽयत्त
यावानअनवधार्य
ते किंस्तं तोना
मऽ्ऽसऽ्ऽमीदिरूपं
अवस्थांअवतारेषा
मिवंते अपरंमहिम्ना
प्लावनेनदशादिशो
व्याप्यस्थितं ५ हे
देविऽ्ऽसयासगवा
नूलोकानुसंऽ्ऽत्यअ
सुंसमुद्रंअधिऽ्ऽत
स्थपिति किंस्तः
सुगांताचितनिद्रः

णामोदरावलेन समं प्रमथ्यमानस्य वस्त्रयिष्ट अतिशयेन आसाति कनघनेन किंस्तेन आवर्तवेगाद्भ्रमता पर्जन्यस्य चक्रतः प्रवेशाद्वा पयांसि पातुं प्रवृत्तमात्रेण १४ हसीतेव लवणाम्बुराशेः समुद्रस्य वेलाद्रुराजु आसाति किंस्तस्य अयःचक्रनिस्वश्च लोहमयचक्रं

चंति प्रसारयंति किंकुर्वेतः समस्वनदीमुखवासआदायविवृतानन्वंसमीलयंतः १० हसीतेसमुद्रानुपश्य किंस्तान् मातंगनक्रैर्गजकुलवारःद्विधाभिन्नान् किंस्तैः सहसाउत्पतद्भिः अकस्मात् तान् उच्छ्वसद्भिः यफेनोपयोगजानां कर्णकृणचामरवद्वजंति कया कपोलसंसर्पितया कपोलेषु प्रसरद्भिः ११ हसीतेएतेतुडंगाः सर्पाः फणाग्रैर्मणिभिः व्यंजंतेउपलक्षंते किंस्तान् मदामिविस्फूर्जितनिर्विशेषाः महोर्मीणांयत्विस्फूर्जितंउच्छ्वसनंतन्निर्विशेषाः किंस्तान् वेलानिलायनटस्यवायुग्रहणाद्भ्रमनाः किंस्तैः सूर्योष्णसंपर्कसमृद्धरागैः १२ एतत्सरव

ऽदृष्टं प्रकृतिवक्रानरणांबभूव ६ मुखवार्पिणांश्च प्रकृतिप्रगल्भाः स्वयंतरंगाधरदानदक्षः अनन्यसामान्यकृतत्रवृत्तिः पिबत्यमोघाप्रसातवमिश्रे १० ममत्वमादायनदीमुखानां संमालतांतीविवृतानन्वंश्च भीचिरोद्भिमसःसरंतो मूर्ध्वीवितत्वंतिकृतप्रवाहान् १२ मातंगनक्रैःमहोर्मोत्पतद्भिः भिन्नान्द्विधा प्रवृत्तमहफेनान् कपोलसंमर्पितयाएषां वंजंति कर्णकृणचामरत्वं ११ वेलानिलाद्भ्रमस्ताडंगा महोर्मिविस्फूर्जितनिर्विशेषाः सूर्योष्णसंपर्कसमृद्धरागैः व्यंजंतएतेमणिभिःफणाग्रैः १२ तवाधरस्यद्विषविद्रुमेषु पर्यंतमेतेसहसोर्मिवेगाः ६ वृद्धैकरप्रोतमुखंकदाचित् लेशादपक्रामतिशंखवृष्टं १३ प्रवृत्तमात्रेणपयांसियाश्च मातुर्नवेगाद्भ्रमताघतेन आसातिसूचिष्ट

(नि॰४)

कशाहशास्य कंबुसतावेला तन्वीसरूला अलिरिवआसासमाना अपरं तमालतालीवनराजिनीला तमालवनस्य तालीवनस्यवयाराजिःअलिनयानीलाश्यामा आत्व० क्षारानिवद्धाकलंककलंककलरवा ऽव अंबुराशिरेवचक्रंतस्यस्वस्यकलंककलरवायाः क्षारानिवद्धास्त्रीव १५ हसीतेवनानलःकनकरणुनिःतेववआननंसंस्तावयति संस्तूषयति अलंकरोति किंस्तेन आयतांक आत्व० मंमम कालहेतोः मंमणार्थं कालविलंबितस्य मांयक्षमंयमसंवेत्तीव मांममणकयोर्णहस्ता असमर्थमिवमन्यमा नस्यावदनमुखं अलंकरुते किंस्तेमां बिंबाधरवद्रक्तमां बिंबफलमधरवद्रक्तं यस्यस १६ हसीतेए

यूथ कथंचित्लेशात् अपक्रमति निःसरति किंस्तेसहसामिवगात् विक्रमयुपर्यंतं किंस्तेन तवाधरस्यद्विष किंस्तेन ब्रह्मकरंघात मुखं कदाकरिष्यातेमुखंयस्य स अतएवनिर्गवेनशक्नोति १३ हसीतेइतो असमन्यक्रेसमुद्रस्य यःउनरपिगिरि

तयद्यंविमानवेगान् सुखेनपयोधेःसमुद्रस्यकूलंतटंशक्नोः किंस्तेसेकतनिम्नश्चक्रियपर्यंतमुक्तापटलंसे कामतटेनिम्नाविद्रीर्णायामुक्तयःस्तास्यःपर्यंतंपतितंमुक्तापटलंयत्रतत् किंस्तेफलावर्जितमृगमालं। फलैःआवर्जितानांमृगाणांमृगाणांमालायत्रतत् १७ हिकरसोसहेमृगपेक्षणीक्षवत्पश्चात्मार्गेदृष्टिपातक्रमेण प्रलिबंधकनिष्ठयामध्यविलागेपिकरतःस्यात् करसंबन्धस्यस्यासा पवासकाननसूमिविद्रीसयत्समुद्रानुनिस्मरतीव यथाप्रविमानंअयतोपियाति तथाप्रसमुद्रःपश्चाद्दूरीसयति स्वमिश्रप्रधीयसीजायते अतश्चास्वकासागरान्निर्गच्छतीव १८ हिदवियथाविमायावस्कारममममनोसानिला

मितैः समुद्रःप्रमथ्यमानोगिरिणावेन्द्रः १४ हगदमश्चक्रनिनस्यतन्त्री तमालतालीवनराजिनीला ता आसातिवेलालवणांबुराशेः क्षारानिवद्धेवकलंककलंकेरवा १५ वेलानिलाकंतकरेणुनिर्मे मंलावकत्यानननमायतांक मामकुममंडनकालहेतोः वैतांवैबिंबाधरवद्रक्तं १६ यतेवसमेकतनिम्नमुक्ति पर्यंतमुक्तापटलंपयोधेः प्रवृत्तमात्रेणविमानवेगा कृतेफलावर्जितमृगमालं १७ कुरुष्वतावत्करतोमयश्चा मार्गमृगपेक्षणिदृष्टियाते यथाविदूरीनवतःसमुद्रा अकानमानिःसरतीवन्नमिः १८ क्वचित्पथामंचरतेमृगाणां क्वचित्वनानांपततांक्वचिद्वे यथाविधोमेमनमोलिलाधः प्रवर्तितंयत्रपतत्प्रविमाने १९ अमौमहेंद्रद्विपदंतगंधि स्त्रिमार्गगावीचिविमर्दशीतः

पयूरंविज्ञाय किंस्तानि समारशानिवाटजानि समारशानिनवानिवाटजानियेषु २२ हिसीतेएवा सास्वलीरामयात्रांविविधतागवषयनासनात्रवोदीधिवांत्रष्टेपमितेएकंत्रपरंअहंप्रपुत आत्व० त्व चरणारविंदनिश्चिंडःखात्रब्रह्मामानेइय २३ हिनीरुचरक्षसारावणेनयतःयनमार्गेलअपनीता गृहीतापकवल्ल्यःरूपयाममनमार्गेअदृश्यीयत् कालिःसारवानिः कंबुसतानिः आवर्जितपल्लवानिः मोहसारवानिःकमंकपरातिस्म यतोक्रुअग्रकुंतयः २४ हि० अन्यत्मृगपःमोसमनोबाधयत् किंस्तेमांनवागतिक्षं मगनिजानातीति अयनिक्रस्तं तासामपिअवाचकघात्कघनंकंघक्रामटीति

बिमर्दसीतलः अथ क्वचिद्घनामेघःवेनवद्विनायंआसरणआसंवृतीवबभ्रामीव किंस्तेनःउज्जिनविक्रकिलयःअपरं त्रयाश्रष्टः किंस्तेनया ऊनदलिन्या किंस्तेन वातायनलंबितेन २१ अमृतीरस्तोमुनयःयस्यास्वंस्वानिआश्रममंमणानिअध्यासन आश्रयंति किंकुर्वा ऊनस्यानेअपोडविभ्रमवा गत

षःपत्रपविमानंतथा विधंप्रवर्तमे नथा हिकश्चिमुराणांपथा प्रवर्तते क्वचित्पथ नानायथासंचरत क्वचित्पक्षाणां १९ हदविअसाआकाशवायुःनतवघरन स्वदलवान्आचामतिपिबति किंस्तान् दिनयोवनाश्रितान् मध्याह्नोद्भवान् किंस्तेमः सरंद्विपदानगंधि अपरं त्रिमार्गगावीचि

स्म किंस्तताः मृगाः हरिणस्यादिगिविलोचनानि व्यापारयंत्यः किंस्तानि नत्पक्षराजीनि किंस्तताः
दर्शीकरनिर्विपेक्षाः दर्शीकरेण अपकारहिताः २५ हे देवि पुरस्तात् अग्रे एतत् अस्य अल्पवतो गिरिशृं
गं आविर्भवति किंस्तं अमरलेखिअ चंलिदं यत्र शृंगे घनानां मेघानेव पयः मया वहिष्यया गाश्रमस
मं विश्रृष्टं २६ हे शीतेयस्मिन् गिरौ माल्यवति त्वया विना ममएतानि वस्कूनि असद्यानि बस्तव अस्त
वन् एतानि कानि धारादृतपल्वलानां गंधि अपरं कादंबं कदंबकुसुमसमूहः आर्द्रीकृतकेशरसंव
नयास्निग्धाः सिमक्षराः गिरिनामयूराणां कका वाव २७ हे सुरुमयाघनगर्जितानि कर्मचिनूक

आकाशवायुदिनयौवनमा माचामतिस्वेदलवान्मुखेति २८ करेण स्वानयनलंबितेन न्यूष्टस्व
यं चेकि कुरु रुनेन्दो आस्वेतो चालरणंकितायं उद्भिन्नविद्रुमकुलयोघनस्त २९ अमाकुनमस्वा
नमयोऽचिघ्रे सन्नासमारुन्नवोऽङ्गानि अध्यासमेवारुतोयमाह किंशोऽकुजान्याश्रमसंकुना
नि ३० मेघो मलीयत्वचिरस्वतात्रो दृष्टमयाऽयमेकमुच्चो अदृशीतवेच्छ्रणाविद विष्णु
ष्ठ आदिवबहमोज ३१ उरक्षमानिकुयतोयनाता तमार्गामतो रुयवालनाम अदृशीयहन्तु
मसंकुयतः शाखानिरायकितपल्लवानि ३४ मृगश्वदर्शीकरनिर्व्यापदो स्तवागातिङ्गसमवो
मयेन्मो व्यापारयंतो हिमिदक्षिणस्या मुत्पक्षराजीनिविलोचनानि ३५ एतस्मिन्मेमाल्यवतः

वर्तेऽत्पवंशालस्तन किंस्तानि अविसक्तानि वियोगरहितानि अपरं अनाम्पदत्तोत्पलकेसरा
णि ३२ हे शीते अहं इमां तदा कलतां त्वामिव बुध्या मया च पाप्ताऽति मत्वा परिरिप्समानः सा
मिव्रिणा साकं निषिद्धः किंस्तो तन्वी कामला अपरं स्तनालिरामस्तबकाचनमो स्तनवन् अलि
रामणस्तबकेन अवनमो ३२ हे अमृगादाबरीसाकुस्यपंकयः वोऽत्युद्भवंतीव मदाग
मनज्ञानं तासां गमनं कृतः संसवतीति आह किंकुवा कांचनकिंकिणीनां स्वनं शाष्ट्रकुवा
किंस्तानो विमानानरलेबिलीनो ३३ हे शीते एषा पंचवटी मम मनः आह्लादयति हे

निबाष्पयागान् वि
निन्नकाशिः २९
हे देवि हरिः अस्य
निर्पासलिलानि
खेदात् पिबतीव
किंस्ताः हरावनी
सो किंस्तानि उ
पांतवानीरनवा
पगूढानि अपरं
आलक्ष्यपारिज्ञ
वसारसानि ३०
हे सीते अत्र पंपा
शोरमांगमाम्रो
ढ्कानि मिश्रना
नि सस्पृहेईक्षि
तानि हरअंतरे

श्रेन अतिवाहिना
नि यहाविसारीण
किंकुर्वेना रात्रौ
वीक्षस्तं स्मरना
किंस्तं कंपानर
२९ हे शीते यत्र
गिरानतत्र विवाह
धूमाकुणलोचनश्री
मा अक्षणान् पीड
यामास किंस्ता
नवकदलिस्तनन
कदलीकुसुमैर्वि
मंब्यमाना अवक्रि
यमाणा किंस्तिः
असारसिक्त किं

वैसुत्पादयति किंस्ता नसुरवक्षसारा अपरं त्रयाघनेबसंवर्द्धिनबालस्तना घनोबुलिः संव
र्द्धिता बालस्तनाः पत्र प्रसरकारायस्या किंस्तया कामलमध्यापि कोमले कुंजमध्यं उदरय
स्याः सानया ३४ हे शीते अत्र अस्य गोदंगादावयोवानी एतीअस्य अस्मरामि कीदृशः स्वः प
कांते ऊरुअंगनिविलमूर्छा तवउसंगनिवलामूर्छोयस्य किंस्तः मृगयानिवृत्तः मृगयाकुत्रा
निवृत्तपरतः अपरं तरंगवातनविनीतस्वेदः ३५ हे शीते अयं तस्य मुनेः सोमः सूमिस्थानपरिग्रहः

रस्तान् आविलवयं वरलेविश्वंग नवयुयोयघनेमयाच ऋद्धिप्रयोगाक्रुसमविस्टे २६ गंधस्य
धरादृतपल्वलानां कादंबमर्द्धोजतकेसरचे स्तनग्रंथकेसरिविनोमंचवत्रे यस्मिन्नसद्यानि वि
नात्रयामे २७ हे शीते स्तेसरतांचवांनो कंयोन्नरलीकितवायसूत्र गुहाविसारीण तिवाहितानि
मयाकवे चिद्घनगर्जितानि २८ आसारसिक्तक्षितिबाष्पयागान् मामक्षणोद्यत्रे विसन्नको
स्त्रो जिकंक्रमानात्रकदलिस्ते विवाहधूमाकुणलोचनश्रीः २९ त्रयोनवानारनवोयसूत्र
वालिक्षयोपि चचसारिसानि इनवतीमो पिबतं तंत्रेदा दस्ते क्रियायामलिलानिदृष्टिः ३०
अमा विमुक्तानिरयांगनाभ्रा मनोन्यदत्तोत्पलकुमलानि रुंद्रानिक्षमत्वत्रिनाति मयापि
त्वेमस्पृहमाकृतानि ३१ हे शीते तत्रोकलतांचेतत्रा स्तनाहिरामस्तबकावनमो ऋत्या
घनुछायपरिप्रमानः मौमिणामाक्रमहेतिमित्रः ३२ अमूविमानातरलेबिलीनो अत्रास्व

रसलक्षं इंद्रबिंबमिव ३३ हे देवि सकंपिवरा सर्वमघानादेवंडणपंचाप्सरायोवन कुटबंधस्य
सिनीतः वापितः पंचानां अप्सरसां यावनमेव कुटबंधः वापितः तासां यावनेन सस्कुटेन बद्धः
नेत्पक्रनत्राक्रांति किंस्तनेन समाधितीतेन पत्रपत्र स्तेन कीदृशेन तत्रपः इन्पाद मृगः सार्द्ध
रद कीदृशः दर्शीकरमात्रदृष्टिः मात्रशब्दः केवलवचनः किंवालदर्शीकारेण बाणयाघोक
कृत अतएव शाक्रोबिलेतिस्म ३४ हे तस्य मुनेः अयं वसक्तसंगीतमृदंगघोषः विपद्मनः

आश्रयः एकाश्रमा
दिविअपरोक्षमा
मुनेरगस्तस्य सका
मुनिरित्याह यः स्व
संगमात्रेणमघानः
इंद्रस्यपदात् इंद्रश्रा
सनात् नघषराज्ञाने
श्लस्यांचकार किं
स्तस्य आविलाल
रिश्रुहाताः ३५
हे शीते अस्य मुनेः त्र
नाग्निस्माग्यंधाश्रा
आध्यायममम शात्मा
लघिमानं समश्नुत
निःपापश्चेषाशाति ।

विमानव्यवधानसक्तं
१ ४३ हि० एषमु
नःससाजनेससाज
नविमिन्नंसव्यतरद
क्षिणंसुजंइतःअस्मि
न्पक्षपांशुंश्वेक
कस्तः उपनेजाः
कस्तं अक्षमाला
वलयं अपरं मृगा
णांकंहूयतारं तया
ऊशासूविलावंऊ
शासूचारुलनानां
न ऊशासूविलाव
स्ते ४४ हिशीते
अदःएतनूशारसंग
नाम्नोःखनेस्तपाव

ध्वकूचंडशालाःकृणंपतिश्रुन्मुखराःकरोति चंडशालाशिरोगृहं किंस्तस्य अंतर्हितसौधसाजाः अं
तर्हितंअदृश्यसौधंसजतीतिसाकु तस्य ४० हि० अयंअपस्तपश्चीतपस्यति किंस्तः नाम्नासुतीक्ष्णः च
रितेनदीनः किंस्तः वृद्धलोहविलुंजो वक्रीनांमध्यललाटंतपस्तप्तसप्तिः ललाटंतपतीतिललाटंतपःस
प्तसप्तिःसूर्यो यस्यसः सप्तसप्तयोअश्वायस्यसः पंचाग्निसाधनेऊरुनेऽत्यर्थः ४१ हि० सुरांगनावि
लसचेष्टितानिअसंसुनिकर्तनअलं विकारंपापविघ्नेनसमर्थानि किंस्तं जनितेऽशोकं जनितात
नंकाननकिंकिराणांनो प्रसूदृष्टजंतीवरंसुतपतेयो गोदावरीमारसयंकुरुसंघो ३२ एषोच
शोकोमलनमध्यपापि घटांबुसंवर्धितबालचूताः आह्लादसंसुखरवक्षमसा दृष्टाचि
रात्पंचवटीमनोमे ३३ अंजाबुगोदमृगयानिवृतः मरंगवातेनविनीतखेदः रहस्यडंगनि
षप्तमूर्धा मरामिवातारगृहप्रसुप्तं ३४ नूनंगमात्रेणपदात्मघोनः प्रचंमयांमोनघुषे
चकार तस्याविलानपरिश्रुद्धहेतोः ३५ नोमांसुतःस्यानपरिग्रहोयं ३६ वेतामिभूमाग्र
मतिद्यकीर्त्तिं सम्यंदमाक्रांतविमानमार्गं घात्राहविर्गंधिरजोविमुक्तः समश्रुतेमल
घिमानमात्मा ३७ एतेस्मनेमानिनिशातकर्णी पंचाप्सरोनामविहारवारि आनीतिपंचे
तवनेविहरा मेघांतरालक्षमिवेंदुबिंबं ३८ उरामदर्नाकरमाचरंति श्रीरन्मृगोःमार्दमृ
घिमिघोनां ममाधिनीतेनकिलानितीतैः पंचाप्सरोयौवनकूटबंध ३९ तस्यांमेमंतहि
नंदृश्यते किंस्तंशरण्यं तपापावनंपवित्रं किंस्तस्यसुनेः आहिताग्नेः योसुनिःअग्निविरायम
मज्ञिः संतर्प्यमंत्रपूतेनसुमपिअहिंसीत् ४५ अक्रनातस्यसुनेःअतिथीनांसपर्यांऽजाअमीषपा
दपेषुस्थिता तरवःएवअतिथीऽजाऊरुसंते किंस्तेषुबायाविनीताधपरश्रमेषु बायाःविनीतः
स्फुटतःअध्वपरिश्रमामार्गखेदायेस्पैस्तु अपरं सूयिष्टसंसाधफलेषु कश्चिव सुषुत्रेश्चिव
४६ हिबेक्करगात्रि स्तनसारवशाद्धरं नाम्नगात्रंयस्याःसा आसाचित्रकूटोममचक्रवर्ति

त्याहिताग्नेःअपशांका
वनसःकिंस्तानि स
हासपरिहसंतिनाविकृणा
वियस्तंश्वतानि अप
रंव्याजाःसंदर्शितम
खिलानि व्याजेनाहं
संदर्शितमखिलानि ४२ हि० एषमुनिः
नमदस्य
हिंसा
पति
वेमम
किंस्तं
नपतिर्गंधं किंस्तो

७३

इत्याह किंस्तेअ
नियंत्रासविनीत
सर्वे नियंत्रासमे
तरणविनीतानिस
र्वानियंत्रतनू अप
रं अपुष्पानिगात्र
लवंधितकं पुष्प
लिंगविनापिफल
बंधिनोहृदायंत्रत
नू ५० किलऽति
श्रूयते उत्पवानाम
मवअंतस्यायत्रि
पनीतपोधनानांअ
निषकायस्नानार्थे
त्रिश्रातसांगंगांऽव

भ्रांतितत्रैवन्यस्यति चित्रकूटंदृष्ट्वाममनेत्रेतत्रैवस्थितंकरोति किंस्तः धारास्वनाझारिदरीमुखं धारा
स्वनाझारिदरीमुखानि यत्रअपरं शृंगाग्रलग्नाभ्रदवपंकः शृंगाग्रलग्नोभ्रदोपवपंकोयत्रस
ः कंडूयं यथादग्नःसदर्पः कंडूयाद्वृषभःवक्रवेभ्रांति सोपिमुखेनगर्जनखमुद्धिरति ४३
हिसीतपामंदाकिनीसरित्नगोपकंवलानि किंस्ता उसत्रस्तिमिनपवाह अपरं विहरांतरसाव
नद्धी उन्नेष्ठ सुमःकवगतामुक्तावलीव ४८ हिशीतअयंतमालःगिरिपर्वतेअचलशीकृत्यसुप्तातः
तयौधनाजः घ्यक्रमागीतमृदंगघोष विसेजतःपुष्पकचंडशालाः कृणंपतिश्रुन्मुखराःकरोति ४९
हविर्लुंजामेधवताचवर्णा मध्येललाटंतपसप्तसप्तिः अमौतपस्यत्यपरस्तपस्वी नाम्नासुतीक्ष्णः चरितेन
दांतः ५१ अंतुमहामघहिते कणाणि व्याजेनदर्शितमेखलानि नालंविकर्तुंजनितेऽशोकं
रागनाविचमचेष्टितानि ५२ वाचंयमवोध्यपतिमेषे कंपेनमूर्ध्नेतिगृदाकिंचित् दृष्टिविमा
नव्यवधानसक्ता ततःमहस्राविषमनिधत्ते ५३ गोष्ठेक्रमालावलंदमृगाणां कंडूयितारंऊशासूचि
लावे सनाजनेमेलुंजयतोजाः मध्येतरुश्रुमतःपुष्पकंठे ५४ आदःशरण्यंशरनंगनाम्नस्तपोवनं
वनमाहिताग्नेः चिरादसंतर्प्यमभिद्रिरग्नि योमंत्रपूतांतवमप्यहौषीत् ५५ छायाविनीताध्वपरश्रमे
षु सूयिष्टसंसाधफलेषुमाषु तमीतिधीनामधनोमयर्वा स्थितामुपत्रेष्टिवेघादयेषु ५६ धारास्व
नोझारिदरीमुखोसौ शृंगाग्रलग्नाभ्रदवपंकः बध्नातिमेबंधुरगात्रिचक्रः दृष्टःकंडूयानिवचि
नयामास किंस्ता अंबकमालिमाला अपरं सप्तऋषिस्तुमृताहमपत्नी सप्तऋषीणांदारान्नः व
ह्नतानिहमपत्नानियंकमलानियस्याः ५१ हिशीतअत्राश्रमअमीशाखिनापियागारूढश्वना
ति किंस्ताः ध्यानऋषीसमाधिस्थाःऋषीणांवीरासनैःआसनविशेषैःसमाध्यासनवेदिमध्या
कया निवापनिःकंपतया ५२ हिसीतसायंवटोविलाति किंस्तः उपामऽतिषकाशः उपामऽ
तिनाम्नाविख्यातः यावटःवयाधरस्तानूवनंगत्वाउपयाचितः धनरागमनायप्रार्थितः यःफ

यस्यप्रवालेआदा
समयस्यतसःप
रिकल्पितः किंस्त
तः पंचाकरापांड
कपुलशाखा यता
करमंत्रस्यपाडक
पालेसतनहकंपते
शाखे ५५ हिशाद
वितंअयंतपसा
धनंवनेदृश्यते किं
स्तंप्रयाविस्तनाद
यनस्तनावे प्रावि
कृतंउद्यंतरमस
कृटपलाशायन
स्तः कामस्तावः

७३

लितःसन्नुसपद्मरागपद्मरागसहितःगारुमानोनीलमणीनांराशिरिवभाति पलानांआरक्तच्छायपद्मरा
गोपमानेपत्राणांहरितच्छायगारुमणिसिरुपमानं ५२ कलकं हि० क्वचित्प्रदेशेइंद्रनीलेमणि
लिप्तइवविकारवचिनाशक्तामयीयष्टिरिव किंस्तुतः प्रसालेपिलिप्तनीलेपायेच कांतमणिः अन्य
त्रक्वापिइंदीवारनीलोत्पलैःचक्वचितांतरासिमपंकजानांमालाइव यमुनायाइंदीवरोपमानं गंगा
याःश्वेतांबुजानामुपमानं ५४ शार्दू० क्वचिन्नकादंबसंसर्गेनतीप्रियमानसानांरवगानांहसानां
चक्रुटः ५५ एषाप्रमनसिमितप्रवाहा मरिष्टिहरांतरसावितत्री मंदाकिनीनातिनगोपकंठे मुक्ताव
लीकंठगतेवनस्मैः ५६ अस्मुजातोन्नगिरितमालैः प्रवातमादायसुगंधियस्य यत्रांकुरायांकु
कयोलशोभी मयोवतमःपरिकल्पितेमे ५७ अनिग्रहत्रामविनीतमत्रे मुष्णालिगात्रकृतवधि
ष्टकं वनेतपःसाधनमेतदग्रे रविःकृतोदग्रतरप्रतापे ५८ अत्रोनिषेकाप्रतयोधनानांसप्तर्षिद
त्तोद्धृतहेमपद्मां प्रवर्तयामासकिलाहसूत्रा त्रिस्रोतसंचक्रमौलिमालां ५९ वारामनेध्यान
कृतामृषीणां समीसमाध्यासितवेदिमध्या निवातनिःकंपतयाविभाति योगाधिरूढाइवसूत्रिणो
ऽपि ६० वयोपुरमाकुपयांचितोदैः मोदावटःश्यामइतिप्रसिद्धः राज्ञीनांमिवगारुमानां सप
दुरागेफलतेतोविभाति ६१ क्वचित्पुनालेपिलिरिष्टनीलैः मुक्तावतादृष्टिरिवाभिविष्टा अंतस्त्रसा
लासितचक्रजानां मिद्धावरेफुक्वचितांतरेषु ६४ क्वचित्पुनाचांडमसातमोभिः छायाविलीनेनाव

रेणसिंहांशुकमियाइव अपरेकृष्णमृगत्वचासिंहरेः सिंहमकृतिरिव अपरेइंदीवरमालयासिंहांकंद
स्वगिव अपरेस्मरारेःकंवलासनतिरिव ६७ हि० अनवद्यांगिवशस्यगात्रिपरपअवलोकय एषा
गंगाविभाति किंस्तुता यमुनातरंगैःसिंहप्रवाहा अत्रगांगंजलंधवलमस्ति यमुनायाःअनी
लरूपामं मयोश्चसंगमेऽत्रंशान्यस्याबाजल्यांकुरुते वस्तु० क्वचिन्नईश्वरस्यतनुमिव किंस्तु
ता स्वस्मांगरागाः एतावेताधवलचेनगंगोपमानं अपरंकृष्णोरगस्त्वपला कृष्णाजरमापवस्तु

न्यत्रत्यत्रे० श्वेताश
रदचलेखाइव किं
स्तुता रंधेषु आलक्ष्य
नलः शरदश्री रंधे
षुअत्रविचारयुक्ता
हंसालक्ष्यमानाः
नलः प्रदेशायस्याः
सा गंगायाअत्रवे
खोपमान यमुना
यामत्रास्य पद्मत्रये
कृत मिश्रयांधका

पंक्तिरिव त्रयेऽत्रते
अन्यत्रवेदनकल्पि
ताखवा एष्टिप्रायाल
क्तिरिव किंस्तुता का
लाग्रमदत्रयत्रा का
लाग्रमुणादत्रायत्र
लतायस्यांसाः ५५
क्वचित्रमोलिःत्रव
लाकृताचांडमसा
लेखाइव किंस्तुतः
गयाविलानिः अ

वहति किंस्तुतां इ
क्ष्वाकुभिःइक्ष्वाकुवं
शाजविःउत्पतराकु
तानि किंस्तुतः उरंग
मधवस्रधावतीभिः
उरंगमेधस्यअश्वाम
धस्यअवस्नतःस्नाना
र्थंअवतीभिःआगति
ःअपरं नीरनिषादय
ष्टिः ६२ हि० प्रेम
ममानसंयांसरसंउ
त्तरकोशलानांदेशा
नांसामान्यधात्रीमिव
संस्तावयति किंस्तुता

वासुनयःयस्याःसरसा
ब्रालंसरःमानसकोर
णंउत्पत्तिस्थानंउदाहरं
ति कथयंति किंस्तुतं
उत्पलनांगनानांयक्ष
पत्नानांपयोधरैःस्तनैः
निविष्टहेमांबुजरेणु
नविष्टउपत्तु क्रोडेमांबु
जानांसौवर्णानांरेणुर्य
त्रतत् कस्याइव यथा
बुद्धेःअव्यक्तउरुषंका
रणंआमनंति ६१ या
सरयूःसेवि अयोध्या
राजधानीअत्रकलानि

यानात्मार्गेण अवतार किंस्तेन अरुमदीतलेन अपरं संगिरचितस्फटिकेन संग्यासोपानविच्छत्यारचिताः स्फटिकामलयोयंत्रतनू किंस्तेन उरःसरबिलाषलेन किं० रामः सेवाविचक्षणः हरीश्वरदत्तपास्त्रा ७७ सरामः अर्घपरियहांतेस्वातरंसरतं अस्वजन चक्षनः

ज्ञाय किं० श्रियं अनघांनिर्दोषां अनुपसुक्तां यथालक्ष्मणःमदंज्ञोऽत्यर्पितवान् किंस्तताभां सुरकृतां किंस्तताय मृदुसयामेरवरादीनुरुज्ञानिरुताय ६६ ६० असोसरतः अर्घपाणिःसन्नअस्तुपेति प्रत्युवाच किंःसह दाहिःअमात्यिःसह किंकृत्वा पुरुंवशिष्टउरस्कृत्य किंस्तः पदातिःपादचारः अपरं पश्चादवस्थापितवाहिनीकः किंस्तः चीरवासाः ६७ ६१ ज्ञातेयोसरतःऽयंतिवर्षोणितयालक्ष्मणसहउयंउक्तदंडःकरंआसिधारंबतंअस्पस्पतीवु सुवापिपित्रानिसृष्टाजनकेनदत्ताअंकगताम् शलावयैस्तुरकोयात्नानां ६८ मेयंमदयाऽजनानीवतेन मान्येनराज्ञासरघुविश्वस्ता ६९ यिमंतेशि शिनिलेमो नरंगहाक्षेस्तुयुद्धतीवे ६७ विसंकस्मेधाप्रकृष्टं घरस्तानु यथारंऽयाविवंसुक्ति हाति शक्रे ६८ मक्षुपितपुत्रैः पुत्रुक्तोमालरतासमेनः ६९ अद्य प्रियंप्रलितमंगरायकृत्य यैप्रियमानघांसेमाप्तुः ६७ ज्ञानिष्टकः यथाषमरवरादीन् सुरकृतांवामिवेलक्ष्मणेषु ६८ अमो उरस्कृत्यगुरुंयदोत्तिः यश्चादवस्थापितवाहिनीकः ६९ कैरमात्यैःमदचीरवासा मामधेयाणिनर नोस्वयेति ६७ पित्रानिसृष्टमदंगोक्तयोत्यैः प्रियंसुवाणकगतामलोक्तो ऽयंतिवर्षोणितयास होग मलास्यतावेवतमासिधारे ६७ यतावजक्रवतिदासरघोतदाया पित्रा विमानमधिदेवतमार सधिमयामिः कुहाकृतकृतिभिःसरतानुगामिः ६९ तत्मातरःसरविनाषणदर्शितेन सेवा विचक्षणहरीश्वरदत्तहस्तः यानादवातनदक्षुमदातलेमार्गेणसंगिरचितस्फटिकेनरामः ७० ६७ इक्ष्वाकुवंसगुरुविश्वयत्नःप्रणम्य मलातरंसरतमधे यविगृह्णात पर्यश्रुरस्वजनमूर्ध्नि चोप मूर्ध्नि उपजंघो किंस्तः पर्यश्रुः इक्ष्वाकुवंशगुरुवेवशिष्ठयप्रणम्य किंस्ते मूर्ध्नि तत्रक्षणोद पित्रमहाभिषेकनस्परामस्य सक्ता अपोदस्यकः पितराज्यमहाभिषेकेयस्मिन् ७१ सरामःमंत्रि दृष्टान्प्रणमतःसतसुसदृष्टिदानिःअन्वयहीनु अपरंवाचा किंस्तया वाक्योगमधुरकरया वा क्योगेनकृत्वालप्रश्नमधुराणियस्याःसानया किंस्तान् स्मश्रुपहस्तकृतिनानानविक्रियान्

पिप्रियंअनोक्ता ६८ दासरघोश्रीरामएतावनुक्तेसति विमानेज्योतिःपथादाकाशानुअवतार किंस्तत्र अधिदेवतयादेवताधिष्ठितेननदीयाराम स्यऽज्ञांविदित्वाज्ञात्वा किंस्तं सविस्मयाःप्रकृतिःलोके उद्धकिंतं ऊर्ध्वमवलोकितं किं० सरतः सरतानुगामिभिः ६९ रामस्तस्मान्मू विदित्वा ज्योतिःपथादेवतानां ७५

सम्प्रकृष्टहाकुनिताउत्पादिताआननविक्रियायेषांतेतान् उत्से० प्ररोहकुधितान्कृकुनिव ७२ सरतःलक्ष्मणंकक्रम्पजानोववंदे किंस्तो रघुनंदनेनश्रीरामेणआदृतेनसताऽतिकधितो सर तारकुःअयहरीश्वरःसुग्रीवःममक्ष्वेकबंधुः एषःपालस्त्रा बिभीषणःसमारंडरःपहन्ता ७३ तद बपश्चात्सरतःसौमित्रिणासहसस्कृके वक्षनःएनेलक्ष्मणेनप्रशिरसंउत्तमाप्तन्त्रआलिलिंग उत्से कृते अस्पलक्ष्मणस्पउरःस्थालेननिकंकुकंमध्यहृदयक्रिस्पमिव किंस्तेन रूढेऽजिनुपहरण

सम्पो तत्रक्षणोदधिपराज्यमहाभिषेके ७१ स्मश्रुप्रहस्तकृतिनानविक्रियांश्च स्वक्रोनृपा बोरुकुटिलानिवमत्रिहस्तान् अन्वयहीनसणमतिश्रुमदृष्टदानेः ७० सौमित्रयोगमधुराकरयाथवा वा ७१ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५

:बिभीषणसंबंधिनिःरक्षेनउलितकृत्रिमसक्तिशोनः तउलिताअनुकृताकृत्रिमासक्तिरचनाशोनाकंपतिर्यस्यसः किंस्तैः मायाविकल्पारचितैः मायायेवविकल्पास्तैरचितैरपि ७६ ततोनंतररघुपतिःश्रीरामःस्वयःउनरपिविमानंअध्यास्त किंस्तनः सावरकुःलक्ष्मणसहितः किंस्तं विलसत्पताकं अपरं काञ्चनगतिस्वे

व्रणकर्कशेन ७४ तदानीहरिवमूपतयःरामाज्ञयामनुष्यवपःकृत्वागजंडान् आरुरुहुः तेदराश्चराःयेषुगजंडेषुविलाधिरोहणसुखानउपलभिरे किंस्तेषु बद्धधामदवारधराःकरेषु ७५ कणदावराणांराक्षसानांषसुरपिविभीषणपिसाहस्रवःअनुचारैःसदरघसेकेदशरथपुत्रवाहुशिष्टः योरघःतदायै

दिव्यैर्माद किंस्तुतं ज्येष्ठस्तुहत्रिजटिलं १८० काकुत्स्थः श्रीरामः उष्णकेन कोशार्द्धगात्रोदारं साकेतोप
वनं अध्यावास किंस्तुतेन वक्रतिधरः सरेण अपरं स्तिमितकुत्रेन किंस्तुतं शत्रुघ्नः प्रतिविहितोपका
र्ये शत्रुघ्नेन प्रतिविहिताकृतोपकार्यो पहमंकपायवतत् किंलक्षणो रामचंद्रः आर्यः काव्यलोलड
कविक्रमस्य श्रीकालिदासकृतसुकृत्रैकीर्त्तेः श्रीमन्महावीरशारदजना त्रयोदशोसाष्टमिदंतता
न १ इति श्रीरघुवंशे त्रयोदशः सर्गः श्रीरस्तु॥ कल्याणमस्तु श्रुतसंवत्स श्री श्री
वरदो विमानं दोषातमंबुधृष्टहृतिस्मृतियोगदृश्यं ताराधिपस्तरलविद्रुदिचाचदृदं १८१ तत्रेश्व
रेणाकगतांघ्रलयादिवोद्यो वक्षोगायनरुचमलघनादिवादोः रामेणामिलसुतादसकंवक्र
शा दस्युध्वताधृतमतांसरतोववंदे १८२ लंकेश्वरप्रणतिसंगहदत्तेतत्रवेद्यद्युगचरणयोरुन
कामकाया कोष्ठस्तुहतिजटिलशिरोमयसाधरन्यान्यपावनमलेकलयसामा ता १८३ को
वशार्हेवक्रतिधरः सरेणगत्वाकाकुत्स्थस्तिमितकुत्रेनसुग्राकनशत्रुघ्नप्रतिविहितो
पिकार्यमार्ये। साकेतोपवनमुद्यानमध्यवासः १८४ इति मारघुवंशमहाकाव्ये कविश्री
कालिदासकृतौ त्रयोदशसर्गः समाप्तम् श्रुतसंवत्स क॥ प्रत्यागतौ नत्रे चिरप्रवा
सा दयत्रयतांदासरथीजनन्यो क्रमकृताशातमयौषलरवे दिवाचरूयांतरकुवेलाको १ स
ङ्गेः प्रणामादसत्रोत्रनीयंदशांतरं तत्र समंसुगपतुश्रुप
ने कदेव यथाव
तत्पोलते अपघ्नतरो

एदेण॥ सत्यायत्पद
त्रयहं बलमलंविष्ट
स्यविश्रसतानिवासं
स्वधियामयातत्रधि
याधारस्पते यदस्या
नु० उपकार्यो यहो
इरितमानसंमात्र
स्यांसंगत्यचिरप्रवा
रामत्रुस्त्यमहोकं
व्यामिलितोराघ
वो किंकिंचुक्रः वत्र
हेशसगोरांलकवि
राह तत्रउपकार्या
यांदाशरथी रामल
क्ष्मणोजनन्यो को
शिल्यासुमित्रअप

कुक्षिअश्रुबिसेद किंस्तुतः शिशिरःशीतलः किंविशिष्टअश्रु अशीतंउष्णं अश्रुद्विविधं आदर्जशोकोत्थंच हर्षेशीतलं
अपरउष्णवर्तते इयंतिवर्षाणियनुशोकोत्थःअश्रुवहेनु नतदानंदजनालिद्यत कदेव यथाहिमाद्रिनिःस्पंदहिमा
लयनिर्झरःअवतीर्णः सनुगंगासरद्योःउष्णजलसिनति शिशिरीकरोति ४ तिजनन्योःवीरसूत्राष्टनअकामयेतां न
ईप्सुः वीरंजनंसूतेवीरसूः असमाकंवीरःजनोमास्तु इतिअनिलेषुः तर्हिसर्वासांस्त्रीयांअप्रियोसविष्यतीत्याह।
किंस्तुतं कुक्षकलागनानांईप्सितमपि अन्याक्षत्रियस्त्रियःइतिवांछति वीरस्त्रीसूयास्मः तक्षयं तयोरप्रियआसीत्

पघ्नतेरोचतयो २ उनेनुसान्यांप्राप्तौहातारौ यथाक्रमविक्रमशोनितौ चिस्पष्टमश्रुधतया
नदृष्टौ ज्ञातौसुतस्यरुधिरोपलतात् ३ आनंदजःशोकजमश्रुबाष्पं तयोरशीतशिशिरोविने
द गंगासरयोर्जलमुष्णतप्तं हिमाद्रिनिःस्पंदहवावतीर्णः ४ तेपुत्रशोनैकतरास्त्रमार्गा नाडीनिर्यो
गमदसंस्पृशंतौ अपाम्पितेकुत्रकलागनातौ नवीरसूरामकामयेतां ५ लंकेशावेहानेर्वरत
कृणाहं मातेतिनामसुमुदारसंतौ मुर्गप्रतिष्टस्यपरोमहिष्यौ वनक्रिनेदेनवधूर्ववंदे ६ उत्तिष्ठ
वत्सेनसमोऽसौ हत्तेनसत्तीशुविनातवैव कुलुमहत्तीसुइतिप्रियार्हा तामूचतुस्तेप्रियमप्यम
घौ ७ अघ्रानिषेकरघुवंशकेतोः प्रारब्धमानंदजलैर्जनन्योः निर्वर्तयामासुरमात्यवृद्धा मीघ्रीकृ
तैकांचनकुंभतोयैः ८ मरिसमुद्रातमरसीश्रमत्वा रक्षःकपींद्रैरुपयादितानि तस्यापतनमूर्ध्नि

तस्यास्तोनासीतांइतिप्रियमपिअमिथ्याकुर्वाणः सत्यमेवाविष्टं किंतुकं हिवसंवत्रिष्ट नतुनिश्चितंअसोसन्नी
सावजःनचेवश्रुनिनाचत्तेनमहतूकुलंजातुतीर्णः स्वाशेमहतूकष्टमतिक्रम्ययानिर्विघ्नंगृहप्राप्तवान् तत्रवेतसा
तीत्रनत्यघः किंस्तोप्रियार्हो प्रियंअर्हतीतिप्रियार्होनो प्रियवचनयोगणं ७ अथानंतरंअमात्यवृद्धा रक्षा
रमात्यारघुवंशकेतोः श्रीरामदेवस्यअभिषेकराज्यायपट्टाभिषेकंनिवर्तयामासुः कारयाचक्रुः किं भीघ्रे
तिः काचनकुंभतोयैः किंस्तुतिः श्रवेजनन्योआनंदजलैःपारब्धं ८ तस्यश्रीरामस्यमूर्ध्निजलानिअपतन् अ
भिषेकशिरोसिअंसोसिपत्रः किंस्तुतानि रक्षाकपींद्रैराक्षसवानरैः सरितसमुद्रान् शरसीश्रमत्वाउपपा ८

दिअनिवादिनस्कुयो
:परोक्षे एणवाविचा
हिवचनं इदितरस्य
ननुमागमः साक्ष
सेदसक्तिसेदः अस
क्तिसेदः तेनकिंकुर्वे
नी इतिस्वनामसदीर
यंतीउच्चरंती ईश्व
रण घोरादिक इती
तिकिं अहंसीतानम
स्करोमि किंस्तुताअ
लक्षणानविद्यतेल
क्षणानियस्यासा अ
नष्वसर्वेक्षेत्रावहा
क्षेत्रांवहंतीतिक्षेसा
वहा कष्टकारणी ६

किंकुर्वत्योः उभयोर्अ
भिकृतशस्त्रमार्गा
नुरादाद्यायधवणान्
सदयंस्पृशंत्यौ सद
वनाहसमाह अत्यु०
आर्द्रोनिव तक्कालोप
नानिव वीरसूत्रोजाते
:इत्यंशस्त्रप्रहरणाद
:खमउत्सवंति ततः
किंतनवारणइति
५ वत्सःसीतास्वयं
प्रतिष्टस्यपुरोदिवंग
तस्यपुरोःदशरथस्य
महिष्यौकौशिल्यासु
मित्रेअसक्तिसेदेनउ
त्पयासक्तावंदव

दितानिआनीतानि किंभूतस्यक्लिष्टा। अयनशीलस्य कश्च यथामेघवसवाआपःविध्यस्यमूर्द्धिपतंति ९ योराम
स्तपस्विवेषक्रियापिसुतरांवेक्रणाथआसीत् अत्यंतदर्शनीयोबभूव तस्यराज्ञेऽनेपघ्यविधानसोत्साहदिताश
क्तासतीधनसक्तदोषाआसीत् धनसक्तलक्षणोदोषोयस्याःसा याःश्रीरामस्तावनुशृंगारकरणमंतरेणापिश्र
मानासीत् तस्यतदानेपघ्यक्रिययाशोभासमजनीघ्यंते तदासदोषएवरामशृंगारणाशोभतिस्मइतिवाच्यं
१० सश्रीरामःअचयराज्ञधानींविवेश किंभूतः मोलरक्षोहरिमिश्रसेन्यः मोलैःअमात्यैःइक्षानिहरिभिर्वा
मरैःमिश्रंसैन्यंयस्यसः किंभूतां भूयस्वनानंदितपौरवर्गां अपरं सौधाजनलाजवर्षां राज्ञानंकिलपविशंतं

ज्ञानानिजिष्णौ वंधाय्यमेघघनवाइवाप्रः ९ तपस्विवेषक्रियपापितावेव वेःप्रेक्षणाःसुतरांव
भूव राज्ञेऽनेपघ्यविधानशोभा तस्योदितासोत्सुतसक्तदोषा १० समौलरक्षोहरिमिश्रसेन्य भू
यस्वनानंदितपौरवर्गां विवेशसौधाःकृतलाजवर्षां उत्तोरणामध्यपराजधानी ११ सौमित्रिणा
सावरजेनमंदं साधूतवालव्यजनोरघस्थः धृतातपत्रोनरतनयाक्ता ऽपाश्यमंघातऽवाप्तदृष्टः
१२ प्रासादकाताग्रमधूमराजि स्तस्याःसुरोवाभवशोभनिष्टो वनाभिष्टेनेतरधूमहेतु मुक्ता
स्त्रयवेणिरिवोबभासे १३ स्वश्रूजनाउष्टितचारुवेषांकाशीरधस्मारघुवीरपत्नीं प्रासादवाताग्र
नदग्रवंधैः साकेतनाथोऽजितनिःप्रणामैः १४ स्फुरत्प्रभामंडलमाबभूव मोविभ्रतीशाश्वत
मंगरागं राज्ञश्चुकेतिघनःसमुद्रे मंदप्रीतोवह्निगतोवनश्री १५ ववंदमानिरामःपरिवर्हवेति।

रक्ष० स्वश्रूजनाउष्टितचारुवेषां स्वश्रूजनेन अनुष्टितःकृतःचारुवेषोशृंगारोयस्याःसा अपरं कर्णीर
धस्या नृपानोपविष्टां १४ मासीतारराज्ञश्चुश्चुके किंभूतवती आसुरस्यं अचसूर्यादर्चंआश्चर्यं अंगरागंवि
भ्रती धारयती किंभूतं स्फुरत्प्रभामंडलं ब्रव० सन्नीश्रीरामेणस्वभर्त्रीप्रशंसाऽतिघनः वह्निगताअग्निगताव
विष्टसंदर्शिताऽव वह्निनाकावनुद्योतमानेन शाश्वतांगरागेणऽयंप्रशंसा इतिआत्मानंऽत्रशंसविष्टंदर्शयं
तिरामाकृया १५ रामःपितुःनिकेतेप्रासादंविवेश किंभूतस्य पितुःआलेख्यशेषस्य चित्रलिखितस्य स्वर्गे

नूसूत्रेउपायसंघात
इवसामदानसदंड
मसमुदायइव १२
तस्याःसुरोनगर्याः
वसादकालायुरुष
मराजिर्वसासे किंभू
ताः वाभुवशोभनिन्ना
शास्त्र० वनात्निष्टेन
नरघूष्टेनस्वयंमुक्ता
वलिरिव १३ साके
तनार्याःअयोध्यास्त्रि
यारक्षवीरपत्नीश्चं
ज्ञलनिःश्लेषः न
मश्चक्रुः किंभूतनिः
श्वसादवाताग्रनद
ग्रपवंधैः किंभूतो

निर्यंत्रंतंचापोरना
वीलाजैअवकिरं
तीत्याचारः अपरं
उत्तोरणानां अयज
शोतिपादैःमंगलपा
वकानांमंगलध्वनि
सिश्चुअसिषेकादत्र
सांतरीविवेशत्यर्थः
११ सश्रीरामःसरो
ववेशेतिसुगमं साव
रजेनशत्रुघ्नेनसाम
त्रिणालक्षणेनमंदं
आधूतवालव्यजनः
अपरं सरतेनधृता
तपत्रः शास्त्र० १२
ऽवाप्तदृष्टः प्रदृष्टमानसाक्ता

गतशालेख्यशेषस्य किंभूतं निबलिमत् उष्णपक्वारादिसुक्तं श्रीरामेसमेतेसमंगलंकृतमस्ति किंभूतः बाष्पायमानः
बाष्पंवहमतः पितृस्मरणनअश्रूणि विसुंचन् किंकृत्वा सुहृद्भ्यःवेस्मानिविश्राणयदत्वा किंभूता परिवहंतिपरिवहदसत्ता
नि गृहोपकरणपरिवर्तानि घटपटपात्रादिकउपकरणवंति किंभूतः सोहार्दनिधिःस्नेहनिधानं १६ सरामःतत्रनिकृत
नेनरतस्यमात्रः केकेयाइत्युक्तालक्ष्मणाऽदार किंभूतः कृताऽजलियोजितकरः इतीतिकिंहेअंबमातयत्नोऽस्माकं
गुरुपिता सत्यान्नास्त्रस्यतेनपतिता कस्मात् स्वर्गफलात् स्वर्गएवफलंयस्यतत् तस्मात् यज्ञत्यपाल्यतेतस्वर्गप्राप्तिःअ

विश्राणयमोहार्दनिधिःसुहृद्भ्यः बाष्पायमाणोबलिमत्रिकेत मालेख्यशेषस्य पितुर्विवेश १६ कृताऽजलिस्तत्रयद
वसत्यो नास्त्रस्यतस्वर्गफलात्पतुरुत्वः तद्वित्यमानंस्वकृतसतावेति ऽदारलक्ष्मणरतस्यमात्रः १७ तमाचसुमी
यविभीषणादी ऽयाचरत्कविमसनिक्षसि संकल्पमात्रोदितसिद्धयस्ते क्रांतायमाचेतमिविस्मयेन १८ मना
ऽनायोगतायमविद्या इमान्नुरस्कृत्यस्तस्यशो श्रुश्रावतेस्याःप्रसवादिहेतुं स्वविक्रमेणोरवमादधानः
१९ व्रतिपयातेषुतयोधनेषु स्वस्वादविज्ञातगताहमासान् सीतास्वदस्तायकृताग्रहजान् ब्रह्मःकपीन्द्रान्
मिममऽरामः २० तेद्यामचिंतासुलसनविमानं रुतंसुरारेःसदजीवनेन किलाज्ञानामोहरनायभूटैः
सुमंदिरैः सुप्रकमत्रमंस्तः २१

शुश्राव किंभूतान् ससाऽनायोगतान् मिलितायस्तान् श्रीरामायलेखरक्षोऽधिपऽन्माऽऽमि
तघाचमहातपःश्चरणनतापितःवज्रांपतिःवरेलब्धात्रैलोक्यविक्रयादिविक्रमानिवार्यानिजगाद ततःका
ऽसः स्वविक्रमेणोरवंआदधानः तमाराक्रममाश्रित्यतद्वनविस्मये १९ रामारक्षःकपींद्रान् विससर्जाधा
हिणान् केऽसमसु तयाधनेषुतियातेऽसमसु किंभूतान् स्वस्वादवमोज्ञानगतार्हमासान् स्वरवनअ
विज्ञातो गतोअर्हमासायेषांतेतान् सीतास्वदस्तायकृताग्रहजान् कानकीनिजकरदत्ताग्रबलीन् २० स
श्रीरामस्तनूपर्यंकविमानंनयःनरमिकेलासमाधोरनायधनदवाहे अन्वमंत्रआदिदेश किंभूतं दिवःआ
काशस्यपर्यंतपल्यंकभवलशातुंशोभनादिकरान् किंभूतं आत्मचिंतासुलसी आत्मचिंतयाश्चेतनसु

नाः किंभूताः संक
ल्पमात्रोदितसिद्ध्य
ःसंकल्पमात्रेणाके
वलंचिंतयाउदिता
उत्पन्नासिद्धियेषां
त श्रीरामस्यनवनि
ष्पादितसोऽजनाद्या
वऽऽनया तथाविस्मे
कल्पतेःस्तोतितस्य
अस्माकंचिंतितका
यसिद्धयपिएवंना
सहति १८ सश्रीरा
मादिव्यानुऽसवीन्
उरस्कृत्यसेवऽजन
मस्कृत्यतस्याःवनि
सारतस्यवत्रोरावं
णस्यप्रसवादिहेतुं

न्यघानरक्षाग्निरेव
एकपक्षसतोमार्गो य
देगोकृतपालनं दह
तमकराक्रांतं पाव
कंयदप्रांपतिः १ स
र्वसत्येवतिष्ठितऽमि
वचनमस्ति अंबत
तेस्वऽजननंनुचिंत्यमा
मं मत्वेवोपकारःतव
प्रसादेनापितामहृ
णावस्तव १७ सश्री
रामदेवःसुग्रीवबि
भीषणादीनकृतेम
संविधानिःउपचारे
ःतथाउपचरन् आ
दर्शयामास यथा
चेनसिविस्मयेनआ

विषयो धरान् समंध
यतिस्म प्रत्र लोक
:तेन रामेण अर्धवा
न् आस धनवान्ब
स्व ऊतो दिव्यमाह
किंस्तेन लोनपरा
ङ्मुखेन निर्लोभेन
रागलोभ रहपादिनि
:क्रमपि मदं मयति
लोकस्तेनैव क्रिया
वान् आस रामध
सादेन नारायणा
दिव एव क्रियार्थ्य
कवान् किंकर्वेता
विघ्नसंयग्रता व
एव क्रियाः कर्वेता
केषांचन वस्तूनां सयं

लसंस्पर्शं उष्ण्यादिस्पर्शं स्वामिनं यदा स्मरामि न दासमेतत्वा विनष्टा वाङ्मिथ्या किंस्तं सुरारेः रावणस्य जीवनस
हस्तं तद्विमानशकुनपदे रासीत् ततस्तं विक्रियदशायां नेष्यं तं ततो रावणं रुद्धारामेण शरैः शत्रुभनुः वैश्रव
णाय प्रहीयत् ५१ रामपि वर्नियोगान् एवं वनवासे निस्तीर्य उपस्थ उच्यते पत्नराज्यः सन् यथा धर्मार्थकामेषु समा
उल्पा इति व्यापारं उपदे तथैव अवरङ्गे उलक्ष्य स्त्रीरूपं पिशुनिं प्राप वक्रं च धर्मार्थकामोः समममेव्याः इति त्रिव
र्गमित्यं शिवे उत्पर्धः उक्तं च यथा श्रीमहासारने ये यांति दिवसा उसो धर्मकाम विवर्जिताः ते वमरिहायांति शि
वसक्ताश्च ये नराः धर्ममूलो अर्थविटप स्तथा कामफलो महान् त्रिवर्गपादपस्तस्य रक्षणात्फलसाधवेत् धर्मो विरा
धिनी कार्यो कामसेवा सदैव तु मूलच्छेदात्सर्वनाशो विटपस्य फलस्य च ५२ स श्रीरामः सर्वासु मारुश्रपि त्र

यिज्ञे नियोगाद्वनवासमेव निस्तीर्य रामः प्रतिपन्नमस्तु धर्मार्थकामेषु समं यथा दे यथा तथैव वरङ्गे उलक्ष्य इति
५२ सर्वास्वमारुश्रपि त्रमलक्ष्य शनिर्विराधः प्रतिपत्तिरासीत् षकामनापातयो धरासु नितान्तमूनामि
वक्रत्रिकासु ५३ तेनामेव वाङ्मलोमण राक्षसुरेन तेजघ्रता विघ्नसंयक्रियावान् तेनामलोकयिष्यमो
नू विनशोतिन्नेव शोकाय उदिवेष्ठ ५४

सर्वानि निर्विघ्नमेव सर्वः सर्वं साधयति लोकस्तेन पितृमान् आस रामः सर्वेषां पितृकार्यं चकार पात्यनर्थ
सादिति पिता किंस्तेन विनेत्रा त्रिकुकेन पिता किल यागक्रमादिना उत्रान् वर्द्धयति नघासापि यागक्र
मेन रक्षणेन त्रासनेन च पितृधर्मकरादित्यर्थः लोकस्तेन रामेण उत्रीआस उत्रवान् वस्तव रामेण उत्रका
र्यं मां कारीत्यर्थः ऊतः किंस्तेन शोकापवदेन शोकं अपवदन्ति शोकापवदः तेन उदशोकयोः प
रिमुक्तामवदोः उत्रोजातः पितृशोकस्य उपवदति रामेणापि शोकं निरस्य सर्वो प्यानंदितः नत्र अत्र अस्ते

निवत्सलत्वान् नि
र्विशेषत्वं तिपत्तिरा
शीन् समानमनोव
स्तव निर्विशेषत्वल्या
वतिपत्तिर्यस्य सः
सर्वोऽपि मारुः स
मानत्वेन अमलार्थ
दत्यर्थः कदत्व यथा
वमूनानां कार्तिके
यः कृत्रिकासु षड्
सुसमानवतिपत्ति
रासीन् कथं सूना
सु षकनमापीतप
योधरासु पत्नि अ
नाने पीनापयोधरा
यासां तासु षकान
नानि रुद्धाषणाम

३८

स्त्रीति स्त्रीत्यादेशः कस्मान्नस्यात् चक्रमते तस्पणवादि अतिरिक्ताचर्विषयत्वात् अस्तेति नित्यत्वान्नस्त्रादे
दिशः ५४ स श्रीरामः पारकायोणि समीक्ष्य सत्तायां लोकव्यवहारान् दृष्ट्वा कालअवसरे निशायां विदेहा
धिपतेर्दुहित्रा सीतया समरे रमुक्तकायां चिक्रीडसुरतोपभोगमनुक्त उत्पन्न तदीयवपुः रू
पावस्थितस्वप्नत्व नत्रकर्षात्रिदत्याह किंस्तया उपभोगाशुक्रयाचिरव्यक्ततया ५५ तयोः सी
तारामयोः दंदकेषु पात्रानिडःस्वानि तदा संचत्यमानानि सुखानि वस्तुः यदि पूर्वं डरवमत्तत्वयसुखं पाप
ते तत्रेयसकरं सवति यथा दवाग्निदग्धस्य कानने स्य प्रवोवस्था पश्चात् दृष्टिपत्तुतमयपल्लवङ्गननी सवति

संगोरकायोणि मीमांक्रकारे मे विदेहाधिपतेः दुहित्रा उपस्थितं चाकर्षं स्तदाय कर्षोपभोगोस्तुक
येवलक्ष्मा ५५ तयोर्यस्य प्रार्थितमिष्यार्थ मासेक्षयोः सद्मसु चित्रवस्त्र प्राप्तानि डःस्वान्यपि दंदकेषु
संचितमानानि सुखीवस्तुः ५६ अधाधिकस्निग्ध विलोचनेन सारस्वनसीतासरयामरेण आदेविजीय
रणेत्रमी दनक्रस्वाङ्गतदोहदेन ५७ तामंकमारोप्य कृशांगयिष्टिं वर्णे तराक्रांतपयोधरांगो वि
लङ्घमानानहमिप्रतीतः यत्रेरामारमणो सिलाग्रे ५८ सादृष्टनावारफलानि हिस्रैः संबंधवंशान
सकन्यकानि ५९ येनस्त्रय ऊर्ध्वतिगत्र नागारघातारतपोवनानि ६० तस्मेप्रतिश्वत्यरक्षयवारः
तदीप्सितयाश्चरणत्रयातः आलोकयिष्यन्मुदितामयोध्यां प्रासादमधिलिदमारुरोह ६१

यां वर्णांतरेण आक्रांतपयोधरायंयस्याः सा रूपयंत्रकमित्यर्थः अपरं विलङ्घमानां लङ्घाद्वा किंस्तु
तः घतीनः दृष्टदर्पमाणपूर्णः कस्मिन्वस्तुनि स्पृहावस्तातिरामोध्याक्रान् ५८ सासीतासूर्यः नर
विलागीरथी तीरतपोवनानि गंडस्थल अलिलषितस्य नहिसवतियन्नसावे सा व्याघ्रसारिणीबुद्धिः
किंस्तानि हिंस्रैः सादृष्टनीवारफलानि अपरं संबंधवंशानसकन्यकानि संबंधाः परस्परं कृताः मे
त्रावेषानरसानां कन्यकायेषु तानि नमाकृशावंति ५९ रक्षवतीरामः तस्य सीतायोः ननु ईप्सितं
तिक्रत्यधासादं आरुरोह धवलगृहमध्यास्त किंस्तु अत्रलिह आकाशलग्नं किंस्तुः पार्श्वचरा

रं अनक्रस्वांकित
दोहदेन अक्रूरं
विनापि व्यंकितं व
कदीकृतदोहदेन
नसतन् एवं विधेन
वदनेनेव दृष्टनदो
हदावस्था ज्ञाता
ज्ञायते तेन रामेण
सानंदः समजनि
५७ रमणो रामः तो
रामां सीतां रहसि
अलिलाषं पश्च
किंरुद्धा अंकआ
रोप्य किंस्तो रु
शांगयष्टिं बलि
गात्री अपरं वर्णो
नराक्रांतपयोधरा

किंस्तु तयोः सम्य
सुगृहेत्यर्थः आर्षि
तं इंद्रियार्थं यथा
लखितं इंद्रियसुखं
असेक्षयोः पात्रयोः
किंस्तु तेन चित्रवस्त्र
आलेख्यं अथवा
मोदयेण आश्चर्य
कारिण ५८ अधा
नतरं सानाएवं विध
नसखेन परिणेन
श्रीरामस्य आनंद
यत्री आस्तान् हर्ष
कर्नीबस्तु किंस्तु
तेन अधिकस्निग्ध
विलोचनेन अपरं
शरपांडुरेण अप

नकीमानिनाय ह
त्र विदेहिवैश्वरम
स्पदद्यविरहा
विवर्णमिवबस्त
वैदेह्याःबधवैदेहि
बधः कर्मधारयसं
ज्ञेवचनाः किंसु
न पर्वतोयाःसर्वो
मनोकांक्षिविषयं
यनडत्यैत्रासत्र
स्पाहतनतोहितं किं
स्तेन कलत्रनि
दायुकला कलत्र
सानिंदयापरिवा
हनयुक्तकाऽसहे
न किमिव यथा
अलिनवत्रयोल

यादिमरणंसो अप
यादोक्तानिखिनो ह्य
हिस्नातरःअहंतस्य अ
पवास्य अपनीदाय
रुपटलायाविदहिसु
तासीतोयकामि कि
स्यतायांमाएवत्रयाति
लकपाएतायन्दोपिनि
विषेकःकिंस्पृहः क
मिव वरस्तायुरवेपि
उदेशारधस्यअशरा
मधडनमिहधवीत्यक
वानु धर्ण हिस्नातरः
अहंएनसीताअतव
हाउतिअतोमिनिहं
सोक्तोनामि किंकं
रलविद्यत ममलक्ष

ह्यातः सवक्तःउगतः किंकरिष्यन् शुदितोअयोध्यांआलो
म ऊरुषी किंकदेवेषु राजपथपत्रपु किंस्तु सहापणस्फी
खिलोभिःपारेअमुषितानिआश्रयतानि स्वुधीएवनानामर
सैनिननंद ३१ सश्रीरामःसऽनमिःअपसर्पेसकचरंसह
रुगा अपरंविष्णुदृष्टाःनिर्मलाचारः निर्दोषांतःकरणकिंक
शेषः नद्वतुरुकुलदोषस्पस्य अपरंविजितारिसऽः जितो
सहाप्रणाराजाएषसुप्रज्ञेन् विगाह्यमानाबहुशोलोभिः
ग्रवनानिरमे ३२ सकिंवृद्धंतोवदंतोखयोग! बहुविधिबुद्धि
ग्रुपुद्धमंहविजितावित्रिह! ३२ निर्बुद्धदृष्टः सुडागादस
दोषवलोधिताया! यदिपुत्रोलभानवद्वैदेह्या! ३२ कलत्र
द्विपयोत्पेण अयोघनेनोपडयाभि तत्रवैदेहिप्रभदव
सै ग्रायामयोष्टोखतंकंयुद्धामि इत्येकयद्धाश्रयविक्रं
निद्धितोत्रुयानिहत्वेत्यो त्यागेनप्रतिमाहुमेश्व
हंअयोघनेनआस्तं तनुविसीयीत ३४ सश्रीरामःशोलाच
चित्रहत्रियेस्पसः कस्मात् इतिएकपक्षाश्रयविक्रंयह
वेत्रान् अधरत्वात् तत्पहृदयमाह किंआत्मनिवेद कधांउप
करामि ३५ सप्रारामदवपक्षाः सीत्यायाः त्यागेनवा यंअ
अक्रयाःहत्रिः निश्चित्य ऊनकाद्यामतरणान्यधाऊनापत्वा
यहसाधनानायआश्चिनां स्वदेशादप्रियाधामरीयाः इंद्रियाधीन

धर्मपिदेहमपिवजाति तत्रविषयाःवराकःक्षीतायोगोअलीयाह इत्यंआप
वरजाःमूलफलाहुसंनिपात्यपक्षीकृत्यतेसःस्नाहस्यःआत्मःअयंक
तावद्दस्तीतानयनेनसमविकदंकृत्वाएलोक्ति प्रनस्तेस्याःला शूस्याःकु
हर्षीमु किंस्तः हतोजाः ३७ हिस्नातरःएप्रपताःअवलोकयतारविष
यंकीदृशयाःकलेकःअपक्षितःआगतः किंस्तुतस्य मदाचारश्चाचिः सद
दतातानुकलकःआयाति स्नापिनिमेलालवाति अधमयासर्वशुद्धस्य
ध्वतानामयाभोगशरीरा ३८ सम्भुक्तिभोगोत्रवरजोमुह तोजो तथि
त्मोक्षिदसमुद्रयेहो तस्याःछुतश्चदघुवायवाक्ये ३९ राजाठिर
योहो सर्वःमदाद्याश्चयिः कुलेकं प्रत्योदवातोदिवेदयो
रंगाष्ठिवतेतेत्रिंदु मोहुतेतस्वेर्वमत्वमिमो आलोतिकं
फलद्रुहो ब्रह्मिताद्यामपिनिर्थिपक्कः त्यक्तोमिवैदेह
ध्रा अथैमिवैतोमनष्ठोतिकिंतु लोकापवादोवतुत्वा
तिकृत्रितोश्चिमतःप्रजानिः ४१ रक्तोवमातोनवेमप्र

एवंदोषबलवान्मतः स्त्यत्रबंधमतिशाद्धियादिनानवस्त्रया; अहंलोकाप
हिस्त्यस्मानुवक्तालिःस्त्रमेक्षायाजाश्रिंगोमलचतिकृत्वं कु
यं किंस्तुनस्य श्रुद्धिमतः निःकलंकस्पकिमुच्यतलोकाय निःकं
कृतो यतः अनोनेतकःकरमपोत्थिष्यति ४१ हिस्नातरःमेममर
ज्ञांतात्यस्यः मयावनयसःमुक्तत रणरावणपर्यंतरा ह्यवेसितं
किंतु वेरवतिमाघनाय सतेरंनियत्रैयत्रे एतद्वहदृष्टांतेनहदत्य

निर्बुद्धदृष्टः सुदुस
र्दुःजगद्दृष्टं किंकोप
र्दुःतद्दृष्टं दुःमानद
वरामपौरःनगरनि
वासिनोलोकाःव
दायचरितंकवेनि
ह रक्तोलवनाधित
गयाःदेवाःसीताया
ःपरियस्वाद्यस्य
सीतापरिग्रहंकृ
त्वा श्रीरामः
एवानुनयविनय
युक्तादिकरः पर
उपतदेवविरुद्धम
कृत यतरकोग्रहे
दशोदिनाधिकंवृ
द्दरामसाःपितांद्रो

लोतनमयो रतीदमती
बासमजसं ३८ स
अवुर्भे अहंअवुर्भौप
वादं संदेनईसनस
मयी कादश्याः तस्य
वं सप्तवर्षेस्तनुवं
सं तहिकधमिबानो
रुम पोरश्वजलो
तवंनं कडव तेलवि
ड्रमिव तेलविंडश्य
यथातेलविंडअप
तरंगश्वजलीवव
नि अपरं यथाद्वि
ड्रःस्थातुआलानिकं
वधनस्तनंनमदत
अपवादः गाःसंतस्य
ज्ञंति स्वस्यमाग्नप्र

यथार्घेसत्यंसाधनेस
त्यवादी यस्मात्कां
मध्यानस्तवति यड
कंतकस्तेएव किं
स्तत निदेशास्थिते
नियोगेवनैमानं सदे
वादेशावनैनंइत्यर्घ
: ४५ हिलक्ष्मणतेत
वपजावनीस्नाटजा
यादोहदशंसनीदो
हदंकथयंतीसतीत
पावनेश्वस्पृहयालु
वैनेत मयादोहददा
नायस्पृष्टासतीसा
गीरघीतपावनमेवा
लिगमनू सत्वंरघीर
माधिस्कृदसनूपनोवा
लिकिपदंशाप्यपड

ओणितकांक्षयारुधिरस्पृहयादशति किंच अमर्षेणाअसहमः रुधिरणकिंचयोडनं किंच आक्रांतरायरीश्चयेव
अर्घविशेषः इर्वयाहकुन्यस्तोविवक्तेमरायाःनाहकुमन्यसे यत्रवनस्तंसदृष्टांतः तथाहिमाघकाव्ये पादास्तं
यडस्थाय मूर्घानमधिरोहति स्वस्वादिवापमानेपि दहिन्यस्तंवरंरडा। ४२ हेस्तातरःतस्मात्कारणात्वसवज्ञिःए
षममसर्गोनिश्चयानवतिषधनीयः ननिवार्यः केःकरुणार्द्रचित्तैःसदयैः यदिवोयुष्माकंमयाचिरंचिरका
लंनिर्गतवाच्यसल्पानुप्राणानुधारयता अर्थितोकार्यमस्ति निर्गतंवाक्यमेवशल्ययस्यःतान् निर्दोषानुइत्यर्घः
यडकं अयशोलस्यालोकेऽस्मिन्नुसंसश्वरनिशाश्वतं तस्यलोकाद्यलोनस्तः सुखनास्त्यत्रकुत्रचित् ४३ तेष

ओणितकांक्षयाकिं यदासृग्रातदशति द्विजिह्वः ४३ तदेषमर्गोकरुणार्द्रचित्तैर्नोमनवद्भिः
प्रतिषेधनीयः यद्यर्थितानिर्गतवाच्यशल्यान्प्राणानमयोधारयतश्चिरंवः ४४ इत्युक्तवंतंकु
नकामजाया नितांतरूक्षानिनिवेशमीशं नकश्चतत्राहृषतेष्वशक्तो निषेद्धुमामीदनुवर्तिनेवो
४४ मेनलक्ष्मणोलक्ष्मणपूर्वजन्मा विलोक्यलोकत्रयगीतकीर्तिः सोम्येतिचोच्चैलपयप्रघर्षमा
षी स्मितनिदेशोपृथगादिदेश ४५ प्रजावतीदोहदशंसिनीते तपोवनेस्पःस्पृहयेवमैथे
तुह्यपदेशनेया प्राप्यप्रयत्नात्लोकेपदत्यजैतां ४६ मयुक्तवानमातरिलागवेण पित्रेनिदेशात्प्र
कृतेविमृष्टं प्रत्यग्रहीद्वप्रजशासनंते दाक्षोपमूर्णादविचारणीया ४७ अथालुकूलप्रयाणघती

किंस्तायां तद्यपदेशनेयोतस्यदोहदस्यव्यपदेशनमिषणनेयोपापणीयां ४६ सलक्ष्मणःनतुअयजशा
समंरामाज्ञांवत्यग्रहीत्मन्यतेस्म विरुद्धमपिकर्मंमन्यतेत्याह किंस्तुता इतिश्रुत्वातुइतीतिकिं पितुःजाम
दग्नेःआदेशात्सागवेणपरशुरामेणमातरिद्विषद्वत्वहतं यथाद्विषनिवृत्तीयते तथा यडकं तहिपवंविरु
द्धंकथमनुष्ठीयतेत्याह हिनिश्चितंगुरूणांआज्ञाअविचारणीया गुरुवोयत्कथयंतिनदविचार्यमेवकर्त
व्यमेव मदसदपिगुरुवचनंप्रमाणीकार्यं ४७ अथानंतरंसलक्ष्मणःबद्धरसतांसीतारघंआरोप्यतास्म
किंत्वअवक्तलश्रवणवतीनां प्रियवचनाकलनानुहृष्टचित्तां कीदृशं उरगैःयुक्तरथंकरं किंस्तातःनत्रस्यंती

यथाश्रीरामस्यनिदेशा
वसाधुमपिकथयतीवनोत
विलास्पत्वत्यक्तमिव के
ःजिह्मिघविहस्तः ४२
सलक्ष्मणास्तांसानुदशाय
रथानुत्रवतायंगंगातटार
किंस्तुतान् यंत्रासुमंत्रेणा
नगृहीतवाहान् किंस्तुतः
निषादकृतनाविशोभः वि
षादेनायुद्धनआक्रांतःआ
नातानाविशेषाप्रधानानं
यस्य कुदव सत्यसंबंध
इव सद्यःपतिद्वांसंध्यांप
तिद्वांतरंति ४३ अथय
अथानंतरंसौमित्रिलक्ष्म
णःप्रदीपतेःश्रीरामस्यआ
समंजशगार आज्ञांचक
टीकृतवान् किंस्तुतः क
थंचित् व्यवस्थितस्यवाक्

लाटशमध्येकश्चनइ
ज्ञांश्रीरामदेवंनिषेड
अत्रवत्रिंशसमर्घेना
सानु किंस्तुतं इतिन
वक्रंवक्रवंतं अपर
ऊनकामजायांनिनो
नरूक्षानिनिवेशंसा
नापरित्यागायकृत
वतिज्ञामित्यर्घः ४४
सलक्ष्मणाइर्वेजन्मा
श्रीरामदेवःलक्ष्मणं
विलोक्यसोम्यइति
आलाप्यघकुआदि
दशा किंस्तुतः लोक
त्रयेत्रिभुवनेगीता
कीर्तियस्यसः किं
स्तुतः यथार्घेलाषी

अत्रस्नवतीः किंस्तुतं सुमंत्रइतिपुनरस्मि ४७ सासीतासचिरात्पदेशात्रमयमानासतीइतिकारणात्अनंदन् हर्षीइति
किं ममप्रियोमहोकाहकमेविघंकरः सासीतांश्रीरामआत्मनिविषयकल्पद्रुमतांविहाय असिपत्रवृक्षंतंजातमअस
हनाज्ञासीत् असिवत्पत्राणियस्मिन्विषयेवृक्षसअसिपत्रवृक्षः सासुर्घाइतिनजानीते सोयंपूर्ववनसौम्यतांविहायकु
टीमाश्रितोस्मि यनसंपरित्याज्यते ४८ लक्ष्मणःपथिमार्गेतस्यासीतायाःयत्कुंगोपनवक्तांचितवान् तत्सत्येतरेणद
क्षिणेनअक्षाःस्वरतासतांतस्यसीतायोःतदआख्यातं प्रकटितं कीदृशं यस्तविडंबं यस्तरंगःसहंसाविसविष्ण
ता मुत्रनिर्हृक्षुरुरगैःरथंसुमंत्रप्रतिपत्ररत्निसं मारोप्यवैदेहसुतांप्रतस्थे ४९ मातीयमानांमहा
चरोनृपदेशात् प्रियंकरमिप्रियइत्यनंदन् नाबुद्धकल्पक्रमतांविहाय जातंतमात्मानमिवा
वहंतं धर्मेकुगोयतस्याः यद्विलक्ष्मणोवनं साधुतरेणस्मरतांदहन्ना आख्यातमस्येगु
रुनाविद्धःवमत्यंतलघुप्रियवुवोतनं ५० मोऽर्तिमित्रोपगमोहिषादो मेद्यापरिम्लानमुख
खारविंदा राज्ञःश्रियंमावरजस्यनूया दित्याशशंमेकरणोरबाधेः ५१ पुरांतिमागोहृदितो
वमाते माधीसुमित्रातनयोविहाय्यनु न्यवादीतवोचितवाचिहस्ते ऊर्ध्वोऽर्द्धिचस्मितवाधुरस्ता
त् ५२ रघ्वासवंत्रानिगृहीतबाहुःसंध्यातटाशोधलितेवसाद्रे गंगानिषादाकृतनोविशेषं समारम
ध्वमित्रेमत्यमेधः ५३ अथव्यवस्थापितवाक्कथंचित् मोमित्रंतर्गतवाष्पकंठः अत्यातिकमेघ
इवाश्रुवर्षं महीपतिःशासनमुच्चकार ५४ ततोनिषंगानिलविघट्टा प्रचक्ष्यमानानरणप्रसूना

श्रवंगिरावक्रकथमपिनशयाक तथापिअर्थकथितंनसविष्यति इतिविरात्मुचचार किंलक्ष्मणः अंतर्गतबाष्प
कंठः कइव यथामेघमत्यातिकंतत्पातसंबंधिअश्रुवर्षंवर्षति ५४ ततोनंतरंसीतासहसाधरथंजगाम
किंस्तुता अनिषंगानिलविघट्टा ऊरुवातनघट्टिता अपरंघट्टितेपमाना आसरणपस्तुता किंस्तु
तांस्मृतिलालसकृतिं स्मृतिलालसमानिजुदेहात्पतनाधकृतिंकारणंजनकी कव ततःइवयथानतावातघट्टि
रताघतनूपस्तुताधरणीयांति ५५ तावत्कुनमीमातांकिंतिलस्येसीतायेपवेशंनदादा उन्मुखइतिशंशिताइव
इतिसंशयंकुर्वतांबव

न्यरोःश्रीरामस्यनिदेशा
वसाधुमपिकथयतीवनोत
विलास्पत्वत्यक्तमिव के
ःजिह्मिघविहस्तः ५२
सलक्ष्मणास्तांसानुदशाय
रथानुत्रवतायंगंगातटार
किंस्तुतान् यंत्रासुमंत्रेणा
नगृहीतवाहान् किंस्तुतः
निषादकृतनाविशोभः वि
षादेनायुद्धनआक्रांतःआ
नातानाविशेषाप्रधानानं
यस्य कुदव सत्यसंबंध
इव सद्यःपतिद्वांसंध्यांप
तिद्वांतरंति ५३ अथय
अथानंतरंसौमित्रिलक्ष्म
णःप्रदीपतेःश्रीरामस्यआ
समंजशगार आज्ञांचक
टीकृतवान् किंस्तुतः क
थंचित् व्यवस्थितस्यवाक्

डाखंयस्मात्तत्किंस्तुत
म अत्यंतलघुप्रियवुंबने
त्रे अत्यंतेअतिशयेनलघु
प्रियवुंबनंयस्यतद्वात
न अपरंसजेवुंबनंसवि
ष्यतीतिविदद ५५ सासी
ताअबाद्धोःअतःकरणेम
नोबाधिचितादितिःअंत
करणःइतिआससंशि
इतिकिं राजा श्रीरामस्य
सावरजस्यअयंकल्याणं
स्यात् किंस्तुता इनिमि
त्तोपगमाद्धिषादाअयप
रिम्लानमुखारविंद ५१
सुमित्रातनयोलक्ष्मणःउ
रस्यानुस्थितयाऊर्ध्वो
हिताःगंगायान्यथायीतव
निषिद्धइव किंकरिष्य

इतिकिं इक्ष्वाकुवंशप्रसवः श्रीरामचंद्रः वो अकस्मात् दोषं विनाकथं त्यजते किंतु तो रामः प्रतिरायीरत्रिः ५६
सा सीता सुन्नसंज्ञा सती इत्थं न विवद विदज्ञाने नाज्ञासिष्ट पश्चात्त्यागता सुसती पाञ्चचेतन्यासती अंतश्चान
समतप्यत प्रत्यागता सूर्याप्याया आसवः प्राणाः यस्याः सा सीतायाः महान्प्रबोधः कष्टतरो बभूव किंतु तः सु
मित्रात्मजयनलक्ष्मः ५७ आर्या सीता नर्त्तः श्रीरामस्तस्य अवर्णं अपवादं न अवदन् किंतु कृतस्य नर्त्तः वज्रि
ता इति दोषमंतरेणापि निराकरणाः परिहरिष्यतः आत्मानं पवनः प्रवारं प्रकृतिं न निनिंद किंतु तमात्मा
नं स्वस्त्रिलानप्रकृतिधरतां लतेव सीता सहसा जगाम ५८ इक्ष्वाकुवंशप्रसवं कथं त्वां त्यजेदकस्मात्पति
रायेहस्ते। इति क्षितिः संमयितुं तावतास्थे दादाप्रावंशजनेनानतावत् ५९ सा सुन्नसंज्ञा न विवदतः स्वं
प्रत्यागता सुः समतप्यतांतः तस्याः सुमित्रात्मजयन्नलक्ष्मो महान् अस्तकष्टतरः प्रबोधः ५७ नचावज्ञर्न्तु
रवर्णमार्योनिकरिसो हृजिनाहृते पि आत्मानमवस्थिरतः स्वनाजं घनः घनः कृतिनं निनिंद ५७ आ
र्यो रामावरमः ससीता मारख्यातवाल्मीकिनिकेतमार्गः निघ्नस्यमेनस्तेनिदेशरूक्षं दिविक्रामवेति
वस्त्रवनम् ५७ सीतातमुत्राणजगादवाक्यं प्राताम्मितेसोम्यचिरायजीवं त्रिरोजमाविष्टुरिवांगा
जेन नानायदिष्टियविनामिषं हय श्रूयनमवेमनक्रामाण विज्ञापयामः प्रायितमत्यणामः प्रजानि
षेकमेयिवनेमानं स्नोरस्त्रध्यायतचेतामति ६१ वाच्यस्त्रयामहचनाजराजा वाक्ये विश्वहामयि
यज्ञमर्दं मालोकवादश्रवणादहासीः श्रुतस्यकितज्ञहसंकलस्य ६२ कल्याणसुहेरसवातेवाटे
मेवजन्मांतरपातकानां विपाकविस्फूर्जकः परिणामविलसितं किंतु तः अत्रसद्यसाहुमशक्यः पापपरिपा
कः केनापि सोढुं न शक्यते ६२ हे राम आर्यैत्रत्रअसिवं श्वैत्रपस्थितां पाप्तालंकृतां त्यक्तामयासार्द्धं वनं प
न्नः तयालक्ष्मा वनिविषयं आस्पदं प्राप्य राष्ट्रं अहं च वनेवसंतीनसहेनसाढा ६३ हे पत्नी अहं न
वतः प्रसादात् तपस्विनीनां शरण्या शरणागतपालयित्री वैनूचा वयिदाप्यमानराज्यं कुर्वंति शरणार्थं अन्य
कथं त्वयक्षे प्राप्स्यामि किंतु तानां निशाचरापकृतलंकानां निशाचारः रक्षानिःउपकृताः रायसुताः तासां

विषयेवर्तमानं प्रजानि
पकोवतसि अवुध्याय
तसंस्मरंत ६० हिल
कनगचयामहचनात्
सराजारामः एववाच्यः
इतिइतिकिं अनुसम
दं आत्मनादवानांचप
तार्कं वक्रोविश्वहाअ
विमालाकापवादश्रव
णात् अलसाः अत्यक्रः
इदंकि तिनवुश्रुति
स्य सदृशं किंवाकुल
स्य सदृशं इदं अस
मंजसं निःकारणंक
धमवलीयात ६२
अथवा स्वानाश्रय
तवकल्याणबाहुः वि
श्वहमातः मियिकाम
वारोन शोचनीयः म

नं स्थिरतः स्वनाजं प
त्य सरामावरजोलक्ष्म
णः सीतां आश्वास्य इति
नम्रोबभूव इतिकिं
हे मेखिलममनिघ्न
स्यपरवसस्यसटैनिद
शरोस्यसंसैरादस्य
काविन्यक्रमस्य किंतु
तः आख्यातावाल्मिकि
निकतमार्गः आख्यात
:कथितावाल्मिकिनि
कतमार्गीयनसः ५
त्य हिलक्ष्मणवसर्वस्व
श्वजनेअवक्रामणइति
विज्ञापयः किंतुतः ।
पापितमत्यमाणामः इ
तातिकिं हे श्वस्त्रस्त्र
यंस्तनोः पत्रस्यमयि

।अहं किंवा अस्मिन्नुतजीवितअपक्षीकयीः किंतु तव अत्यंतवियोगमाघ तवअत्यंतनिरंतरंवियोगनमा
घनिःफल यदितदीयं अंतर्गतनतेजाः उत्पलकृणममरकृणीयं अंतरायोनस्यान् ६५ हे राम सार्द्धं सस्यतः
घासार्द्धं तपश्चरिंतघायति ६६ किंतु ना सूर्यनिविष्टदृष्टिः सूर्यनिविष्टनिबद्धदृष्टिर्यैवस्यांसा यथासूर्य
उनरपिममजन्मांतरेपि अपसाजयं पत्मनि त्रमवस्त्रीनवविरयागः ६७ हे राम आर्यैत्रमत्रनासृ
तिकर्त्रीरपस्यसापेपवधर्मीवलीतः यत्नवलीश्रमपालने वर्णीनां ब्राह्मणादीनां तथाश्रमानां ब्रह्मचारिणस्ती

मयूराः नृत्यंविकुर्वंत
: हरिणाः उपानान्
गृहीतान् दर्भान्न वि
कुर्वंतः इक्ष्वाकुसु
मानिविकुर्वंतः तस्य
ःसमः स्वनावंश
पनसतिवानपिअ
तंरुदितंश्रासीत्
७० कविःवाल्मी
कःकांसीतां अल्पगा
न् किंतु तः रुदिता
वसारी रुदितंअ
वसरत्यवंशीलं अ
परं कुशस्मारणा

नांपरिपालनं राज्ञा
वर्णाश्रमाः परिपाल
नीयाः इतिधर्मोस्ति
अतःकारणात्त्वया
हं निर्वासितापितप
स्विसामान्यं अन्यता
पसवल्यां अवक्रणा
या पालनाया ६७
सासीताव्यसनाति
सारात् ब्रह्मकंवंय
घानवति तथासूर्या
त्यर्थेकुरुरीवचक्रं
द अरोदीत् किंतु
ताःव्यथाःतस्या ६७

नकामचारोमयिशंकनाय: ममैवजन्मांतरपातकानां विपाकविस्फूर्जथकरत्वमद्य: ६८ त्वयस्मितापूर्वमे
पास्यलक्ष्मी वनमयासार्द्धमसिप्रयत्नः त्वयास्यदपाप्यतयाचरोषात् सोढास्मिनत्रवनेवसंती ६९ नि
शाचरोपद्रुतसृष्टिकाणां तपस्विनीनांसवतःप्रमादात् सुचासरण्याशरणाप्रमत्यं कथंप्रयत्नत्रिदाप्य
मान ६९ कियासयात्यंतवियोगमोघे क्रयास्त्रयं दुःहृतजीवितेस्मिन् स्याडक्रणायेयदिमेनातज स्त्र
दाप्यमृतगेतमतरायु ६८ साद्वैतयः सूर्यनिविष्टदृष्टि रूर्ध्वप्रसूतश्चरितेयतिष्ठ सूर्योयथामजननांत
रेपि वामवसेत्रीनचविप्रागः ६९ त्वयस्यवर्णाश्रमपालनेयत्र सर्वधर्मामत्रनाप्रणीतः निर्वासिमो
ण्यवमतस्त्रवाद्वे तपस्विसामान्यसावक्रणाया ६७ तांप्रतितस्याःप्रतिपद्यवाक्यं रामानुजाद्दृष्टियथा
व्यतीते सासुक्रकंवंशमनातिमारं चक्रंदयाक्रकरीवचक्रं ७० त्वंमयूराक्रमसमानिहंसो दुःखं
यातान्विजुक्रंदरिण्यः तस्याःपयत्रिसमःखमाव मत्यंतमामाद्रुदितवानपि ७० तामन्यगमन्
।।

यआयानः यस्यकविःशाकःश्लाकवंअपाद्यत किंतुशाकः निषादविद्धक्रंदशीनात्वः निषादेन
निहतेनविद्धः पानःक्रंदः पक्षीनस्यदशीनात् वत्सःउत्पन्नः निषादविद्धक्रौंचमालाक्यशोकेनअयं
श्लोकसंपादि मानिषादप्रतिष्ठांत्वमगमःशाश्वतीसमाः यत्क्रौंचमिथुनादेकमवधीकाममोहितं म
र्त्यलोकसंस्कृतरूपणायमयाश्लोकःसारस्वतरूपःसर्वमाविरस्तु ७१ सीतातंसुनिववदनमश्रुका
र किंतु विलापादिरता किंकुर्वा नत्रावरणंनयनाश्रुप्रमुख किंतु तः दारुदलिंगदर्शी दारुद

स्त्रीलिंगं विक्रीयपतीति विक्रीलं: ७५ हिसीतेअत्रेत्रणिधानतसांमाधः सांमिथ्यापवादकृन्नितनसत्रीविस्र
ष्टात्यक्तांजान तनतस्मात्रंमाव्यधिष्ट व्यधामाकार्षीत् हिविदहिर्वविषयांतरस्थं अन्यदेशस्थितांपिर्वनि
केतंत्रात्रावपि ७६ हिविदहिममममतरतायज्ञेश्रीराममन्युःकोपास्त्यव किंतुते उच्चासलोकत्रयकं
टकेषि अपरं सत्यप्रतिज्ञे अवकल्पनेपि अपरं ज्ञांपतिअकस्मात्कलुषप्रहत्रि ७७ हिसीतनकिम
स्ति यनवंमेममअवकंपानासि अपितसर्वेघासर्वप्रकारःवंअवकंप्यायाप्यसि तमेवप्रकारमाह त
कदितात्रमाग कविःक्रमेध्यादरणायथातः निषादविहंगजदमेनोज्ञः श्लोकत्वमायप्रतयस्यमोक्षः ७८
केयंवनेलक्ष्मणालक्ष्मेति दानाकरणेदितियोषिद्भिः आज्ञातमेषाजनकात्मजेति कविधिक्रियातिका
माजगाम ७९ तमश्रानत्रावरणंप्रमृज्य सीताविलापाश्रितावबोद तासोम्बनिषादहगलिंगदर्शी मन्ना
सुप्रत्रासिषमित्यवाच ७० जानविरुद्धंपणिधानतस्त्वं मिथ्यापवादकृन्नितनसत्रीतन्माव्यधिष्ट
व्यषयांतरस्थं पाप्तासिवोदहियिवनिकेतं ७१ उच्चातलोकत्रयकंटकेपि सत्यप्रतिज्ञेप्य विकुव
निपि ज्ञांपत्यकस्मात्रकलुषप्रहत्रावस्त्यवमत्युलरतायज्ञोम ७२ तवेक्षकीक्षेश्वसुरःसखामे सता
नवोद्वेदकरःपितातेधुरिस्थितांत्रेयतिदेवतानां कितत्रयेत्रांसिममात्रकंप्या ७३ तयस्त्रिसंसर्गवि
नीतसत्त्वे तयोवनेद्यातनयोवसाम्मिन्ने इतोनषष्ठ्यत्यनघप्रसात रयत्यसंस्कारमयोविधिस्त ७४
अशून्यतांगंखनिसंनिवेशोस्त मोहांतमसाविगाह्य तास्त्रेकाताअंगबलिक्रियासिः संयत्रयते
नविष्यति किंरुचा तमसानदीविगाह्य किंस्तातः मुनिसंनिवाशः ऋषीणामाश्रमः अपरं तमो
पहंत्री पापनादंकर्वती तास्त्रिकतांगबलियानिः ७७ हिसीतेअत्रमुनिकन्यकाःवांविनादयिष्यति
कांस्तरतां नवानिषांगोपलुयडरवां किंस्तनाः वदारवाः किंकुर्वेत्यः आवर्त्तवंकुरुवंवृक्षफलंचआह
रंत्यः अपरं कालेसमयबीजंत्यामनीवारादिकंसमाहरंत्यः यत्रयूकुरुरोहि ७८ हिसीतत्रंअंसंस
यंनिश्चितं तनयापपत्नेःवत्रयात्राःत्राकुरुवंस्तबंधनेयतीतिअवाप्तसि किंकुर्वेती पयोघटिःआश्रमत

वानतपश्चिसंसर्गे
विनीतसत्त्वे अत्रय
पतानोनपश्चिनां
संसर्गेणसिंहव्या
घ्रादयोऽहकोवा
पिशांतनाकर्संति
इतिअस्मत्रकासा
तातनवअपत्यसं
स्कारमयोविधिर्त
विष्यति किंस्ता
याः अनघप्रस्तात
निर्दोषप्रसवायाः
७६ हिसीतेअत्रत
नवमनसःप्रसादः

नवस्वश्रूरादशरथः
तेतनपिताजनकः
ममसखासुहृन्
किंस्तनः स्वश्वरः ६
डकीर्तिःइंडवत्का
र्तिरीस्पसः किंस्त
:पिता सतांनवाच्छ
दकरः अपरंवंपा
नदेवतानांधुरिस्थि
ता नहिकषयकर्ष
ज्ञानाषकाप ७५
हसीतवंअस्तिवन
पावनवीनसयास
तावस किंतपो

७२

नवल्पं आस्तीर्णप्र
स्तरंमध्यपवित्रअ
जिनमृगचर्मपर्वत
ल्यंमध्यायत्रतनू ७
२ सासीतावन्यनकं
दमूलादिनापत्युःव
ज्ञासंततयसंतानव
द्धघ्रंघ्रारारंबसार
केवलमपत्यप्रत्य
वन्यनपाणयात्रोव
कारत्यघेः किंकुर्वे
ती तत्राश्रमअसिष
कषयतावसंती अ
तिघ्रस्याविधिनाग्र

तासकेव यथादर्श
अमावास्यादिमात्रा
श्चंद्रस्यअंत्यांकला
अषधीश्चसमर्पेय
ति किंस्ता पिष्टनि
निविष्टसारां ७९
ताःतपस्विन्यःतस्याः
सातायसपर्यांचप
दंदशानतरंदिनांत
संध्यासमयेनिवास
हेताःवटशाखितस
किंस्तं वटशाखं
युदाम्नलस्तनपदा
पं अपरं अंतर्मध्य
आस्तीर्णमध्याजि

बालवृक्षान्संवर्धयंती किंस्तातः स्वबलाबरूपेः निजबलयाग्रेः ७९ वाल्मिकिस्तांसीतांआदायगृहीत्वासंध्या
समायस्वआश्रमंनिनायप्रापयत् अत्रयद्वत्यलिनंदिनी अत्रयद्वत्यलिनंदिनीहर्षपरां किंस्तामुनिःदया
ईक्षिताः किंस्तंआ८ मृगाध्यासितवदिपार्श्वं मृगैःआध्यासितंआसितंआश्रितंवदिपार्श्वंयत्रसतं अपरं शांत
मृगं ८० सत्रनिस्तांसीतांतापसीप्रअर्पयामास किंस्तांतासु तदागमपीतिश्च तस्याःआगमनप्रातिर्यासीताः
तिमनमःप्रामाद ७७ प्रष्यफलंचार्त्रवमाहरंत्यो बीजंचकालेवदकृष्टगाहि विनोदमिष्यंतिनवा
निषंगा मुवारवाचोमुनिकन्यकाकाम्त्रा ८२ पयोघटैरुग्रमबालवृक्षान् संवर्धयंतीस्वबलानुरूपे
:अवांरोपाकांतनयोपयेनेः मानधन्यप्रातिमवाप्यमित्रं ७८ अनुग्रहप्रत्यलिनंदिनीतां वाल्मि
किराक्षाप्रदाद्याचिताः मांमृगाध्यासितवदिपार्श्वं मत्साश्रमंशांतमृगानिनाय ८४ सामर्प्यया
मासचरोकदानां तदागमप्रातिपतापसाय निविष्टसारांपिरनिहिमांरंत्याकृत्वादसेडवोवसप्रत्रे
८५ ताडयुद्धाम्नहकृतपदाय मास्तालमध्याजिनतल्पमेतं तस्यैसपयोत्रपदंदिनांते निवासहेतो
रुरुसंवितर्कः ८६ तत्रानिषकप्रयतावसंती पत्रकुरुजोविधिनातिघ्रिस्थः वान्पनमाप्रकेलि
शरीरं एकपुष्पासंततायवनारं ८७ अयिपत्रसाजसायाकनाम्ना दिव्यस्त्रकःसकुजितोनिहं
ता मसंसमातापरिदवनांते अत्रुष्टितंसामनमग्रजाय ८८ बस्त्रंरामःसयदिपबाष्पं स्कंधास्य
ग्रीवसहस्यवेदः कोलीनमीतनशनानिरस्तान् तितोविदेहस्तामनस्तः ८९ निगद्यसोकस्त्रयमे
कपुष्पकारणपत्रकुरुजा अपरं वल्कलिनीवल्कलयुक्ता ९० राक्षिनोदंनापिलक्ष्मणापिसीतापरिवा
दांतअत्रुष्टितंशासनाआज्ञांअयज्ञायशरांसकप्रयामास किंस्तः इतिकारणान्वयुक्तः इतिकिं अभ
नाप्रस्वरपिसाप्रत्रायास्यान् सीतात्यागेनअत्रनापोलविष्यति ९१ रामःमपरिपबाष्पाबस्त्र साश्वरासी
मू कुरुव यथासहस्पनंदःपोषमासस्यत्रीनरात्रिमस्तुषारवर्षीलवति तनश्रीरामणावादहस्तनाकालीन
नीतनडानापवादलयनएस्तान् निरस्तानमनस्तः ९५ मधीमान्रामाराज्यंसमास किंस्तं कुरुस्फीतं अ

परंत्वा॰ त्वा॰ रणं साधारणेन समानलोगो यस्य तत् किंकृत्वा शोकं स्वयमेव निरुद्ध्य यतो धीमान् अगाधबुद्धियुक्तः
वर्तोप्र॰ यतोरङ्गारिक्तमात्र निःपापमनस्कः ऊ लक्ष्मीः तस्य पृपस्य वक्षसि अंसे सुखे अन्यासंपर्के सु
खं यद्यानवतिवसंती तारम अत्य॰ सपत्नीरहितेव किंतु तस्य साध्वीमपि एकलार्यां त्यक्तवतः दस्सिध्वीत
हि कं तं त्यक्तवान् किंतु तस्य परवादलाराः लोकापवादाः सीतस्य ७७ मासीताऽन्यो रत्यमपि परित्याग
ऽः खं विषह ऽ वीराऽः सहाय्यमपि मायस्य सकेन सह श्रीरामस्य तत् तत्रांतेन किंतु तेन श्रवणविषय

वधीमान् वसो अमावेक्ष्य राऽऽसक्तकः मंत्रात्मा साधारणो लोगः सृष्टं राऽऽरङ्गारिक्तमतः आशा स
ऊ तस्यैकलार्यां परिवावलोरः सोधीमपि त्यक्तवतो नृपस्य वक्षसि सपत्नीसुखं वसंती रमेमपत्नी
रहितेवैतस्मिन्नः ७७ मीतां हि त्वा दशमुखरिपुर्नापि वैमे दुदन्यात् तस्यां वसुतिनिधिसुखो वैक्रूना
ऽऽहारं रत्नातेन श्रवणविषयप्राप्तिणातेन नर्दुः मोऽवोरव्यमपि परित्यागऽखं विषह ७८ इति
श्रीरघुवंशे महाकाव्ये श्रीकालिदासकृतौ सीतापरित्यागो नाम चतुर्दशः सर्गः समाप्तः
कृतसीतापरित्यागः मेरुतः करमेखला ऊर्ध्वऽपृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलां १ लक्ष्मीं नवि
लाप्तऽऽ तामिऽऽ तमन्यद्वः मनवो वाघ्रतानाऽऽः अराप्ते आरणाधिनः २

रऽ इति तद्वत्तांतेन पंचदशसर्गे कविराह सप्तधिवीपालो रामः केवलां पृथिवीमेव बभूव किंतु सा रत्नाकर
मेखला सप्तऽमयीदो तर्हि किं अन्यपत्नीमसंतात्याह कादृशः कृतसीतापरित्यागः कृतो विहितः सीता
याः परित्यागो येन सः एकेवऽऽनकाऽऽयाः शस्तीनुसापि तत्याऽ अतएव वसुधायाः परिरलवन् १ यस्य
नाम्नः लाघवमयस्तं रामं अन्यः त्यत्याऽ गमुं मंत्रिणं आरणिऽऽ इत्याह किंतु लवणेन विलुप्तऽऽः लवण

मासारक्तमादिवन्नाऽऽऽयापागायेषांते किंतु तेन तामिश्रमणपाविष्टेन किंतु तं आरण्ये आरणागतरक्तके २
तमुनयः रामं अवेक्ष्य तस्मिन् लवणस्य तेऽऽसानिऽऽ तपोबलेन नपऽऽ ऽः नृपतिचक्रः तर्हि तस्य सर्वसमर्थो
ः तपोबलेन कथं स्वयं रक्षानुनररक्तं रित्याह यतः कारणात् युक्तं चितं आपाऽऽः मुनयः आणासावितपसा
व्ययं कुर्वंति आपएव अस्त्रं यस्य तत् तर्हि आपनेतयऽऽ रिपुं हिंसंति नतारक्तरसनिकमेनिऽऽ तपोव्ययं
ति ३ कोऽऽ स्मारामः तेन्यः मुनिभ्यः विप्रपतिऽऽ यो श्रुत्वा विप्रविघातमंगीचकार तर्हि कथमवमंगीच

अवेक्ष्य रामं तत्र तस्मिन् नपऽऽ ऽः मृतेऽऽ मा बाणान्नावेहि मायास्त्रोः कुर्वेति तपसो व्ययं ३ प्रतिस्रुत्या
वकाऽऽ त्सम्य स्तस्यो विघ्नप्रतिक्रियां धर्मसंरक्षणायैव पहे त्रिस्रोविशाङ्किणः ४ तिरामायवधो
पाय माचरस्व विबुधद्विषः ऽऽ ऽ ऽ लवणाशूला विशूलः प्रभो तामिति ५ आदिदेशाशुघ्नं तेषा
किमाय राघव! करिष्यन्निवनामास्य यथाधे मरनिरिहान् ६ यः कश्चन रघूणां हि यरामऽऽ
रंतयः अयवादऽऽ वाऽऽ ऽ व्यावन्निवित्रमाश्वरः अयाऽऽ नपयुक्तासा स्ततो दासरथीरथी यायो वन
स्थलायश्रमं उषितासुरसारसाः ७

निश्चितं रघूणां मध्ये यः सकेवलं परंऽऽ ऽ व्यापादयितुं ईश्वरः समर्थो भवति कऽ यथा
अपवादऽऽ सर्गं बाधयितुं समर्थो भवति ऽ सर्गोपवादावधिर्बलवान् यथा अपवादेन सूत्रेण उत्सर्गः
सामान्यविधिर्बाध्यते एवं रघुवंशे नपकेनापि मुनिपिशुऽऽ ऽ ऽ

र्ये निर्नेयत्वेववनस्थलीदर्शनं रामादेशादनुतस्यशत्रुघ्नस्यअनुपदेपश्चात्सेनोगंगङ्गरगपदातिलक्ष
णेसिक्यवस्तुब कश्च अध्वनार्धस्यक्षतोःसिक्यपश्चात्अधिरूपसर्गोसवति एव सनपतीवरःशत्रु
घ्नःपथिगच्छन्विरराजकिञ्चन्तः मुनिभिःआदिष्टवर्त्मा किञ्चन्त रघुश्रेष्ठः रथस्यागसारः कश्च यथा
श्रमान्श्रासूर्यःरघायणीनिर्वीलिरवत्पुराङ्गते १० ऋषिर्वाल्मिकिस्तंकुमारविषयप्रतियन्तिभिः तप
चारावर्जनादिभिःउपयामासः किञ्चन्त क्षतवाहने किंस्तुताभिः तपसःप्रभावसिद्धाभिः तपसःप्रभाव

रामादेशादनुयेव सेनागंतस्यसिक्ये पश्चाद्धायनार्थस्य क्षतोरधिरिवानवद् ९ आदिष्टवर्त्मामुनिभिः
संगच्छन्नतयतोवरः विरराजरघश्रेष्ठः वाल्मिकेरिवाश्रमाच्च १० तमृषिःपूजयामास कुमारंक्षो
तवाहनं तपःप्रभावसिद्धाभि विषयप्रतियन्तिभिः ११ तस्यमार्गवमादेकौ बस्ववयमतियेतः रथस्य
नोकृतिष्टेः वाल्मिकायतमोवान १२ संतानश्रवणाच्छत्रुःसौमित्रिःसोमनस्यमाव पंजलिसुनि
मामेत्य पातद्युक्तरथोयतो १३ मंचपाणमधूपघ्नं कुनानस्याश्चकृक्षिजः वनाकरमिवादाय मंच
रासिमुपस्थितः १४ धूमधूमोवमागंधी कालायकसिरोरुह कव्याकृणपरीवारश्चितागिरिव जंग
म १५ अपश्लेतमामाद्य लवणलक्षणाच्छजः सरोधमस्मरदीनोहि कव्यारंधपहारणं १६

वशागंधी वसायाःगंधोयस्यसः तथाहालाबस्त्रिशिरस्कः हालावनुबस्कःपिंगलाशिरोरुहाःकेशपाशा
यस्यसः अपरं कव्याकृणस्यराक्षसमस्तस्यपरीवारोयस्यसः चात्र० जंगमश्चितागिरिव सिपिश्च
मेनधूमोसवति सिपिवसागंधश्च कालाएवशिरारुहोयस्य कव्याकृणपरीवारोसवति अत्रउपजातिःस
र्ग अन्यत्रलंकारः युग्मं १६ लक्षणाच्छजःशत्रुघ्नःलवणअपश्लेषलक्षणरहितआसाद्यस्मरंश्च यत्कं
नहिसवतियन्नसाध्यं लघतिचलाघविनापियात्रन यत्कंचनतु यदितदिवापश्लेषःप्राप्तःतनोतुरूपत

६२ हियस्मान्रंध्रप्रहारिणोकृयःसन्तुरिनोसवति १७ राक्षसस्तक्षिघांसयातस्यशत्रुघ्नस्यहृदंइच्छया
शुभ्रवस्तरंकृमंत्रत्याटयामास कर्यमुस्तास्तंबमिव किंकृत्वा शत्रुघ्नंइनिसेनर्ध्य हृदयरुपदिष्टाम
गले धात्राब्राह्मणाचेममम्रत्यादितासि किंकृत्वा मक्रकःअद्यवतनेनरणेनातिपर्यो नेनातिपरिश्र
लोआलक्ष्यविलोक्यक्षत्रा विधिनाविसृष्टमद्यास्पादरंनातिस्तंकिंचिद्धनमस्तिइति उदरस्तरणाय
वमाननिन्यप चात्र० नीतेनवयदिविरंचिमंडदरंनश्यति तनामनोसयमासेकते युग्मं १७ उच्चर

नातिपर्यो नमालोक्य मक्रकेरद्यवेतने दिष्टाद्यमभिमेक्षत्रा सातेनेवोपयादितः १८ इतमंतडपेसत्रे
घ्नं राक्षसस्तक्षिघांसया प्रास्तुत्याटयाम मस्तास्तंबमिवक्रमं १९ सौमित्रेनिमतिबाणे रंतरासकली
कृतः मारुतस्यरजःप्राय नमारुवीनेक्षातरितः २० निशानंस्वस्यशूलस्य रक्षस्तस्मेमहोपलं वज्रिघा
यकृतांतस्य सृष्टिंध्यगिवस्थि २१ पेडमस्त्रमुपादाय शत्रुघ्नेनसताभितः सिकनान्योपरमां प्राणादपर
माणता २२ दक्षिणादोषमुद्यम्य लवणास्तमुपाद्रवत् एकतालइवोत्पात पवनाप्रतिगिरिः २३ क्षाते
नयविणामाशा मोसन्नहृदयपतत् आविनायुवःकंय ऊहाराश्रमावासिनां २४ अध्वयसोपकृयाये
ते हतस्योपरिकृत्यः तस्यतिकृहिनोसूर्ति दिव्याःकुसमवृष्टयः २५ सहस्रालवणाद्वार तद्यामानमहो
ऊर्मः शत्रुःसौमित्रयेमात्मान मिंद्रजिद्रणोनिमः २६ तमामस्यमानस्य चरितोप्रेक्षयस्थितः शु

मचासिनोकंपकरार किंस्तुतः शत्रोःकार्मनकृत्यदेवनेनपत्रिणानिन्नहृदयः तस्मिन्पतितिकवले
सःकंपतस्म तपस्विनोनिःकंपावस्त्वरित्यर्थः २४ वयसोपकृयःहतस्यराक्षसस्यसनपरिनिपतुः
तत्पतिकृहिनोशत्रुघ्नस्यमूर्द्धिदिव्याःकुसमवृष्टयःपतुः २५ सचारःलवणहत्वा तद्धाआत्मानस्वा
सुलक्ष्मणस्यसौदर्यमान किंस्तुतः मलोकसः अन्यतनेकस्विनः अपरं इंद्रजिद्धशासनः इंद्र
जितामघनादस्यबंधनशासनइत्यवंशीलः तस्यस्वातरस्वावमानयणासवति लक्ष्मणनयदिंद्र

किंविशिष्टः पांडुरिलःबद्धकरसंपुटः अपरं युक्तरथः १४ युग्मं क्षिचक्रारोत्तुलूकालेस्तचयतः सशत्रुघ्नःयदेवमध्य पद्मेमध्करराक्षसाश्रमेपाप तदेवकुंसीनस्पाःकृक्षिजालक्षणःवनानसुचरासिआदायनपस्थितः आगमन उत्प्र० करमिव १५ किंस्तुतः लवणः धूमधूम्रः अपरं

नसिद्धासिःसंपादितिभिः ११ तस्यशत्रुघ्नस्यपथतःगच्छतःसतःमार्गवशातएकावसतिवाल्मिकायतपावनवसतिर्वेस्त्रव किंस्तुत रघुस्वनाकर्णयारघस्यस्वननंकर्णेहृगायस्यसमत् १२ सौमित्रिशत्रुघ्नःपातःप्रसानघनिशामेत्य आश्रमाद्वयायोवचाल किंस्तुतः स्वाजःसंतानश्रवणात्सौमनस्यमानसमानु सदर्षः ।

८४

माणतांपदेशाय किंस्तुतः शत्रुघ्नेनएंद्रंअस्त्रंउपादायता किंतः इंद्रादेवमाःस्पतिनन् देवानदमर्ष २२ लवणदक्षिणादोषंउद्यम्यतंशत्रुघ्नंप्रतिउपाडवत् भवतिस्म उत्प्र० उत्पातपवनप्रेरितागिरिरिव किंस्तुतः एकतालः उपरिएकतालोवृक्षायस्यसः २३ सलवणःपतन् सन्शत्रुवःशिष्याःकपेत्रनिनाय आश्र

ङ्गःसौमित्रेःगात्रेपापनकृतेरितःशाखीनास्वाप नरःसरीरंयावन्नायानवान् कृतःकाहरा सौमित्रबाणःनिशितःअंतरामध्यशकलीकृतः खंकृशाविहिनः २५ र कालवणस्तस्मिशत्रुघ्नायस्वस्पनिशानेतीरूकरंमहोपलंवज्रिघाय दिगतिरक्षे उ० कृतांतस्यहृदयकुअवस्थितंमुष्टिमिव २१ समहोपलःसिकतान्यापिपरमांपर

वधः कृतः ततः सत्रुघ्नेन सोदरस्य समानयुगावेदर्भितं २६ तस्य शत्रुघ्नस्य शिरः श्रुत्वा किन्तु ते श्रीरुयावनतं लज्जाकृतं
तयच्छिनिः मन्त्रुतमानस्य किन्तु ते चरिताधिः लवणवधनकृतकृत्यैः महामनोहिस्तकर्मणः स्तूयमानाजिकृयति
सिरोधामयेतदानय किन्तु ते विक्रमोदयं विक्रमवदयेत्रुते २७ मशत्रुघ्नः कालिन्द्या तयकूलेताटमधुरीनाम पुरीमा
रोनिमोम निर्मितवान् किन्तु ते आधिषु निर्ममः निर्लोभा अतएव लोकात्तत्रोषिता। किन्तु ते मधुराकृतिः मधुरामौ
म्यालोकप्रियाकृतिर्यस्य सः अयरोपौरुषलक्षणः पौरुषामवलक्षणोयस्य सः वाराणामिदमेवलक्षणं यद्विक्रमपराक्र

शेनविक्रमोदयं बाहुयावनतशिरः २७ अथकालेयमकालिन्द्या परयौरुषलक्षणाः निर्मामनिर्ममौ द्वौ
मधुरामधुराकृतिः २८ रामोरामाद्यप्रकाशानि वैनोपारविस्तृतिनिः स्वर्गानिस्पंदवमने क्षेत्रेखि
तावस्थितौ २९ तत्रमोधगतः यस्तुपत यस्तुतोचक्रवाकिनी हिमलक्ष्मितोत्तृभिः सवर्णामिवपिप्रि
यां ३० मरवादवारघ्रमाद्वे जनकस्यचसंत्रकृत् मेचस्कारोनुजप्राप्तो मिथिलेवोयघाविधिः ३१
मेतोकृशानवोन्मृष्टं गतोत्कदोतदाकृया कविःकृशानवाविवे चकारकिलनामतः ३२ सांगोचवेद
मुध्याय किंचिदुक्तातशोभवो चक्रतिगायत्रामाम कविःप्रथमयदृति ३३ इतोसयिरघोर्वरणाः
त्रयास्तुतामितजमः तद्योगात्पतियत्नीषु जनीघ्रामनविस्तवः ३४

ततनाम्नाकमलबौचकार ३५ कविःसंस्कारामतरंतौ सर्वौ सांगवेदं अध्यापयामास कि
न्तु ते कविप्रथमयदृति कवानोप्रथमयदतो तदारण्यः कवीनाकविश्रेष्ठत्वं ततप्रथमर्त्यलोकं संस्कृतामवरा
सानु प्रथमकविर्लोकेव सिद्धाकल्पोव्याकरण छंदोज्योतिषनिरुक्तमिति षडंगानि वेदसाङ्गनत्रयं लस्य
ते किन्तु ते किंचिदुक्तातशोभिवो किंचिद्गमनाकृत्वा तासोसर्वबालयाया। तोऽपहाल्यमतिक्रम्यबोध
नरामात्यावत्तमानं ३६ आः ईनरेविद्वयोः रसोत्रुघ्नाः तयोगात् तस्यरामस्यसत्रसंबंधमत् पत्नाबुद्धि स्तवच्यास

द्वौ द्वौ उत्रोयघातेनरसादीनां त्रयाणां अपिद्वौ द्वौ उत्रोवस्तवः किन्तु तास्तु पतिपत्नीत्रजीवत्पतिषु किन्तु ते अ
ग्नितेजसः दक्षिणाग्निगार्हपत्याहविनीयवत् तेजोयघातेन ३४ शत्रुघ्नः शत्रुघातिनिः सुतान्हीवस्त्रोमेफरावदि
शनगर्यांविदधेदत्तवान् किन्तु ते वज्रश्चतेविज्ञि कीदृशः पूर्वजोत्रुकः पूर्वजस्यरामस्यसगमायत्रकः
३५ सशत्रुघ्नः इतिकारणात्वाल्मीकिः आश्रमं अत्यगात् अतिचक्राम इतिकिं तपोव्ययास्त्रयः चनरपिमासत्
इतिपत्निकरणतपसोपचव्ययामासवति किन्तु ते मिथिलानगर्या भीतनिःस्पंदमृगं मिथिलानगर्याभीतनिःस्पंद

शत्रुघातिनिशत्रुघ्नः सुबाहुहोचवक्रक्रांत मधुरांविदशोमुखो निर्दग्धपूर्वजोत्रुकः ३५ नूत्र
मत्योव्यमोमान् वाल्मीकिरितिमात्यगात् मेथिलानगरीभीत निःस्पंदमृगामाश्रम ३६ वत्रोवि
वेशचायोध्यां रघ्रामसंस्कारशोभिनी लवणस्यवधात्योरे रधिगोरवमीक्षितः ३७ मद्दर्शमना
मध्ये मनामंत्रिकृयस्थिते रामं सीतापरित्यागं दुर्मानस्यपतिंखवः ३८ तमन्यनंदत्यागते लवणं
तुक्रमग्रजः कालेनेमिवधात्प्रीतः त्रुराषोक्षिवशार्द्धिणं ३९ मपृष्टसर्वतोवार्त्तो मारयद्वाहुनस
तति प्रख्यापयिष्यतकाले कवेराद्यस्यशासनात् ४० अघ्नजानपदोविप्र पत्रेप्राप्तयौवने अव
तार्यकविश्रेष्ठो हरिचक्रंदनूपातः ४१ शोचनीयमिवसंघे यावेदशरघ्रचुतो रामस्तमस
त्रुपाप्ता कष्टकष्टतरंगता ४२ श्रुत्वातस्यस्वरचारुत्वं गोप्तोजिकाय मधवेः नद्यकालनविमुक्तु
रिक्षकप्रदमस्मशान् ४३ समुद्रवेक्षमस्वेति हिंजमासोस्यः स्वितं वानसम्मारकोवरं वै

मिवधानुप्रीतिः ३७ सहृष्टःसशत्रुघ्नः हृष्टःसनुराजश्रीरामायसर्वतःवार्त्तो आख्यात् कथयामास नसंततिं
कस्मात् आद्यकवेःशासनात् किंकरिष्यतः कालसमयेख्यापयिष्यतःनिवेदयिष्यकामस्य ४० अघ्नानैत
रंकश्चिज्जानपदोविप्रःस्वपातःश्रीरामस्यकारिवक्रदरुरोद किंकृत्वा अकशाशास्मत्रंअयतार्य किंवि
शिष्टं अप्राप्तयौवनं अप्राप्तयौवनमनयनसतं ४१ हितसाधुत्रंशोचनीयासि सोत्यावत्रोस्य यावेदशर
घात् स्तुतासतीरामहस्तं अत्रयाप्ता कष्टकष्टतरंगता दशरथसंप्राप्तकष्टमनुबस्तव रामहस्तमयाताम्हस्त

अपरं सीतापरित्यागात् स्वकःश्रियाःअसामान्य
पतिं असाधारणशक्ति सत्रीरं ज्ञानक्यापरित्या
गाःकृतः अन्यजायानां स्त अतएवस्मरवपति
। ३७ अयज्ञःश्रीरामश्च
तंशत्रुघ्नेअस्यनंदन् ३८
एव किन्तु लवणोति
कं लवणस्यांतिकारणं
किन्तु ते क्षणतमस्पंद
याःपतितं कदृव यथा
सरावादद्रुःआर्द्रिणं
शानास्वदेवस्पंअलिन
नंद किन्तुः कालान

शत्रे ३७ सानगरा बनो
कानिःयौरविस्तृतिभिः
निवासिलोकस्यसर्वहा
नः किन्तु तानिः सौरुषतं
रुपगो निस्पंदवमनेकृत्वा
निष्कोतनंविधाप्यनिवे
शिताइव निर्मिताइव पु
ो मशत्रुघ्नः तत्रसौधगतः
मत् यस्मोयत्रयत्र वि
धियेधीतोवस्तव किन्तु
ताचक्रवाकनी चक्रया
कस्त्रीं ज्ञानस्तलमन
निष्क्रमती स्वर्णोत्कर
स्त्रक्रावणमिव यम
नाचक्रमक्रनाःखिलि
समाः चक्रवाकस्त्रमल

८५

अनिश्चलामृगायत्रसातं
मृगाःकिलगीतविद्यास
वंति अतएवनिश्चलाश्च
वंति ३६ सचशत्रुघ्नः
अयाध्यांविवश किन्तु
ता रघ्रामसंस्कारशोभिन
रघ्रायाःसंस्कारे सम्मा
र्जनसवनत्रयाद्यहारा
पलंकरणेशोभमाना
किन्तुः लवणस्यवधा
त्पारःअधिगारवई
क्षितः ३७ सशत्रुघ्नः
ससामंत्रिरामंददर्श किं
न्तु सत्रासत्रिःसत्रेः
उपस्थितं स्मवितं ॥

ष्मापतन् ४९ राघवस्तस्यविषस्यश्रयोऽक्षाद्विज्ञाय ललाज किंसूतः शाप्तारक्षिता लक्ष्मीप्राप्तमाह हि
निश्चितं अकालनाशमतुः इक्ष्वाकुपदमध्यस्थस्थानं इक्ष्वाकुना राज्ये कापि अकालेन ममार अतएव वर्ती
स्मन्बालमतेगाप्राज्ञिज्ञानिस्म ४२ स श्रीरामः इति खिन्नं द्विजं इति आश्वास्य क्षिप्रं वेरयानं सस्मार उष्ण
कं यानं अस्मार्षीत् इतीति किं हि विषमुद्धर्तुं क्षमस्व कया विवस्वतजिगीषया यमस्य जेतुमिच्छया अ
हं कृतांतं विजित्य तत्स्वमानष्यामीति युक्ता ४४ चिचकारोऽल्पकाले सूर्ययतः रघूद्वहः श्रीरामः यदेव
वस्वतं जिगीषया ४४ आत्मसंस्तदध्यासा अस्मितश्चरघूद्वहः मघवारवरुणाश्च मरुद्रूपा सरस्वती ४५ रा
ज्ञ्यज्ञासुतेकश्चि दयचारपवत्रोत ब्रह्मचिष्यप्रसमाय नीवितोऽतः कृतो ४६ इत्याप्तवचनाज्ज्ञामो
विन्यप्रवृत्तिविक्रियं दिमः यथातथेण विमानिर्गकेतनो ४७ अध्यक्षमानिनां तयोः इक्ष्वाकुशारद
विलंबने ददर्शकंचिदिक्ष्वाकु तपस्यंतमधोमुखं ४८ इष्टनामाह्वयाराज्ञा मकिलाष्टमम
यः आत्मानं शंबुकनाम शूद्रस्वयं दाशिनी ४९ तपस्यनधिकारिणं स्वज्ञानांतमधावहे
ज्ञाधिकारिणं विविद्य नियंता शस्त्रमादाद ५० मेतरुक्तं हिमक्लिष्टं किंजल्कमिव यकेजं ज्यो
तिकणाहतस्मश्रु कवलालादया हेरवू ५१ कृतः दंडः स्वयं राज्ञा लालिनश्चूद्रः सतां गति
तयमाज्ञश्वरेणापि नस्वमार्गे विरोधिना ५२

शंबुकनामशूद्रआवृष्ट अचकर्षत् किंसूतः इष्टनामाह्वया अहावं किंजातीयः किंनामाच किंसूतः सुर
पदार्थिनं स्वरपदं स्वलोकं अर्थयमीति ५० नियंता श्रीरामः अस्त्रं आदत स्वर्गं जयाह किंकृत्वा तस्य
दंडार्थं चिंतयित्वा परिविद्य शरत्रेदायार्गं विज्ञाय कस्मात् तपस्यनाधिकारवान् प्रजानां अद्यावर्तनिनाश
करं यः कापि विरुद्धमर्थं निष्ठति तत्रापवशात् प्रजानां विक्रियं जन्यं न द्विजानामेव तपस्याधिकारः
शूद्राणां न ५० श्रीरामः तरुक्रं कंठनात् अपातरत् विचिंतद किंसूतं जातिः कणाहतस्मश्रु ज्योति

तद्विमानं अध्यास्यप
स्थितः तादेव असुश्री
रामस्य धराय रूपं
पासरस्वती जगाद
किंसूतः आत्तशस्त्रः
गृहीतायुधः ४५
हे राजन् तव प्रजा
सुकश्चिन्नुपचारा
न्नायाः प्रवर्तीत तेव
अचिष्यप्रसमय त
नः कृतार्थः सवि
तासि ४६ रामः इ
ति आप्तवचनात् व
र्ती विक्रियां विनेष्य
मू वल्मीनां दोषं विक्रि

८६

यांस्फटयित्वं पत्रेण
विमाननदिशः पपा
तः बभ्राम वेगनिष्क
पकेतनो ४७ अप
ऐक्ष्वाकुरामः किंचिन्
अमोमुखं तपस्यंतं द
दर्श किंसूतं धूमा
नितामाह्वं धूमनय
सिनाधरकृत्यक्रिणा
यस्य स अपरं इक्ष्
वाकुवलंबितं इक्ष्
वाकुअवलंबनीति
तं इक्ष्वाकोरपत्यं ए
दाकुः ४९
मध्यमपः आत्मानं शं

कणाः स्मश्रु स्वलिंगैः आहतं दग्धं स्मश्रु यस्य तम् तुल्यं हिमक्लिष्टकिंजल्कं एष्मिव सुखस्य पंकजोप
मानं कृत्वा स्वकिंजल्कोपमानं ५१ सशस्त्रः सतां गतिं लेभे किंसूतः राज्ञा स्वयं कृतदंडः विहितनियं
यां गतिं ऊर्ध्वगतिं अपि तपमानं अलभत मत्तपसा कमनतस्य निरिष्टाह किंसूतेन स्वमार्यविरोधिना स्वमा
र्गे निरुद्धमेवति विरोधिनायस्य स तेन ५२ रघुनाथोऽपि अगस्त्यनसहसंमुखं समगच्छत् किंसूतेन
मार्गसंदर्शितात्मना मार्गे संदर्शितात्मा यस्य तेन कृत्वा यमाशरकालं इंद्रेणा सहसंमुखं यात यथा
रघुनाथोऽपि अगस्त्येन मार्गे संदर्शितात्मना महौकसं मुखं आशरकालं इव इंद्रेणा ५३ कुंडलौ निरलंकारं तस्मै
दिव्यपरिग्रहं ददौ दत्तसमुद्रेण पीतेनेवात्मनिःक्रयं ५४ तदधनौ मौलिकंठ निर्व्यापारणावाकृता प
श्चात्तिवृत्तेरामः प्राक्यारामर्द्विजात्मजः ५५ तयोः दत्तौ दिव्यानि द्विजः पुत्रसमागतः स्कृत्यातिव
र्तेयामास त्रेतेवैवस्वतादपि ५६ तेमध्यराक्षसाश्च रक्षःकपिनरेश्वरा मघासस्मिवानोनिःर
त्यवर्षेत्रुपायान्ने ५७ द्विस्त्रो निमंत्रिताश्चेन मलिंगस्मुमहर्षयः नलोमान्यवधिस्थानि हित्वा
ज्ञातिमियान्यपि ५८ त्रयश्चाल्यनिविष्टस्ते चतुर्द्वारमुखो बलो अयोध्यासंस्थलोकेत सद्य
एतामहातेजः ५९ श्रीघ्रस्त्यागो पिविदद्या यस्यः शाम्भवमानिनः अनन्यज्ञानेयेमासा
वेज्ञायाहरिणमेधो ६० विधरधिकसंसारं स्ततः प्रवृत्तेमरवः आसन्नमत्रक्रियाविघ्नो

रश्वराः तं श्रीरामं दर्शयपायनैः अस्पवर्षेषु राक्षसिकपयश्चनरश्चराश्च कपिरक्षनरेश्वराः किंसूतं
अंधरायसक्राश्च कृत्वा यथामेघाः अंनानिःसस्यं अभिवर्षंति ५७ महर्षयः पनं श्रीरामदर्शनं अभिज
ग्मुः किंसूताः द्विस्त्रानिमंत्रिताः किंकृत्वा मक्तवलनोमान्यवपार्थिवान्यवधिस्थानि स्थानानि हित्वा प
राज्यानि मेयान्यपि दिव्यान्यपि स्थानानि विहाय पतावत्पार्थिवादिव्यासनयस्तो त्राजग्मुः इत्यर्थः ५८
अयोध्यानपश्चिल्यनिविष्टा यामांति कोसानिस्त्रलोकैः बलाश्रश्रुत किंसूता चतुर्द्वारमुखी चत्वा

अर० सामयोगः ज्ञा
नायसवति तत्रातया
रपि ५९ अंसवानिः
अगस्त्यात्स्मरामाय
अलंकारदेहा कटक
मर्पयामास किंसूतं
दिव्यपरिग्रहं दिव्यप
रिग्रहस्वीकारायुस्य
स तेन दिव्यासरण स्व
मासस्तस्करनिवारणा
त् श्वतकजराज्ञा अग
स्त्यायादीयात् तत्र
समुद्रदत्तं आत्मनिः
क्रयमिव किंसूतेन पी
तेन पातेनाबुधिना आ
त्मदत्तेरत्नमिव ५४
रामः पश्चान्निवृत्ते
पराश्चद्विजात्मजः

रिक्षाराणवसुखामियस्यासा ग्रन्थ० पेनामहीनवरिव चन्द्रणामूर्त्तिरिव किंस्तुता सद्यःसृष्टलोकाः तद्वत्
सृष्टालोकायस्यासा ब्रह्मापतेरपितुश्चतुर्मुखीवत्रीत मगरीवरितःसमुपविष्टःलोकैःसद्यःसृष्टलोकारि
व बाल्मीकिरिव अयोध्याराजते ५०० विदेहाःसीतायाःत्यागीपत्युःश्वकाशात्त्यागापिश्लाघ्यत्व अ
हात्यागःकर्त्तव्यानवतीत्याह यतःकारणात्यस्यश्रीरामस्यस्वस्यपासंगर्वशिनःवामशालानिवासिनः
संतसोवहिरणमयीजायासीतावर्त्तरामआसीत् तर्हिअन्याकर्त्तनासादित्याह किंस्तुतस्य अनन्यज्ञानाः भ

राक्षसावरक्रिणा ६१ अथप्राचेतसोयज्ञे रामाद्यागमितस्तत मैथिलेयौकुशालवौ जगतुर्गुरुनो
दृतौ ६२ इत्तेरामस्यवाल्मीकिः कृतिसौकिन्नरस्वरौ किंतेद्वेनमनोहर्त्ते मलंस्यातांनसृण्वता ६३
रूपेगीतेचमाधुर्ये तयोर्मध्येनिवदितं ददर्शमाचकारामः श्रुत्वावचकरूहली ६४ तद्गीतश्रवणौ
कागौ मसदश्रुमुखौबभौ हिमनिःस्यंदिनीपातः निर्वातेवनस्थली ६५ नव्यावस्वसंवादि राम
स्यचतयाश्चसा जनताप्रदसाहेश्य वाक्यपित्रावतिष्ठति ६६

धनमाह रामस्यपुत्रवाल्मीकिःकृतिःतथानोकिन्नरस्वरौ अतःआनंदासंज्ञाघटीति ६३ रामातयोःद्वयो
:रूपेमाधुर्यंददर्शगीतमाधुर्यंश्रुत्वा किंस्तुतं तद्गानिवदितं तद्गःस्वयगीतविचारादःज्ञापिनंदिव
अवधारय इतिजनःप्रख्यातं किंस्तुतः साधुजः सन्नाटकाः ६४ सासंसन्सलावलिःश्रुत्वा किंस्तु
मा तद्गीतश्रवणेकागौ तयागीतिश्रवणेकागौ तद्विशेषअतएवअश्रुमुखौ अश्रुवदना कव यथा
पातःप्रसातेनिर्वातावनस्थलीविशसति अश्रूणिहिमायमानं ६५ साजनताजननासमूहःजनतारामः

अन्याज्ञायायस्यसा
बहुव्रीहिजायायाज्ञा
मिः यतः ज्ञानकापरि
त्यागेनरामाःन्याज्ञाय
ेनपरणीनवान् तत्
तिमासखःसन्तत्पत
नरनतिष्ठतातमपेमाति
शयनसंयागाधिपया
गाधिबहुमन्यत अ
न्यघात्यागमंतरेणस्त
हसारमेवकर्त्तव्यअज्ञा
स्यन् संगसेवतघेका
त्रिभुवनमपितन्मर्या
वरहे ६० ततःनंतरं
मखःप्रवहते यज्ञःप्र
दत्त किंस्तुतः विधिव
धिकसंसारः यावता
संसारेणविधिःसाध्यते

८७

मनतोधिकःसंसारः
शक्तोस्ति यत्रयज्ञ
क्रियाविघ्नाराक्षसाए
वरक्तआसन्कर्त्ता
निःप्रत्यूहंनसिध्यति
अथामथिलीयोजश
लावीहृतस्ततःरामाय
णेजगतःगायतस्म
किंलक्षणौ युस्माना
दितो किंस्तुते प्राच
तसावाल्मीकिनपज्ञा
उपक्रमायस्यतन् ६
१ ततकिमस्ति य
मनोश्रुतोलोका
नांमनोहर्त्तेअलंस्या
तां अपिचसर्वेषांम
नांसिआनंदयतिस्म
तदेवबजीकरणसा

रक्ष्यायनिवेद्य रामो
मैथिलीयोमवात्मजौ
७० हृतामनेतवस्तु
शान्वयःनोस्माकंस
मक्षंजातवरसिश्रुत्वा
वयेश्रुतिएनांमन्य
मह उजनःरक्षसा
रावणस्यहोरात्मानूदा
प्यात् अत्रत्याःप्रजाः
तांसीतांनश्रद्धःश्र
द्धांनमनिर ७१ मै
थिलीसीतास्वचरि
वस्वहिश्वनाःप्रजाः
सत्यायवस्व सतांति
उत्पादयिष्ये ततःप्र
त्रवतीएनांप्रदाकया
प्रतिपत्ते अंगीकरि
ष्ये ७२ राज्ञाश्री

स्यतयोश्चशाद्रूपंशेक्रवीक्षापन्नाव्यतिष्ठन् विस्मिताखिरासीन् किंस्तुतः वयोवेषसंवादिवयश्चवेषंवविसंव
दान् ६६ लोकस्तघातनपकारणजनयोःप्रावीण्यनशक्यनविस्मिमयेविस्मयंनप्राप यथानृपतेःश्रीराम
स्यप्रीतिदानेनवीतस्पृहत्वेनविस्मयंनप्राप रामोविस्मितःप्रीत्यादददाति तथापिकिंचिन्नगृहीतः अतएवसर्वे
षांमाश्चर्यं ६७ लोकुशलवौवाल्मीकिंअसंसतांकथयामासतुः किंस्तुतौ राज्ञाश्रीरामेणस्वयंदृष्टौ ६
तौकिं वांसुवांगेयेकेनविनीतोशिखिनौ ६९ एकस्यकावःस्तिःवांइतिपथमःद्विवचनेचामुआदेशः प

उनयोनेनप्रालोक प्रावीण्येतविस्मिमये नृपतेःप्रीतिदतेषु वीतस्पृहतयायथा ६८ गोप्रोकनविनी
तौवां कस्यचेमकावःकृति इतिराज्ञास्वयंपृष्टौ तौवाल्मीकिमशंसतां ६९ अथसावरकोरामः प्रा
चेतसमुपायात्ववात दूरीकृत्यात्मतोदेह राज्यंतस्मैन्यवेदयत ७० मतावाख्यायरामस्य मैथिली
प्रोतवात्मजौ कविःकारुणिकोवेद्य सीतायाःमयरिग्रहं ७१ तदाकर्ण्यवचस्तस्य रामोराज्ञोव
तोचतः संमदर्षविषादाभ्यां युक्तस्तोक्तवान्मुनि ७२ तातश्रुतसमक्रंतःमुक्षातोजातवेदसि
दोरात्मोऽक्रमसमात्रे नात्रेयोःअदृश्यप्रजाः ७३ तांसचरित्रेषुद्विरये प्रत्ययायत्रमैथिली तत्रः
त्रवतीमेना प्रतिपत्स्येत्रदाकया ७४ इतिप्रतिश्रुतराज्ञो जानकीमाश्रमान्मुनिः शिष्यैरानायया
मास स्वमिहितियामेरिव ७५ अन्येद्धरश्चकाजस्तः मत्रिपत्यपुरोकसः कविमाकायमामास प्रसन्न
तप्रतिपत्तये ७६ स्वरसंस्कारवत्येव पुत्रान्यासहसीतया क्रोचवोदद्विषसूर्ये रामसुनिरुपस्थितः ७७
रामणइतिप्रतिश्रुतेअंगीकृतेसतिमुनिःजानकींआश्रमान्शिष्यःआनाययामास कामिव यथा
नियमेःस्वमिहिंआनयति ७८ अथकाकस्यःअन्यद्धःअन्यस्मिन्नहनिउरोकसःलोकानुसनि
पान्यामलयित्वाआगमद्यक्तविश्राक्तायायामास आकारयन् परुकनपतिपत्तये पारश्वकार्यकर
णाय ७९ मुनिःप्रत्यास्यांसीतयासहरामंउपस्थितःसमीपागतः यथारुचासूर्यंउपतिष्ठन किं
स्तुतया स्वरसंस्कारवत्या स्वराश्चउदात्तादयः संस्काराःवर्णविशुद्धयः तद्वत्क्रया किंस्तुतं उदहि

ष्टीचतुर्थीद्वितीयाकुड
तिसूत्रव्युत्पत्तेरुक्तत्व
ीतःप्रथमायावत्आदे
शानंति ६८ अथसा
वरकोरामःप्राचेतसंवा
ल्मीकिंउपेयिवाचसन्
आत्मनादेहंदूरीकृत्य
तस्मैजनयराज्यंन्याव
दायन् उपाहीकयामा
स भगवान्राज्यमिदंत
वास्ति सवतारव्यता
दृष्य सवाल्मीकिःसी
ताया:संपरिग्रहंव
ज्ञानक्याःपरिग्रहं
कस अहमतदेवर
लामि किंस्तुतः का
रुणकःदयापरः कि
ंकृत्वा रामस्यइतिश्रा

क्षेमनिस्वः पृथिव्याः रघ्नातविविराद् अलामंमृ
लंनद्यौ प्रकटावस्त्रवः
किंतूतान् सद्योमवात
उनो ज्ञातकृदंज्योतिरि
व एष तत्रमसामंमालमा
कातरसुंधरासुधाडरामे
ते किंतूता मसुकवसना
सुमुहूर्तवसनं यस्यासा
अयंनागफणोक्रिक्षा
सहासनेनिषेडुषानागस्य
मेफस्यफणानिः उक्तं
यस्मिहासनं तत्रनिषेडुषौ
उपविष्टः एष सावसुध
तांसीतां अंकंआरोप्य त
स्मिन्नमामात्याहरातव
याताल्लंअस्यगान् ऋषि
वेस किंतूतांनरेपणिहि

सीतासत्यांसरस्वतीवाणीं।
उदारयामास उवाचार किं
कृत्वा वाल्मीकिर्विशेषण
एवंयंविनेआवर्जितेना
मितंयथा बालिलेआच
म्याआचमनरहाबाश्रो
स्यइतिमत्वाचसवा
च एष तामवाह वाश्रन
कमेनिस्निःप्रकारे।
एतोश्रारामेयमामत्य
निचाहोन मानसवाचि
कक्रायिकंविविधंवमि
चारयतकंनकृतवता य
दहंश्रहासवापि तद्वातेन
प्रकारणहिविश्वनारदे
विवेमोअनशंसहिमि
ततोमामात्मासमायेथाप
य एष तयामाध्यापवंसु
८८

काषायपरिवीतेन स्वयादार्यितचक्षुषा अश्वमीयतश्रुतेति ज्ञातेनवृषेचमो एष ज्ञातमतदालो
कुपथा त्वतिमहतचक्षुषः तस्मुखाञ्चुखामार्व फलितांइवशालयः एष तोदृष्टिविषद्वेनेवे।
ष्टनिरास्थितविष्टरः ऊर्ध्वनिःश्वसंयवमे स्वयंलोकमित्यंशात एष अथवाल्मीकिर्विशेषाणा एष
मावेडितियेन। आचम्योदीरयामायं सीतामत्यासरस्वती ८९ वाङ्मनेःकर्मभिःयत्यो व्यलिचा
रोयेयथातमे तथाविश्वनोरादेवि मामंतर्धातुमर्हसि ९१ एवमुक्तेतयामाध्यारध्यासधोनवाङ्मनः
ज्ञातिऊर्ध्वमिवज्योति प्रनामंडलमुद्यतो ९२ तत्रनागफणोक्रिष्ट सिंहासननिषेडुषौ समुडव
स्तनामाक्ष्यो प्राडरामोडसुंधरा ९३ मामीतामंकमारोप्य नृपतिहितकाणां मामेतिव्याहर
त्येव तस्मिन्पातालमन्यगात् ९४ धरायांतमसरन सीतापत्यपरीतविणः एकंविधिवलापेक्षो
समयामामधत्तिनः ९५ ऋषीतुविमृज्यपक्षांति शुद्धदश्चपरस्कृतांन रामंमातापतस्नेह ति
दधेतदपत्ययोः ९६

मेरुणा एष ग्रह। वस्मिषः तस्यश्रारामस्यधरायांसरसंकोपेग्रामयामास किंतुतस्यसीतापत्यपितेविणः सीताया। पत्य
यंयस्मादानयनंइच्छतीतिसीतापत्ययोषातेमा किंतुतोशुरः विधिवलायेषा विधिवलेआपकातचिंतयति विधि
स्तनमिदं साध्यामाद्वेततत एष रामःयज्ञातेऊ यान् विसर्ज्यसुहृदश्चसीतामतांस्मनंतत्पयोनिहाध किंतूतान्उ

रस्कृतान् ९६ सरामःसिंधुदेशंनामकंसरतायदादो किंविरामः धनपुत्रः धनाश्वजायमसः
९७ ततःतत्रदेशगंधर्वान्युधिनिर्जित्य केवलंआतोद्यवीणाग्राहयामास आतुर्धसम
याजयन् ९८ ससरतःनकुशकलोशत्रोराजकन्ययातदाकुशाःतकुशकलसंज्ञयोः अभिषिच्य धनःरा
मातिकमगान् रापसमीपमाजुर्सगामि किंतूता अभिषेकार्हा अभिषेकायाग्या ९९ लक्ष्मणापिअं
गदंचंद्रकेतुंआत्मसंतानोशत्रोरघ्नसाध्यस्यशासनान् कारापयश्चरोवाक्य १०० ततश्चशारामादयः

तंचपरिस्पंदः परिहरे
१०२ सकालात्रपाय
श्रारामायप्रतिआच
ख्याकथयामास किं
तूताय नघतिपवेक
रिष्यइतिपनिपन्नाय
अंगाकृतवात किंतू
क्ष विश्वतात्मा अथक
टाकृततत्रः किंमरु
नादित्याह रामव
परमेष्ठिनःब्रह्मणःशा
शानान् दिवमध्यास्य
विविवंआस्तराह १०
३ लक्ष्मणःविघ्नापि

कृतनीनांमारणाकृ
पत्र निवापानदक्षः क
हादेहिकाक्रियाःअ
कुर्वेतः यदाश्यापर
श्वर्बस्त्रवतदाश्तस्या
इतिक्रमः किंतूतान्
सरीतकेनैवपन्नानां
सरतांकुपन्नानां य
नीचेनतासापरतलाक
१०१ कालः
मुनिवेषणवपेत्यराघ
वेशावाव आवारहः
संविष्टवादिनिष्कां
तस्याविलायःपश्चात्

शुधाजितश्चमदेशात् मेदेशंमिथुनामकं दद्वौदत्तपुनावाच्य नरतायधृतध्वजः ९३ नरतस्तत्र
गंधर्वान् युधिनिर्जित्यकेवलं आतोद्यग्राहयामास मुमित्याजयदायुधं ९४ मेतकृपुष्कु
लोपुत्रौ राजधान्योर्मदाख्ययोः अभिषिच्यानिषोकोर्द्वौ रामातिकमगान्पुनः ९५ अंगदंच
डाकुंचे लक्ष्मणोप्यात्ममनेवं ग्रामनाडुनाधम्य चैकैकारापयाश्चरो १०० इतिरोपितपु
त्रोमे कृतनीनांजुनेश्वरः नष्टलोकंपपन्नानां निवापानविदधुःक्रमात् १०१ नयेत्यंप्रतिवेषेण
कृतःप्रोवाचराघवं रहःसवादिनीपत्र्यो दावांवैमैत्यकरिति १०२ तंघतिप्रतिपन्नाय विष्टतात्मानृ
पायमः आचख्यौदिवमध्यास्य ग्रामनात्मरामष्टिनः १०३ विघ्नोनयितपौर्ह्मः ममेलक्ष्मणो
मिनत लीताडर्वामसःगाया डाममदर्शनार्थि १०४ गच्छलक्ष्मणग्राहंचे मानूतधर्मविपर्ययः
त्यागोवापिवधोवापि माधूनोभूषणंमम १०५ मेगवामरदूतीरं देहत्यागेतयोगविं ऋकोरविं
ज्ञानन्नपितयोःरामकालयोःसमयंअभिनतते तत्रपादशेआजगाम किंतूतः कस्यः तयोःकृतसमय
चाक्रत्रिनतःकथमवंचकार किंतूतः ऊर्वीशशापाज्ञातः लक्ष्मणरामदर्शीयऊस्तुकृज्ञानन्नपिसम
यंतिन्नतिस्म १०६ लक्ष्मणशीघ्रगत्र सत्वरंबद्ध धर्मेविपर्ययामासुत यतःकारणात्साधनाकृपा
णाउभयसमत्वेन उभयंकिंत्र त्यागोवापिवाक्षवापि १०७ सलक्ष्मणःसरयूतीरंगत्वाप्रवेशन्म
नःउष्टस्पृष्टाःपतिकृअवितघोसत्यावकार किंतूतः योगविन् योगावतीतियोगविन् १०८

सीतासत्यांसरस्वतीवाणीं।
उदारयामास उवाचार किं
कृत्वा वाल्मीकिर्विशेषण
एवंयंविनेआवर्जितेना
मितंयथा बालिलेआच
म्याआचमनरहाबाश्रो
स्यइतिमत्वाचसवा
च एष तामवाह वाश्रन
कमेनिस्निःप्रकारे।
एतोश्रारामेयमामत्य
निचाहोन मानसवाचि
कक्रायिकंविविधंवमि
चारयतकंनकृतवता य
दहंश्रहासवापि तद्वातेन
प्रकारणहिविश्वनारदे
विवेमोअनशंसहिमि
ततोमामात्मासमायेथाप
य एष तयामाध्यापवंसु
८८

तस्मिन् आत्मचक्रसंगिलक्ष्मणेवाक्ष्वेनाकस्मगेऽधिनस्कृषिपात्रे आरूढसति रामः मुनिदृष्टिपांशु
विलेतस्मा आत्म० विषादधर्मेऽव ९९ सरामः उदकुवतस्य चक्रानिमुखाय यो किंरुचा ऊर्ध्वा
वर्त्या ऊर्ध्वानिविश्य किंस्तं रिपुनागांऊर्ध्वं रिपुपतनागास्तत्र ऊर्ध्वपाय। अपरं तत्र अवेत्यालवं
निवेश्य साकः सतांऊनिनाश्रलवं किंस्तः रामः स्थिरधीः कादृशः साधुकः सत्यादृकः तघाभिपरः
सरः अश्याहितवान् अभिपरसरायस्यसः पतिवाअल्पान् गृहवर्ऊ अयाधांचितः अवगतः ९९ ५

तद्वाक्यात्रैः प्रतिज्ञापूर्वकृतमनः तस्मिन्नात्मचक्रसंगि प्राप्ताकर्मधितमुषि राघवः निधिते
तस्मो त्रिविधमेस्त्रियांदिवे १०० मेनिवेर्यपकृशावत्या रिपुतागांऊर्ध्वांऊर्ध्वां अवेत्याचमतोसू
क्ति ऊनिताश्रुतवेलवं १०१ मंदअस्तस्मिंस्थिरधीमांवऊर्ध्वांतिपरःमरः अधितःपतिवाअल्पा
ऊहवर्ऊमनोध्यया १०२ ऊर्ध्वमृकमम्यंतवऊर्ध्वः पदवीहरिराक्रमाः कदंबमकृतमूलेर
निहृष्टाप्रऊर्ध्वाक्रनिः १०३ उपस्थितशिवामानेन तेनलक्ष्मकपिना चक्रेत्रिदिवृतिः अ
शिः मरुद्भूरुद्याद्विना १०४ वऊर्ध्वतरकल्पान् समदृमत्रमऊर्ध्वा अतोमदाख्यप्राप्ता
घे यावनेर्विषप्रघे १०५ मेविलेर्विबुधांत्रोष्ठे प्रतियत्नात्मभूत्रिषु विदशांनृतयोगर्वमे
गीतरमुकल्पयत् १०६ निवर्तिवेदशाक्षखनयत्रेदिकोटिमुराणां विष्णुक्रमेनमचते
उमविशतमन्नलोकप्रतिष्ठां लंकानाथपवनतनयंचोनयंस्थापयित्वा कीर्तिमनक्षयमिव
१०७ तत्पारार्घस्वर्गांतरंअकल्पयत् यः श्रीरामाध्वगामनस्यादवत्रमापत्रस्यावासार्घसगवतानव्यमेव
सुरसद्यवारविचक्रसनः श्रीविष्णुः स्वानत्रंअविशत् स्वामेवमूर्तिंप्राप किंस्तां मन्नलोकप्रतिष्ठां यस्याःसाः किंरुचा सुराणांकार्यंनिवेत्य कादृशी दशमुखसयाद्विदि दशमुखाज्जय
विन्नत्रति उनः किंरुचा दक्षिणउत्तरवगिरोलंकानाथंविभीषणंपवनतनयंहनुमंतंस्थापयित्वा उत्व
ऊकीर्तिस्तसाविव १०८ श्रीमद्राघवराजरत्नचरितकाव्यस्यकाव्यलाधः संसत्सकविकालदासचरिते

ममक्रांतोऽनानांसम
द्दयन् वातरत्नल्पान्
न् गवाप्तनरणसमा
नो बस्तव मध्यजले
गावत्रपर्वपरिवि
शति नघातिपि अतः
कारणात् नत्रार्धविवि
धिव्यांमदाख्यायांगो
वनरणनाम्नापशाघ
विख्यातबस्तव कादृ
शं पावनं १०२ स
विद्यःश्रीरामः विद्यमा
शत्रुस्वादृत्रपतिन्ना
ममूर्तिंत्रसमुत्रिपस

गमं हरिराक्रमातस्य
रामस्यपदवीऊर्ध्वः
अवऊर्ध्वः रामस्य
ष्टयद्वः किंस्तः
दृतांतवदिनः किंस्त
तां पऊाश्रुनिःअसि
दृशं किंस्तः कं
तमरामपासरन्नन्दी
अवयायिनांअवग
त्तां लोकानांत्रिदि
वनिःअणिःवाऊ कि
स्तन उपस्थितविमा
नेन किंस्तन सत्ता
ऊकपिना १०१ तत्र

६७७

अथानंतरंऊशाःअर्ध
रात्रेशाद्यांदृष्टवंपुत्र
ऊःमनूअदृष्टपूर्वांव
निताअपश्यन् किं०
अर्धरात्रे क्षमितप
दोष अपरंसुनऊन
किंस्तां पवासस्यक
लत्रवासिनः कलत्र
स्यविरहिण्याःस्त्रिया
ऊनवृषायस्याःसा
अपरं नश्वंअदृष्टपा
वोना ४ सावनिनात
स्पराऊःपरस्तानुसि
बाऊयशाष्टपूर्वं अं
ऊलिबंध किंस्त
स्प साफ्कसाधारण
पार्थिवर्द्धिः साधूनाम

अथानंतरंरक्षपवीराःऊशरत्नविशोषनाऊंचऊः पराऊन्मतयाचअन्यपुंणः
ऊष्टं। यतदवहृदयति एषारक्षणासिन्नाटऊलाबसारि कलाचित १ तस्यातरःअन्यान्यसीमान
यतोऽः नव्यनिचऊः किंस्तां दृष्टिपात्रा किंस्तां सफलः कदृत् यमासवदाःसंसवर्तागऊर्ध
मसाख्यः कर्मभिःअसुचिताः मिवक्रियविक्रियऊषिपाप्रपालयेवाणिज्यवर्ती गऊबंधाहस्तिस
मूहःएतत्पत्तिनिःकर्मभिःअद्धा अपिवेलांनव्यतिऊमंति २ सतवारघूणावेशाःअष्टधासिन्नाःमनू

अष्टेतारमुत्तरघुप्रवीराः ज्येष्ठपुरोऽन्मतयाप्रणोचवऊःऊशारमहिशोषनाऊं मोत्रमेषाहिऊ
लाबुमारि १ तेमवत्तर्तागऊबंधाख्येरसुचिताःकर्मभिरप्यवेधैः अत्योन्यदेशाप्रविनाग
मीमां विनामसुऊऽवतव्यतीत्रुः २ चत्रुर्ऊशाप्रनेयःमेतेषां दानपृष्टेरवपारतानां सुरक्षिया
नामिवसामयोनि निनोष्टधाविप्रमसारवंशः ३ अघार्द्धरात्रेमितप्रदीपे वाद्यागृहेषुनूऊ
नप्रबुद्धः ऊशाःप्रवामस्त्रिकलत्रवेषा मदृष्टपूर्वावनितामयश्यत् ४ मोमाधुमाधारणपार्थिवर्द्धः
मृत्रोघरमातप्रऊऊतनामऊंऊःपरेषांऊयशाष्टपूर्वं तस्योऊलिबंधमतोबबंध ५ अघानयोद्धार्गत
मध्यगारं छायामिवोदशतलप्रविष्टं सविस्मयोदाशरथेमनूऊ घोवांचपूर्वार्द्धविमृष्टतल्पः द
लघोतरामावरणोपिगर्द्धे योगप्रलोयोनचैलक्ष्यतात विलेर्घिचाकारमनिष्टतीनां मृणालिनी हे

रुतांसाधारणासागार्धसमानापार्थिवर्द्धिराऊलक्ष्मीर्यस्यसतस्य अपरं ऊकृतनामः अपरंपरषां
ऊऊः अपरं बंधमतः ऊायासस्तितस्य ५ अघदाशरथस्तत्रऊशाःऊशस्तोवान किंस्तां अ
नपादार्थलमपिश्रुगारदत्तकपालमपिष्टदृष्टविष्टं अनपादाअस्वघातिताअर्थलाभत्रतत् नास्त
ऊ आदशतलप्रविष्टंनायांमिव यथाआदर्शनिनायामध्यप्रविशति किंस्तः सविस्मय
ः साश्चर्यः अपरत्रवार्द्धविमृष्टतल्पः रत्नार्द्धनविनिष्टंतल्पंअशायनस ६ हवनितवंसा

विषमसार किंस्तः
वर्षऊाशस्तवं व
ऊलेऊस्यनिक्षाः अंस
ःस्तवायस्यस किंस्त
तां दानपत्रत्रखप
रतानां नअपरविरंत
अनपरतासस्वां सद
वसत्यात्रदानेददता
कथामिव यमासुरहि
पातांवंशःअष्टधासि
न्नसन् पमसार कि
स्तः सामयानिः सा
मवेदायानिःउत्पत्ति
स्थानेयस्यस सामय
निःगायत्रीघास्लणः
करात् आष्टकरिणा
ऊताऽत्यागमः ३

वरणयि गहेद वकपाटविगहिलशांतरावर्तसे तितवयागपत्तावोनवलकात वेश्यनिर्हतीनांविरहणीनांअ
कारंबिसर्षि किंव यथामृणालीपद्मिनीलिमवपरागंबिसर्षि यथाहिमदस्मापद्मिनीविच्छायाहरयात तथा
वं ७ हिस्त्रासत्रंकाअथकस्यपरियहःसार्थो अथवानेतवमदस्यागमकारणंमांघत्यागमनकारणंकि र
घूणांरघुवंशीयानांमनःचिताध्यस्त्रीविरखपरत्तिःमंचाडोचाआवदरूकघय किंस्तानां वशिनांजि
तेंद्रियाणां ८ सायमितातंकशंपतिअब्रवीद्उवाच हराजन्संपतियानगरीनवगुरुणारामणयांपति

मोमिवोपरागे ९ कांचेश्वुनेकम्यपरिग्रहोवा किंवामदस्यागमकारणांति आचक्ष्वमंचावशिनोर
घूणां मतःपरिमोविमुंचेपहृतिः ८ तेमबबीक्ष्यप्रणतेवेद्यां ज्ञानीतयोरमयदोक्खेन तस्याःप
रमंपतिवीतनाथो ज्ञानीहिराजन्नधिदेवतांमां १० विश्वाकमारामनिरेटमोहं मोराज्यवंशोस
वेयो विरूपा ममराज्यकोचयिसूर्यवंशे मतिप्रपन्नाकरणामवस्थां १० विशीर्णतल्योगृहमंति
वेशे पर्यस्तशालःप्रवणाविनामे विकुब्धयत्यस्तनिमग्नसूर्ये दिनांतमुग्धानिलनिनामघे १२ निशा
मुनास्वकलनूपराणां यःमचरोनूदनिमाप्रिकाणां नदद्भुखोल्काचिचिताभ्रखोनिः संदाद्यतेरा
ज्यघनिवोनिः १२ आमूलितेसप्तमदाकरोघैः मृदंगधीरनिमग्नगन्नन वेत्रैरिहांमांमहिषेस्त
देनः शृंगाहतेक्रोशतिदीर्घकाणां १३ हस्तेआयामष्टिनिवामनेगांत मृदंगशाप्रगमादलस्याः

चलव्यवहितदिनकरं अपरंज० मयानिलेनपवंमचानेनसिन्नःप्रघक्रमघजलदं ११ हराजन्मराजमार्गे
त्रिवानिःप्रगालानिःवासते पाराजपाराजपथारत्रोअनिसंचारिकाणां स्वरणानां संचरः संचरिणांविनाश्य
स्तनवस्त्र किंस्तानां सास्वत्स्फुरन्कंलमक्करस्पराणामंडीराणां किंस्तानिः मदद्भुखज० शाखास
मानवदनशालानिर्ज्ञांममासनिः १२ हराजन्वनदीर्घिकाणांअंसःपानायंपमदाकराग्रःरामापाणपय
राष्फलिमाहतंमनुमृदंगतीरधनिरत्राहंअन्चेगजत्र अंचचकार नक्रालसांपतंचनिःवनात्पलिमहिष
मरसःप्रंगाहतंविषाणाहतंसाक्षात्सति शष्कराणि क्रंदंति १३ हराजन्क्रामामसरःक्रामाशिखं

मिनोवनबर्हिणांवनकेकितांशाखाजरत्वः किंस्तानां यष्टिनिवासस्थानस्त्रंशानुभमत्रायाः अपरंमृदंगश
ब्दः मरुजशाखश्रवणालस्याःत्वरहिताः अपरं देवाः दवज्वालयास्तानिदग्धानिशाखानिजिरस्तानिवल्ली
लियेषांते दवाग्निदग्धवृक्षत्वर्धः १४ हराजन्यत्रशाखाहणःस्त्रियःसरागानूसलकंकानूघेरणान्
पादान्निक्षिप्तवंत्यःन्यासंकुर्वंतिस्म सोपतंतेषुसोपानमार्गेषुव्याघ्रैरस्रकदग्धरुधिरलिप्तपदन्यासंचर
लन्यासंनिधीयंते क्रियंत किंस्तैः साद्यः नकालव्यापादितहरिणैः १५ हराजन्चित्रक्रियामनान्यहस्ति
नाकरेणुभिःदत्तमृणालसंगाःपद्मिनीमंडलाकलाआसन् किंस्तानां विः एव्यवनावतीर्णाः कमलवनाव

प्राप्तादवोल्काहतशोषबर्हाः ग्रामामदूरावनबर्हिणांवे १६ मोपातमार्गेषुचवेषुगमा निक्षिप्तवत्यश्च
रणांतमरागांत मद्योहतत्यक्तनिरश्रदिग्धं व्याघ्रेपदांतेषुनिधीयांतमे १५ चित्रक्रियाःयद्भवताचि
तोर्मी कुरापुनिर्दत्तमृणालनेगाः नखाकुशाघातविभिन्नकुंभाः मरश्रमिंहपहतंवहंति १६ मे
लिषुमोचितपूतियातनानां शुक्रातवर्मकमुधूमराणां स्तनोत्तरीयाणिवेतिमांत निर्मोकियद्दाफ
णानिविमुक्तो १७ कालांतरश्यामसुधांशुनक्रं मतमतोरुहरणाकारमे तेवमुक्तामणयश्छदोपि
दर्भांकुरमूर्ध्वतिनेचदयादाः १८ आवर्ज्यशाखाःमदयंचयामां सुघ्याफुयांत्रानिविलासिनीनिः वे
न्येपुंत्रिविवानेरस्तो क्रियंतेतद्यानलतामदीयाः १९ रात्रौकनाविस्कृतदीपनामः कांतामुख
श्रीविसुनादिवोपि तिरस्क्रियंतेकमितंवकाले विच्छिन्नधूमवसरागवाक्षाः २० बलिक्रिया

राजन्यासोलतानांवृष्णाणिकुसुमानि विलासिनीनिःनारीनिःसदयंसकरुणंशाखाआवर्ज्यअवन
म्यवयात्रानिगृहीतानि तामदीयास्त्यावन्यःवानरैःकपिभिःक्रियंते बाध्यंते कदंबे बलिदिश्य
दवशाखसंबंधीनिभिःसह १९ हराजन्गवाक्षाःवातायनाःकुमितंवकालेकरणेनासपटलैःतिर
स्क्रियंते आच्छाद्यंते किंस्तानां रात्रौअनाविस्कृतदीपस्तासः निशायांअपकटीकृतदीपकांतयाः
दिवसेपिकांतमुखश्रीविरामदमलक्ष्मीविरहियावर्त्तते अपरं विवधमपसराः २० हराजन्अ

सूत्या सोराज्यवंशाअ
वया सोराज्यनवंशाव
सेवायासातया शा
सनराज्यनवनवांअ
वया किंचयि सम
यशक्ता समयाशक्ता
यस्यसः शक्तिक्षयय
क्तिम १० हराजन्म
ममगृहसन्निवेशाःग
तावस्थानंपवणाविना
स्वामिनमंनरणदिना
वसानांविमंबयतिअ
वंकरांति किंचविशा
लैनल्याः उदितशयनी
यः पर्यस्तसालः पति
तगजादिशालः किं
दिनांतं निम०अस्ता

नीतपारागृहीतलोक
वृत्तांत तस्याःनगर्याः
अयोध्यायाःमोअधि
दवतांअधिष्ठाद्दवत
१ज्ञानीहि किंस्तांमा
वीतनाथो वीतागतान
पायस्याःसातां किं
स्तेन स्वपदात्सुख
न विकावाकंविनन
१० हराजन्साहच
यिसूर्यवंशदीप्तमा
नसनिकरुणादीनां०
अवस्थादशापतिपन्न
१पाप्ता किंस्तांसा
वस्त्यासमध्याविश्व
कसारांअलकाअति
सूर्यजिह्वा किंचवि

नां किंस्तां फलि
तिर्विमुक्ताःसर्पस्त
का १७ हराजन्नह
मपिशयवलगृहशन
कंरात्रौतपवंदपा
दाःसामकिरणाम
मूर्ध्नेति नपसंरंति
तर्हिचंद्रकिरणाःम
लिनाःनविष्यंति स
क्तायुणांश्रुत्यापि
मुक्ताःगुणवन्मुक्ता
नमिल्यंयथांते किं
स्तेन कालांतर०
बकुलकालवान्कुल
सोधेषु अपरं इतः
ततःस्तोत्पन्नरणां
कराःयत्र १८ हे

गाहणकुंभाआगता
तगजाःसोधतेसंरक्ष
सकापसिंहपहतेन
हारंवहंति किंस्तां
तगजाःनरकांक०
नखाएवअंकुशास्ति
षांआघातनविदीर्ण
कुंभस्थलाः १६ ह
राजन्नमीकपद्याः
सर्पकंचुकायाधितप
तियातनानांवनिता
तिमानांसंसंखसंगात्
स्तनोत्तरीयाणि स्त्र०
दमुत्तरायवस्त्रतां
यांति किंत्यांभिन्न
कांतवर्णगतवर्ण
संवरणधूमसरिता

हंसरयूजलानि तीर्थानि एवं विधानि वस्त्रालंकारादय ऊर्मीनसवामि किंचूतानि बलिक्रियाचर्चितानि सक्तानि २
जापहारकर्मणा रहितउमानि स्नानीयैः स्नानकर्दमैः सांस्पर्शयंपाक्रवंति अपरे जपातवानीरगृहाणि०
समीपवेतसगृहाणि शून्यानि उद्धसीकृतानि २१ तदिति सा व्यापसहाररराजनृवेंद्रमांसवतिकुशावती
विस्टज्य त्यक्त्वा मांकलराजधानीं अस्वपेवंपाडेअर्हसि यघातु वपिता श्रीरामकारणमाजवीनवंत्यक्त्वा
परमात्ममूर्तिं ऋष्टपरमात्मस्वरूपांअघ ऋष्टांस्वरूपमूर्तिं विक्तस्वरूपांवा भवतानू २२ रघूणांपाय

वर्जितमेकतीति स्नातीयमेमेगंसतास्तुवंति नयांतवानीगृहाणि दृष्ट्वा शून्यानि दृष्टेमरयूजलानि २३ तदद्दे
मामावसतिविस्टज्य मामस्वपेवेकुलराजधानी हित्वातंवेकारणमाजवीनो यथाग्रमस्तेपरमात्ममूर्तिं २२ तै
र्घतितस्याःप्राणाःप्रतीताः प्रत्यग्रहीत्सागरहोरघूणां पूरप्यनिवक्रमखप्रसादा शरीरबंधेनतिरोबभूव २३
तदद्भुतंमेमेविरावितृत्रं प्रातर्क्षिजन्योतृपतिरागमे ऋत्वाप्रतोणनकुलराजधान्या मोक्षाप्यतिचृतमनंदत २४
ऋमावतोश्रेयसाकेऊ मात्राचकुलेहनिसा चकुल विरोधः अत्रुतोवाप्युरिमाचहंदः सोत्रि
रयोध्यानिमुखःप्रतस्थे २५ सोकेतुमालो यवहृहक्षिः विहाराशैलाभगतेवनागैः सेनारसोदारगृहा
प्रयाणे तस्यासवेऽंगमराजधानी २६ तेनोतयत्रामलमंकनेने यस्मात्तितत्रैनिवासभूमिं बलौघ
लौघश्रिमिनोकतेन बेलाभुवश्चोनिवनीमानः २७ तस्यप्रयातस्यतिरूपिनीनां पीकामयर्यास्त्वा

सासेनातस्यकंशस्य प्रयाणे कंगमराजधानीं अनवत् बभूव कैःगाडः किंचूतासेना केऊमालोयवना अपरंघोदारगृहाप्रयाणे
रथाश्वगजराणि उद्धस्तनिगृहाणि यस्यासा आप० कामायद्वेता अस्वगताइव २६ बलौघः सेनासमूहः बालो स्वस्ते किंचू०
सेनासमूह० तेनकुमेनप्रवेनिवासभूमिं प्रवेस्थान वस्तुधक्षयोध्यायस्यापिता किंचूतेन आतयत्रामलमंकनेन आतय
त्रामेवत्रत्रमेवमंकनं निर्मलविंध्यस्य संतेन वस्तेन० बहुयपात्रन वेदणा वेलमर्यादायाः वृत्तायमानः समुद्रइव २७ वस्तु
धाराष्टमवा राजकुलेनवेणुव्याघेनहितायं विक्रय देध्याकरोहेव स्थितइव इतिसिन्यवाजकुलोक्तिः उत्से० तस्यकंस
स्य प्रयातस्य प्रयाणे कृतस्य विरूपिनीनां सेनानां पांसवः त्रिमिरं अपयोभवतीव एवस्वकृतवाव २८ इयस्यकंसस्य

रहरारघुवंशीयानोप्र
रवारराजाकुशातधाए
वंकरिष्यइतिकथयि
वातस्यादेव्याःप्रणयं
स्नेहं अयहानुजयाह
किंचूताः स्पष्टचित्ताः उ
नरपिअयाध्यापिशरी
रबंधनवबंधनश
रीरधारणनतिरावस्त
व अहत्रपासानू किं
चूता अनिष्य० अप
कटस्वरवानसेन्या २
३ नृपतिःकुशाः तदा
श्चर्यकारिनिशाहत्ती
मंपातःप्रसातिसंसदि
सभायांद्विजेन्द्राः वा
सणस्याःशासं यं

एपि

सेनायत्रावलोकिता नत्रिवसामयमतिंबहिंचकार अक्षाधीनू किंचूता उरस्वेजोनघामार्गेव्रजंती पश्चात्ग
मनायनद्यमंकुरीणा २९ तस्यनायकस्यपथिमार्गारपरजः पंकनावंपयेदे शाप पंकोपिकर्दमापिरेणु
वंइत्याय अगमत् रेणुःकस्मात् द्विपानां०करिणामदजलसिंचनात् पंकःरेणुवंकस्मात्तुरगाप उरंगमाणां
खुरानिघातात् अश्वानांखुरन्यासात् ३० सासेनागुरुसमुत्थितदीर्घदनानिबहुपतिश्रुतिरचितपतिग
श्चनिचकार किंचसेन कटकांतरेषुकटकमध्यबहुधाबहुनिर्विकारःविसन्नाःतदपात्ता मायीलिलाविली

वेतीवमोहुवसुधरावितुंपदेद्वितीय अध्यामरोहेवकुशलेन ३१ उद्यन्नमानोगमनोदयश्चा त्युरो
निवेशोचयधिवजंती मायत्रमेनादहशोचृपस्य तत्रैवमामग्रमतिंचकार ३२ तस्यद्विपानामदवारिमे
कात्तुरगाभिघाताद्वरगमाणा रेणुःप्रयेदेपथियकलावं पंकोपिरेणुवमिप्रायेनेत्रैः ३३ मायीचमामो
कटकांतरेषु विध्वस्तमनोबहुधाविनिघ्ना चकारगर्वेवमहर्षिरावा बहुपतिश्रुतिपहाप्रखाति ३४
मधात्रनेदमुगायानतेभिः प्रभुःप्रयाणाध्वनिमिश्रनेदे व्यतघटद्विपप्रयायतानि पर्यस्तुतिदेरुपया
दितानि ३५ तार्घतदीयगजमेत्रबंधा त्यतीयगामुत्तरतोस्यगांगा अयत्नवात्तव्यकृतीवनूत्रः हंसानेना
लघुतलीलमुक्तोः ३६ मपूर्वकामाकपिलेनरोधा भमावरोधीकृतविग्रहाणा सुरालयप्रोन्नितिमित्र
मुनेः विस्मोतमनोत्तुलितेवदेव ३७ इत्यभूतःकिंचिदहोमिरति कृतंममामोघकृशःसरघा विदि

नदिवसैःसरयूनद्यासंप्राप्य किंचू० विदित्यस्तान् किंचू० विस्तीर्णयज्ञानो २उत्तरस्वानित्यर्घ
: ३५ आ० कलराजधान्या० उपवनातसमीरणःकुशेषत्तुजनः किंचू० खदेशासंसनाचरं किं
कुशा कुसुमरक्षाणां आरवाःकंपयित्वा अपरं सीतलानसरयूकल्लोलान् दृष्ट्वा एतनास्त्रवधंवर्णितं
३६ अथा० अथानंतरं सराजा कुशःतस्याअयोध्यायाःसमीपतानिसन्यानिआरापयामास किं
सं० आत्तशदनशल्याः नगरनिवासिजनसहिताः वंशोध्वजीकृतः किंचू० बंधलपताकानि ३७ नो०
शिल्पसमूहालाहकारसूत्रधारःसुखास्नामयाध्यानतीनकिरे किंचू० प्रवेकलकृता कस्मात्

नस्य० महानिनादाविं
ध्यावलाक्षीर्णनिमोद
व ३१ सकुशाविंध्या
चलंलंघयामास गिरि
कादिरागण आरक्तार
घचक्रधारः प्रयाहश
ष्टनमिश्रयादित्रः किं
कर्वेनू किरातेरुपहा
कितंविलाकयन् ३२
तीर्घ० नदीयतार्घस
कुसस्यगंगायत्तरतः
सतःहंसायत्नेविनाप्र
सकुशावामरीबस्तु
: किंगं० गजैःसत्र

संघस्योपकारश्चात् यथामिषपानीयसेवनात् यीमनत्रांश्चधीनेवीऊर्वीत ३८ तमा० ततोऽनंतरंकल्पिष्टः ऊ
त्रो वास्तुविधानविहितविविधनैगर्यीबलिविधानंकारयामास किं० स० पञ्चपहारसहितां किं० ब० प्र
हृतिमामंदिरायाः किं० वाच्यपवासपारः ३९ सराजातस्याअयोध्यायाराजधानीअंतःपुरंपवि
रूपअन्यस्तदायिरायासपुत्रस्यः यथायागपंत्रेअवजीविमोसवकानोलोकंसंसावयामास निवासं
कारयामास यथाकामीकांताहृदयंश्चविरूपअवचराषकंसंसावयति ४० सामं० साअयोध्यान
गरीश्रुप्त किः वाजिशालाश्वसितेरास्थः अपरं गजशालास्तंसस्थितगोजः हृदस्थानानिविध

प्रतिष्ठावितताधराणां वृयानयश्चतश्चातंत्रोनृपाणां ३५ आधूयशाषाकुसुमडुमाणां पृष्ठाचशाताम
रवूतरंगान् तेकोतामेत्यऊत्तुराजधान्याः प्रत्यक्षजागोमयतातवाहे ३६ अथोपत्रित्येरिषुमेप्रत्रि
त्ये स्तम्याःपुरःपोरमखेःमेराजो ऊत्तध्वजस्तानि चलध्वजानि निधेशयामामबलीवलानि ३७ तोत्रि
त्यिमयाःप्रसूणानिशुक्रो स्तयागतामनूतमाधनुचात् उनर्नवीचकुरुणाविमर्गात् प्रघोनिदायुगतो
यतामित्रोत्रीं ३८ ततःसयर्वोमेयपूपहारं पुरःपरोर्घप्रतिमागृहाद्याः उयोधितेवोस्कविधानविधि
निर्घत्रयामामेरुपवीरः ३९ तस्योमेराजोपयदेनिशांतं कामीवेकांताहृदयेप्रविश्य यथाहेमत्यर
ऊजीयलोकं मनावयामामगृहैस्तदीयैः ४० मामंडरामश्चविनिमारगेः शालागृहस्तंगतैश्चना
गेः मेराबलामेविपणिस्थयाषैः मर्घोगनश्चानरणेवनारी ४१ वमनमतम्यावमतोरथूणां ४२ राणा

शातिशयनपरुहृतापाडजातः अपरं रात्रिरतिमात्रंनचीयसीलघीयसीजाताः अस्तोदंपतीविरा
धकमेणाविसदंशातोसाउशायोऽवसंतत्रोऊ आस्तांसवतः ४५ दिन० गृहदीर्घिकाणांजलं
कामनीकटाक्षवेशयमाणंअसून् समानेःधैर्यवयसदघ्रमात्रहृच किं० अ० दिवसपूजेवालवेत्यारा
हणिपर्वेलि अस्तोमुंचेत्प्रखरकमलं ४६ नवाः० त्रमरःपद्मांसंध्याकालीनमल्लिकामोनूतान्
अमुक्तलेखपकेकंनिदिनपदसनूत्यस्तचरणःसनूसशंसम्यामिवचकार अकार्षीत् किं० ऊ०

क्रयाणकैः ३५ ब०
सर्वोगकल्पितानरण
पकामिनीव ४१ व
सन्० सुऊत्राःस्वर्ग
पनयंद्रायमाविधन
दापिस्पृहांचकार कि
ऊर्वन् तस्यारकवंश
ध्यामोचसतावयाध्या
निवसन् किं० जीसे
ग्रासांऊरु सादिवि
हितापास्त्रप्कि शा
सोपाप्पेनायां ४२
अथा० अथानंतरंरु
ध्यधर्मश्रादागाम

ब्रात्य० ऊ ब्रात्यसायी
वेषंबहुमिव किं०
रात्रिःविरूपीदिनिःग
धितात्तरायवस्त्रं निरं
तरगोरस्तनयानिल
सनायमानहारं मस
स्त्रासनसार्यवस्त्रं ४
३ अगस्त्य० ब्रह्मरा
कऊपुहिमावलसंबं
धिनंहिमंगलनंतत्या
ऊ कसति आस्त्रयं
दक्षिनायनातनिक
टंविरातसति ब्रह्म०
हृदयेसीतलाबाष्प
दृष्टिमिव ४४ दिव

विकृतिनाग्रंथिषु विष्टानणनविकसननवकृष्णगंधिर्यौवांतनेषु कामिनीनामाननीनांकर्णीनूत्रवणा
नूपतिनस्युनंशरीषवर्णऊसुमंसदृसावगेणनपपातमापतनू कपोलेगस्त्रस्मलस्त्रूयिष्टनिशायसंदृष्ट
संलग्नशिस्त किंस्तुते स्वदाखविद्वाईनखक्षितांक स्वदाव्याप्तनक्कालनखव्रणचिह्नं ४८ यंत्रपवा
धनिनोधारागृहआतपंबलकालनिस्पृःआनिधीनू किंस्त्रा शिलाविशेषोमधिशिघ्र आश्रित्य किंस्तुता
नूशि० मलयाश्चवस्परसनधीतानूपक्षालितानू अपरं शीतलोयंत्रपवादिपरीतानू सिक्तानू यंत्रादि

ग्रोनामधिरोपितावा नाभिविलेयःस्पृहयावनस्व नत्रेदिवोयाप्रतकेश्वराय ४९ अधाम्यरत्नग्रथितो
त्तरीया मेकातपाडजतलेविहारं निश्रामहाद्यांश्चकमाजगाम घर्मोप्रियावेश्मिवोपदेष्टु ५० अ
अगस्त्यचिक्लादयताअमीयं दिशुत्तरानाम्यतिमन्निवृत्ते आनंदयातामिवाष्पवृष्टि हिमश्चतिहे
मुवतीममर्ज ५१ प्रदृष्टताप्रेदिवमोतिमात्रे मुपर्यमंत्रकृणादाचतत्री उनोविरोधक्रिययाविय
क्तो ऊायापतीमाउशयाविवोक्तो ५२ दिनेदिनमेवलवाप्रधर्मा श्रीपातपवोणिविमुंचदनः न
दृष्टयदंगृहदीर्घिकाणां नारीनितबद्वयसंबनूव ५३ नावष्टमावेतनमुक्तिकानां विकृतिनाग्रंथि
धिषुऊत्पलेषु प्रत्येकनिक्षिप्तयदःशशंष मरयामिवेमोत्यमरश्चकार ५४ स्वदाखविद्वाईनखक्ष
तांक सुश्लिष्टमदृष्टशिषेकयोले चुतेनकर्णोदपिकामिनीनां चारीषपर्यंमहसापपात ५५ तत्रप

ऊर्मिस्मिनूविगाहसमयेऊनस्यलाकस्यवासविश्रपक्तातविशेषरमणीलीबलस्वः कोहो नृपतिःशशीन किं
स्तौनृपतिःनवादयस्वमुदयपरः तापापनादक्षमपादसेवो तापस्यअपनादक्षमासमघोसवायस्यस
ःअपरं तापस्यअपनादक्षमासमघोकिरणसवायस्यसः ५६ अघनि० अघानंतस्यऊशस्यशरद्याः अं
ससिऊलविस्तुरंखेंसश्चाबसस्व आसीनू किंस्तुते ऊर्मिवेला० कल्लोललोलानदराजमराले अपरं रा
धालताषप० तटवल्लीकुसुमवाह० किंस्तुतस्यमस्य वनितासखस्य कांतासहितस्य किंस्तुते अंस
सियाभसुष निदाघसुखदायनि ५४ सुऊत्राःसरयूश्रीमहिमानरूपंयथासवनि तथाबगाहिषचक्रमे

नेष ५० अर्जुनरक
स्यमंऊशरीरऊ कस्मात्
परागशुक्लान् किं०
मि० पिंगलान्ऊ
ब्रस० मलेश्वरणकंदर्प
स्यसरीरदग्धाविकापा
नूद्वितांऊयाऊ ५१
मनान्य० निदाघायाश्चा
वधिनाकामिऊनवस
र्वदोषाःसंबभ्रतासता
ःपुष्पाःनिराऊताः
कंऊर्वता मनान्यगंध
सहकारसंगआमप
ल्लवं तथाधुराणास्ता
कऊर्णीमध्यनवपाटले
नूतनपाटलवर्णविर
चया ५२ ऊनस्पति

शालासंज्ञिकाघस्तती
मनऊरजलस्यघर
ततोयधारावर्षयाश्चो
ल्लनिकैपेकंकंधनिनांक
मयंत्रमूर्ध्धाराशहं ५
९ कामममदनसमरावस
तात्पयमंदवायुविश्रं
गमानांकामिनीनांकश
ब्रवालेषबलवायोल
सेषाप किं०क० ५५
वासऊलबीस्मानेन
आर्द्रीयतपवमुक्तास
ब अपरं विन्यस्तसाय
तनमल्लिकेषु विन्यस्त
वक्षिनःसायंतनमल्लि
कासंध्यासमयोचितसू
विकाऊसुमानियत

किंसूतां सरः तीरस्थमोहिहिमोपकार्यो तरस्थविकृतपटकुटी अपरं अनायनिःधीवरिः अपरं कुनकोडकी
वां किंसूताः चक्रधरस्तावः चक्रबिलाद्रिवतिचक्रधरः चक्रधरस्यपत्नावः चक्रधरस्तावः चक्रधरस्य
सावोयस्यंस अथवाचक्रपाणिपत्नावः ५५ मातीरः सासरिन्नदीअंगनाभिःनारीभिःरामाभिःउरंधीभिःस्त्री
भिःवामाभिःकामिनीभिःविवग्रहंसास्तत्रमरालीआसीत्बभूव कस्मात् तीरस्थायानयमावतारान् तटारोहण
मार्गावतरणान् किंसूताभिःस्त्रीभिः अन्योन्यकंयूथघट्टनाभिः परस्परांगसंस्पर्शविपराभिः अपरंनूपुरकी
सपदाभिः नूपुरस्खलनसहितचरणाभिः ५६ त्रयोक्तार्थः पार्श्वगतोसमीपस्थोकिरातो बभाषे उवाच टीकायां

व्याहिःशिशिरैःपरीतान् रमेनधौतान्मलनोद्भवस्य शिलाविशेषान्धिरशोधनिस्तु धरांगुदेशातयमुद्ध
मेतः क्षणे स्नानाईमुकेषुनुधूपवास विस्मयमायेतानमल्लिकेषु कोमोघमतायमदवाटीः कुशाकुलेने
बलेमगातान् ५७ आपिङ्गरोगुरुरजःकणकात मेजाईदारागुरुचेर्ङनयेद्यथापिदेहीशिशिरोनरो
षात् धर्मीकृताङ्गेवमनोनवस्य ५१ ङ्गमनोड्यगंधमहकारनेगं पुराणभस्मीधुनवयाटलेचे मबध्न
ताकामिङनेषुदोषाः सर्वेनिदाघावधिनाप्रसृष्टा ५२ ङनस्यतस्मिन्समयेविगाढे बभ्रवेचक्रमिवि
शाखकोतो तायपनोदकमणादामवो नवोदयस्योच्चपतिःशशीच ५३ श्रेयोमिलोलोनमदराङहंसे
रोधोलतापुष्पवाहमरद्याः विहारैर्मिथोवनितासस्वस्य तस्यानमिप्रीष्मसुखेवनूवे ५४ मतीरनूमोहिहि
तोयकार्यो मातापितिमामद्रकुनकी विगाहितुंश्रीमहिमाबरूपे बचक्रमेचक्रधरप्रसावः ५५ माती
षाङ्गाभिःहस्तैःअंशुपानायेश्वरागवशात् कोशाधिकंलवंतेसंतरंते किंसूताबाला आत्मानंघ्रोतुंअस
कर्वत्यः असमर्थाः कस्मात्पयुग्मग्रणिपयोधरवानूकर्वेसः कटीवदेशाङ्गचवान् किंसूता जलक्रिन्नगात्रा
ङ्गदेः ६५ अमीसरीपतिः अमापतेविहारणानां जलक्रीडाकरणांगारीवधप्रसुकरनिम्नगायाःप्रात
सिमानान् मस्यान्बलयंति किंसूताः पारिप्लवाः शिथिलीसूताः किंसूतान् शैवाललोलान् धवलान् ६१
आसांस्त्रीणांचिङरोपिघटितापिसरानसंलग्नते ॥ नद्यातः किंसूतो ङलास्फालनतत्पराणां किंसूता

सरयूः मदीयेशात
सांनःधारः किंसूतः
अंतः गलितांगरागो
यक्तकर्दमादिभिःक
तांगरागेरित्यर्थः
सात्रसमेघसं
घोदयइव ५८ वि
लुप्तः हकिरातिय
अंजनकज्जलेआत्मा
धरस्सुंदरीणांनेत्रेष
तिमुक्तंनस्वनत्रअंज
नंअक्षिःपानीयार्वेलु
प्तं किंसूतैः अः मद
रागशाला आयोबभ्र
नाभिःदधताभिः ५५
एतायुक्तअः पतानव
योवना बालास्त्रियः

किरातानुपात यस्मिन्स्व
त्पशरीरःस्यात् किरा
तासवकथ्यते किंसूतो
यः ताभिःखरांगांमा
ङ्गीमरागमदशीलाभ्यां
नाकनपरः किंसूतानां
सरीणांपरस्परांगसं
लतयत्नां अत्रायप
ङ्गलकुंकुमराणां किंसू
ताराजानांशंश्रयंबे
मध्यामिः किंसूत
किरातिभिःपानवल
ङ्गनांसूतानांमरा
५७ हकिरातिवप
अंलाबंयं पुनःसर
यूःपानेकेषुप्रा
ति दंशति किंसूतो

एन्नि

हारः शीकरेणशीर्यमाणाः ङलकणेषुघनमानः किंसूतेषु मुक्ताफलस्पर्धिषु अपरं पयोधरोत्सर्पिषु क
चपसारिषु ६१ हकिरातिआसांनारीणांगीतानुगांअनुकारिवारिदंगवाद्यं मरुद्वादिवेश्रोत्रेषुसंमू
र्छति स्पर्शेविदधाति किंसूते मः तीरस्थलीवर्दैःनटस्थमिमयूरैःअसिनेद्यमाने स्फुरमाने अघनाश
स्यमाने किंसूतैः उत्कलापैः ऊर्ध्वशिखंदिकः अपरं पस्निग्धकेकैः पस्निग्धमधुरकेकामधुरवाणीयु
षांते सरसमनादरेसापमाणैः ६४ मंदः हकिरातिअमीपतेरशनाकलापाःमानेसङ्गते माध्यस्थमा

रमोयान्तयघाचतारो दत्योन्यकेयूरविघट्टिनाभिः मनूपुरकोनपदानिरामी द्विविग्नहंयामविदग
नाभिः ६६ एस्यराकेयगातत्परांणां नामाश्रयोमङ्गनरागदशी तोमेश्रयःयाश्चगताकिराती सुयान
वानुव्यङ्गनावनाथे ५७ पत्रयाधरोधेःशातशोमदीरे निमाद्यमानोगलितोगशाणः मध्योदयःमा
चडवेयवर्मे घ्यत्यनेकमरदूपवाहः ५८ विलग्नमंदःपुरसुंदरीणां मदङ्गनेनोलुलितानि
रङ्गे तबध्नतानिमदगशोनां विलोचानसुपतिष्ठकामः ५९ एतापुरुश्रीणियोधरवा दा
तानसुजोहमराङ्कवत्यः गाढाग्रदेर्बाङ्गनिरस्थबालाः केशोत्तरागवशाचलवति ६० अमी
शरीरेषमवाचतमाः यत्रमिनोवारिविहारिणीतां पारिप्लवाःश्रोतमिनिम्नगाद्याः मेवात्तलोलानव
लयेतिमानान् ६१ आमांङ्गनामुक्तालतत्परांणां मुक्ताफलस्पर्धिषुशीकरेषु पयोधरोत्सर्पिषु
मीर्यमाणाः मेलद्यातनेचिङरोपिहारः ६२ तीरस्थलीबर्हिनिरुद्धतापैः प्रस्निग्धकेकैरनिनद्यमा
गधात्तसुक्ताफलकालशाला ६६ सराङ्गाअमुपानीयशनानिसदरेमे किंरूपा नाविमानावअवतीर्य
किंसूतः चंचलगलविगुलुतमालः कदव यथावनावनद्विपडःहस्तीकरेणुभिःसमंरमत किंसूतः स्कं
धावलः स्कंधावसक्तोत्पाटितकमलणीकः ६७ ततमंतरंताः नार्यःरूपणअधिगतामिलिताःसंत्यभांति
त्रायरङ्गः शुभ्रसिरे किंसूतेन मानमालेन वातनिसंबंधनमुक्ताफलाषागवनयनानिरामाः उत्कृष्ट
किरणं इंद्रनीलमणिशाप्यकिंसत्पते ६८ आयतःस्यःविशालनेत्राःनार्यस्वेरूपंयत्रीदाकिःगंधोदए

त्रोंधारिलयाम्बुजलक
णानुवमंति उत्करंति
किंसूताः हस्तात्पाहि
तदंमतदंमधारंयथा
सवति हर्षानुवयस्पा
भिःवदनेषुसिक्ताः किं
०वारिभिःसुमेरक्तान्
६५ हकिरातिवमदा
सुरवानांवषअंसावि
हारकलितापिङ्गल
कामाव्याकुलापिमन
पन्यपवरमणीयपवब
सुव किंसूतः उद्धः
नद्धाःकेशाःयेष
ऋतितकेशाः अपरं
क्तन्सुनात्वष्टाय
ष अपरं विश्लः सं

अवगाहितसूतारशा०
ङ्गनाभिरतसमागो
नीयाःरितसत्रपघा
भिः अपरं ईङ्गोकाशो
ङ्गवंपाः चुंबयानि
वरितकुंकुमश्रीवेशाः
ङ्गयाश्चाअधोदत
ङ्गकरणस्यः कंसे अ
ङ्गलानिबंध प्रसला
ग्रातबंधनेष कनस्वा
कटीवदेशाव किंसूत
ङ्ग संदंदवस्त्रीषुअपि
संदष्टाधरवस्त्रानिदष
ङ्ग श्रुतोवस्त्रादित
वेष ६७ हकिरातिए
तानिमुक्तकामिनःव
कतरायिःअलकेके

THE ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY
(Established in 1804) Town Hall, Bombay-400 023
+-Imtec

पात्रएव प्रालेका
रविधामः वय सरा
जाअस्मान् कारणा
नूअस्यूड ३ १सर
णस्पत्र सं न सह
नसहतेस्म नलोल
१न् यनूका रणात्
ऊत्यलक्ता सवन
नंवशीकर णं अप
रंयस्मान्न द १सर
णणराम ण ९ घम
वद्दं हिनि ि श्रनंबी
रसमानवष्प १लका
रलवत्रीन वध ततो
नंतरंसराजाशीघ्रन
हिलोकनेनंऊलम
ऊ नवउरान् धीवरा

कैः अभिषेचनं सिंचयामास किंभूतैः हिमविषाणमध्यस्थैः सराजातया अतितरा अत्यर्थं बभासे अत्यर्थ
सधातुनिस्पंद धातुनियोगसहित अद्रिराजहिमालयइव ७० तिनराजा दावंड अवेयानलीलः अथचकार
अवरोधमदासखेन अंतःपुरं पुरंध्रीसहितनतोसरिद्भरं सरयूंगाहमानेन किंभूतः अप्सरोभिःपरि
ने आवर्षुमेमूर्तिरक्तमामा गाताद्यगंधारिमृदुगा वाद्यं ६३ मदष्टवक्त्रे अवतानितवे ६६ प्रकाशा
तरितोकुकल्याः अमीऊलाभूरितरंधमाणी मोतनऊंतरशनाकलापा ६४ यतःकरोत्यभितवंक
धारं हर्षाअखीनिर्वदनेभमिक्रः वक्रेतरांगैरलकैमदाणैः चूर्णामदाणाशिलवाचूमति ६५ नव
६केशाकृतयवतेखो विश्लेषिमुक्ताफलयत्रावृष्टः मतोऽइयाणुवमदाछखानो मतोविहा
राकलितोपिवेषः ६६ मतोविमानोदवतीरसम् विलोलमात्यूमहतानिरष्ठ स्कधाविलग्नाधृत
प्रमितीकः करेणुनिर्वन्ध्यइवेक्षिणेऊः ६८ ततोनृपेणाधिगताःप्रियेमाः नाक्षिप्तुनामातिशो
यविरऊः पाणवमुक्तानवनानिरामाः प्रयंऊ नीलकिंभुतोमयूमः ६९ चामीदकैः काचन
शृंगिमाले स्तमायताक्ष्यःपाणाद्यादमिचन तत्रागतःमोतितरोवलासे मधात्रनिस्थ ६६ व्याडिराज
: ७० ततःवरोधमदासखेन विगाहमानेनमुहिरगता आकाशगंगापरितस्मरोनि र्वतामुस
चाउयातलीलः ७१ यंऊसयोनेरधिगम्यरामः ऊशायेराज्येनसमंदिदेश तदस्यऊत्रासर
णविहर्ष रक्षातुमतस्तनूसलिलेममऊ ७२ स्नात्वायथाकामममोसदारः तीरापकार्यगुत
मात्रएव दिव्यनेस्नन्यंवलयेनबाहुं मुपोदनेपुष्यविधिददर्श ७४ यत्रश्रियःसंवतनूंयेत
स्तदा सुक्तस्वर्वसुरणाश्चयस्मा सेस्यनेत्रंसमंतोनलोनान् सत्वलपुष्पासरणादिवीरः ७५
नूसमस्मान्आदिदेश नेधीवराःसरयूंविगाह्य विलोम्यवंध्यअमानिःफलश्चयत्नाःसंतःतंस्पंऊवः किंभू
ताः अम्लानसुखवमादा स्तोतवदननिर्मल्याः ७५ हिदवत्रस्मानित्यर्थं याचाकृताविहिनः ७ नस्तवा
लंकरणात्रमेपयसिऊलेनिमग्नं चलत्तुंगपात्रं नृनं निश्चितं तदा सरणंऊसदनाग्राहिना स्वभाव

रुतः अपरं गगनगंग
१सक ७१ रामःयत्
ऊ वालेकारंऊ ज्ञायरा
ऊयनसमंदिदेश दादा
किंऊ बा ऊंनयामर
गस्यगानूअधिगम्यपा
प्य नाऊ जासुरणअस्य
राऊः विस्वं विहारं
ऊर्वतः ज्ञानमूसलि
लपानीयममऊ पपा
त ७२ असोवाऊक
रंदिव्यनव्यत्ययनश्च
न्यदद्दर्श अऊ ऊ
किंभूतः यमालिला
षंसदारःसनूस्नानो
वसायपर्तऊदीपात्र
ततःममाऊोययदाश्रुसवोना
माद्यितैमऊ ७५ नेरोतदा
ऊ्नानेनथ्यु ७५ अमोऊंस
रेयूविगूढ़ि ते ऊचेरुतान्
सुखप्रमोद ७५

लोल्यात्यायल्यानूवणाचंपूहीमं किंभूतेन अंतर्ऊदवासिना ऊदमध्यनिवासिना ७६ नष्टांस्तोनिकृतेन
दीधातनू ततोनंतरंसराजासर्पविनाशायगारुडमंअस्त्रंसमादद्दे गृहीतवानू किंऊ बा चापंआ
ततऊंस्यारूढंऊ चाविधाय किंऊ मक्षीकापारुणितलोचनः अपरंतीरेगतःतटप्राप्तः तद्यातरस्वी
वेगवान् ७७ तस्मिन्ऊदेपरुषंकवारंरराम चकार कसति धनुविसंधानंकृतमात्रेसति किंऊ ऊ
ऊ्नानूसंचलानू ७८ तकल्लोलकरः ७९ ऊ ऊ नूतनपीतकिंकिमीवनाऊवानूनदलदमऊर्वनू ७९ यो विंश

ऊतःपवनोनवदेवतश्च मग्नयस्यानरणोत्रमात नागेनतूनऊसुदेनलोल्या ७० व्यात्रसुतऊदवामिनादि
७६ ततःसंऊ्वाधनुरातऊ्य धनुर्धरःकोपविलोहिताक्षः गारुडमंतीरगतस्तरस्वी ऊंगनाग्राह्य
ममादद्दे अस्त्रं ७७ तस्मिन्ऊदेःसहितमात्रएव कोनाऊमाविहतरंगहस्तः रोधास्यनिघ्नऊ्वपऊम
मू नारीवनन्यःपुरुषराम ७८ तस्माऊमाद्यदिवमध्यमानो ऽधृतनऊामहमोममऊ लऊ्यवेसा
र्द्धसराजपुत्रः ऊन्याऊरस्कृत्यभुजांराऊः ७९ विनूमाप्रत्युपहारहस्तं मुपस्थितंवीक्ष्यवि
शापतिस्तं सोऽर्घमंत्रप्रयुंऊहार प्राकृष्टनिर्वधमयोहिमतः ८० त्रिलोकनाथप्रनवेषमानो

वणेवल्यं ७० तस्मात्० ऊसदोनागःऊन्यामायऊत्यनस्माऊसुऊाहंगनपादरस्तनू ७१ ऊ० मध्यमा
नादिव पत्रमऊलघरजीवानू कृत्व सुरराऊहऊ्व यथासुरराऊहऊःलऊ्मासार्द्धंपऊकटावस्त
व उपमालंकारः अथवाउत्प्रेक्षालंकारः ७० विस्त० राजाऊशस्त्रंनागंआगतंवीक्ष्यगारुडमंअ
स्त्रंसंऊाऊ किंऊ मणिवस्तुपहारसहितकरं यस्मात्साधवोनमुऊशिरःशिखिलाकापावनीत ७०
त्रैलोक्य० ऊसदोराजा तंनरश्वरं शिरसाधलित्वाधमुवाच किंऊ० त्रैलोक्यस्वामुत्पन्ने सचरं

अहमणो अकमसतं किंकणि ज्ञानसुक्तः किंसुत अहंकारोक्तेन प्र अवैष देशाकन्न अहंसवतं श्रीवासुदेवस्य
सुतानिखेयं हितायं शरीरं जानामि किंचिद्ब्रह्मैव आत्मा वरुणध्वरिणः नामरतिमबोधने अहंतवाधयेस्य
उपघातकमं कथो किंतत मेवनायस्य प्र ततपतत् जैत्रानरणं सूर्यस्य बाहुनामहयोगेषु सुः किंसुत
ज्ञानमेष्मि विनासूर्यं ज्ञानपदारात्यचरेखेवः निश्चलोकेनपथिस्यारक्षागेलनसंधस्कंधेन प्र आसीमाष्मोक
न व्याख्याः नहयंकन्यातवजयालेकरणं आदत्तकयाह किंकन्या हुयान्नदात्यतवमानं आलोक्यवाच्य किंसुता

ऊर्ध्वाधिषामकर्यामाश्वविघातं मानोन्नतेतायनिवेष्टामूर्ध्नी मूर्ध्नि निषिक्तं कुरुदेवनाथे प्र अवैमि
कार्यतिरमानुषस्य विष्णोः सुताख्यामयरातेत्रो मोहकवनोघतवाचएव माराधनीदास्यधृते
विघातं प्र करानिघातोत्थितकंडकस्य मालोक्यबालोतिकुरुहलेनमद्यः यतोज्यातिरिवोता
रक्षा दादत्तजैत्रानरणंवदीयं प्र तेदेतदाज्ञाविलंबितातं ज्ञाघातलेखास्थिरलोबनेन उजे
नेरक्षामरघेणनूमे रुपे योगसुनेरशालने प्र क्षमाक्षमारेत्यवीयमीत्रे कुसुहृतानाद्
सिनाक्षमंतं आसंगरामंसुदतोविरायं श्रुश्रूषयाप्तविषयदयो प्र कन्यूचयो
उपहतानरणः क्षितीशं श्लाघ्येनदात्रेस्वजनइत्यभिलाषिता सयोकयोविधिवत्

अतिकुरुहलेनकरास्फालनायलघुकंडका उत्थेव अरिक्षातन्यतेनकुरुयमिव प्र देशाकन्न क्षमाकमहता
नाश्रोत्रसारंमगनोअक्षमंतं अक्षज्ञातेननअहंसि अपिअहंस्यम कोबत्रोप्राकृतायेस्त किंकुर्वेतातवचर
णयोः श्रुश्रूषया आसंगरामंसुदतास्फटयंता अतिशायमसुवता यौवनवस्त्रेम नेत्रयोः प्र कमुदोनागरा
जः क्षितीशं विधिवतदेवोकुकारेणकन्यामाय नकुलरक्षाणनकुलरात्रनसंयोजयो योगपाय यामास
किंकुर्वन् अयमतंदत्ते आत्मभरणायस्यः दत्तस्यणोत्यर्थः इतिश्चिवाचवदत्त इतातिकिंनवाच देवजनःश्लाघ्यः

इतिश्रीकालिदासविरचितेकुमारसंभवे महाकाव्ये मिलितस्वजनः प्र दत्तोविहितोमंगलस्यशब्दः शकटा
वसूत्र कुसति नतुजपतिमाकुशेनपावकस्यपुरः अग्रेसहधर्मचारिण्याः पत्न्याः पाणिग्रहणेकृतेसति
मांगल्यसंबंधिकंकणवलयेनकौतुककरतंत्रेणसहिते किंपाठ अग्निवेदीप्यमानस्य किंसुत
किंगतानुव्यश्वानः व्याप्यमानः पश्चात्कुलदापरिमलोपुष्परिंचकः एतदाश्चर्यं मेघानांपुष्पवृ
ष्टादाश्चर्यं प्र एकःकुमुदःअनुणाएकारणमुक्तमाश्रयंतत्पाद किंकुर्वन् कुरुंत्वजनंप्राप्य किंकुर्वन्

दाममतवेष्टं कन्यामयेतेकुमुदःकृतसूयोगो प्र तस्यास्तुष्टिमकुरुतामितामाहचयोदाहमो
गत्योर्मोवत्तविनिभरःप्रकमयोमिरवमयदिव्य सूर्यधनिकुरुवरव्यक्रवनादिगतारे गंधोद
प्रेतदनवहःपुष्पमाश्रवोमटः प्र इत्यनमोविसुवरायेरोरसामविलेवे लक्ष्मीवधतमोयचक
योःयंचमतकुकम्य एकःशाकेविषधरीयोरपडाहनतेसात शातव्यास्कामवतिमयरःयोरकांतः
यामे प्र इतिश्रीरघुवंशोयोदशःसर्गः ॥ अतिथिनामकाकुत्स्थो स्वमायेकुसुहृता पश्चात्या
मिनीयासा स्थामादेमिवचेतना १ मंपत्नैःपितृमानुवंशा मातुश्चाक्षयमद्भुतिः अभुनोतमविति
वौनौ मामोत्तरदक्षिणौ २ तमादौकुलविद्यानां मध्येसर्वविद्यावरः पश्चात्याधिवकन्यानां प्र
णिमग्राहयेत्यितो ३ ज्ञात्यस्तेनानिज्ञात्येन अध्यानमम्मरंहि शूरःशोटीवृताकशोः अमन्यतेकु
मात्मानं मनेकंयत्रिनोवशो ४ सकुलोचितमिश्रस्य माहायिकमुपेयिवान् ज्ञाघातममरेदेत्य
वित्रीकुरुतेकुरुते कस्यजयस्योयमंनं पितामहः उसौ ५ पिताकुशंतेअतिथिंअदोप्रथमं कुलविद्यानांश्र
यैश्रयाहयत् किंसुतः अर्थविदांवरः अर्थविद्विज्ञानातिशति अस्मिन् तेषामध्यवरश्रेष्ठः पश्चात्याधिवक
न्यानां अयाहयत् ६ कमसतनयाणं आत्मानंएकंअनेकंच अमन्यत् अज्ञासान किंसुतःज्ञात्यः कुला
ते अपरं शरः खनटः अपरेवशाममर्थः किंसुतेन अनयात्मन कुलानन अपरेशोयेवता सुतारमन अ
पेरवसिनाममाधिन प्र सराजाममरेसंग्रामेदित्यं अवधि तेनेनसकुलोरतः किंसुप देवराजस्यस्वक

अतिथिनामनिरु कु
सुदकन्याकुशावश्य
तिथिनामजत्वेलेने क
१२ यथावेतनाव
द्विःपश्चात्याभिनाया
मानुपहरात्प्रसादे
निर्मल्यं आप्नोति
१ सअतिथिःकुशा
स्य अपरं कुमुद्वत्या
वंशे पवित्रीकृतवा
न् किंसुत पितृस
हितः अतिसद्यरं अ
उपमद्भुतिः कुशय
शामविनाशासूर्यवंशौ
उत्तरदक्षिणौ मार्गोप

आरामस्यनरसंघ्रं
नअपरंकुशाःतंकुमु
दंबंधकाप्यसर्पपिड
वरहितंक्षितिपाल
यामास किंतत्त
ककनागस्यपनमंसं
मामं किंचेत्सर्पकु
लशत्रोः किंअ
नगरनिवासकुनस्वा
मी प्र इतिश्रीरघु
वंशमहाकाव्येकवि
कालिदासकृतौ कुश
दिनकृतायांटीकायां
षामशःसर्गः समाप्त
१६ श्रीरस्तु ॥

ㄱ 직업자: 인쇄업자 명칭 조세 납세자는 과세 기준 세율 최저 세율 최고 세율 과세 표준 공제 면세점 비과세 대상 감면 요건 신고 기한 납부 기한 가산세 체납 징수 압류 공매 배당 불복 심판 소송 판결 확정 시효 소멸 결손처분 환급 충당 이자 지연이자 가산금 분할납부 납기 연장 징수유예 체납자 명단 공개 고지서 송달 주소 불명 공시송달 전자송달 대리인 위임장 법인 사업자등록번호 주민등록번호 외국인등록번호 여권 번호 성명 상호 대표자 사업장 본점 주소지 전화번호 팩스 전자우편 계좌 은행 예금주 신용카드 결제 영수증 발급 취소 수정 정정 경정 결정 재결 심판청구 행정소송 헌법재판 위헌 위법 합헌 합법 기각 인용 각하 취하 조정 화해 중재 감정 검증 증거 증인 증언 진술 서면 문서 전자문서 공인전자문서 보관 폐기 기록 열람 등사 비밀 누설 금지 처벌 양벌 과태료 범칙금 통고처분 고발 수사 기소 불기소 공소시효 시효 중단 정지 연장 배제 제척 기피 회피 대리 위임 복대리 공동대리 표현대리 무권대리 추인 거절 철회 취소 무효 유효 성립 요건 의사표시 대리권 소멸 종료 사망 파산 성년후견 한정후견 임의후견 미성년자 법정대리인 친권자 후견인 감독 동의 허락

कानिषंडोनशोनिषं कालमस्यास्तीति २ तेनतोनतरंपचलेस्वा चक्रः किंकृत्वा चंदनेनअंगरागंसमाप्य किं
सू० मृगनाभिमृगनाभि० कस्तूरिकायविमालन किं० विमस्य० परोचितगोरोचनं २४ सराज्य श्रावस्तीराजा
ज्ञानंदनः अतिसयपेक्षदसनाद्योवस्त्र कर्णवस्त्रालंकरणः अपरत्यया मालायेतः अपरहंस० हसाकि
तपहकूलक्षरा २५ तस्यातिथिः हिरण्मय आदर्शोनपद्मदर्शनेनश्रया अलंकरणविलोकनप्रतिमाविराज
शोभतेस्म यथानूतनोऽतसूर्यमेरोपरीत कल्पद्रुमस्यछायाशोभात साप्रमेकानरणा रसहितः २६ सश्र

क्षानरणाः मग्नो हंसचिक्कडकुलयान आमोदतिशयपेक्ष्यः मराज्यश्रीवेधूचैरः २५ नेपथ्य
दर्शनछाया तस्यादर्शोहरिणमये विरोनेवसूर्ये मारोकल्पतरोरिव २६ मराजकुकदव्य प
याणिनिःपार्श्ववर्तिनिः यथाबुद्धरितालोकः सधर्मानिवमामना २७ वितानमहितंतत्र नेजेपे
त्रिक्रमामने चूक्रमणिनिरुद्धष्ट पादपीठमहीकृता २८ वेनोनूयःक्रमारब्धा दमिराज्यमवा
प्यमः लेखानावाङ्यारुढ मारुप्यमिवचेडमा २९ श्रुत्वेतेनचोक्तानि मगलायततेमहत् श्रीवस
लक्षणोवक्षः कौस्तुभोतिवकेशवे ३० प्रमनमखरागेते मितपूर्वानिनाथिणा मूर्तिमतेमसत्यते
विश्वामेमजीविते ३१ सपुरेसुमहृत्प्रः कल्पद्रुमनिनध्वज क्रममाणश्चकारद्या नागातिराव
तोजमा ३२ तस्यैकस्योच्छ्रितेछत्रे मूर्छितनामलत्रिया पूर्वराजविवोगास्त कृमस्यङ्गतोहृते
३३ धूमादमेःत्रिखायश्चा ऽदृयाद्देशावाराचः सोऽतीत्यतेजसोदृत्ति ममेमवोत्रितोपुरो ३४ तेषीति
स० देवराजकाति किं० ३० कल्पद्रुमसमानयताकं किं० नाथ एरावणवल्येनअभिषिक्ता राजानगरं प्रदक्ष
णाकृत्यो दिताचारः ३२ तस्यएकस्यराज्ञोऽतिथि चिरमि आतएवेषतं तनराज्ञा सर्वेस्यविश्वस्य क्रमविरहसं
तोषोयास्त किंसूतेन निर्मलकात्या ३३ विष्टानरथूमात मिरवायश्चाजत्यद्यात स्यायोदयान् यश्चाकि जत्य
द्यात सराज्ञातक्रमोऽध्यादेव्यायाद्दसुन्नेध्यशाणः प्रश्रयामोयोदायोदिनिः स्वरायदेशोदयोशान्तः ३४ पौरस्त्रि
यो तेराज्ञामलोचनेः २२ स्वः सविलोकयामास रित्यर्थः किंसूतेः स्वहनिमालेः यथाम्नैकत्रिनि

ते ३० तेनराज्ञा मह्यु
त्तरतरं मंगल्यायतनं
आक्रातं अधिष्ठितंस
श्रुश्रुवे केशातस्य श्रव
अत्रिक्रिनं वक्षः हृद
यं कौस्तुभेनमणि
नाविराजात २९ स्मर
काः तंराज्ञानंप्रत्यक्षं
शरारक्षरिणंविश्वा
संमेनार किं० निर्मल
प्रदनवर्षे हास्यपूर्वे
अलिसाषत शत्यवंशा
ले ३० सोऽत्रिविनगरं
हस्तिनापुरदक्षिणाक
ष्ठेस्वर्गेचकार किं०

तिथिः सनंयथौ कर्ण
स्त० पार्श्ववर्तिनिः सै
वकैः उदारतालोकः
उच्चरितकृत्यश्चाष्ट किं
सूतो सधर्मोसवमांस
हसनावस्त्र उत्कृष्टं कर्ण
राजक० राजचिह्नैः व
चामरादिभिः ३१
हस्तैः ३२ सराज्ञा
अधिराज्यमयाप्यस्ता
कृत्यसूयः अधिकंवनो
राज कम्मार० कमा
रसाद्यान यथा चंद्रमा
लखलावाव सामग्रं
ज्यारूढः सन्सोम।

१०७

अविनूतसुरतप्रसादेन
कथितः परिमाकमा
गतः ४० क्रमसंवहि
ताः पक्षाः संजाताः ३
३० श्रावणोसहितइ
व अनास्तस्मिन् राज्ये
प्रजासेति वक्तुतरांहि
माजग्मुः यथानाऽप
देन यथसुरांहिषा
स्त्रवंति ४१ सराज्ञाय
शोचन दलाकंनब
सूव यदृतवान् तत्र
शोहार अनः शत्रूत्या

निश्चयेऽक्षसगर्भेति किं० नारदत्वनिमलैः ३४ अयोध्यादेवतापने अतिविक्रमशक्तः कथं अ० श्रुत्वा राज्ञि
ना किं० सगुणाद्दत्वयादा ब्रोः संतिधाने देवतानिकाटास्त्यत्वप्रसुदक्षत्वयैः किं० सा० प्रतिमाताते ३
६ यावत् त्रिदिवनि प्रकाशयः क्षिप्तानस्त्रकानिवति तावत् अस्यः प्रत्यपाः सस्कृमर्यादातप्राप्तादिर
ससयङ्गनकास्तोजामयशाः प्रताप्यः ऊलधिमिखला इष्टवामस्यप्रताः प्रसमारत्यवे वसिं० ३७ तस्माध
किमस्तियत् उत्सवमिलिताः संतः नसाधयेद्युः तनूसाध्यवस्तुनास्ति यन्नसाधयंति उत्तायके वशिष्ट

विशोदानेचे रक्षुः पौरयोषितः शरत्प्रशोचेऽद्योतिनि विनावेऽवोऽयं ३५ आसाध्या देवतोश्चैतं प्र
शमोयतनाद्विता अत्रदर्शकरत्वाद्यं मानिधोः प्रतिमागतो ३६ यावचाद्यायतेवेदि रनिषेकुङ्गतप्रता
बोवेदेवाम्यंचलोतु प्रतायःप्रोपडःमदः ३७ वशिष्टस्यपुरोमंत्रैः मायकामस्यधन्विनः किंतसाध्यं
यदुत्सवे माधवेद्युर्नमुगताः ३८ सेधर्मास्त्रमस्वःशाश्च दर्शेप्रत्यधितांस्त्वयं ददर्शसंशयस्थदान व्यव
हरानेतजित ३९ प्रजास्तस्कुरुणानद्यो ननमेवविवर्धिताः तस्मिन्कस्त्रयमीदृशि ननम्यताऽवोद्य
ः ४० ततःपरमनिवक्त मौमनस्यतिवेदितः स्वयोऽङ्गपाकोनिस्त्रवे नेत्यानविज्ञापनाफलैः
४१ यदुवाचेनतोनिमयो यद्दानेऽङ्गहारतत् मोऽस्त्रमप्रवेतशत्रु सुधृत्यप्रतिरोपयन् ४२ वयोरूप
विस्तृतानो मेकेकंमदकारणा तानितस्मिन्यमाप्तोति नवाप्योऽभिषिषुर्मनः ४३ ऽद्वङ्गनितरागास्क
पक्षतिषेत्र वामर अक्षोन्यःमतवाप्यामो दृष्टमूलऽवेऽ मः ४४ अनित्याःशत्रवोबाद्याः विघ्नकृष्टा
यसंसाप्यप्रसन् नयद्यतो बलव ४५ यौवनमौदयिसमृद्धीना एकैकंगर्वनिदानमवन् तानिवयोवेषसंम
द्विलक्षणानिसर्वाणि अस्यराज्ञश्चिने नवस्मिकंनवक्तः ४६ सराज्ञासूतनोपि अवाल्योः नाक्रमणायाव
सूव कास्त्र मताश्च अस्यनाप्रकारण दिने२ पक्षाजत्यादिनि स्नेहाक्षमस्य बहुमूलाहरूव ४७ यस्मात्
वाराः शत्रवः उत्पन्नाभ्यन्तरजिमाअनिया बन्नेत तद्वारसंवेत्र अतः कारणात् सराज्ञा अनंतरान् ४८
रिपून् कामाद्यान् सधर्मभाजोयान् ४५ लक्षाः स्वभावन वयलापितस्मिन् राज्ञि अविनश्वरावस्त्वा

अविनूतसुरतप्रसादेन
कथितः परिमाकमा
गतः ४० क्रमसंवहि
ताः पक्षाः संजाताः ३
३० श्रावणोसहितइ
व अनास्तस्मिन् राज्ये
प्रजासेति वक्तुतरांहि
माजग्मुः यथानाऽप
देन यथसुरांहिषा
स्त्रवंति ४१ सराज्ञाय
शोचन दलाकंनब
सूव यदृतवान् तत्र
शोहार अनः शत्रूत्या

स्यपुरोवेदमंत्रैः तस्या
तिषे धनुदरस्यमे बाणा
३८ मधः सराज्ञ त्रिवं
वादिष्यति वादिनांवद
रणआत्मनाऽक्षीन्
किं० सन् धर्मोधिका
रिसुमहिङ्गमचिवम
स्त्रः किं० सन् संमु
यः शिद्यातद्यश्च तेना
न् आलस्यरहितः ३७
ततः ततोनंतर सराज्ञा
मेवकानां विङ्गविक्रा
फलंनदातिस्म किं०

किंतु ते प्रसादसुखे यथासुखलीलेरेष्यन् कथे विशेषवति अतः कारणात् आशाजातास्तेषामेमिहिष्यन् यतः
कातर्यं किंवलानीति शौर्यैश्वर्यदाक्षिप्ते पातनसशङ्कानीतिनिघ्नः सरस्वतस्वदृत्यर्थः अथ तस्यराज्ञः किं
चित् अदृष्टनामस्त किंतु सामंतराजसमूहे आरोपितचिरकिरणस्य यमारदिश्यस्त तस्यराज्यस्यकि
चिद्दृष्टनसवेति धन राज्ञो अदोराज्यय न्यक्षितस्वनिनिसराजाश्च ज्ञानावेनततासवयामास ५१० तस्यरा
ज्ञः दिने२अमात्यैः सहशाणविचारोऽस्त सराजासव्यमान् यथिकदाचितनज्ञायात् कथं सु०ग्र
श्रीतेयातः अतःसोन्यतरोनित्यानेप्रेपूर्वेमङ्गयेद्भिपूर्त धथ पक्षसुखेवतेमि अयलोपिस्वलावतः
तिकंयेदमूलेखेव श्रीरामादनपाविनो धद कातर्योकवैलानीतिः मौर्यैस्वाप्रदर्शेष्ट अतःसिद्ध
कुमुमतान्यो मुनास्यामुत्रिवेषसः धा नैतस्मेमङ्गेनेराज्ञो न्यक्षपणिविदीधितेः अदृमलुवक्ते
चित कच्चमेवविस्मर्त धद रात्रिदिवविनागेषु यदादिष्टमहाकिंतो तेत्रिषेनियोगेन मु
विकल्पराज्ञखेः धा० मंत्रेःप्रसिद्धितंतस्य बलवेमहमंत्रिभिः मङ्गेसव्यमानोऽपि गृहेरा
रोनेशूर्यते धा० परेषुखेषु विश्वस्तेरविज्ञातपरेषुः मोऽपमर्यैर्जजागार यथा कालेसचयंत
पिपर सव्यमुख्याः प्रमारुनाः प्रत्यवेक्ष्यानिरत्ययाः गर्नयानिमधर्माणा सम्यगूहविचिंत्ये
पर अथघेनप्रवृत्तेनेजाव्यचितोऽपिमः दृष्टोनदीमुखेतेवे उच्छोतेलवणानम धद पितोस्त
वर्धितोनित्य कृतोमुःसपरायिकाः तस्यदक्षवतोदंडः स्वदेहानेवाचिष्यत धद उग्रोणिडध्रे
हंपाणितः अस्वविद्याकसलस्य संग्रामनिस्वक्तः धद तस्य अतिमिङ्गराजाक्षणांऽ गौहाणिबलस्व अत तस्य
सुदृष्टवाणस्यापिनि श्चितं किमरानयान् पर्वतदर्शनशोते किंऽ उगराजयातंकरोति ५५ राजाताम्बक
रोतिस्मकृतसाधतिक्रिया क्रियते किंऽमऽ निश्चितंराज्ञा वियोगंतकालंपरिचिंतमभ्यः ४५६ साक्ष
तस्यराज्ञः शक्तिवयस्वकस्याणिसक्तः शाक्रिमन्त्रे वक्ष्यमाणं बलस्व दयाभि वातसखो पियानीमेनमर्थ
तेधंग नधऽ सराजाविश्वधर्माद्ये कामस्य समोबलस्य अर्थेकामानां धर्मोयिकारणंनचक्रे नधर्मे

दयोपिशिविकामध्ये
पतयच्चांत ५२ सराजा
के शाविनिः हविशा
शाप्ति कदाचिद्दमात्र
वमेनप्रस्थितः यथाल
वणसमुद्रः गानायस
हसौसत्यो नदीसुखेन
निर्गमोतस्यात ५३ तस्य
राज्ञोदंडः तस्वरंगसे
न्यकरोवा स्वदेहान्ना
धिकोबलस्व किंऽतः
सैन्यस्वकस्य किंऽदृ
ज्ञाशिनश्च नवरतिंहा

समंत्रः धा० सराज्यघा
वसरंशयनं कर्त्तुमपि
वविजजगार कऽ ग्र०।
खेसुखात्मायस्वशाव
स्वनादिष्टे। अत्योन्यमि
वज्ञाते। ५२ तस्य तस्य
राज्ञः स्वस्वसा आरे
नाः सुसंमहाभवतिग
रियाकंयाभ्यः किंऽमऽ
निरंतरावलोकनेन
निरीक्षा गर्तशाखिम
हशा यथाशालेटा
पूंडेयच्चांत माषसुक

ण्डे

णस्ये कामो बबाधे अर्थेकामेनबबाधे ५६ हीनाय तेनराज्ञा अतःकारणात् मध्यमशास्त्र
स्वकानि मिथाणिकृतानि यतःकारणात्स्वानानिमिथाणिकृतानि यतःकारणात् स्वानानिमिथाणिवयकारह
हितानिदृष्टिपात्रा विक्रियाकर्त्तात ५७ परायणसराज्ञाचेत शत्रोरधिकतदा जगाम यद्यन्यस्थानं तद्धि स्थि
तः किंऽक्षा शत्रो स्वस्यचशक्तिदशकालदिवसिद्धीनां बलाबलंविलोक्य दय कोशाण तस्यराज्ञोऽयंसंश
दृष्टिकारणाद्दस्व यतकोशान् आश्रयणायत्नंनवति दिनिश्चितं सङ्गलोङ्गलदः सारंगेप्राप्तेत अत्र

आकर्षयामास यथा।
अयस्कांतिमणिलोह
मोकर्षयति ६२ वायाव
साधीःलोकममूहात
दयास्व नदाश्व वायाधि
नेरुः मकाराधनावान्
तदायस्व वानस्व ३५
वानमिवशृङ्गपाश्चात्य
दमादिहेदंशयनंचोरो
राधनावान् तदायस्व
पतेतस्व धवलशृङ्गेधि
वास्वस्वयाचेरुः दव
मिनाद्यनावान् ६४ तपो

भवंते ६२ यरः सराज्ञा
शत्रुकर्मदेतावस्व
आत्मीयकार्यस्व सत्य
मयाराज्ञस्त स्वसरंध
आज्ञादयामास विरि
रंगरोधस्वसारःकरो
त, ६५ सर्वेऽ शत्रुस्य
राज्ञः प्रसुमत्रोआस्त
कस्यशक्तिस्व शयनव
कर्त्तुप्रभास्यस्यशिरो
मणियहणकर्त्तुनशाक्य
ते ज्योतिषिःशत्रोमक
रस्यम् तमशक्तिस्यां।

हाणामतं तस्यकोऽरथिविषा नहिमिहोगङ्गास्कंदो नेयाक्रिरिगुहाराजः ५५ कांसघकृतिद्वे
रागं शाद्यैःशमिद्वेक्रमैः वस्यकार्यैःप्रतीकारः सतेनेवोपयाद्वेत ५६ शक्यश्चवानवश्चाश्रो
तस्यशक्तिमतःसतः सुमीराणामुहादोपि नानःप्राप्तीदयानतः ५५ नधर्मेमधेकाम्यो बबाधे
नचेतेततो नाधेकामेनकामवा कोऽर्थेनमदृशाखिषु ५८ हीनान्यस्वयकुर्वाणि ५९ दृष्टानिविक्रि
वेति तनमध्यमशक्तीनि मिथाणिस्वायितान्यतः ५० परात्मनोपरिविद्ये शक्त्यादीनांबलावे
ते वेयावरीनेविशिष्टश्चे त्यस्मादास्तमोन्यथा ६० कोशाक्षश्चियाणाश्च मितितस्यार्थमग्रे
हः अवेगनोहिजासते शत्रुकैरनिनघते ६१ परकर्मोपहःमोरू उदातःस्वेषु कर्मसु आक्र
णोदात्मनोरथं रथेषुपाद्दरिष्टो ६२ सर्वस्यैवशिरोरत्ने नास्यशक्तिन्नयंपरः सवकर्षेम
रस्मात्ते दयस्कातश्चायसं ६३ वायाधिवेप्रवेतास्वे वनिषूयुनानिवे साधोःस्वेरेतदा

८ सराज्ञायथा विस्तवसारणाश्रमैः शिवियादिनि षश्रमसाकुविदधे केरिवब्राह्मणैरिव यथाविवैराज्ञा
मंत्रं शानाकु क्रियते किंऽक्षत्रेषु विघ्नान्याराक्षमनवेस्वस्य पोवस्व रक्षत्र विषाहिराज्ञो धमस्यरवमंसंपयत्ने
ति यज्ञान्येषिषत्रांनिमन्त्रकरणादाने ज्ञाशदेत्यसेः ६५ स्वनिष्ठ स्वमिस्तामे अतिघयेरक्षसदृशाम्
ल्पंस्वनिनिः विमूर्यादिनमिरंगेषस्तु ता ६६ सर्वेऽ सराज्ञाषणाप्रणां संधिविग्रहं नासन संश्रह है
धमनाना अपरंमणांबालानांमोलेवन्यतंत्र प्रणिस्वरुदाटविके नघा अमित्रस्यबलांद्वेवयष्टिबल

तस्य राज्ञः याचकाद्याना
शःसंयत्नाः किंन्वस्त्वस
बा कस्मात् अतिशायग
मनात् किंन्तस्यप्रस
तरस्य किंन्वनिष्ठनीय
सामग्रा सम्बन्धानूद्धाश
त्रेयाम्बवेति ७२ सराजा
श्लाघ्यमानोलज्जाशायः
किं कुर्वन् स्तवनाय
मेतत्समाचरन् तथापि
तस्यराज्ञः यशः विस्ता
र्णजातं यस्यकरणा
ववेष्टकस्य ७३ सराजा

स्वयते साधनीयेषु कार्येषु निदेशावर्तीस्तम् किंन्वस्त्व कार्त्तिकेयपराक्रमः ६७ सराजातस्यान्तरम् प्रयोगस्य
उद्दिष्टकार्यस्य प्रवृत्तिं यावत्स तावत्तद्रहितफलस्तु नक्रिम किंन्कुर्व अस्त्रनाशकारणेन चतुर्विधमदमनाति
प्रख्यं ज्ञानः धर्मसमवायिनः प्रकृषाताद्ये जयलक्ष्मीतस्मिन् राज्ञि श्रीतापो अनिमारिकाहहिलाज किंन्त
स्त्रस्वधप्रकारक्षिपिसमार्गे व्याधिवि धारानिलाषना तद्विपक्षान् त्यक्तात्मिति तिविधतिमारत्यर्थः ६८

तस्यातिप्रसिद्धः रणः सग्रामः अराणां शत्रूणां कलेन अराकलनाय सायमाराज्ञाल्पन् प्रतापुनयच्चात् नृपस्यसा
यस्य चेरुःवस्मेस्त्रिवोडिस्त्रे ६९ नयोवक्त्रन्सविष्णस्य स्तस्करेस्यश्चेमपद्वः यथारुवमाश्र
मिश्चात्क्रूपिरिवेषुमंसलाके ६५ खनिनिःसुखावरन्तं स्त्रिंत्रेमस्यवनिगेडान् दिद्वे
मवेतनमासि रक्षाहस्मामवत् ६६ सगुणानांबलानांच षष्ठोपणम्खविक्रमः बलस्य
विनियोगज्ञः साधनायैवरक्त ६७ इतिक्रमातपक्षज्ञानो दमनातिचतुर्विध आत्मा
धोदयनाघातं संतस्याफलमानसे ६८ कृटयुद्धविभिद्धिपि तस्मिन्सन्मार्गयोनिधि
लिङ्गिनिसारिकहेनि कुयशोवाक्कामिनी ६९ प्रायप्रत्यापलम्बा दूराणांतस्य
लैलः रणोगंधहियस्यैव गंधनग्रान्यदेतिनं ७० प्रदर्शो हायातत्र ६ समुद्रोपितृषाविधः
सुतत्समहेहिश्च नचालस्तोविवेरुया ७१ संतस्तस्यानिगमनो दत्यर्थमदेतः कृ
त्तः ७२ धरिवडामूता प्रायदोटत्रमधिनः ७३ स्त्रूयमानः सकिंकाय स्तकल्पामवे

निरंतरलोकान्गतया धंश्चकार किंकुर्वन् अवलोकतेनकरितं दारिद्रनिग्रन्मत्तानामा कर्षेन तमोखण्डे
दयन् व्यधारविरुदयं आत्मानविश्वेवितमसंविदधाति ७४ इंदोकमालचंद्रस्य करात्रागतयो वर्तीता कस्य
द राजकरा तस्यराज्ञोयणा राज्ञावप्यवकासंप्राप्त आवयोपि तरुणकीर्तनेचक्रुरित्यर्थः किं० तद्गुण
स्तुक्रस्य पराठ्यत अस्यराज्ञोविचेष्टनः विपक्षसंध्यमपरंबलूव ततधर्मेण्वकिमर्थे अस्त्रामध्यकिं
स्थ० ऊमनशालस्य ७६ एवः सराज्ञा अध्यतविंएवमस्त्रनाशकारेणवदित्रक्तिवायण त्रयाणांराज्ञा

वःनग्रचं प्रतापेननम
प्रतापनग्रचं तस्मात् द
घागंधगजस्यरणः अरा
कलनायालवतिगंधव
गंधेनमग्रा अन्यदेति
नायन ७० निमाक
रयरिपूर्सकलोपिग्र
हानियाति सम्बद्धोपित
दशोबलूव वंडस्यहा
नोवर्तीत हानोव सरा
जासमुद्र संडाविवक्र
यनसापः किंन्सच्च
ड्समुद्रवल्यहिः ७१

॥१॥

बलूव अपरंकर्मेत्रास्त्र विहितमार्गेणयथादेवेंद्रो देवानांदेवानांबलूव ७७ यंचर० ब्रह्मयराज्ञांलोकपालानां
इंद्रवरुणयमधनदानांयेवमंकुवः लोकपालानाम्कस्मात् समानयागतः तथासहतांलूतश्चो दधिव्याप्ते
जोवायुरागनाग्नाष्टवेदेति ऊलपर्वतानां सन्नानां अष्टमवदेति सूमिधरत्वान् ७८ नराठ राज्ञानस्तस्यराज
ा आज्ञामस्तकोदधिर किंन्शठ अतिशायननिरुक्तत्वत्रिः किंन्शठ निदेशादेशा उत्सन्नपद्मालाइव
७९ ऋत्विजः सराज्ञासहायज्ञ ऋत्विजोदक्षिणासिस्तथाहजयामास यथाअस्यनाम अपरं धनदस्यापि

समाचरन् तथापिपक्षेतस्यतकारिहेषिणोयज्ञः ७२ इतिदशमेनेनघ्नो स्तत्रार्थेनत्रे
दस्तमः प्रजासंपादयांचक्रु स्त्रस्यैवेदितः ७४ इंदोरगतयः यन्मे सूर्यस्यक
खदिशावः गुणास्तस्यविपक्षेपि गुणानोलेनरेतरं ७५ परानिमंधनपरं यदस्यविचेष्टि
तं जिगीषोरश्वामध्यं धर्मपवं स्त्रवतनू ६६ पंचसुद्धलभावेन आस्त्रदृष्टेनवर्त्मना द्वेषे
वादेवोदेवानां राज्ञोराज्ञोत्रुत्वमे ७७ पंचमलोकपालानां तस्य त्रःसाम्पयोगतः स्तुतानां
महतांषष्टः मष्टमंकलस्तुतां ७८ इरापवर्जितत्रेत्र स्तम्पाज्ञोआसनोपेतादक्षः सिरोनिर्ल
पालाजाषाणरद्दरमिवे ७९ ऋत्विजः मेतघानचे दक्षणानिमहाकृतो यथासाधरि
णांस्तत नामोस्यधनदस्यचे ८० इंद्राहेष्टिनियमित यादोऽकहेतियामानृत यादोनाथः
शिवऊर्यथः कर्मणानोचरणां पृच्छायेसातदेत्रविदथ कोऽहेहिकविर स्मिंदमो

निधनंसामान्यंजातंइद लोकपालास्तस्मिन् राजनिदमन्त्रावरणांआश्रयामस्त इंद्रानूदृष्टिबलूव यमो
निग्रामनातत्रधिकाहत्रिरस्त वरुणानाधिकानां कमनिमत्तोसनजलमाणस्त तदत्रपश्चात्क
वेद प्रजघ्नमानिलाशुक्रः शत्रुकाशहिंचाक ८१ इतिश्रीरघुवंशटीकायां अतिथिवर्णनोनाम
सप्तदशस्सर्गः॥ समाप्तः श्रीरस्तु॥ श्री॥

गातमराक्षसमाप्तायगगनतलवक्रमशरस्य नगमिक्ष ८
ज्ञायलोकक्षयप्रोत्पेननसन्निध

गरिष्टकार्यैणत्र

प्रतनचरितनेजिरे लोकपालाः ६१ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्ये अतिथिवर्णनोनामसप्तदशःसर्गः॥ श्रीरस्तु॥

॥६१॥ नेनमुः मोनिषधस्यौ ध्रियते सुतायाः सुतुल्यदयामासनिषिद्धशत्रुः अस्मिन्नसारनिषधप्रजागो
स्वत्रयमाङ्गनिषधस्यमेव १ ततोकुकार्यैणपितायजाय्ये कल्पिष्यमाणेनंनदस्नो स्वाष्टिपो
गादिवजीवलोकः सस्मेनसंपत्तिफलात्मकेन ५ शक्रदिनिर्विशुस्वंविचारयं तस्मिन्प्रतिष्ठा
पितराङ्गराष्ट्र कोसुकृतयः अंखदीवदीते द्यामर्जिताकमनिरोमहे ३ पौत्रः अस्यापिक
ग्रोमयोक्तः समागरसागरधीर नेता एकातपत्रांस्वंवासकवा खगीलादाधिःखडोस्वालोङ
ध तस्यानोक्तास्तनयस्तदुत तंशप्रियंयायनलानिधनः टोनकूलानोवगङ्गःयरेषां बालोन्यसृ
ज्ञान्नलिनामवक्त्रः ५ तनश्चरैगातयशःसलते रसस्तलशामतुंतनूजं रम्यंतनलशाष्टमायंन
नाम्ना स्वातुंनलोमामभिवेषजानः ६ तस्मिन्त्रिसङ्ग्रोत्तरकोशालानां धर्मोत्तरःतत्सवःसस्वं
शगोरुकर्यैः अरमोयदिष्टप्रदेहबंधस्यसुगर्वबंधः ७ तेनहियानोमिवसुंमराक्तः शशांगुङ्गोरु
कनिसंकराक्तः शातिपितयोरुतसुमराक यसुंमराकारयमिवाश्रितमश्रः राक्षसधन्वो

नितमायशोरावणोहस्तिनाकुत्रमशाक्यः २

निषधनामः
मशृङ्गिफलरूपेणतदपि
उरुकार्यैजीवनात्म
६ रूपवयस्यतेसुवित
समानेनवारः नस्तीतिम
नवोद

उत्पः नमः आवाणामामि
व ३

॥॥

नमसोगधन्वा स्वेषजाक्षेमविधानदक्षं क्षमालसयित्वाक्षमयोपयन्त्र वनेतपक्षामतस्वतनं १० अनाकनीनांसमरेग्र
याक्षी तस्यायिदेवःप्रतिमःसुतोभूत् आश्रूयतानीकपदावसानं देवादिनामत्रिदिवेयियस्य ११ पितायमाराधनत
त्परेण स्वेणस्वस्यासयविग्रतेन स्वस्तस्वेवाधिकवत्सलेन सतेनपित्रापिरमानुबस्त्व १२ पूर्वस्तयोरात्मसामचि
रोदा मात्मोद्भवेवर्षसिचसुप्तस्य ध्रुवनिधायेकनिधिगुणानां ऊगामयक्षायऊमानलोकं १३ वज्रास्तुतस्तस्यवज्रा
वरत्वा त्वेषामिवासानुहितामयीष्टः सकृद्विग्रानयिदिस्वक्तं माधर्यमीष्टेहरिणानुगृहीतं १४ अहानयुना
मसगांसमया महानबाकुरविणःशशासः योहान संसर्गयरास्मुखत्वा सुवाग्यनोवेसनेविहानः १५ अ
रोमचानतरमतभद्रः सुसास्तमानाद्यइवावतीर्णः य यकुमेरस्त्रतिनेत्रुसिश्वस्त्रदिगाशश्वस्त्रोबस्त्व
१६ तस्मिन्प्रयातेपरलोकयो यातेयशोमानुन य त दायं अत्रेशिरस्त्वाकिंतयारिजातं लक्ष्मीःसिषेवे
किलपारिजात १६ तस्माद्रुस्त्वाप्रदलानिधानोद या त्रितःपद्मदलासदृष्टिः कंदाग्रदंतोरिसुदंतिसिद्धः
यतिःप्रियाकलकैरिवेद्धः १७ तस्मात्सवाःसूत्रुरु दारशालः शालःशिलापद्मविशालपक्षो जितारिपक्षो
पिशिलास्त्रवीर्यः शालानतामत्रुकदाक्षमानः १८ तेमात्मसंपन्नमनदितात्मा कृत्वास्वयानोस्वपराङ्गमव स्व
स्वानिसोत्रुक्तस्वपरोध वाक्ते दिशाशास्वपकृद्वन्न १९ तेरागद्वाहृदविष्टमेव नोगस्त्रसोलागविलोगये
विलासनोनामरतिक्षमापि ऊराद्यामस्त्रिणीकहारे २० द्विशालागास्त्रयासात्रमन त्रिविष्टपं प्राप्तवति
क्षितीशे तदात्मजःसागरधीरचेता शशासदृष्टां सकलांक्षमां २१ उन्नासदृस्तुकृतनामधेय स्तस्यायधोषान
तनासिरघः आशाश्रुतःपंकजनाभिकल्पः कुशस्यनासिरपमंकलस्य २२ ततःपरंबधरप्रभाव स्त दात्मजा

अश्विनीकुमारवत
कृ०१३

कृ०सम्या०५

आ०ब्रह्मसनेप
कृ०:८

सुतः

पुरुमन्थनाय
कृ०सम्या०५

संयतिव कृ घोमः यत्र व ब्रह्मा करस्य षणायाः पतिं ऋषिणा किलेव कृ नाम्नः १३ तस्मिन् गते द्यां सुकृतो लब्धा तुम्बुरुं वृत्तं
कृ नमसेवातां उवाच तस्मात् वसुधा पुतस्मै रत्नोपहारैः मुदिते रवनिन्यः १४ तस्यां वसानि हरिदश्वधामा पित्रा पायदे
यदमश्वसूयः वेलातटे षुषितसेनिकाश्वं पुरा विदोयं धृषिताश्वमाकः १५ आराध्य विश्वेश्वरमाश्वरणं तनो
क्षितेर्विश्वसमोधिकाङ्क्षी यात्रे सहा विश्वसहः समेयां विश्वेश्वरामात्मकृ सान्निरात्मा १६ आत्मा हिरण्यारण्यरिणाः
मेकाते हिरण्यनेतनयेन यज्ञैः हिषामसह्यसुतरां तरुणां हिरण्यरेता इव सानिलोऽस्तु १७ पितापितॄणाम
तृणस्तमातं वयस्यनंतानिसुखानि लिप्सुः राजानम राजा सुविलं बिबाढं कृत्वा कृतो वल्कलवान् बभूव १८
कोशल्यां इत्युत्तरकोशलानां यत्सुः पतंगान्वयन्ष ण सा तामारमः सोमसुधोल्लुनेत्रो भूवः सोम इव हि
ताय! १९ यमो निराबद्धमनमकाशः सबल्ल सू यां गतिमाजगाम ब्रह्मिष्ठमाश्रयनिजेधिकारे ब्र
ह्मिष्ठमेवस्वमनुप्रसूतं २० तस्मिन् कलापाडनि ने वियामां सम्यक्मदीशामतिशामनीक्ष्य प्रजाश्चि
रं सुपुजमिषाजशान नेऊनानेदकला विलाक्ष्या २ । तस्यप्रलानिर्जितपद्मरागं योक्ष्यातिधोभ्रमसूत
यन्त्री यस्मिन्नुषाद्रिदितमर्मयां सुष्टिजनाषुष्प स्वहिताद २२ याचाकृता मायुकसेवानन स्पष्टकृतिप
उरस्येडकेतो तपुषिणां सुकरश्चानन्न उच्चसमारोपयदग्रमस्या २३ वंशस्थितिवंशकरेण तेन संनाव्यसावाम
सुवामघोनः अयःस्पृशनस्य शनिर्हनलोल्यः शिवुक्करेषु शिवशांतिमायः २४ महामहसः यस्किं पुरुनो
मनाषिणाङ्गेषु नटोप्यितामा तस्मात्सयोगादधिगम्यो पङ्कजनेः कलातङ्कजनमनाकः २५ ततः परं तस्य तेवध
येदं क्रतोयमेयं क्रवमधिसुद्धो यस्मिन्नस्ङ्गायमिसत्यसंधे संधिध्वः सन्नमनांहृयाणां २६ सुतेशिमावेव

सुदर्शनारयो दशाननयेषु प्रियदशनेभ्यः सुगायतां कोशगयाविहारा सिंहादवायप्रियदर्शसिंहः २७ स्वर्गा
भिनः तस्यतमेकमत्या दमात्य वर्गः कलतंतुरंतं अनाषदानाषकृतारावक्ष सा कृतनाषविधिवेत्रकार
२८ नावडनोतन्नमसोपमेयं नावेकविद्वनचकाननेन रघोः कलेकुवलयस्कुरेण तोयेनचाषो
दनारंडमासान् २९ लोकेननावापिवुरवल्य संनाविनोमोलपरिग्रहाभ्यः दृष्टेहिहृणवेनेकलन
पमाणा ग्राहाडरोवातमवाप्यमेघः ३० तराडवाघामतिहस्तयंत माक्षरणालंबितमध्यदेशं ष
ष्ठेदशायुमपिवत्रः त्वैकृतोरःपिवृगो रावणे ३१ कामनेमोः कल्यतेत्रकस्य सिद्धान
स्यपतिप्रणाय तद्रामहिम्नाउनरावितान त घापचामाकरपंजरेण ३२ तस्मादधः किंचिदि
वोवतांपो वमभ्रशातोतपुनायपीवं मक मो न्यतयःपुमिहे ववंदिरामोलिनिरस्पया
दो ३३ मणामहानालइतिप्रसावा दल्यप मा तेयधोनमिष्ठा राष्टिमहाराजइतिप्रयुक्तं स्व
षेवतस्मिन्नुद्यजेनकेपि ३४ यदीकमचारि तचानरस्य कपोललोलोनयकाकुपक्षान् तस्या
निनाडुचरितोविवाद श्वसंबलाविलास्वपिनामि वामां ३५ निहत्रजांचूनदयहबाधे न्यस्तेललाटतिल
कंदधमे तवश्रुनान्यरिसुंदराणां खरंनिसास्मरसुखश्चकार ३६ शरीरसुष्ठोपमसोकमार्य वे
दमयायादीपनयणेन निसातशुद्धीमपिचास्वसाचो कुरुहरिच्याबिनराचकार ३७ न्यस्ताकरामकुरस्त
मिकाय कालेनशरुतिलिपिनयाचमू तावस्वलानिश्रुतदृष्टायोगा त्वकात्वपाद्रुक्मदमनाते ३८
अनेक्रवानन्यगोपमान मवहमोक्षो किणलोचनेन अस्पृष्टपक्षकणापिचासा राज्ञावतांतस्य

ㅁㅌㅁ ㅣㅣ ㅋㅋㅂ:ㅎㅎㅊㅎ ㅇㅎㅎㅎㅇㅎㅎㅎ

미니 칼라라라이미 다음과 같다: 라라 칼라주미 칼라라라

कारशकानिकोनाशोनाविद्यानेद्यस्यस अतिशक्रशोनाते यद्यासवाम्बुपरिनोगमंमतेनोस्यघातयेस्स ३० प्रियाअगना।
संराजानकवयादे इतिरूक्षः केशाकर्षणैः इतिकंधतिस्म किंसूतं मित्रकृत्यं उपदिशमित्रकार्यमिषेप्यार्थितः
स्थितेअयरे अनवस्थितेचंचले इतातिकिं हेवाघात तवगलायनबलानिअंजसोमामास्तनविद्या ३१ योषितस्तस्यरा
ज्ञोहृद्बुजातरंअसोषत आश्रित्यसुप्ता किंसूताः निर्दयरतश्रमालसाः निर्दयं कठिनंयद्रतंतस्यश्रमेण अलसामंदश्र

तस्यस्वकः किंकुर्वाक
वसूत्रे अपविध किंसूतं
पाश्वरस्तेनविलग्नचंदनं।
३२ अगनास्तेराजाने घरो
गता मत्य इतिचकुश्च अथा
रमत् अष्टक कादंसे कमण
श्चिअंगमायान निराचे
रुडचारिणं किंसूता तमो
हृताः अंधकारेणग्रहता
इतिकिं हेकामुककला
स्मानत् वचयिष्यमित्र

१७४

मराजा कामुदाकरोयमो
यामरोह कादशाः रात्रि
जागरयरः दिवाशयः रा
त्रौजागर्त्ति दिवाशोतदि
वाशय योषितास्मृत्रि
निद्रत्रिंशोनोगनिद्रत्रि
मामागसुखंअवाप्तवत्र
कामामिव यथाजकपते
श्चंद्रस्यअत्रिषोस्मृत्रिसुषं
प्राप्तवत् ३४ अगनास्ते

त्यक्त्वादिश्यपार्थितः प्रस्थितंतमनवस्थितं प्रियाःवेणुगीतंत्रायंयत्तायन बलानंयुजमिनिमुक्तधुं
कचग्राहैः ३१ तस्यैनिर्दयरतश्रमालसाः कंठसूत्रंमुविविध्यंयोषितः अध्यशेरतंहृद्बुजातरं यीव
रमानविलग्नचंदनं ३२ संगमाशनिशिमृत्यचारिणं कामकृतिकथितपरागताः वंचयिष्यमिततमोमो
हृतः कामुकेचकुमुदामसमताः ३३ योषिताभुजपातरिवार्धिषं स्मृत्रीनिद्रनिमसावाप्तवन् आ
मरोहकुमुदाकरोयमो रात्रिजागरपरोदिवाशयः ३४ वेणुनादशतपीतिताधरा वीणयातखय
दाकितारमः शिल्पिकार्यमुनसेनवेजिता मविजिसनयनावलोकतत् ३५ अगमत्रवचना
यमेमिथः स्त्रीषुनृत्यमुपधायदर्शयत मधयोगनिपुणैःप्रयोक्तृभिः संजहर्षमहमित्रमन्त्रिभिर
ह अमलविकटजार्जनस्रजा सायंतीपरजसागरागिणः प्रावृषिप्रमदवर्हिणश्चन् कृत्रिमाद्रिषु
विहारविभ्रमः ३६ विग्रहाद्यशयनेपराङ्मुखा नानुनेतुमबलाःमतत्वरे आचकाङ्क्षयतश्चाष्टवि

व्यलोकयत् कादंश्य विजिह्मनयना अपरंशिल्पिकार्यं उनयेनविजिताः पाकिता उनयेनकेन वेणुनावीणया पाकिता
ऊतः दशानपाकितोधरा दशानमपाकितोधरोयासाता ऊतः नखपतांकितोरमः नखपदैः अंकितंचणितंवरोरुदयंयासा
ता ३५ मराजामित्रमन्त्रिभिःप्रयोक्तृभिः नाट्याचार्यैः समंकुर्वद्भिः स्पर्धांचकार किंकुर्वा मिथएकांतनृत्यंजयश्चाय अग
मत्रवचनाश्चयं नृत्यंविविधं आंगिकंसात्विकं वाचिकंचतत् त्रिविधंप्रकटयत् तेषामपि अपोचरं ३६ अप्रवर्षीनां तस्य
राज्ञः प्रावृषि वर्षाकालेकृत्रिमाद्रिषु क्रीडायवीतप्रविहारविभ्रमो रतिविलासो अलत् किंसूतस्य अमलविकटजा।

जमस्रजः अपरंनापरजमा कदंबकुसुमपतनागणं अंगरागोयस्यस तस्य किंसूतेषु मदहेतुषु ३७ मराजाअब
लाअवनतंनतवत्र उत्रकोनवस्त्र किंसूता विग्रहात् घातिकलक्षतअवनेपराङ्मुखा ताःप्रियास्वयमेव विश
त्यलिंगाकुजांतरंविशती आचकांक्ष यवेशकारणमाह घनशब्दविक्लवा भयमकिंनकातराः ३८ अथशरद्वर्ण
नं ५ मराजाकार्त्तिकाख्यायामनोषु चंद्रिकायाक्ष्मा अवसंकुं सवितानहर्म्यसाकं जाह्नाचसहितंहर्म्यधवलगृहं
नकुतातिं किंसूतः मेघमुक्ता विशदाः मेघनमुक्ता अतएवनिर्मला ३९ मराजासोधजालविवरे सरपूर्वलोक

कादंशैः ममेरे शासष्टे
अपरंअरमपरंधनिः अग
रम्पेनवासितिरित्यर्थः अ
परेएकतः एकस्मिन्पक्षे
व्यरुहमस्मनेः किंसूते
आघनमोक्तालोलपंआ
घनस्यपरिधनांशुकयो
धिः मोक्तलोलपंलेपरे ध
अवशिशिरवर्षेन ध शिशि
शरात्रायोगेनवेम्मस्रुअ
पवरकेशुतस्यराज्ञः मा
क्रितायस्य किंसूता अर्पे
तस्मिंमितिदायदृष्टयः अ

लक्तवाः माविष्टाविशतीर्नुजांतरं ३८ कार्तिकीषुमधितानहर्म्यला ग्यामिनोषुललितांगनामरवा अ
वलुकंसुरतलक्ष्मापहा मेघमुक्तविशदाःमवंडिकाः ३९ मैकतंचसरयूविष्टाष्टती श्रोणिबिंबमिवहे
ममेखलं स्वप्रियाधिवसितानुकारिणी मोधजालविवरैर्यलोकयत ४० मर्मरेसरधूपगंधिनिः त्य
क्तहमसमनेमनेकतः ऊरुरामुवनमोक्तलोलुपं हिमनेनिवमतेःसमध्यमाः ४१ अर्पितमिथिता
दाघदृष्टयोः गनोवसमुतिवातकुक्षिषु तस्यमर्घमुरतांसरक्षमाः माकितातोशिशिरात्रयोवयुः।
४२ दक्षिणेनयवतेनमेनृते प्रकुचूतकुसुममप्रलंबले अत्रनेपुरवकोमिथिग्रहा मंडकुसुहवि
लोगमेगताः ४३ ताःस्वमंकमधिरोप्यदोलया प्रेक्षयानुपरिजनप्रहृष्टया मुक्तरज्जुनिविमंन
मबला कुंचबंधनमवापबाहुनिः ४४ तप्तयोपरतिषिक्तवदने मौक्तिकग्रथितचारुनथोः श्री
मघेषुघिधिनिःमिषविरे श्रोणिलंबिमणिमेखलाप्रिया ४५ यत्रनप्रमदहंकारमासवे रक्त

प्पितस्मितानिश्चिसादायपवदृष्टयोयानिता किंसूतेषु निवातकुक्षिषु निवीतगनेषु किंसूता सुरमांतरक्षमा।
४२ अथवसंतवर्णनं अंगनाकृतकुसुमाधकृतराज्ञानेअवनेषु अवनयतिस्म किंसूतेसपल्लवे अपरंदक्षणनय
वानेन संसूते किंसूता अवकाशे विग्रहाः किंसूतेषु कुसुमहविवियोग ४३ मराजाबाहुनिः यकुसुमलाप्त पतनमाधसमि
षेणमुक्तरज्जुनिविमंकंबबंधनेअवाप किंकुर्वंतीभूताःप्रियाः स्वकंआरोप्यदोलयाप्रेक्षयत् किंसूतया आपरिज
नप्रहृष्टया ४४ अथशरत्वर्णनं ६ प्रियातेराज्ञानेयाप्रावधिविधिनिः उष्णकालावितानपद्मविकासातेः मिष

यत् किंकुर्वंतीतास्मेकतं
विहाएवंतीखलिनेप्रकट
यंता किंसूतंहसमेखलं
हेमएवामखलायस्मि
उत्सेन श्रोणिबिंबमिव
किंसूतं प्रियाविलसि
ताकारणं स्वप्रियाः
यात्विलसितंश्रेष्ठकरो
तिइत्येवंशालोनां ४०
३अथहेमंतवर्णनं सम
ध्यमाकुशोदयं हिमाने
हेमंतकुसुमंबंधिनिःति
वसनिस्तेराज्ञानेकुकः।

कारणात्क्रियागणः स्याद्ध
ष्टः विषये हतः सन्ततो
विषयेन्मोहः खेकष्टेनने
वार्यते विषयासक्तो वि
षये कथमविनश्वेचति
षए तस्वंराज्ञोयस्मणा
कृण• व्याधनाद्यात्मपरि
हानिनिर्दैशरारक्षाणाता
कामयानसमवस्थयाउ
उलांआयायो कामया
नस्पयासमवस्थाक्स्मात
याउलांमाप्येआपः का
मयानोलवेदघा कामया

चरे किन्नृतैःपयोधरैः निषिक्तचंदनैः पयोधरैश्च निषिक्तचंदनैर्येषु अपरंमोक्षिकाग्रथितचारुसूत्रणैः शीतलश्वासामो
क्षिकैः ग्रंथितानिचारुसूत्रणानियेषुतैः किंन्नृता श्रोणिमणिलंबिमेखला ध्य मराजायतएवंविधंआसवंयायो किं
न्नृतं सहकारसमं तघारक्तपाटलसमागतं तेनपानेनतस्यराज्ञः चित्तायानि कंदर्पोमध्ननिगमाकाशापिशुनोवाध्न
वत् धद्मपाधिवाराजाअभिवर्णेपइंद्रियसुखानिनिविशेचपादक्रूरसूत्राद्दाद्दाद्च अन्यवाद्दयत् किन्नृतः अन्यकार्य
विमुखः किन्नृतान् आमलरूणोनिवेदितान् किन्नृताः अनंगविमोहितः धउ अन्यपार्थिवास्तेराज्ञानेधमतामपिका

याटलसमागतंयथो तेनतस्यमधुनिगमाकाश्च श्चित्तमोनिरसवस्तुननेवः धद्द एवमिंद्रसुखा
निनिर्विशे नत्यकार्यविमुखमपार्थिवः आमलकणानिवेदितानृन् नत्यवाद्दयदनंगमोहि
तः धउ तेप्रसन्नमपितप्रसादतः शोकुराक्रमिवमन्यपार्थिवाः आमयःसुरतरागसंभवो द
कशायइवचेंद्रमक्षिणोत धद दृष्टदोषमपिनत्रमोत्यजत् संगवक्रमनिषंगामतामदं स्वाड
लिंहिविषमैर्हतमतो ऽरवमिंद्रिसगणोनिवार्यते धए तस्यपाकुवदनात्यनूषणा मोव
लवगमतामृदुस्वता यद्नणात्मपरिहानिरामयो कामयानसमवस्थयाउले धए व्योमप
श्चिमकलाम्बितेंदवा एकशेषमिवयामिनीपलं राक्षितकलमनूकपारवा मनार्थिरिवदी
यताजनं धए गृहमेधुदिवमेधपार्थिव कर्मसाधयतिपुत्रजन्मने इत्यदर्शितमहोत्सवा
त्रजाः शश्वदृद्धुरघशंकिनीःप्रजाः धए सत्वनेकवनितासखोपिमन गवनीमनवलोक्य
नस्तुयर्थिणा कामाचकामयानस्यात कामयानःशिखस्मृतः किन्नृता पांडुवदना अपरं ऽल्पभूषणा अपरं मावलेबगमन
अपरंस्वजना ५० राज्ञिक्रयाउलक्रियारोगिणमतितक्रएवंविधअनवत् किन्नृतंपश्चिमकलास्थितइवाद्योमन् पश्चि
मकलायालाक्रमचंद्रदशाविनकलामाचंस्थित इंदुयत्रैयमेयत्वलवल्पे अपरंपंकशेष पंकएवाशाषा यत्रअपरंदापला
जनमिव किंचामनार्थि स्वल्पशिषं ५१ मंत्रिणःप्रजाइतिकुचः किन्नृता अस्मराज्ञः अघशंकिनी आद्यमरणसंकात इ
तेसंत्रशाला किन्नृताः इतिदर्शितक्रजः इतिकिं पार्थिवोराज्ञाएआदिवासस्वत्रमनमनेयहंकर्मसाधयति ५२ एष मराजा

मसेवयाक्षय अमावधमन
मपिप्रसावतः आक्रमिद्धं
नशेरुः सुरतरागसंभवोत्र
मयः तंराज्ञानेअक्रिणात्
पाकयामास कइव यथा
दक्रमापश्चेऽअपाकयत्
अत्यंतकामसेवयाक्षय
रोगालस्य धउ मराजात
संगवक्रमस्यासगमविषय
लक्षणादृष्टदोषमपिनत्य
जत् किंन्नृतं निघ्नंअना
श्रये अमाध्यं पतदेवाक्षि
तरन्यासन दृश्यति यतः

दगक्षयंनश्यमगात् किन्नृतं विषयसुपरिविन किन्नृता अनेकवनितावेषिसनू पवनोमंतितेअनवलोक्य कइव यथा
पदपावाद्युनात्येति ५३ मंत्रिणः खरोधमायशिष्टसंगनामंतः रोगशांतिंनूपदिश्यरोगशांतिक्रियते इतिमिषेणतांराज्ञ
नंपृथ्यपावाणाएवमंत्रतेखष्टेशुभ्रवा मिखिनिरुद्धंगुप्तंआदधुः किन्नृतपश्चिमकक्षेविद्या पश्चिमेकक्षेआतष्ठिवन्नातितिन
५४ तेरमात्यैतस्यराज्ञामहधर्मचारिणीपदराज्ञानराधिपश्रियंराज्यलक्ष्मीप्रतिपद्यतः तन्महिषीराज्ञीपृष्टापिनाक

संततिं वैद्यवन्नपरिमाविनंगदं नघ्नवादीयइवाद्यमत्यगात् ५५ तगृहोपवनपवमंगता यस्मि
मकुविदाखरोधसा रागशांतमपदृश्यमंत्रिणः मन्त्रतंत्रिविनिगूहमादधुः ५६ नैःकृत
प्रकृतिमिश्रवमंग्रहे राज्यतस्यमहधर्मचारिणी साधुदृष्टशुभलक्षणा सत्यपद्यतनराधि
पश्रियं ५७ तस्यामृतपाविधनरंजयिप्रियोका ऽप्तैर्विलोचनजलैःप्रपालितः निर्वि
यतःकनकतकुंभमुखोज्झितेन वेणानिषेकयपयसाशिशिरेणगात्रैः ५८ मन्त्रतंत्रैप्र
मवसमयाकांक्षिणीनांप्रजानां मंत्रगूढेक्षितिरिवबलोधाकुष्टिदधाना मौलैःसार्द्धस
विरमचिरैर्हसमिहासमस्वाराज्ञीराज्यंविधवदनिषद्भर्त्रेरव्याहृताक्षा ५९ इति
श्रीरघुवंशेमहाकाव्ये कविश्रीकालिदासकृतौअग्निवर्णोनामएकोनविंशतिसर्गः
समाप्तः शुभंभवतु।।

इत्यासाध्यदृष्टसाध्यसम्यक्दृष्टंशुभंगलक्षणंदाम्यासा। किन्नृतैःकृतप्रकृतिसुखाभांसुखमप्रकृतापध्यनसुकृषाणां
संगाद्यायैः ५५ दृष्टस्वचरिममात्रा इतिश्रीरघुवंशावचूरिसमाप्ता श्रीअग्निवर्णोनामसरकात् विंशतिमःसर्गः।। १९ समा
प्तः शुभंभवतु।। श्रीरस्तु।। छ॥ श्री॥
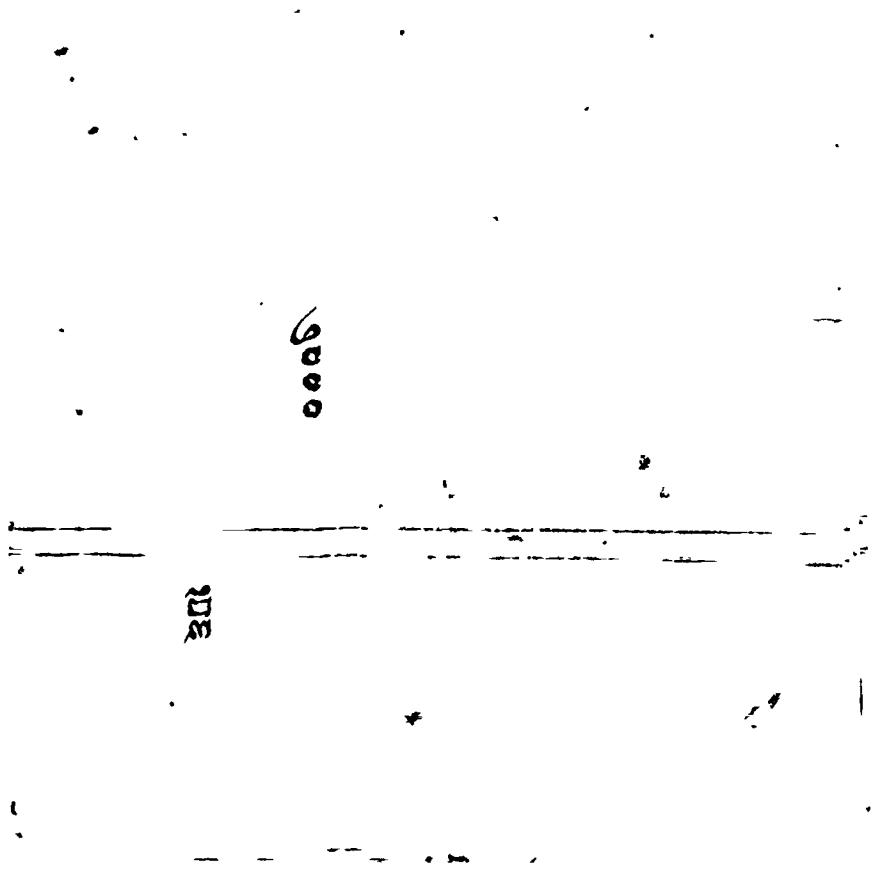
Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017